

ББК 74.268.1
К53

Документи подано станом на 15 липня 2005 р.

Упорядники:
провідний спеціаліст департаменту загальної середньої
та дошкільної освіти МОНУ **О. Я. Коваленко**;
методист вищої категорії відділу природничо-математичної
та технологічної освіти НМЦ середньої освіти МОНУ **І. П. Кудіна**

К53 **Книга** вчителя іноземної мови: Довідково-методичне
видання / Упоряд. О. Я. Коваленко, І. П. Кудіна. — Хар-
ків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. — 240 с.
ISBN 966-670-594-X.

Видання містить чинні нормативно-правові акти вищих органів влади України, Міністерства освіти і науки України у сфері загальної середньої освіти, що регулюють впровадження державних стандартів освіти; методичне забезпечення; оформлення документів про освіту; організацію навчально-виховного процесу; атестацію педагогічних працівників тощо.

Для вчителів іноземної мови, студентів педагогічних навчальних закладів, слухачів інститутів післядипломної педагогічної освіти, науково-педагогічних працівників, широкого загалу громадян, які цікавляться питаннями нормативно-правового регулювання середньої освіти в Україні.

ББК 74.268.1

ISBN 966-670-594-X

© Коваленко О. Я., Кудіна І. П.,
упорядкування, 2005
© ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005
© Жубр М. С., дизайн обкладинки, 2005

Зміст

Вступ.....	6
Частина I. Загальні положення	15
Конституція України <i>Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Витяг</i>	15
Частина II. Державні стандарти в галузі.....	16
Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти <i>ПОСТАНОВА Кабінету Міністрів України від 14 січня 2004 р. № 24</i>	16
Частина III. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти	27
Частина IV. Управління в галузі.....	45
Концепція навчання іноземних мов у середній загальноосвітній 12-річній школі	45
Концепція навчання другої іноземної мови в загальноосвітніх навчальних закладах	52
Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів 12-річної школи <i>НАКАЗ Міністерства освіти і науки України від 23.02.2004 р. № 132</i>	62
Про затвердження типових навчальних планів спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов та предметів художньо-естетичного циклу	

<i>НАКАЗ Міністерства освіти і науки України від 13.05.1005 р. № 291</i>	93
Про затвердження Положення про державну підсумкову атестацію учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти <i>НАКАЗ Міністерства освіти і науки України від 14 грудня 2000 р. № 588</i>	98
Завдання для державної підсумкової атестації учнів 11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів з іноземної мови	108
Завдання для державної підсумкової атестації учнів 9-х класів загальноосвітніх навчальних закладів з іноземної мови	114
Про затвердження Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади з базових і спеціальних дисциплін, турніри, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт та конкурси фахової майстерності <i>Наказ № 305 від 18.08.98 Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 24 вересня 1998 р. № 598/3038.....</i>	118
Вимоги щодо структури змагань, регламенту їх проведення, змісту та характеру завдань та критерії і норми оцінки їх виконання	142
Про затвердження Положення про апробацію навчальної літератури для загальноосвітніх навчальних закладів <i>НАКАЗ Міністерства освіти і науки України від 12 червня 2001 р. № 447</i>	153
Про затвердження Положення про порядок організації та проведення апробації електронних засобів навчального призначення для загальноосвітніх навчальних закладів <i>НАКАЗ Міністерства освіти і науки України від 2 червня 2004 р. № 433</i>	165

Про затвердження Положення про навчальні кабінети загальноосвітніх навчальних закладів <i>НАКАЗ Міністерства освіти і науки України від 20 липня 2004 р. № 601</i>	170
Про затвердження Нормативів наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп подовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів <i>НАКАЗ Міністерства освіти і науки України від 20 лютого 2002 р. № 128</i>	180
Положення про методичне об'єднання вчителів	183
Про всеукраїнський конкурс «Учитель року» <i>УКАЗ Президента України</i>	186
Концепція змісту суперфіналу «Учитель року-2003» у галузі «Іноземна мова»	187
Частина V. Навчально-виховний процес.....	188
Про вивчення іноземних мов у 2005–2006 навчальному році....	188
Методичні рекомендації з навчання іноземної мови у 5-х класах в загальноосвітніх навчальних закладах	194
Оцінювання навчальних досягнень з іноземних мов учнів загальноосвітніх навчальних закладів України	201
Перелік програм, підручників та навчальних посібників, рекомендованих для використання в загальноосвітніх навчальних закладах України у 2005/2006 н. р.	206
Додаток	213
Програми для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови 1–12 клас	213

ВСТУП

Урахування дитиноцентрованої освітньої моделі та компетентнісно орієнтованого змісту шкільної освіти при вивченні іноземної мови у загальноосвітніх навчальних закладах

Зміст освіти — одна із складних наукових проблем, яка постійно постає перед людством в процесі його культурного розвитку. Сучасне суспільство ставить нові вимоги до особистісних і професійних якостей людини — рівня її соціальної адаптації, загальної культури, загальноосвітньої і спеціальної підготовки, творчих здібностей. В цих умовах традиційна роль загальної середньої освіти значно розширюється, підвищується її значення у формуванні життєво важливих компетенцій особистості — умінь загальнолюдського, загальножиттєвого плану, життєтворчості. І хоча світоглядні знання як і раніше залишаються основним компонентом змісту шкільної освіти, більше уваги надається їх раціоналізації і практичному використанню.

Для формування повноцінної особистості зміст освіти повинен охоплювати соціально та особистісно значущі складові її життєвого досвіду, предметної і соціальної компетентності — знання, вміння, навички, інтереси. Забезпечення соціальних функцій освіти залежить від того, наскільки у її змісті будуть втілені норми політичного, економічного, правового, морального життя соціуму, а також соціальні правила життєдіяльності і поведінки людей.

Сюди можна віднести принцип відповідності навчального матеріалу віковим інтелектуальним можливостям дитини, який спрямований на розв'язання протиріччя між науковою логікою інтерпретації суспільних чи природних явищ та логікою їх сприйняття школярами різного віку. Цей принцип пов'язаний також з встановленням межі труднощі того чи іншого навчального матеріалу.

Серед конкретних завдань школи називаються наступні задачі:

- глибоке і всебічне оволодіння учнями культурою свого власного народу як неодмінна умова інтеграції в інші культури;
- формування уявлень про різноманіття культур у світі, виховання позитивного відношення до культурних розходжень,

що сприяють прогресу людства і служать умовами для само-реалізації особистості;

- створення умов для інтеграції учнів у культури інших народів;
- формування і розвитку умінь і навичок ефективної взаємодії з представниками інших культур;
- виховання учнів у дусі миру, терпимості, гуманного міжнаціонального спілкування.

Успішність перетворень у перехідних суспільствах значною мірою залежить від спроможності молоді конструктивно реалізувати себе в умовах трансформаційних процесів. На цьому етапі зростає роль системи освіти як інструменту адаптації молоді до самостійного життя та пошуку шляхів власного життєвого успіху. І цей шлях, як засвідчує досвід, пролягає через перехід від традиційної для тоталітарного суспільства моделі освіти до сучасної, за умов якої формується партнерство адміністрації навчальних закладів, викладачів, учителів, учнів, студентів. Тут головним є формування навичок роботи з традиційними та віртуальними інформаційними джерелами, знаходження креативних рішень, вміння працювати в команді, користуватися знаннями для вирішення практичних завдань, вміння реалізовувати проектні технології, презентувати себе та свої результати в умовах тендерів і конкуренції, мати постійну потребу в самоосвіті, відчувати свою перспективу в житті громади.

Завдання школи сьогодні полягає в тому, щоб навчити учнів планувати свою інформаційну та інноваційну діяльність і вміння здобувати знання самим, сформувавши творчий підхід до використання знань на практиці (найкраще цьому сприяє вміння подати, пояснити, відстояти та реалізувати ідею власного шкільного проекту).

У цьому принципова відмінність традиційної школи, що переказує знання, від сучасної школи, яка керує знаннями.

Саме тому успішність реформування освіти в Україні сьогодні багато в чому залежить від швидкого напрацювання, апробації та популяризації моделей реального досвіду переходу від школи готових книжних рішень до школи, в якій закладаються підвалини знань та умінь їх практичного використання, потреба в саморозвитку та інноваційній діяльності, спроможності реалізувати бажання адміністратора школи, вчителя, учня через партнерство в освіті як на рівні школи, так і через систему міжшкільної комунікації.

Стандарти міжнародної освіти, яка, безперечно, є продуктом її демократичності, відрізняються від стандартів догматичної освіти тим, що в центрі уваги першої завжди перебуває особистість — її свобода розвитку, свобода думки і свобода слова.

За стандартами догматичної освіти, учнів навчають, що думати, що писати, що говорити, тобто відбувається «нав'язування певної ідеї». Тому діти легко привчаються висловлюватися «загальними фразами» відповідно до загальноновизнаної ідеї, підтримання якої вітається іншими. Адже будь-яка думка, що відрізняється від поширеної, підпадає під ризик виявитись *помилковою*. Тому висловлення своєї думки в авторитарній системі освіти для учнів завжди супроводжується *невпевненістю, низькою мотивацією, відірваністю і неадекватністю по відношенню до реальності*.

А їх думкам притаманні оці «узагальнення» у висловлюванні і відсутність «конкретики».

У школах неавторитарного типу діти набувають вміння, як думати, як висловлювати свої власні думки і як викладати їх на папері. І в контексті поняття способу дії — як, яким чином — завжди враховується розмаїття думок, розмаїття світосприйняття, право навіть на помилку. Для творчих робіт цих дітей, вихованих у демократичній системі освіти, притаманне вираження ідей, які підтримуються конкретними прикладами з реалій життя чи реального досвіду.

Сучасні умови життя спонукають молодь до пошуку різноманітних способів розв'язання актуальних проблем через розкриття резервів творчого потенціалу особистості. Для цього потрібно здійснити перехід від освіти як «передачі знань» до продуктивного навчання, коли прирощення знань відбувається через процес створення учнем власних творчих продуктів.

Найголовніше завдання виховання та навчання — пробудити в дитині жагу до самонавчання. Необхідно надавати можливість учням самим знайти відповідь на різні запитання, які постають перед їхнім розумом. Засобами іноземної мови можна і треба розвивати навички творчого мислення дітей. Але творче мислення не є самоціллю, а лише інструментом розвитку мовленнєвих знань, умінь та навичок. Коли учні інтерактивно працюють із будь-якою інформацією, вони вчаться мислити, тренують інтелектуальні здібності, не помічаючи, що їхнім інструментом є саме іноземна мова. Набуті навички учні використовують для розвитку власного творчого потенціалу: чим більше вони знають і вміють, тим легше їм створювати власні творчі продукти (у нашому випадку — зразки мовленнєвої діяльності).

Спрямованість системи освіти на засвоєння системи знань, яка була традиційною й виправданою ще декілька десятиліть тому, вже не відповідає сучасному соціальному замовленню, яке вимагає виховання самостійних, ініціативних і відповідальних членів суспільства, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні

соціальних, виробничих і економічних завдань. Виконання цих завдань потребує істотного посилення самостійної й продуктивної діяльності школярів, розвитку їхніх особистісних якостей і творчих здібностей, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми, орієнтуватись у житті суспільства.

Швидкість соціальних і технологічних змін у навколишньому середовищі, прискорене нагромадження інформаційних ресурсів та засобів навчання, які стають доступними для більшості людей планети, мобільність населення зумовлюють переосмислення функцій і результатів загальної середньої освіти.

Світ, у якому доведеться жити нашим дітям, змінюється вчетверо швидше, ніж наші школи. І справді, в школу приходять покоління дітей, які живуть в інформаційному суспільстві, в цифровому середовищі, і, щоб скористатися його перевагами, необхідно переосмислити самоцінність знань та самодостатність учителя як джерела інформації.

Як має школа реагувати на ці зміни? З одного боку, вона повинна залишатися базовим етапом освіченості й адаптації кожної людини, а з іншого — прогностично відповідати на виклики часу. Необхідність поєднання актуальних і перспективних потреб учнів у навчальному процесі об'єктивно вимагає об'єднання в змісті, організації та методиках адаптивних і випереджальних функцій шкільної освіти.

Реалізацію цих завдань ефективніше забезпечує не підтримувальний, а інноваційний тип навчання. Його теоретичним підґрунтям є особистісно-орієнтована освіта. І сутнісні ознаки такі:

- особистісно-орієнтоване гуманне співробітництво всіх учасників навчально-виховного процесу;
- діагностично-стимуляційний спосіб організації навчального пізнання;
- діяльнісно-комунікативна активність учнів;
- проектування вчителем (а пізніше й учнями) індивідуальних досягнень учнів в усіх видах діяльності;
- врахування в змісті, методиках, системі оцінювання широкого діапазону особистісних потреб і можливостей дітей у здобутті якісної освіти.

Умовою й результатом інноваційного типу навчання є сформованість в учнів бажання здатності самостійно вчитися, шукати в різних джерелах інформацію і застосовувати нові знання, виробляти вміння діяти, прагнути творчості та саморозвитку.

Європейський вибір України позначається на її прагненні подолати бар'єри у вітчизняній та європейській освітніх системах, наблизитись до продуктивних надбань різних країн у цій галузі.

З цією метою широко апробується в Україні система європейських вимог до вивчення іноземних мов, інші стратегічні напрацювання в сфері соціалізації особистості, вироблення соціальних навичок у спілкуванні тощо.

Опоненти таких кроків застерігають, що в такому разі використовуються тільки західні теорії, моделі дослідження, їхні засоби й методологія педагогічної науки.

Натомість необхідно враховувати складність функціонування освіти в конкретному соціально-історичному контексті України, узгоджувати інноваційні системи з традиційними, усталеними, конкретизувати в завданнях, задачах тощо.

На відміну від вивчення іноземної мови у «природних» умовах традиційні методи її навчання, що визначаються можливостями, які має викладач в умовах шкільної комунікації, вимагають довготривалої напруги уваги і пам'яті під час виконання значної кількості однотипних і монотонних вправ. При цьому, як правило, відбувається лише первісне ознайомлення учнів із мовною системою, що не гарантує успіхів у мовленні іноземною мовою, навпаки, вимагає подальшої актуалізації набутих загальних знань і здобуття відповідних навичок під час їх застосування. Нові можливості полегшення комунікації між учнем і вчителем надає комп'ютер, який здатний забезпечити індивідуальну комунікацію і індивідуальну допомогу, в той час як можливості вчителя на уроці, який намагається спілкуватися з усім класом, можна вважати значною мірою вичерпаними.

Одним із способів інтенсифікації навчання іноземної мови (насамперед мовлення іноземною мовою) і певним наближенням навчання до «природного» шляху оволодіння мовленням є, по-перше, застосування процесу спілкування іноземною мовою, тобто використання принципу комунікативності у навчанні. По-друге, для цілей навчання іноземного мовлення важливим є припущення, що природний шлях оволодіння іншомовним спілкуванням відповідає шляху навчання, в процесі відбувається перехід від рівня загальної діяльності до дій і операцій на рівні речення, що найбільш сприятливою для навчання є подача лінгвістичного матеріалу передусім у ті моменти виконання окремих дій — активів діяльності. Прикладом такої діяльності, яка може застосовуватись в навчальних цілях, може бути процес розв'язання певних проблем, виконання спільного проекту, обговорення певної теми тощо. Окремими діями у цьому випадку виступають моменти комунікації, яка спричинюється процесом вирішення певної проблеми. На рівні цієї «зовнішньої» діяльності виникає загальна мотивація, за допомогою якої збільшується увага до застосування мови, поліпшується запам'ятовування тощо.

Вивчення мови не зводиться до заучування певної кількості правил із правопису, а роль вчителя до контролера правильно розставлених розділових знаків. Такі знання та уміння здобуваються на практиці, і в першу чергу при написанні творчих робіт. У європейських країнах вивчення мови не підноситься до рівня культури, а базується на тому, що мова насамперед — це засіб спілкування.

Знання, вміння та навички, котрі молодь набуває й виробляє, навчаючись у школі, беззаперечно є важливими. Поряд із цим сьогодні актуальності набуває поняття компетентності учня, що визначається багатьма чинниками, оскільки саме компетентності, на думку багатьох міжнародних експертів, є тими індикаторами, що дозволяють визначити готовність учня, випускника до життя, його подальшого особистого розвитку й до активної участі в житті суспільства.

Науковці європейських країн вважають, що набуття молоддю знань, умінь і навичок спрямоване на вдосконалення їхньої компетентності, сприяє інтелектуальному й культурному розвитку особистості, формуванню в неї здатності швидко реагувати на запити часу. Саме тому важливим є усвідомлення самого поняття компетентності, розуміння, які саме компетентності і як необхідно формувати, що має бути результатом навчання.

Експерти зазначають, що останнім часом проблема розвитку особистісних здібностей є найактуальнішою. В цьому контексті розглядаються особисті досягнення учнів — результати навчальної діяльності. Інтерес до навчальних досягнень протягом шкільних років зосереджується навколо таких паралелей: що учень знає — як багато він уміє зробити, як співвідносяться здібності учня з освітніми цілями (ефективність освітніх систем) та наскільки результати навчання відповідають вхідним ресурсам (результативність освітніх систем). Ці співвідношення важливі не тільки для визначення, чого навчати дітей і молодь, а й для вибору ефективних шляхів та форм навчання, від яких залежить набуття учнями найскладніших інтегрованих умінь і ключових компетентностей.

Відомі російські педагоги В. В. Краєвський, А. В. Хуторський розрізняють терміни «компетентність» та «компетенція», пояснюючи, що «компетенція в перекладі з латини означає коло питань, щодо яких людина добре обізнана, пізнала їх і має досвід. Компетентність у визначеній галузі — це поєднання відповідних знань і здібностей, що дозволяють обґрунтовано судити про цю сферу й ефективно діяти в ній. На цій основі науковці вважають за потрібне ввести в обіг поняття «освітні компетенції» як складні узагальнені способи діяльності, що їх опановує учень під час

навчання, і компетентність є результатом набуття компетенцій. Вони зазначають, що загальноосвітні компетенції потрібні не для всіх видів діяльності, у яких бере участь людина, а тільки для тих, що охоплюють основні освітні сфери й навчальні предмети. Такі компетенції відбивають предметно-діяльнісний складник загальної освіти і мають забезпечувати комплексне досягнення його цілей.

На думку цих дидактиків, введення поняття освітніх компетенцій в нормативний і практичний складники освіти дозволяє розв'язувати проблему, типову для нашої школи, коли учні можуть добре опанувати необхідними теоретичними знаннями, але наражаються на значні труднощі в діяльності, що вимагає застосування цих знань для розв'язання конкретних завдань чи проблемних ситуацій. Освітня компетенція припускає засвоєння учнем не відокремлених один від одного знань і умінь, а оволодіння комплексною процедурою, у якій для кожного виділено го напряму наявна відповідна сукупність освітніх компонентів, що мають особистісно-діяльнісний характер.

Наприклад, компетентність в процесі навчання дисципліни галузі «іноземна мова» передбачає:

- отримання та створення різних типів повідомлень;
- застосування різних інструментів відповідно до потреб аналізу різних текстів та культурних феноменів;
- інтегрування лінгвістичних та інтерпретаційних знань і умінь у різних ситуаціях спілкування;
- апробування та застосування культурної (інтеркультурної) функціональної грамотності та відповідних усвідомлених умінь.

Для забезпечення поступовості реалізації компетентнісного підходу в змісті шкільної освіти важливо, щоб на цьому рівні формування змісту, починаючи з вимог у Державному стандарті до освіченості учнів і випускників основної та старшої школи, чільне місце займали вимоги до рівня компетентності учнів.

При вивченні іноземної мови в проекті Державного стандарту було подано мету досягнення учнями такого рівня комунікативної компетенції, що дозволяє спілкуватись — розуміння (аудіювання, читання), говоріння, письмо. В цьому разі автори йдуть за європейськими розробками. Також надано пояснення, що таке комунікативна компетенція, яка складається з трьох основних видів — мовленнєвої, мовної та соціокультурної. Комунікативна, в свою чергу, складається з 4-х видів компетенцій — аудіювання, говоріння, читання, письмо; мовна містить лексичну, граматичну, фонологічну та орфографічну, а соціокультурна охоплює два види — країнознавчу та лінгвокраїнознавчу компетенції. Саме

при визначенні компонентів іноземної мови стандарт з іноземних мов орієнтується на те, що може робити учень, а саме — спілкуватись, використовувати компенсаторні засоби тощо.

Навчальні програми конкретизують обсяг і глибину системи освітніх компетенцій учнів. Навчальна програма — це освітній нормативний документ, побудований на основі системно-організаційної єдності цілей, цінностей, змісту освіти та вимог до рівня його засвоєння, а також умов організації навчального процесу. В тексті програми вказуються компоненти змісту освіти, які розподілені за роками навчання, за розділами чи темами, зазначено особистісні якості учнів, що їх треба розвивати, на основні види їхньої діяльності, фундаментальні освітні об'єкти, процеси, проблеми; культурно-історичні знання. Програми містять вказівки щодо вироблення в учнів основних умінь і набуття досвіду самостійної навчальної роботи, з формування основ метазнань, форм рефлексії, які потрібні для підвищення ефективності навчального процесу, для підготовки вчителів до самоосвіти.

Наступний рівень — це рівень навчального матеріалу, коли склад, структура й функції змісту освіти фіксуються у формі підручників та інших засобів навчання, тут здійснюється подальша конкретизація змісту навчального предмета.

Підручник — це книга або інший носій інформації, який є засобом для засвоєння змісту освіти й містить систематизований навчальний матеріал, передбачений навчальною програмою з певного предмета. Підручник є комплексною інформаційною моделлю, яка в своїй структурі містить три основні блоки: 1) вимоги до результатів роботи учня з підручником (до кожної теми чи розділу); 2) текстовий блок, який розподіляється на основний, додатковий та пояснювальний; 3) блок діяльнісного спрямування (питання і завдання на репродуктивну, творчу, емоційно-ціннісну, рефлексивну, контрольну-оцінну діяльність).

З погляду компетентнісного підходу підручник як навчальний засіб виконує такі основні функції: інформаційно-пізнавальну, дослідницьку, практичну, самоосвітню, які спрямовані передусім на сприяння формуванню та розвитку основних предметних і загальнопредметних компетентностей учнів. Забезпечення першої функції можливе завдяки тому, що джерелом інформації в підручнику є не тільки готовий опис будь-яких явищ, предметів або їх пояснень. У підручнику таку роль може також виконувати фотографія, малюнок, модель, діаграма, схема, рекомендація, застосування спеціального коду, текст для програмованого навчання та тексти для контролю результатів, які стимулюють пізнавальну діяльність школярів.

Дослідницьку функцію підручник виконує, заохочуючи учнів самостійно розв'язувати проблеми, через поступове введення учнів у курс самостійного дослідження на доступному рівні, шляхом отримання певного мінімуму методологічного знання.

Сучасний підручник має бути діяльнісно-орієнтованим. У підручнику відбиваються всі компоненти змісту освіти, які спрямовують учнів на навчально-інформаційну, репродуктивну, творчу, емоційно-ціннісну, оцінну діяльність. Всі знання подаються відповідно до сучасного рівня розвитку науки, техніки та культури в обсягах, які чітко враховують вікові особливості учнів.

Очевидним є також те, що компетентнісний підхід вимагає посилення особистісної спрямованості при формуванні змісту освіти. Експерти наголошують на необхідності забезпечити реальну активність дитини в навчальному процесі, що вимагає розширення можливостей вибору учнів і формування здатності до свідомого вибору (йдеться про вибір елементів змісту, профілю навчання, способу засвоєння, типу навчального закладу, способу подолання труднощів у навчанні тощо). Така варіативність та особистісна орієнтація освіти потребують також змін у теорії й методиці навчання в початковій школі, переходу до профільного навчання в старшій школі, змін у технологіях навчання на всіх ступенях школи у зростанні питомої ваги тих, які сприяють формуванню практичних навичок пошуку й аналізу інформації, самонавчання, самоорганізації, досвіду відповідального вибору та поведінки, становленню ціннісних орієнтацій.

Знання, уміння, навички мають виконувати в такому навчанні функцію не стільки самостійних цілей, скільки засобів у процесі розвитку дитини. У цьому контексті важливим є забезпечення повної реалізації можливостей дитини певного віку та послідовності навчання з опорою на досягнення попереднього ступеня освіти й розвитку.

Сьогодні в світовій освітній практиці провідними є діяльнісний, особистісно-орієнтований і компетентнісний підходи. Реалізуючись у навчальних програмах та відіграючи роль у формуванні освітнього простору, компетентнісний підхід змінює також уявлення фахівців про оцінювання. Важливим стає не наявність в індивіда внутрішньої організації знань, особистих якостей та здібностей, а здатність застосовувати компетентності в житті та навчанні.

*Провідний спеціаліст
департаменту загальної середньої та дошкільної освіти
Міністерства освіти і науки України
Коваленко О. Я.*

Частина I

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СЕРЕДНЬОЮ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ

Конституція України

*Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України
28 червня 1996 року*

Витяг

Стаття 10. Державною мовою в Україні є українська мова.

Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.

В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України.

Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування.

Застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом.

Частина II

ДЕРЖАВНІ СТАНДАРТИ В ГАЛУЗІ

Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти

ПОСТАНОВА

Кабінету Міністрів України

від 14 січня 2004 р. № 24

Відповідно до статті 31 Закону України «Про загальну середню освіту» Кабінет Міністрів України постановляє:

1. Затвердити Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (додається).

2. Міністерству освіти і науки, Академії педагогічних наук розробити до 1 червня 2004 р. навчальні плани та програми для учнів основної і старшої школи.

Прем'єр-міністр України

В. Янукович

ЗАТВЕРДЖЕНО

постановою Кабінету Міністрів України

від 14.01.2004 р. № 24

ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ базової і повної середньої освіти

Загальна частина

Державний стандарт базової і повної середньої освіти (далі — Державний стандарт) визначає вимоги до освіченості учнів і випускників основної та старшої школи, гарантії держави у її досягненні.

Державний стандарт охоплює Базовий навчальний план, загальну характеристику інваріантної і варіативної складових змісту базової та повної середньої освіти, державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. Виконання вимог Державного стандарту є обов'язковим для всіх навчальних закладів, що надають загальну середню освіту.

Зміст базової і повної середньої освіти створює передумови:

- для всебічного розвитку особистості і визначається на засадах загальнолюдських та національних цінностей, науковості і систематичності знань, їх значущості для соціального становлення людини, гуманізації і демократизації шкільної освіти, взаємоповаги між націями і народами, світського характеру школи;
- для надання навчанню українознавчої спрямованості, що безпосередньо забезпечується вивченням української мови, української літератури, історії України, географії України, українського мистецтва тощо;
- для індивідуалізації та диференціації навчання, його профільності у старшій школі, запровадження особистісно орієнтованих педагогічних технологій, формування соціальної, комунікативної, комп'ютерної та інших видів компетентності учнів.

Особлива увага приділяється практичній і творчій складовим навчальної діяльності. У державних вимогах до рівня загальноосвітньої підготовки учнів зростає роль уміння здобувати інформацію з різних джерел, засвоювати, поповнювати та оцінювати її, застосовувати способи пізнавальної і творчої діяльності. Між ступенями шкільної освіти забезпечується наступність і перспективність змісту та вимог щодо його засвоєння учнями.

Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів у Державному стандарті подано за галузевим принципом у семи освітніх галузях: мови і літератури, суспільствознавство, естетична культура, математика, природознавство, здоров'я і фізична культура, технології, що є органічним продовженням змісту відповідних освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти.

Зміст освітньої галузі структурується і реалізується в системі відповідних навчальних предметів та курсів, програми яких затверджує МОН.

Основна школа забезпечує базову загальну середню освіту, що разом із початковою є фундаментом загальноосвітньої підготовки, формує в учнів готовність до вибору і реалізації шляхів подальшого здобуття освіти. Зміст освіти на цьому ступені є єдиним для всіх учнів; особистісно орієнтований підхід здійснюється через варіативність методик організації навчання залежно від пізнавальних здібностей, а також через факультативні курси.

У старшій школі навчання, як правило, є профільним. У зв'язку з цим зміст освіти і вимоги до його засвоєння диференціюються за трьома рівнями: обов'язкові результати навчання, визначені Державним стандартом, профільний, зміст якого визначають програми, затверджені МОН, та академічний, за програмами якого

вивчаються дисципліни, що тісно пов'язані з профільними предметами (наприклад, фізика у хіміко-біологічному профілі), а також здійснюється загальноосвітня підготовка учнів, які не визначилися щодо напрямку спеціалізації.

Базовий навчальний план

Базовий навчальний план основної і старшої школи охоплює дві складові: інваріантну та варіативну.

Інваріантна складова передбачає дотримання всіма навчальними закладами, що надають загальну середню освіту, єдиних вимог до загальноосвітньої підготовки учнів. Варіативна складова спрямована на забезпечення індивідуальної орієнтованості змісту освіти.

Під час складання типових навчальних планів для учнів спеціалізованих шкіл, гімназій, ліцеїв і колегіумів дозволяється перерозподіляти між освітніми галузями до 15 відсотків навчального часу, визначеного інваріантною частиною Базового навчального плану.

Змістове наповнення освітніх галузей інваріантної складової визначається Державним стандартом.

Змістове наповнення варіативної складової формується навчальним закладом з урахуванням особливостей регіону, типу закладу, індивідуальних освітніх потреб учня.

В основній школі навчальні години варіативної складової використовуються головним чином для загальноосвітньої підготовки учнів, індивідуальних занять та консультацій, факультативного навчання.

У старшій школі, у тому числі в сільських однокласних школах, де створюються різнопрофільні навчальні групи учнів, за рахунок варіативної складової здійснюється профільне навчання. Години цієї складової можуть використовуватися також для вивчення предметів за вибором учнів, факультативних занять тощо.

На основі Базового навчального плану МОН розробляє типові навчальні плани для загальноосвітніх навчальних закладів. У типових навчальних планах визначається перелік навчальних предметів і курсів, відповідно до змісту освітніх галузей, кількість годин, відведених на їх вивчення у кожному класі. Типові навчальні плани можуть відображати різні варіанти структурування, інтеграції та розподілу навчального змісту за роками навчання в межах годин, визначених Базовим навчальним планом. На основі типових навчальних планів навчальні заклади складають робочі навчальні плани, в яких конкретизується варіативна складова освіти з урахуванням особливостей організації навчально-виховного процесу.

Освітні галузі	Загальна кількість годин								
	II ступінь (5–9 класи)		III ступінь (10–12 класи)		II–III ступені (5–12 класи)				
	тиждень	рік	відсотків	тиждень	рік	відсотків	тиждень	рік	
	Інваріантна складова								
Мови і літератури	42	1470	27	19	665	19	61	2135	23,9
Суспільствознавство	12	420	7,7	10	350	10	22	770	8,6
Естетична культура	8	280	5,1	2	70	2	10	350	3,9
Математика	20	700	13	8	280	8	28	980	11
Природознавство	26	910	16,7	13	455	13	39	1365	15,3
Технології	8	280	5,1	6	210	6	14	490	5,5
Здоров'я і фізична культура	17,5	612,5	11,4	9	315	9	26,5	927,5	10,4
Разом	133,5*	4672,5	86	67	2345	67	200,5	7017,5	78,6
	Варіативна складова								
Додаткові години на освітні галузі, предмети за вибором, профільне навчання, факультативи, індивідуальні заняття та консультації	21,5	752,5	14	33	1155	33	54,5	1907,5	21,4
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня	130	4550		90	3150		220	7700	
Разом (загальне навчальне навантаження)	155	5425	100	100	3500	100	255	8925	100

* Години фізичної культури освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» не враховуються в гранично допустимому навантаженні учнів.
 ** У загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням мовами національних меншин, у спеціалізованих школах, гімназіях, ліцєях, колегіумах дозволяється за рахунок загального навчального навантаження збільшувати гранично допустиме навантаження учнів до меж, що не перевищують санітарно-гігієнічних норм.

Характеристика освітніх галузей

Освітня галузь «Мови і літератури»

Мета — формування комунікативної і літературної компетенції, що базується на знаннях, уміннях пізнавального і творчого типу, соціальних навичках, світоглядних переконаннях тощо.

Зміст освітньої галузі ґрунтується на принципі наступності між початковою, основною і старшою школою, враховує мовну та літературну підготовку учнів початкової школи.

Освітня галузь «Мови і літератури» складається з мовного і літературного компонентів, кожен з яких має свої складові. Зокрема, до мовного компонента входять: українська мова, мови національних меншин, іноземні мови, а до літературного — українська, зарубіжна, рідна (якщо вона не є українською) література (літературна освіта).

Кожен з компонентів та їх складові містять кілька наскрізних змістових ліній. Змістовими лініями мовного компонента є мовленнева, мовна, соціокультурна і діяльнісна (стратегічна).

Мовленнева лінія забезпечує вироблення і вдосконалення вмінь та навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письма); мовна — засвоєння системних знань про мову як засіб вираження думок і почуттів людини та формування мовних умінь і навичок; соціокультурна — засвоєння культурних і духовних цінностей свого та інших народів, норм, які регулюють стосунки між поколіннями, статями, націями, сприяють естетичному і морально-етичному розвитку; діяльнісна (стратегічна) — формування загально-навчальних умінь і навичок, опанування стратегій, що визначають мовленнєву діяльність, передусім спрямованих на розв'язання навчальних завдань і життєвих проблем. Зазначені змістові лінії формують комунікативну мовленнєву, мовну, соціокультурну, діяльнісну (стратегічну) компетенцію особистості.

Змістовими лініями літературного компонента є аксіологічна, літературознавча, культурологічна.

Аксіологічна лінія забезпечує опрацювання художнього твору у єдності його етичних та естетичних вимірів, спрямованість роботи над текстом на формування ціннісних орієнтацій і розвиток творчих здібностей особистості; літературознавча — засвоєння основних теоретико- та історико-літературних знань і розгляд твору у контексті літературного процесу; культурологічна — усвідомлення літератури як складової частини духовної культури українського та інших народів. Ці змістові лінії формують літературну компетенцію учнів.

Зміст мовного компонента. Українська мова, мови національних меншин, іноземні мови формують в учнів стійку мотивацію до вивчення мов, забезпечують усвідомлення функцій кожної з мов у навчальному процесі і в суспільстві; виховують повагу до української мови як державної та до інших мов; розширюють та активізують словниковий запас учнів з урахуванням тих груп слів, усталених висловів, що відображають реальне життя народу, мова якого вивчається, особливості його життєвого досвіду, історії, культури; сприяють формуванню толерантного ставлення до різних народів, розумінню важливості оволодіння іноземною мовою і потреби користуватися нею як засобом спілкування в різних сферах, розвитку в учнів мовних, інтелектуальних і пізнавальних здібностей; формують гуманістичний світогляд, моральні та естетичні переконання, національні та загальнолюдські цінності.

Зміст літературного компонента. Українська література, зарубіжна література, літератури національних меншин передбачають формування потреби і відповідних навичок у читанні художньої літератури; створення на основі засвоєних літературних знань оптимальних умов для всебічного розвитку і реалізації особистості; формування національних і загальнолюдських цінностей; залучення учнів до найкращих здобутків духовної культури.

Основна школа

Зміст мовного та літературного компонентів в основній школі спрямований на досягнення належного рівня сформованості вміння користуватися мовними засобами в усіх видах мовленнєвої діяльності, читати та усвідомлювати прочитане; залучення до художньої літератури, а через неї — до фундаментальних цінностей культури; формування гуманістичного світогляду особистості, розширення її культурно-пізнавальних інтересів, виховання в учнів любові, поваги до традицій свого народу та толерантного ставлення до культурних традицій інших народів.

Завданнями освітньої галузі в основній школі є:

- формування стійкої мотивації до вивчення української, іноземних мов, мов національних меншин, української, зарубіжної літератур, виховання відчуття краси і виразності рідного слова, поваги до української мови та інших мов;
- ознайомлення з мовною системою та формування на цій основі базових лексичних, граматичних, стилістичних, орфоепічних, правописних умінь і навичок;
- вироблення умінь і навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо) і в різних сферах спілкування (особистісна, публічна, освітня);

- формування комунікативної компетенції;
- ознайомлення з найвизначнішими досягненнями художньої оригінальної та перекладної літератури;
- розвиток умінь сприймати літературний твір як явище мистецтва;
- формування читацької та мовленнєвої культури, творчих здібностей, культури полеміки, критичного мислення, самостійного аналізу та оцінювання прочитаного;
- формування гуманістичного світогляду, духовного світу людини, її моральних та естетичних цінностей, особистісних рис громадянина України, який сприймає і поділяє національні та загальнолюдські цінності, відчуває свою приналежність до європейської спільноти.

Мовний компонент

Іноземні мови

Мовленнєва лінія

Сфери спілкування

Особистісна

Тематичні блоки:

- я, моя родина, друзі;
- відпочинок, дозвілля;
- покупки, відвідання магазину;
- природа і погода, охорона довкілля.

Публічна

Тематичні блоки:

- охорона здоров'я;
- у бібліотеці, улюблений письменник, книга;
- кіно і театр;
- телебачення;
- музика, відвідування концерту;
- молодіжна культура;
- наука, технічний прогрес;
- життя суспільства;
- подорож, екскурсії по місту;
- пам'ятки культури різних країн;
- спорт, відомі спортсмени.

Освітня

Тематичні блоки:

- робота і професія;
- професія та покликання;
- професійне становлення;
- вибір професії.

Розуміння із слуху (аудіювання)

Уміння розуміти зміст нескладних висловлювань, що стосуються особистісної, суспільної, освітньої сфер, а також нескладні тексти пізнавального та країнознавчого характеру.

Уміння розуміти повний зміст висловлювання вчителя, учнів, що стосуються особистісної, суспільної, професійної і освітньої сфер; розуміти нескладні тексти, виділяти головну думку, використовуючи лінгвістичну та контекстуальну здогадку; розуміти прості пояснення, що стосуються використання різних видів транспорту, пересування в незнайомому місті.

Уміння розуміти основний зміст коротких простих повідомлень, оголошень, репортажів; здобувати інформацію з коротких радіо- та телепередач на побутову тематику; узагальнювати інформацію, робити на її основі власні висновки.

Читання

Уміння розуміти зміст нескладних автентичних текстів різних жанрів і стилів, що співвідносяться з особистісною, суспільною, освітньою сферами спілкування; користуватися словником та іншою довідковою літературою.

Уміння розуміти основний зміст газетних, журнальних, публікацій науково-популярного і публіцистичного стилів, виділяти головну думку. Уміння переглянути значний за обсягом текст (серію текстів) для пошуку необхідної інформації; здобувати інформацію з оголошень, проспектів, меню, розкладів, брошур, коротких офіційних документів.

Говоріння

Монологічне мовлення

Уміння робити зв'язне повідомлення, використовуючи у разі потреби лексичні або зображувальні опори; робити повідомлення за певною ситуацією в межах визначених сфер спілкування; передавати основний зміст прочитаного, побаченого або почутого, висловлюючи своє ставлення до осіб, подій, явищ тощо, про які йдеться.

Діалогічне мовлення

Уміння без попередньої підготовки встановлювати і підтримувати спілкування із співрозмовником у межах визначеної тематики і сфер спілкування; ініціювати і завершувати спілкування, використовуючи для цього відповідні зразки мовленнєвого етикету, прийнятого в країні, мова якої вивчається; ініціювати і підтримувати діалоги, доводити співрозмовникові власну точку зору.

Письмо

Уміння робити нотатки; складати план; заповнювати анкету, опитувальний лист; писати листа, повідомлення, автобіографію; писати твори в межах визначених сфер спілкування.

Мовна лінія

Активна і пасивна лексика, фразеологічні ідіоми, стійкі вислови; граматична система мови, яка вивчається, категорії, класи і структури нормативної граматики мови, яка вивчається; багатозначність слів, їх зв'язок з контекстом, граматична семантика; системи транскрипційних знаків

Знання достатньої кількості лексичних одиниць для висловлювання у межах визначеної тематики і сфер спілкування.

Уміння свідомо та правильно складати речення, необхідні для використання у найбільш типових ситуаціях.

Знання основних правил орфографії та пунктуації.

Уміння продукувати писемне повідомлення з дотриманням мовних правил.

Соціокультурна лінія

Відомості, що стосуються особливостей культури, звичаїв, традицій, свят; діячів літератури, мистецтва і науки; суспільно-політичних реалій та державної символіки; реалій побуту, культурно-архітектурних пам'яток, музеїв, театрів тощо країни, мова якої вивчається.

Уміння здійснювати мовленнєві функції, вживаючи загальні вирази та висловлювання.

Знання основних правил етикету країни, мова якої вивчається.

Усвідомлення і толерантне ставлення до традицій, звичаїв, цінностей та ідеалів, характерних для народу, мова якого вивчається.

Діяльнісна (стратегічна) лінія

Стратегії спілкування і навчання.

Уміння сприймати новий досвід (нову мову, нових людей, нові способи поведінки) і застосовувати інші компетенції, для того щоб на основі спостереження, аналізу, узагальнення, запам'ятовування адекватно діяти у навчальних та життєвих ситуаціях.

Старша школа

Навчання мови та літератури у старшій школі полягає у подальшому розвитку умінь і навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіюванні, читанні, говорінні, письмі), забезпечуючи комунікативну компетенцію з іноземних мов на рівні B1+*; заохоченні школярів до читання художньої літератури, ознайомлення з фундаментальними цінностями культури; у формуванні гуманістичного світогляду особистості, сприянні розширенню культурно-пізнавальних інтересів, вихованню в учнів поваги до свого та інших культурних традицій.

Завданнями освітньої галузі в старшій школі є: формування мотивації до вивчення мови та літератури; пізнання через мову історії, культури народу, естетичних та моральних цінностей; формування духовного світу учнів, світоглядних уявлень, загальнолюдських ціннісних орієнтирів;

- вироблення вмінь орієнтуватися в потоці різноманітної інформації українською та іншими мовами, знаходити, сприймати, аналізувати, оцінювати, застосовувати на практиці відомості, одержані в словесній чи іншій формі;
- розвиток умінь вільно спілкуватися у різних ситуаціях; формулювати власну думку, висловлювати почуття щодо життєвих явищ, морально-етичних, естетичних, суспільних та інших проблем; розуміти інших людей, знаходити спільну мову з ними;
- подальший розвиток базових лексичних, граматичних, стилістичних, орфоепічних, правописних умінь і навичок на

* Відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти.

основі узагальнення і поглиблення знань учнів про мову як суспільне явище;

- удосконалення навичок самостійної навчальної діяльності, розвиток інтелектуальних, творчих здібностей учнів.

Мовний компонент

Іноземні мови

Особистісна

Тематичні блоки:

- я, моя родина і друзі;
- дозвілля підлітків;
- харчування; покупки;
- природа і погода;
- проблема забруднення довкілля.

Публічна

Тематичні блоки:

- охорона здоров'я;
- у бібліотеці;
- літературні жанри, вітчизняні та зарубіжні письменники;
- кіно і театр; телебачення;
- мистецтво, відомі художники, скульптори;
- опис картин, відвідування музею, виставки або галереї;
- музика; молодіжна культура, молодіжний рух в Україні та світі, участь молоді у розв'язанні громадських проблем;
- наука і технічний прогрес, вплив науково-технічного прогресу на життя людини і стан довкілля;
- сучасні засоби комунікації і технології;
- життя суспільства;
- подорож, спорт, роль спорту в житті людини і суспільства, міжнародні спортивні змагання;
- країни, мова яких вивчається, їх географічне розташування, історія, політичний і державний устрій, економіка, культура, література, видатні діячі

Професії

Освітня

Тематичні блоки:

- шкільне життя, типи навчальних закладів;
- участь у міжнародних освітніх програмах.

Розуміння із слуху (аудіювання)

Уміння розуміти висловлювання із запропонованих тем, а також автентичні тексти пізнавального і країнознавчого характеру.

Уміння розуміти висловлювання вчителя, учнів; розуміти нескладні автентичні пізнавальні тексти, просту технічну інформацію.

Уміння розуміти основний зміст новин, що повідомляються, пізнавальних радіо- і телепередач; розуміти дискусію, що проводиться в класі (або подається у звукозапису).

Уміння розуміти оголошення.

Читання

Уміння розуміти нескладні автентичні тексти різних жанрів і стилів, у тому числі художні, науково-популярні, публіцистичні тексти, використовуючи мовну здогадку з опорою на контекст або словотворчі елементи; аналізувати окремі місця в тексті; визначати найбільш значущу інформацію; систематизувати і коментувати одержану інформацію.

Уміння користуватися довідковою літературою.

Уміння розуміти та аналізувати матеріали преси.

Говоріння

Монологічне мовлення

Уміння без попередньої підготовки висловлюватися в певних сферах спілкування і тематики; достатньо повно передавати зміст прочитаного, побаченого або почутого, висловлюючи та обґрунтовуючи своє ставлення до осіб, подій, явищ, про які йдеться; брати участь у дискусіях, логічно та аргументовано висловлюватися з обговорюваних проблем, доводити свою точку зору і своє ставлення до них.

Уміння складати план, тези, твір, лист, відповідно до змісту та теми.

Діалогічне мовлення

Уміння без попередньої підготовки спілкуватися з носіями мови на основі визначеної тематики; використовувати лексичні одиниці та найбільш уживані формули, що надають спілкуванню більшої виразності, емоційності та переконливості

Мовна лінія

Активна і пасивна лексика, фразеологія (ідіоми, стійкі вислови); граматична система мови, категорії, класи і структури нормативної граматики мови, що вивчається; багатозначність слів, їх зв'язок з контекстом, граматична семантика; системи транскрипційних знаків.

Знання лексичного матеріалу на найбільш загальні теми; володіння чіткою вимовою та інтонацією.

Уміння представити чітке, змістовне письмове повідомлення з планом та виділенням абзаців.

Соціокультурна лінія

Система світоглядних, культурознавчих, естетичних, етичних, історичних відомостей, відображених у мові, що вивчається.

Уміння відображати засобами мови бачення світу, способу життя та мислення, особливості культури певного народу. Уміння висловлюватися на різні теми (музика, фільми тощо); усвідомлювати відображення у мові особливостей культури певного народу, уміння спілкуватися з урахуванням цих особливостей з представниками різних культур.

Діяльнісна (стратегічна) лінія

Стратегії спілкування і навчання.

Уміння сприймати новий досвід, аналізувати, узагальнювати, запам'ятовувати, адекватно діяти у навчальних та життєвих ситуаціях.

Частина III

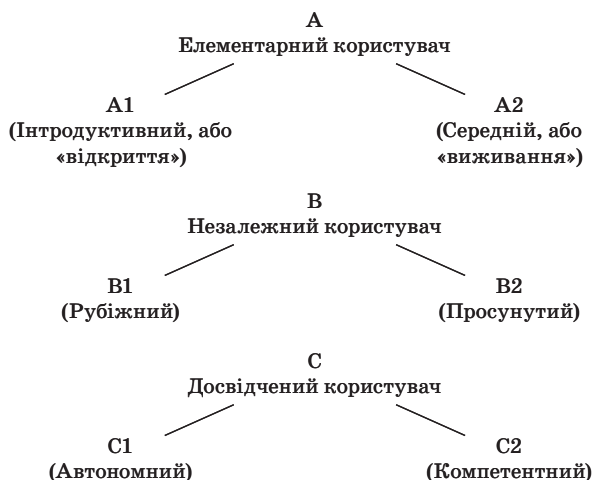
ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З МОВНОЇ ОСВІТИ

Рекомендовані рівні володіння мовою РЄ

Запропоновані рекомендаціями шість головних рівнів адекватно покривають європейський навчальний простір у відповідності до цілей тих, хто вивчає мови. Є шість рівнів володіння мовою, а саме:

- інтродуктивний рівень, або «відкриття»;
- середній рівень, або «виживання»;
- рубіжний рівень;
- просунутий рівень, або «незалежний користувач»;
- ефективна операційна компетенція, або автономний рівень;
- глобальна операційна компетенція .

Якщо подивитись на ці шість рівнів, то видно, що вони є відповідно розширеною вгору та донизу інтерпретацією класичного поділу на базовий, проміжний (середній) і просунутий рівні. Крім того, деякі назви, присвоєні у специфікаціях рівнів РЄ, видались такими, які важко перекласти. Тому схема, що тут пропонується, укладена за принципом розгалуженого «гіпертексту» і починається з початкового поділу на три головні рівні: А, В, С, де:

Рівні володіння мовленням (шкала самооцінювання)

	A1	A2	B1	B2	C1	C2	
Аудіювання	Я можу впізнавати знайомі слова та найелементарніші фрази, що стосуються мене самого, моєї сім'ї та найближчого конкретного оточення за умови, коли люди говорять повільно і чітко.	Я можу розуміти фрази та найуживанішу лексику, що відноситься до сфер навближчого особиста або сімейного значення (напр. елементарна інформація, покупки, місце проживання, робота). Можу зрозуміти основне з коротких, чітких, простих повідомлень та оголошень.	Я можу розуміти основний зміст чіткого нормативного мовлення знайомі теми, які регулярно зустрічаються на роботі, під час навчання, на дозвіллі тощо. Можу розуміти головний зміст багатьох радіо- або ТВ програм про поточні справи або теми з кола особистих чи професійних інтересів за умови, коли мовлення відносно повільне і чітке.	Я можу розуміти об'ємні висловлювання та лекції і стежу навіть за складною аргументацією на досить знайомі теми. Я розумію більшість ТВ новин та програми про поточні події. Я розумію більшість фільмів на літературній мові.	Я можу розуміти довготривале мовлення, навіть якщо воно не досить чітко структуроване або коли його зв'язність або в записі, навіть якщо воно звучить у швидкому темпі, за умови, якщо у мене є якийсь час для того, щоб звикнути до індивідуальних особливостей мовлення.	Я можу розуміти складні й літературні тексти, оцінюючи особливості їх стилю. Я можу розуміти спеціалізовані статті та довірені технічні інструкції, навіть якщо вони не спеціалізовані статті та літературні праці.	
Читання	Я можу читати дуже короткі, прості тексти. Я можу знайти конкретну інформацію в оголошеннях, на постерах та в каталогах.	Я можу читати дуже короткі, прості тексти. Я можу знайти конкретну інформацію в оголошеннях, на постерах та в каталогах.	Я можу розуміти головним чином найуживаніші повсякденні та пов'язані з професійною діяльністю повідомлення зразки. Я розумію описи подій, почуттів та бажань в особистих листах.	Я можу читати статті та повідомлення з сучасних проблем, автори яких займають особливу позицію або мають особливу точку зору. Можу розуміти сучасну літературну прозу.	Я можу розуміти складні й літературні тексти, оцінюючи особливості їх стилю. Я можу розуміти спеціалізовані статті та довірені технічні інструкції, навіть якщо вони не спеціалізовані статті та літературні праці.	Я можу легко розуміти практично усі форми писемного мовлення, у тому числі абстрактні, складні у структурі, тому чи літературні, такі як підручники, спеціалізовані статті та літературні праці.	

	А1	А2	В1	В2	С1	С2
<p align="center">Діалогічне мовлення</p>	<p>Я можу збратичуватись у діалозі на простому рівні за умови, що співрозмовник готовий повторити або перефразувати свої висловлювання у повільному темпі й допомогти мені сформулювати те, що я намагаюсь сказати. Я можу ставити прості запитання та відповідати на такі ж прості запитання, що стосуються сфери інтересу або на дуже знайомі теми.</p>	<p>Я можу спілкуватись на простому побутовому рівні, якщо потрібен простий і прямий обмін інформацією на знайомій темі та про знайомі види діяльності. Я можу обговорювати щось при дуже коротких соціальних контактах, якщо навіть я не досить розумію того, щоб самостійно підтримувати розмову.</p>	<p>Я можу спілкуватись у більшості ситуацій під час перебування і подорожі у країні, мова якої вивчається. Я можу без підготовки вступити до розмови, тема якої знайома, або пов'язана з повсякденним життям (сім'я, хобі, робота, подорожі та поточні події/новини).</p>	<p>Я можу брати участь у діалозі з достатнім ступенем невимушеності й спонтанності, так щоб відбулася природна інтеракція з носіями мови. Можу брати активну участь у дискусії у знайомих контекстах, викладаючи й захищаючи свою точку зору (свої погляди).</p>	<p>Я можу швидко й спонтанно висловлюватись безочевидних труднощів у добірї виразів. Можу гнучко й ефективно користуватись мовою із соціальними та професійними цілями. Можу чітко формулювати думки й точки зору та донести свої погляди у повному обсязі до інших співрозмовників.</p>	<p>Я без зусиль можу брати участь у будь-якій розмові чи дискусії, легко вживаючи ідіоматичні звороти та колокалізми (розмовні слова та вирази). Я можу вільно висловлюватись, розрізняючи найтонші відтінки змісту. Якщо у мене виникає проблема, я можу усунути труднощі непомітно для інших.</p>
<p align="center">Монологічне мовлення</p>	<p>Я можу використовувати прості речення та вирази для описання місця, де я живу, і людей, яких я знаю.</p>	<p>Я можу вживати серію виразів та речень, щоб описати простими словами мою сім'ю та інших людей, житлові умови, мій рівень освіти, попереднє або теперішнє місце роботи.</p>	<p>Я можу будувати прості зв'язні висловлювання, для того щоб описати події та особисті враження, а також свої мрії, надії та сподівання. Можу стисло назвати причини та пояснення щодо своїх поглядів і планів. Я можу розповісти історію або переказати сюжет книжки чи фільму та описати своє ставлення.</p>	<p>Я можу представити чіткі, детальні висловлювання на складні теми, розвиваючи окремі точки зору та доходячи логічного висновку.</p>	<p>Я можу представити чіткі, детальні висловлювання на складні теми, розвиваючи окремі точки зору та доходячи логічного висновку.</p>	<p>Я можу представити чітке, рівне і повне значення або аргумент у стилі, що відповідає контексту. Моє висловлювання має ефективну логічну структуру, яка допомагає співрозмовникам виділити і запам'ятати значущі пункти.</p>

	A1	A2	B1	B2	C1	C2
<p>А1</p> <p>Я можу писати короткі, прості листівки, наприклад, повідомлення зі святком. Я можу заповнювати формуляри, вносити свої пропозиції, назвати адресу, наприклад, в ресторані, в готелі.</p>	<p>A2</p> <p>Я можу писати короткі, прості листівки, записки та звернення, пов'язані з нагальними потребами. Можу писати дуже простого особистого листа, наприклад, із вдячністю комусь за щось.</p>	<p>B1</p> <p>Я можу написати простий зв'язний текст на знайомі або пов'язані з особистими інтересами теми. Я можу писати особисті листи, описуючи події та враження.</p>	<p>B2</p> <p>Я можу написати чіткий, детальний текст на широке коло тем, пов'язаних з моїми інтересами. Можу писати есе чи доповідь, узагальнюючи інформацію або наводячи аргументи «за» чи «проти» певної точки зору. Я можу писати листи, наголошуючи на особистому значенні минулих і теперішніх подій.</p>	<p>C1</p> <p>Я можу виражати думки у формі чіткого, добре структурованого тексту, висловлюючись довшіми реченнями. Я можу писати листи, твори або доповіді на складні теми, підкреслюючи те, що мені здається найважливішим. Я можу обрати стиль відповідно до уявного читача.</p>	<p>C2</p> <p>Я можу легко написати чіткий, послідовний текст у певному стилі. Я ні листи, доповіді й статті, представляючи проблему (предмет розгляду) за допомогою ефективної логічної структури, що дозволяє адресату виділити й запам'ятати значущі пункти. Можу писати резюме та огляди професійних або літературних праць.</p>	
<p>Письмне мовлення (письмо)</p>						

Узгодженість компонентів змісту в загальнорекомендованих РВМ

Аналіз функцій, понять, граматики і лексики, необхідних для виконання комунікативних завдань, описаних у шкалах, може становити частину процесу розробки нових наборів мовних специфікацій.

Рівень А1 (інтродуктивний, або відкриття) вважається найнижчим рівнем генеративного використання мови — точка, в якій той, хто навчається, може спілкуватись простими засобами, ставити прості запитання і відповідати на такі ж запитання про себе, місце проживання, людей, яких він знає, речі, які в нього є, ініціювати і підтримувати розмову простими репліками при задоволенні нагальних потреб або на дуже знайомі теми, а не опрацьовувати лише дуже обмежений, повторюваний, лексично-організований набір ситуативно-специфічних фраз.

Рівень А2 має відображати рівень, що відповідає за специфікацією «виживанню». На цьому рівні знаходиться більшість дескрипторів із соціальними функціями. Це такі як: вживати прості щоденні форми ввічливості, привітання та звертання; вітати людей, запитувати, як у них справи, та реагувати на новини; здійснювати дуже короткі соціальні контакти; ставити запитання і відповідати на запитання про те, що вони роблять на роботі та у вільний час; запрошувати і відповідати на запрошення; обговорювати, що робити, куди йти, домовлятися про зустріч; робити пропозиції та погоджуватись. Тут також знаходяться дескриптори досягнень: спрощена, скорочена версія повного набору трансактивних специфікацій (основних видів МД) на «рубіжно-му рівні» для дорослих-іноземців, такі як: здійснювати прості трансакції в магазинах, на пошті або в банках, надавати просту інформацію про подорож; користуватись громадським транспортом: автобусами, поїздами, таксі; запитувати головну інформацію; показувати напрями руху і купувати квитки; запитувати про щоденні товари і послуги та отримувати їх.

Наступна група представляє **середній рівень** (або «виживання») володіння мовою (**А2+**). Характерним для нього є більш активна участь у бесіді за умови певної допомоги та деяких обмежень, наприклад: починати, підтримувати і закінчувати просту, коротку розмову сам-на-сам; достатньо розуміти для здійснення простих, звичних контактів без надмірних зусиль; висловлюватись зрозуміло для інших, обмінюватись думками та інформацією на знайомі теми у передбачуваних щоденних ситуаціях, спонукати іншу особу допомогти у разі необхідності; успішно висловлюватись на основні теми за умови, що він/вона може

попросити про допомогу; висловити те, що він/вона хоче; діяти у повсякденних ситуаціях з передбачуваним змістом, навіть якщо він/вона змушений/а перефразувати висловлювання та підбирати слова; діяти досить невимушено у складніших ситуаціях за умови сторонньої допомоги, проте участь у відкритій дискусії є обмеженою; плюс значно більша здатність породжувати монологи, наприклад: висловитись за допомогою простих засобів про самопочуття; дати поширений опис повсякденних аспектів його/її оточення, напр. людей, місць, досвіду роботи або навчання; описувати події та власні вчинки в минулому; описувати плани і способи дії; пояснювати, що він/вона любить або не любить у чомусь; давати коротке, елементарне описання подій та вчинків; описувати домашніх тварин та власні речі, використовувати просте описове мовлення для винесення судження про щось та порівнювати об'єкти і речі.

Рівень B1 відображає специфікацію рубіжного рівня для відвідання зарубіжної країни. Він, мабуть, має більше категорій завдяки двом характерним рисам. Перша — це здатність підтримувати інтеракцію та висловлюватись про те, чого хочеш, у цілому ряді контекстів, наприклад: слідувати головним пунктам широкої дискусії навколо нього/неї за умови, коли мовлення чітке й нормативне, висловлювати або формулювати у внутрішньому мовленні власні погляди та думки у неформальній дискусії з друзями; виражати головне з того, що він/вона хоче зробити зрозумілим; використовувати широкий ряд простих мовленнєвих засобів настільки гнучко, щоб виразити більшість з того, що він/вона хоче; підтримувати розмову або дискусію, проте іноді це буває важко, коли він/вона намагається сказати точно, чого б йому/їй хотілось зробити; висловлюватись так, щоб бути зрозумілим, навіть при наявності пауз для граматичного і лексичного планування та виправлення, особливо під час довших відрізків вільної продукції. Друга характерна риса — це здатність гнучко справлятися з проблемами у повсякденному житті; наприклад: справлятися з незвичними ситуаціями у громадському транспорті; діяти у більшості ситуацій, які виникають при підготовці до подорожі, через турагента або під час самої подорожі; без підготовки вступати у розмови на знайомі теми, висловлювати невдоволення; виявляти ініціативність в інтерв'ю/консультації (напр., пропонувати новий предмет для бесіди, який, проте, дуже великою мірою залежить від співрозмовника у цій інтеракції; просити інших прояснити або сформулювати точніше щойно сказане).

Ще одним підрозділом групи може бути **просунутий рубіжний рівень (B1+)**. Тут знову присутні ті ж самі дві характерні

риси з додаванням деякої кількості дескрипторів, зосереджених на обмін певних інформаційних якостей, наприклад: сприймати звертання, в яких пояснюються прохання та проблеми; давати конкретну інформацію, необхідну під час інтерв'ю/консультації (напр. описати лікарю симптоми хвороби) — проте робити це з обмеженою точністю; пояснювати, чому це становить проблему; узагальнювати і виражати власну думку про коротке оповідання, статтю, розмову, дискусію, інтерв'ю чи документ і відповідати на наступні запитання щодо деталей, проводити підготовлене інтерв'ю, перевіряючи і підтверджуючи інформацію, навіть якщо їй/йому доводиться попросити повторення, коли відповідь іншої особи надто швидка або багатослівна; описувати, як що-небудь зробити, даючи детальні інструкції; обмінюватись накопиченою фактичною інформацією про повсякденне звичайне життя та незвичайні події, що певним чином стосуються його/її оточення.

Рівень B2 представляє новий рівень, який так само знаходиться над рівнем B1 (рубіжним), як рівень A2 (виживання) знаходиться під ним. У ньому має бути відображена специфікація просунутого рівня. Образно кажучи, просунувшись повільно, але впевнено, по проміжному плато, учень виявляє, що там, куди він дійшов, речі виглядають інакше, він/вона отримує нову перспективу, може дивитись навколо себе по-новому. Це бачення підтверджується значним масштабом дескрипторів цього рівня. Вони представляють розрив з подальшим змістом. Наприклад, на нижній грані рівня має місце зосередженість на ефективному аргументі: висловлюватись та захищати свої погляди в дискусії, наводячи релевантні пояснення, аргументи і коментарі; пояснювати точку зору про основні положення теми, вказуючи на переваги та недоліки різних суджень; будувати низку послідовних аргументів; розвивати аргумент, наводячи докази на підтримку або проти певної точки зору; пояснювати проблему та висвітлювати її таким чином, щоб йому/їй інша сторона в переговорах повинна була поступитися; розмірковувати про причини, наслідки, гіпотетичні ситуації; брати активну участь у неформальній дискусії у знайомих контекстах, коментуючи, висвітлюючи точку зору, оцінюючи альтернативні пропозиції, створюючи гіпотези та реагуючи на гіпотези інших. По-друге, при прямому розгляді рівня виявляються два нові фокуси. Перший — це бути здатним на більше, ніж зберігати свій статус у соціальному дискурсі, наприклад: розмовляти природно, швидко й ефективно; розуміти в деталях те, що сказано йому/їй нормативною усною мовою навіть в умовах шуму; ініціювати розмову, вступати, коли потрібно, у розмову (коли прийшла його/її черга) та завершувати розмову, коли

ій/йому це потрібно, хоча він/вона не може завжди зробити це елегантно; застосовувати «запасні» фрази (напр. «На це запитання важко відповісти»), для того щоб виграти час з метою сформулювати те, що хочеш; спілкуватися з таким ступенем швидкості і спонтанності, що це робить цілком можливим регулярне спілкування з носіями мови, не примушуючи іншу сторону напружуватись в інтеракції; пристосовуватись до зміни розмови, стилю та наголосу, що є нормальними для неї; підтримувати стосунки з носіями мови так, щоб навмисне не забавляти і не драгувати їх, чи примушувати їх поводитись інакше, ніж вони б поводитись при контакті з такими ж носіями мови. Другий новий фокус — це новий ступінь мовленнєвого усвідомлення: виправляти помилки, якщо вони призвели до непорозуміння; помічати власні «улюблені помилки» і свідомо стежити за своєю мовою, щоб їх не допустити; взагалі виправляти «слизькі місця» та помилки, коли він/вона їх усвідомлює; планувати те, що слід сказати, і засоби для цього, враховуючи ефект сказаного для реципієнта/ів. У цілому це повинен бути новий рубіж для подолання тими, хто вивчає мову.

На наступному рівні, який представляє **сильний просунутий (B2+)**, продовжується зосередження на аргументації, ефективно-му соціальному дискурсі та на мовленнєвому усвідомленні, що з'явилось на рівні B2 (просунутому). Зосередження на аргументації та соціальному дискурсі може також інтерпретуватись як новий наголос на мовленнєвих уміннях. Новий ступінь дискурсивної компетенції виявляється в регулюванні розмови (кооперативних/взаємодіючих стратегіях): здійснювати зворотний зв'язок щодо тверджень і висновків, зроблених іншими мовцями, стежити за ними і, таким чином, допомагати розвитку дискусії; висловлюватись на рівні, властивому іншим мовцям. Це стає особливо очевидним при врахуванні параметрів зв'язності: використовувати обмежене число схем зв'язку, щоб чітко і плавно з'єднати речення у вигляді точного, логічного висловлювання; ефективно застосовувати набір різноманітних слів-конекторів для виразного позначення зв'язків між думками; систематично розгортати аргументацію з належним наголошенням значущих пунктів та відповідними детальними доказами. Нарешті, на цьому рівні має місце концентрація на «переговорних» пунктах: окреслити (спланувати) випадок для компенсації, використовуючи мовні засоби для переконання і прості аргументи для задоволення вимог.

Рівень C1 дістав назву «Ефективна оперативна компетенція». Для цього рівня є характерним доступ до широкого кола мовних засобів, що робить можливою швидку, спонтанну комунікацію,

як це проілюстровано у наступному прикладі: може висловлюватись швидко та спонтанно, майже не докладаючи зусиль. Має великий лексичний запас і добре ним користується, що дає можливість швидко «закрити прогалини» за допомогою інших формувань. Пошуки виразів або зміни стратегій тут ледь помітні; лише концептуально складний предмет спілкування може перешкодити природному, плавному потоку мовлення. Дискурсивні вміння, характерні для попереднього рівня, залишаються очевидними на рівні С1, з наголосом на зростанні швидкості, наприклад: вибрати потрібну фразу з наявного набору дискурсивних функцій, для того щоб подати свої репліки і зберегти свою позицію або виграти час і використати його для обдумування; породжувати чіткий, добре структурований, плавний мовленнєвий потік, показуючи контрольоване вживання організуючих моделей, колекторів та схем зв'язку.

Рівень С2 (глобальне володіння) не має наміру передбачати компетенцію носія мови або наближену до неї. Тут є намір охарактеризувати ступінь точності, легкості та невимушеного користування мовою, «привласнення мови», що є типовим для мовлення тих, які були високорезультативними учнями. Дескриптори, подані тут, включають: точно передає більш тонкі відтінки значення, вживаючи, зі свідомою правильністю, широкий спектр модифікаційних схем; широко користується ідіоматичними зворотами та колоквіалізмами з усвідомленням конотативного рівня значення; повернення назад і перебудова при зіткненні з труднощами настільки плавні, що співрозмовник ледь-ледь це помічає.

Загальнорекомендовані РВМ можуть бути представлені і використані у певній кількості в різних формах, з різними ступенями деталізації. Вже саме існування зафіксованих рівнів у загальних рекомендаціях надає їм прозорості та зв'язності, пропонує інструмент для подальшого планування та основу для подальшого розвитку. Спроба запровадження конкретного ілюстративного набору дескрипторів разом з критеріями та методологіями подальшого розвитку дескрипторів допомагає тим, хто приймає рішення, накреслити їх застосування відповідно до певних контекстів.

Комунікативні мовленнєві види діяльності і стратегії

Щоб виконувати комунікативні завдання, користувачі повинні брати участь у комунікативних мовленнєвих видах діяльності та оперувати комунікативними стратегіями.

Багато видів комунікації/спілкування, таких як бесіда і листування, є інтерактивними, тобто в них учасники по черзі бувають мовцями та слухачами багато разів.

В інших випадках, а саме коли мовлення записане або передається засобами mass-media, або коли письмові тексти посилаються комусь або публікуються, автор відокремлений від адресата, якого він навіть може не знати і який не може відповісти. В таких випадках акт спілкування може розглядатись як говоріння, письмо, слухання або читання тексту.

У більшості випадків користувач у ролі мовця або того, хто пише, продукує свій власний текст, щоб виразити свої власні погляди. В інших він/вона діє як канал спілкування (часто, але необов'язково, різними мовами) між двома або кількома особами, які з тієї чи іншої причини не можуть спілкуватись безпосередньо. Цей процес може бути інтерактивним або ні.

Багато, якщо не більшість, ситуацій передбачають змішані типи діяльності. На уроці у школі, наприклад, учень може бути змушений слухати мовлення вчителя, читати підручник уголос чи про себе, взаємодіяти з іншими учнями групи у проєктній роботі, писати вправи або твір і навіть перекладати (бути посередником), коли це є певний вид навчальної роботи або для того, щоб допомогти іншому учневі.

Стратегії — це мовленнєві засоби, які користувач мовою застосовує для мобілізації та балансу своїх ресурсів, активізації вмінь та навичок, для того, щоб задовольнити комунікативні потреби у певному контексті та успішно виконати поставлене завдання у найбільш зрозумілий або найбільш економний можливий спосіб залежно від його/її конкретної мети. Однак комунікативні стратегії не повинні розглядатись просто як моделі «неспроможності», як спосіб викрутитись в умовах мовленнєвого дефіциту або перешкоди спілкуванню. Носії мови регулярно використовують комунікативні стратегії усіх видів (які будуть обговорені нижче), коли стратегія відповідає комунікативним запитам, зверненням до них. Застосування комунікативних стратегій може розглядатись як реалізація когнітивних принципів Планування, Виконання, Контролю та Корекції у різних видах комунікативної діяльності: Сприйняття, Взаємодії, Продукції та Посередництва. Слово «стратегії» вживалось у різних значеннях. Тут це слово означає прийняття певної лінії дії з метою досягнення найкращих результатів. Уміння, які є невід'ємною частиною процесу розуміння або промовляння усного чи письмового слова (напр., розчленування звукового потоку з метою його декодування на ряд слів, що мають певне значення), розглядаються як уміння нижчого рівня по відношенню до відповідного комунікативного процесу.

Прогрес у вивченні мови виявляється з більшою очевидністю у здатності учня виконувати безпосередньо мовленнєву діяльність та оперувати комунікативними стратегіями. До того ж, вони є адекватною основою для шкалування мовних умінь.

Загальні компетенції

Загальні компетенції складаються із знань, умінь та життєвого досвіду учнів, а також з їх уміння вчитися. У декларативному розумінні знання — це результат формального навчання (академічні знання). Будь-яка сфера людського спілкування належить від загального пізнання світу. Знання, які необхідні дітям у процесі вивчення та використання мови, безпосередньо не пов'язані з мовою та культурою. Академічні знання в освітній, науковій, технічній або професійній сферах відіграють важливу роль під час сприйняття та розуміння текстів іноземною мовою, які стосуються цих сфер. Разом з тим емпіричні знання у сфері повсякденного життя є найсуттєвішими для організації іншомовної мовленнєвої діяльності. Знання спільних цінностей та ідеалів, прийнятих соціальними групами в інших країнах або регіонах (наприклад, релігійні вірування, табу і т. д.) є цінними для міжкультурного спілкування. Ці численні сфери знань варіюються щодо кожного окремого учня. Вони можуть бути культурно-специфічними й одночасно відноситись до більш універсальних категорій і констант.

Кожне нове знання не просто додається до раніше набутих, а обумовлюється природою, багатством і структурою попередніх і внаслідок цього слугує, нехай навіть частково, зміні та перебудові знань. Звичайно, набуті раніше знання безпосередньо пов'язані з вивченням мови. У багатьох випадках методи викладання та вивчення мови враховують це усвідомлення світу. Проте у деяких контекстах (занурення, відвідування школи або університету, де мова навчання не є рідною) відбувається одночасне і скорельоване збагачення лінгвістичних та інших знань. Отже, слід ретельно враховувати взаємовідношення між знаннями і комунікативною компетенцією.

Вміння та know-how залежить передусім від здатності виконувати певні послідовні дії, ніж власне від знань. Проте це вміння може бути полегшене шляхом оволодіння «забутими» знаннями або супроводжуватись різними формами життєвого досвіду (компетенцій). Наприклад, здійснюватись на фоні ослабленої уваги або наполегливості під час виконання завдання.

Життєвий досвід (компетенція існування) може розглядатись як сума індивідуальних характеристик, рис та звичок особистості,

які стосуються, наприклад, самоусвідомлення або уявлення про інших людей та готовності до спільної взаємодії з ними. Компетенція такого типу розглядається не як простий результат суми незмінних характеристик особистості, а як продукт різного роду «окультурювання», і вони можуть змінюватися.

Ці особистісні риси, звички та особливості темпераменту є параметрами, що мають бути враховані під час вивчення та викладання мови. Вони розглядаються як складова частина загальних компетенцій учнів і, отже, як аспект його/її здібностей. Оскільки вони підлягають оволодінню чи видозмінам у процесі використання та вивчення (однієї або більше мов), формування навичок може бути самостійною метою. Як уже зазначалося, життєвий досвід має відношення до культури і тому є чутливою сферою для міжкультурного пізнання і взаємовідносин, тобто спосіб, у який людина, що належить до певної культури, виражає дружні почуття та зацікавленість, може бути сприйнятий носієм іншої культури як агресивний або образливий.

Здатність до навчання (уміння вчитися) мобілізує життєвий досвід, декларативні знання та вміння і сприяє розвитку компетенцій різних типів. Уміння вчитися може також розглядатись як «знання або готовність до того, щоб відкрити «іншість» — також і тоді, коли це стосується іншої мови, іншої культури, інших людей або нових галузей знань.

Поняття «уміння вчитися» має загальне значення, але воно особливо релевантне для вивчення мови. Уміння вчитися може охоплювати різні рівні та комбінації певних аспектів життєвого досвіду, декларативних знань, умінь та know-how, таких як:

- **Життєвий досвід:** готовність виявляти ініціативу або навіть ризикувати у процесі безпосереднього спілкування і таким чином сприяти власному говорінню та викликати бажання спілкуватися у людей, з якими говориш, попросивши їх, наприклад, перефразувати сказане ними простішими засобами тощо. Це ж стосується і вміння слухати, оскільки існує високий ступінь ризику культурного непорозуміння під час спілкування з ними.
- **Декларативні знання:** наприклад, знання того, яким морфолого-стилістичним зв'язкам відповідають певні зразки відмінювання у конкретній мові, або знання про табу чи окремі ритуали, пов'язані з харчуванням чи сексуальним життям у деяких культурах, а також знання про деякі можливі релігійні конотації.
- **Вміння та know-how (навички):** це, наприклад, легкість у користуванні словником, здатність вільно користуватись певним

документаційним центром; знання про те, як маніпулювати аудіовізуальними матеріалами або засобами комп'ютерного зв'язку як засобом навчання.

До того ж може існувати багато варіантів застосування вмінь та навичок діяти у нових обставинах:

- Варіанти застосування залежать від певної події, від того, з ким або з чим мати справу: новими людьми, абсолютно невідомою сферою знань, невідомою культурою, іноземною мовою.
- Варіанти в залежності від контексту: в одній і тій же ситуації (напр., стосунки між батьками та дітьми) процеси усвідомлення і пошуку значень/понять будуть, безперечно, відрізнятися у етнолога, туриста, місіонера, журналіста, вчителя або лікаря, кожен з яких діє у відповідності до власної спеціальності і точки зору.
- Варіанти в залежності від превалюючих обставин та минулого досвіду: дуже вірогідно, що вміння, які застосовуються під час вивчення п'ятої іноземної мови, будуть відрізнятися від тих, що діють під час вивчення першої.

Подібні варіації можуть розглядатися поряд із такими поняттями, як «стилі навчання» або «профілі (напрями) навчання» у тому значенні, коли навчання не розглядається як процес, твердо встановлений раз і назавжди.

У процесі навчання стратегії, які обрані індивідом для досягнення поставленої мети, будуть залежати від набору різних здібностей, притаманних йому/їй. Лише завдяки різноманітності досвіду навчання — чи то буде особистий, чи повторюваний досвід — особистість розвиває своє вміння вчитися.

Комунікативна мовленнєва компетенція (КМК)

КМК складається з певних компонентів: лінгвістичного, соціолінгвістичного та прагматичного. До кожного з цих компонентів входять знання, вміння і навички. Лінгвістичні компетенції включають лексичні, фонологічні, синтаксичні знання і вміння та інші параметри мови як системи незалежно від соціолінгвістичного значення їх варіантів та від прагматичних функцій їх реалізації.

КМК пов'язана не лише з рівнем або якістю знань (напр., рівень фонематичного слуху або розміри і точність словникового запасу), а й з когнітивною організацією та способом, за яким знання зберігаються (напр., різні асоціативні ланцюжки, у які мовець пов'язує лексичні поняття). Вона пов'язана також з їх доступністю (активізацією, пригадуванням та наявністю у розпорядженні). Знання можуть бути усвідомлені і чітко виражені

або ж ні (напр., знову-таки стосовно володіння фонетичною системою). Їх організація та доступність будуть змінюватись також стосовно одного (напр., для плюрилінгвіста вони залежать від варіантів, що складають його/її плюрилінгвальну компетенцію). Можна також припустити, що когнітивна організація словника та накопичення виразів і т. д. залежать, у тому числі, й від культурних особливостей спільноти або спільнот.

Соціолінгвістичні компетенції стосуються соціокультурних умов користування мовою. Через чутливість до соціальних конвенцій (правил ввічливості, норм, які регулюють стосунки між поколіннями, статями, класами та соціальними групами, лінгвістичних кодифікацій деяких основних ритуалів у житті суспільства) соціолінгвістичний компонент пронизує весь процес спілкування між представниками різних культур, навіть тоді, коли його учасники часто не усвідомлюють цього впливу.

Прагматичні компетенції пов'язані з функціональним вживанням лінгвістичних засобів: продукуванням мовних функцій, актів мовлення тощо. Вони пропонують сценарії або програми інтерактивних обмінів. Вони також стосуються умінь дискурсу, злитості та зв'язності, ідентифікації типів і форм текстів, іронії та пародії. Для функціонування цього компонента вкрай необхідно наголосити на значенні інтеракцій та культурного бачення, у яких формуються дані здібності, навіть більше ніж на значенні лінгвістичного компонента.

Усі категорії, про які говорилося, слугують для характеристики сфер і типів компетенцій, інтерналізованих соціальним агентом, тобто для внутрішніх уявлень, навичок та здібностей, когнітивна сутність яких повинна братись до уваги при дослідженні поведінки та спілкуванні, до того ж, будь-який навчальний процес допомагатиме розвивати або перетворювати ці самі внутрішні уявлення, навички та здібності.

Комунікативні мовленнєві компетенції

Використання мови, в тому числі і її вивчення, включає в себе дії, що виконуються особами, які в ролі окремих індивідів чи соціальних агентів розвивають ряд компетенцій, як загальних, так і — особливо — комунікативно-мовленнєвих. Сформовані компетенції використовуються в міру необхідності у різних контекстах залежно від різних умов та різних потреб для здійснення різних видів мовленнєвої діяльності, до яких належать мовленнєві процеси продукції та/або сприйняття текстів, пов'язаних з певними темами у специфічних сферах. Використовуються ті стратегії, які здаються найбільш прийнятними для виконання

накреслених завдань. Керівництво цими діями з боку учасників веде до посилення або модифікації їх компетенцій.

Компетенції — це сума знань, умінь та характерних рис, які дозволяють особистості виконувати певні дії.

Загальні компетенції — це ті, що не є специфічними для мовлення, але такі, що необхідні для будь-якого роду діяльності, у тому числі й мовленнєвої.

Комунікативні мовні компетенції — це такі, які забезпечують людині можливість діяти, застосовуючи специфічні лінгвістичні засоби.

Контекст є скупченням подій або ситуаційних чинників (фізичних чи іншого роду), внутрішніх чи зовнішніх відносно особистості, у лоні яких відбуваються акти спілкування.

Для реалізації комунікативних намірів користувачі, ті, хто навчається, застосовують свої загальні компетенції, розглянуті нами вище, разом з більш спеціальною, пов'язаною з мовленням, комунікативною компетенцією (КК). КК у вузчому значенні має такі компоненти:

- лінгвістичні компетенції;
- соціолінгвістичні компетенції;
- прагматичні компетенції.

Лексична компетенція

Лексична компетенція — знання і здатність використовувати мовний словниковий запас — складається з лексичних та граматичних елементів.

Граматична компетенція

Граматична компетенція може бути визначена як знання і здатність користуватися граматичними ресурсами мови.

Формально граматику мови може розглядатись як набір принципів, що керують сумою елементів та організують їх у значущі і завершені ряди (речення). Граматична компетенція — це здатність розуміти й виражати значення, продукуючи і розпізнаючи правильно оформлені згідно з цими принципами фрази та речення (що є протилежним заучуванню та відтворенню їх як стійких формул). Граматика будь-якої мови у цьому плані дуже складна і далека від того, щоб мати завершену визначеність або вичерпність. Існує ціла низка відповідних теорій та моделей для організації слів у речення. Рекомендації не мають функції судити про них або пропагувати використання якоїсь однієї теорії. Ми маємо заохотити користувачів встановити те, що вони обрали для наслідування і які наслідки їх вибір має для їх практики.

Тут ми обмежуємось ідентифікацією параметрів і категорій, які широко використовувались у граматичних описах.

Опис граматичної організації включає особливості:

- *елементів*, напр., морфем, основ та афіксів, слів;
- *категорій*, напр., числа, відмінка, роду, конкретне/абстрактне, перехідне/неперехідне, зчислювані/незчислювані іменники, активна/пасивна форма, минулий/теперішній/майбутній час, прогресивний, (не)завершений вид;
- *класів*, напр., відмінювання дієслів, відмінювання іменників, прикметників, відкриті ряди слів: іменники, дієслова, прикметники, прислівники закриті класи слів;
- *структур*, напр., складені та складні слова, фрази (номінальні, вербальні...), речення (головне, підрядне, сурядне; просте, складене, складне);
- *процесів* (дескриптивних), напр., номіналізація, афіксація, заміщення, градація, транспозиція, трансформація;
- *відношень* (зв'язків), напр., управління, узгодження, валентність.

Семантична компетенція

Семантична компетенція розглядає здатність учня усвідомлювати і контролювати організацію змісту.

Лексична семантика охоплює питання значення слова, напр.:

- зв'язок слова із загальним контекстом:
 - відношення;
 - конотація;
 - експонування загальних специфічних понять;
- внутрішньолексичні зв'язки, такі як:
 - синоніми/антоніми;
 - гіпонімія;
 - колокація;
 - відношення типу «частина-ціле»;
 - компонентний аналіз;
 - еквівалентність при перекладі.

Фонологічна компетенція

Фонологічна компетенція включає знання та навички перцепції і продукції:

- звукових одиниць (фонем) мови та способів їх реалізації у певному контексті (алофонів);
- фонетичних ознак розрізнення фонем (дистинктивних ознак, напр., сонорності, назальності, закритості, лабіальності);

- фонетичного складу слів (складоподілу, фонетичних відрізків, словесного наголосу і тону);
- фонетики речення (просодії): наголосу і ритму фрази; інтонації;
- фонетичної редукції:
 - вокалічної редукції;
 - сильних і слабких форм;
 - асиміляції;
 - елізії.

Орфографічна компетенція

Орфографічна компетенція охоплює знання і навички перцепції та продукції символів, з яких складаються письмові тексти. Писемні системи усіх європейських мов базуються на алфавітному принципі, хоча системи деяких інших мов слідуєть ідеографічному (логографічному) принципу (напр., китайська мова) або консонантному принципу (напр., арабська мова). У випадку алфавітних систем учні повинні знати і вміти сприймати та продукувати:

- форму як великих, так і малих літер у вигляді прямого шрифту і курсиву;
- називання слів по літерах, у тому числі розрізнення злитих форм;
- пунктуаційні знаки і випадки їх вживання;
- друкарські засоби та варіанти друку;
- логографічні знаки загального вжитку (напр., @, &, \$, і т. д.).

Орфоепічна компетенція

Користувачі, яким потрібно читати вголос підготовлений текст або використовувати в усному мовленні слова, що вперше зустрічались у письмовій формі, повинні вміти правильно озвучувати написане. Це може включати:

- знання правил написання;
- вміння користуватись словником та знання умовних позначень, що використовуються в ньому для репрезентації вимови;
- знання правил застосування письмових позначок, зокрема, знаків пунктуації для паузації та інтонації;
- здатність розуміти двозначність (омоніми, синтаксичні двозначності і т. д.) залежно від контексту.

Соціолінгвістична компетенція (СЛК)

Соціолінгвістична компетенція пов'язана зі знаннями та вміннями, необхідними для здійснення соціального аспекту використання мови. Оскільки мова є соціокультурним феноменом,

СЛК пов'язана з лінгвістичними маркерами соціальних стосунків правилами ввічливості, виразами народної мудрості, відмінностями у реєстрах мовлення, діалектами та акцентами.

Прагматична компетенція

Прагматична компетенція пов'язана із знаннями користувача/учня про принципи, за якими висловлювання/повідомлення:

а) організуються, структуруються та укладаються («дискурсивна компетенція»);

б) використовуються для здійснення комунікативних функцій («функціональна компетенція»);

в) узгоджуються згідно з інтерактивними та трансактивними схемами («компетенція програмування мовлення»).

Функціональна компетенція

Цей компонент пов'язаний з використанням у спілкуванні усного мовлення та письмових текстів зі спеціальними функціональними цілями. Розмовна (усномовленнева) компетенція не є просто знанням того, які особливі функції (мікрофункції) виражаються тими чи іншими мовними формами. Учасники залучаються до інтеракції, у якій кожна ініціатива веде до реакції та рухає інтеракцію вперед, відповідно до її мети, через послідовність стадій від початку спілкування до його завершення. Компетентні мовці усвідомлюють процес і володіють вміннями для участі в ньому. Макрофункція характеризується своєю інтерактивною структурою. Більш складні ситуації можуть, звичайно, мати внутрішню структуру, що включає відрізки макрофункцій, які у більшості випадків узгоджені відповідно до формальних або неформальних схем соціальної інтеракції.

Частина ІV

УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ

Концепція навчання іноземних мов у середній загальноосвітній 12-річній школі

Вступ

Сучасний стан міжнародних звязків України, вихід її у європейський та світовий простори, нові політичні, соціально-економічні та культурні реалії вимагають радикальних змін у галузі навчання іноземних мов, статус яких у нашій країні постійно зростає.

Іноземна мова є важливим засобом міжкультурного спілкування, вона сприяє вербальному порозумінню громадян різних країн, забезпечує такий рівень їхнього культурного розвитку, який дозволяє вільно орієнтуватись і комфортно почуватись у країні, мова якої вивчається. У звязку з цим стає актуальною позиція, за якої здатність зрозуміти представника іншої культури залежить не тільки від коректного використання мовних одиниць, але й від особливих умінь розуміти норми його культури, у тому числі мовленнєвої поведінки у різноманітних ситуаціях спілкування. Це зобов'язує розглядати іноземну мову не лише як засіб міжкультурного спілкування, але і як своєрідний інструмент пізнання іншої культури та пропаганди власної, що сприяє духовному взаємозбагаченню, підвищує рівень гуманітарної освіти. Зазначене зумовлює необхідність уточнень функцій іноземної мови як шкільного предмета, визначення нових стратегічних напрямів процесу оволодіння нею, перегляду цілей, змісту, методів, прийомів і засобів навчання.

Концепція становить сукупність узагальнених методичних положень щодо раціональної організації навчально-виховного процесу з іноземної мови в умовах, заданих соціальним замовленням і затверджених відповідними державними органами освіти, у різних типах навчальних закладів, відповідно до кінцевих і проміжних цілей, з урахуванням відповідної мережі годин,

передбаченої навчальним планом. Вона передбачає опору на фундаментальні досягнення сучасних дидактичної, психологічної та методичної наук, враховує те, що різні точки зору функціонують на основі взаємодоповнюваності та набувають максимальної ефективності за певних умов організації навчального процесу. Абсолютизація окремих методичних поглядів веде до однобічності, теоретичного і практичного формалізму, ігнорування позитивних надбань інших методичних доктрин.

Концепція має свою специфічну сферу застосування відповідно як і державний стандарт та навчальні програми.

Мета і завдання

Основною метою навчання іноземної мови є формування в учнів комунікативної компетенції, що означає оволодіння мовою як засобом міжкультурного спілкування, розвиток умінь використовувати іноземну мову як інструмент у діалозі культур і цивілізацій сучасного світу.

Ця мета передбачає досягнення школярами такого рівня комунікативної компетенції, який був би достатнім для здійснення спілкування в усній (говоріння, аудіювання) та писемній (читання, письмо) формах у межах визначених комунікативних сфер, тематики ситуативного мовлення та на основі вивченого мовного і мовленнєвого матеріалу.

Комунікативна компетенція складається з кількох видів:

- мовної (лінгвістичної) компетенції, яка забезпечує оволодіння учнями мовним матеріалом з метою використання його в усному і писемному мовленні;
- мовленнєвої компетенції, яка пов'язана з формуванням в учнів умінь і навичок спілкуватися в чотирьох видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, говорінні (монолог, діалог), читанні, письмі;
- соціокультурної компетенції, яка передбачає засвоєння учнями знань соціокультурних особливостей країни, мова якої вивчається, культурних цінностей та морально-етичних норм свого та інших народів, а також формування умінь їх використовувати у практичній діяльності;
- соціолінгвістичної компетенції, яка забезпечує формування умінь користуватися у процесі спілкування мовленнєвими реаліями (зразками), особливими правилами мовленнєвої поведінки, характерними для країни, мова якої вивчається;
- загальнонавчальних компетенцій, що сприяють оволодінню учнями стратегіями мовленнєвої діяльності, спрямованої на розв'язання навчальних завдань і життєвих проблем.

Отже, комунікативна компетенція формується на основі взаємопов'язаного мовленнєвого, соціокультурного і мовного розвитку учнів відповідно до їхніх вікових особливостей та інтересів на кожному етапі оволодіння іноземною мовою. Основою комунікативної компетенції є комунікативні уміння, розвиток яких неможливий без оволодіння мовними засобами реалізації усного або писемного висловлювання. Проте знання лексичного і граматичного матеріалу ще не забезпечує становлення комунікативних умінь. Необхідні навички оперування цим матеріалом, а також використання його для породження і розпізнавання інформації у визначених сферах спілкування. Неможливим також є розвиток комунікативної компетенції без відповідних соціокультурних і соціолінгвістичних знань, умінь і навичок, які забезпечують входження особистості в інший соціум і сприяють її соціалізації у новому для неї суспільстві.

Сучасний рівень розвитку міжнародних зв'язків слугує передумовою для активізації знань про культурні особливості країн і народів, мова яких вивчається. Цьому сприяє інтеркультурний підхід до вивчення іноземних мов. Його необхідність зумовлена сучасним станом міждержавних і міжнаціональних зв'язків.

Сучасна середня школа характеризується кількома типами навчальних закладів, у яких навчання іноземних мов здійснюється за різними планами і програмами. У всіх типах середніх навчальних закладів має бути визначена єдина мета оволодіння мовою, а рівень її засвоєння учнями має відрізнятися кількісними і якісними показниками, детермінованими навчальним планом і програмою.

Важливим пріоритетом сучасної системи навчання іноземних мов у середній школі є її багатомовність, яка полягає у різноманітності мов, що вивчаються, і у рівноправності кожної мови окремо. У зв'язку з цим має бути взятий курс на активізацію вивчення в Україні різних іноземних мов. Необхідно сприяти тому, щоб підрастаюче покоління виховувалося на кращих традиціях і здобутках багатьох країн. А цьому сприяє вивчення різних іноземних мов.

Сучасний рівень розвитку міжнародних зв'язків України у різноманітних сферах її суспільно-економічного життя, потреби держави у спеціалістах, які володіли б кількома іноземними мовами, зумовлюють перегляд усталених навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів щодо кількості іноземних мов, якими мають оволодіти випускники школи. Багаторічний досвід значної кількості зарубіжних країн свідчить на користь вивчення учнями середньої школи щонайменше двох іноземних

мов. Нам уявляється об'єктивно необхідним оволодіння англійською мовою як найбільш уживаною у світі і другою іноземною мовою (можливо, розпочати її вивчення з 5-го класу), визначивши для цього мету і зміст навчання з урахуванням досвіду учнів в оволодінні рідною мовою і першою іноземною, а також і кількості годин, відведених на її засвоєння.

Процес навчання іноземних мов передбачає здійснення визначених цілей. Провідною є *практична мета*, спрямована на формування в учнів комунікативної компетенції, яка визначає мову як засіб спілкування. Окрім неї, у навчальному процесі реалізуються *виховна, освітня і розвивальна цілі*. Усі вони досягаються у комплексі, підпорядковуються основній меті та реалізуються у процесі її досягнення і сприяють таким чином різнобічному розвитку особистості учня.

Зміст навчання

Зміст навчання іноземних мов у середній школі залежить від соціально-економічного рівня розвитку держави та її потреб щодо якості володіння іноземною мовою. А відтак, зміст навчання пов'язаний із соціальним замовленням суспільства і детермінується певним станом його історичного розвитку.

Основною стратегічною лінією у підготовці змісту є визначення цілей та завдань. Відповідно здійснюється відбір навчального матеріалу, визначаються методи, форми і засоби оволодіння ним.

Програмою для середньої школи визначається той мінімум, яким мають оволодіти учні кожного етапу навчання (кожного класу). Ретельний відбір мовного матеріалу відповідно до визначених сфер спілкування, вікових особливостей та інтересів учнів забезпечить ефективність навчального процесу. Вважаємо необхідним чітко і конкретно визначати зміст, у тому числі цілі та завдання навчання, а також рівні оволодіння мовою для кожного етапу: початкова школа, основна школа, старша школа. Це зумовлюється різними об'єктивними причинами, у тому числі наявністю можливостей для переходу учнів із однієї школи до іншої. А запропонований розподіл змісту навчання дозволить чітко визначати рівень володіння учнем мовою відповідно до вимог певного етапу.

Кожний етап навчання (початкова школа, основна школа, старша школа) характеризується не тільки різною тематикою і обсягом навчального матеріалу для навчання спілкування, але й різноманітними методами, формами і видами навчальної діяльності відповідно до рівня розвитку учнів, їхніх інтересів і досвіду. У зв'язку з цим кожний етап повинен мати свої цілі і завдання.

Зміст навчання має розроблятися відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти, які вказують, чого мають навчитись учні у процесі оволодіння мовою, щоб використовувати її як засіб спілкування, і визначають рівні володіння мовленням на кожному етапі навчання.

Особливості змісту навчання на кожному етапі

Початкова школа (2–4 класи)

Важливо зацікавити учнів у вивченні іноземної мови, викликати в них позитивне ставлення до предмета, вмотивувати необхідність і значущість володіння іноземною мовою як неповторним засобом міжкультурного спілкування. Початкова школа має забезпечити наступність і безперервність процесу навчання іноземної мови у всьому курсі середньої школи, сформувати базові навички і вміння, необхідні для подальшого розвитку комунікативної компетенції в основній і старшій школі. Вона має виховувати комунікативні потреби у пізнанні інших країн і народів, у пошуку друзів не тільки для спілкування, але й для розв'язання певних проблем власної життєдіяльності. На цьому етапі здійснюється формування навичок і вмінь спілкування в усній і писемній формах у межах сфер і ситуацій, визначених програмою у відповідності до вікових особливостей учнів і їхніх інтересів, на основі використання для цього прийнятих мовленнєвих зразків. Домінуючими є репродуктивні види діяльності, проте учні вже вчаться виконувати нескладні творчі вправи і завдання, спрямовані на розвиток креативного мислення, у них формуються уміння переносити засвоєний навчальний матеріал в інші ситуації спілкування, давати оцінку певним явищам і діям.

Для повноцінної реалізації освітньо-розвивального потенціалу іноземної мови у початковій школі необхідно сприяти тому, щоб процес залучення учнів до вивчення предмета не тільки розширював їхній світогляд, але й сприяв би більш глибокому розумінню власної культури та її ролі в духовному та моральному розвитку людства.

Основна школа (5–9 класи)

Розпочинається етап систематичної і послідовної роботи з автентичними навчальними матеріалами, які забезпечують нормативне оволодіння спілкуванням. Помітно зростає обсяг навчального матеріалу, у тому числі того, який сприяє формуванню соціокультурної та соціолінгвістичної компетенцій. Чіткіше проявляється функція іноземної мови як засобу міжкультурного спілкування і як інструменту у діалозі культур

і цивілізації сучасного світу. Оволодіння іноземною мовою все частіше розглядається не як накопичення певної суми знань про мову, а як певний рівень сформованості навичок і вмінь використовувати мову для усного і писемного спілкування, як механізм пізнання інших народів і культур. Тематика для спілкування охоплює різноманітні галузі знань, серед них і ті, які були об'єктом вивчення на уроках з інших навчальних предметів (міжпредметні зв'язки), і з власного життєвого досвіду. Зростає доля самостійної роботи учнів, урізноманітнюються види навчальної діяльності, активно використовуються мовленнєві ситуації, що наближають навчальне спілкування до реальних умов. Учні оволодівають уміннями читати різноманітну літературу, розуміти радіо- і телепрограми доступного рівня складності.

Старша школа (10–12 класи)

Систематизується та узагальнюється мовний, мовленнєвий та комунікативний досвід учнів, набутий ними на попередніх етапах вивчення мови. Методи і види навчальної діяльності все більше набувають форм, наближених до реальних умов спілкування. Широко використовуються творчі, проектні, групові, інтерактивні форми роботи учнів.

Зміст освіти диференціюється відповідно до профілю навчання. Розвиваються уміння професійно спрямованого використання іноземної мови відповідно до певної галузі знань. Практикується введення інших курсів, які викладаються іноземною мовою. Можливе викладання курсів, пов'язаних з орієнтацією на професію вчителя іноземної мови, з лінгвокраїнознавством, з країнознавством, з перекладом, з використанням комп'ютерних технологій у навчанні іноземних мов тощо.

Основні принципи системи навчання

Навчально-виховний процес здійснюється з опорою на такі теоретичні положення (принципи).

1. *Принцип комунікативної спрямованості навчання* забезпечує таку організацію навчального процесу, який веде до належного рівня практичного оволодіння іноземною мовою в усній і писемній формах.

2. *Принципи ситуативності та тематичної організації навчального матеріалу* створюють умови для адекватного здійснення ідеї комунікативності. За змістом оволодіння мовою відбувається у межах тем, визначених програмою, а основною формою організації спілкування вважається мовленнєва ситуація.

3. *Принцип домінуючої ролі вправ* підкреслює специфіку іноземної мови як навчального предмета відповідно до того, що основним має бути досягнення належного рівня сформованості навичок і вмінь шляхом організації інтенсивної тренувальної діяльності. Відповідно до комунікативно орієнтованого підходу до навчання іноземних мов пріоритет надається комунікативно спрямованим вправам, які забезпечують оволодіння мовою як засобом спілкування. Проте це не означає, що у навчальному процесі ігноруються мовні вправи, що сприяють засвоєнню нормативного мовлення у фонетичному, лексичному і граматичному відношеннях. Відповідно до чинних умов навчання іноземної мови такі вправи відіграють допоміжну роль і, зазвичай, використовуються у контексті з комунікативними завданнями і підпорядковані їм.

4. *Принцип урахування особливостей рідної мови*, а також досвід, набутий учнями у її вивченні, дозволяють прогнозувати можливі труднощі у навчанні іноземної мови і таким чином раціоналізувати навчальний процес.

5. *Принцип свідомості навчання* розглядається як загально-методичний принцип, який враховує якісну своєрідність оволодіння іноземною мовою. Він передбачає не тільки усвідомлене використання мовних одиниць відповідно до їх значення, форми і особливостей вживання у мовленні, але й до ситуацій спілкування та сфери мовленнєвих функцій кожної мовної одиниці.

6. *Принцип врахування вікових особливостей учнів* зумовлює відбір методичних підходів та змісту для спілкування на кожному етапі навчання іноземної мови.

7. *Принцип взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності* враховує спільні психологічні механізми, спирається на використання максимуму відповідних аналізаторів для досягнення належного рівня сформованості умінь і навичок, не суперечить ідеї усного випередження, оскільки генетично мовлення, насамперед, існує в усній формі. Тривалість усного випередження залежить від конкретних умов і етапу навчання.

Засоби навчання

Основними засобами навчання є підручники. Підготовка їх має здійснюватися відповідно до наукових засад, прийнятих у галузі підручникотворення. Учителю доцільно надавати право вибору підручника, який відповідав би конкретним умовам навчання. Проте лише підручник не може забезпечити досягнення цілей, визначених державою до рівня володіння іноземною мовою випускників сучасної школи. Потрібно широко використовувати

також інші засоби: робочі зошити, аудіо- та відеоматеріали, книжки для домашнього читання, текстові завдання тощо.

Доцільно активніше впроваджувати у практику школи електронні носії інформації, що не тільки урізноманітнюють навчальний процес, але й сприяють його ефективності, дозволяють індивідуалізувати та диференціювати навчальну діяльність учнів відповідно до їхніх особистісних рис, здібностей та рівнів навченості.

Висновки

1. Запропонована концепція дозволяє інтегрувати в єдине русло позитивні надбання різних методичних систем, використовувати різні підходи до конструювання змісту підручників як основних засобів навчання.

2. Розуміння особливостей певного методичного явища визначає межі його застосування для досягнення конкретних цілей за певних умов, у яких здійснюється навчання.

3. Усвідомлення дидактичної та методичної доцільності положень концепції створює передумови для перенесення окремих позитивних елементів однієї методичної системи до іншої.

Концепцію підготували наукові співробітники лабораторії навчання іноземних мов Інституту педагогіки АПН України

Редько В. Г. — завідувач лабораторії, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, доцент;

Басай Н. П. — науковий співробітник;

Тімченко О. Т. — науковий співробітник;

Маленьких І. В. — молодший науковий співробітник.

Концепція навчання другої іноземної мови в загальноосвітніх навчальних закладах

Вступ

Останні роки ХХ та початок ХХІ століть ознаменувались значними змінами у соціально-економічному розвитку України, у тому числі в її освітній сфері. Значно активізувалися міжнародні зв'язки нашої держави, посилився її авторитет у світовому і європейському просторі. Все це стало передумовою для вагомих трансформаційних процесів, які відбуваються у вітчизняній освітній галузі. Особливе місце серед них належить змінам у сфері навчання іноземних мов.

Соціальне і культурне значення іноземної мови важко переоцінити, особливо у цей історичний період соціально-економічної та політичної розбудови нашої держави і визначення та стабілізації її місця й ролі на міжнародній арені. Все це і зумовило переосмислення ролі іноземної мови як важливого і необхідного засобу міжкультурного спілкування. Іноземна мова дедалі активніше набуває статусу соціально-економічного і політичного механізму порозуміння між різними представниками світової спільноти у різноманітних сферах їх життєдіяльності, що пояснюється кількома чинниками:

- в останнє десятиліття почали інтенсивно розвиватися міжнародні зв'язки між Україною і країнами Європейської Співдружності, між українськими і зарубіжними фірмами, підприємствами й організаціями у різних сферах діяльності; розширюються безпосередні зв'язки між українськими і зарубіжними школами; розробляються програми з культурного та освітнього обміну учнями, активізується участь українських школярів у спільних міжнародних проєктах;
- сучасний світ став більш багатонаціональним і багатомовним: з одного боку, активізується процес глобалізації та економічної конкуренції, а з другого — зростає роль національної ментальності;
- показовою є ситуація на ринку праці: практично всюди потрібні фахівці, які вміють працювати з комп'ютером і знають принаймні одну іноземну мову;
- наше суспільство стало мобільнішим: відпочинок, навчання і навіть працевлаштування за кордоном стають реальністю.

Все це змушує переосмислити цілі, завдання, зміст і технології навчання іноземних мов у середніх загальноосвітніх навчальних закладах, враховуючи при цьому існуючий багатий національний і міжнародний досвід у цій сфері:

- в майбутньому не слід ставити перед учнями мету досконало оволодіти однією мовою, абсолютно адаптуючи рівень їхнього спілкування до рівня носія цієї мови (для цього поки що не існує об'єктивних умов), краще не зовсім абсолютні знання декількох мов, ніж досконале володіння лише однією іноземною мовою, що переконливо засвідчується різними видами співпраці на сучасному рівні розвитку міжнародної діяльності;
- за об'єктивних умов середня школа не може забезпечити своїх випускників абсолютними знаннями іноземної мови, у зв'язку з цим вона повинна сформувати в них навички самоосвіти, які дозволили б їм самостійно удосконалювати отримані в школі знання однієї іноземної мови і в разі потреби

засвоїти другу або третю іноземну мову відповідно до рівня власних професійних потреб;

- у період активізації міжнародних зв'язків, появи тенденції на взаємопроникнення не тільки мов, але разом з ними і культур на терени різних держав першочерговим завданням визначається необхідність формування в учнів міжкультурної компетенції з метою толерантнішого ставлення до іншої ментальності, до іншої культури, тобто вміння організовувати вивчення іноземної мови на тлі розвитку таких гуманних якостей, як взаєморозуміння і терпимість.

Усе це змушує докладно переосмислити усталені чинники, пов'язані з проблемою навчання іноземних мов. Оновлення цілей і змісту їх навчання стає передумовою удосконалення освітніх технологій і створення нових концепцій і програм.

Концепція навчання другої іноземної мови (ІМ2) призначена для загальноосвітніх навчальних закладів, в яких ІМ2 вивчається з 5-го класу. Мета концепції:

- дати загальне уявлення про зміст навчання ІМ2 у загальноосвітніх навчальних закладах;
- визначити основні цілі та вимоги до рівня володіння учнями ІМ2 у загальноосвітніх навчальних закладах;
- озброїти вчителя механізмами, за допомогою яких він зможе уточнювати і конкретизувати цілі та завдання відповідно до наявних умов його діяльності;
- визначити критерії, за якими вчитель має відбирати додаткові дидактичні матеріали для ефективної організації навчального процесу.

Навчання ІМ2 потребує виконання деяких дидактичних і методичних положень, які забезпечували б ефективність навчального процесу. З дидактичного погляду робота за цією концепцією може бути ефективною, якщо, по-перше, будуть установлені тісні професійні стосунки між учителями, що навчають першої іноземної мови (ІМ1), ІМ2 та української (рідної) мови; по-друге, ефективно застосовуватимуться міжпредметні зв'язки між ІМ2 та іншими предметами (історією, географією, літературою тощо) з метою розвитку та удосконалення в учнів навичок і вмінь мовної і мовленнєвої активності. Крім того, під час роботи з концепцією бажаним є міжкультурне спілкування українських школярів з їхніми зарубіжними однолітками, принаймні на рівні листування. І врешті-решт, дуже важливу роль відіграє використання нових технологій у навчальному процесі.

Методична особливість організації навчання ІМ2 передбачає обов'язкове врахування навчального досвіду учнів в оволодінні

рідною та ІМ, що помітно може раціоналізувати навчальний процес, а отже зробити навчання ефективнішим.

Концепція навчання ІМ2 передбачає три етапи:

- Перший (початковий): 5–6 класи;
- Другий (середній): 7–9 класи;
- Третій (завершальний): 10–12 класи.

На першому етапі великого значення набуває проблема формування в учнів мотивації оволодіння ІМ2, що потребує створення психологічних і дидактичних умов для розвитку бажання її вивчати, комунікативної мети, а також бажання мати друзів за кордоном, у країнах, мова якої вивчається, знайомитись зі світом своїх зарубіжних однолітків і використовувати для цього ІМ2.

На другому етапі приділяється більше уваги послідовному і системному розвитку в учнів тримовної мовленнєвої, соціокультурної і мовної компетенцій, формуванню вміння міжкультурного спілкування ІМ2.

На третьому етапі систематизуються набуті мовні і соціокультурні знання, а також розвивається уміння відповідно до потреб і ситуацій використовувати ІМ2 як інструмент міжкультурного спілкування.

Концепція, визначаючи цілі, зміст і методи навчання ІМ2, зорієнтовує вчителя і спрямовує його роботу, але ні в якому разі вона не повинна гальмувати самостійність і творчість окремих вчителів і шкільних компонентів. Концепція має лише допомогти їм не втратити своєї ідентичності, уміло використовувати власні напрацювання і набутий професійний досвід у викладанні іноземних мов.

Підготовлена концепція стане в пригоді для будь-якого типу шкіл, де вивчається ІМ2.

Основні цілі і завдання навчання ІМ2

Нові політичні, соціально-економічні та культурні реалії в Україні і в усьому світі стають передумовою розширення функцій іноземної мови як навчального предмета і, відповідно, уточнення цілей і завдань володіння нею у сучасному суспільстві. Концепцією навчання ІМ2 у середньому загальноосвітньому навчальному закладі передбачено:

- сприяти формуванню сучасної особистості, готової до діалогу з представниками інших національних культур;
- в контексті діалогу культур ознайомити учнів зі способом і стилем життя однолітків, мова яких вивчається, збагачувати уявлення про спосіб і умови їхнього життя;
- розвивати в учнів уміння соціальної взаємодії, що передбачає вільне висловлювання своєї думки, вміння аргументувати

власні погляди і переконання, а також уміння зрозуміти позицію свого опонента, критично ставлячись до неї;

- ознайомити учнів з молодіжною субкультурою, яка перебуває за межами їхнього власного мовного простору, і сприяти критичному осмисленню соціальних проблем, розмірковуванню про різноманітні проблеми життя, усвідомленню життєвих цінностей тощо;
- формувати толерантне ставлення до народів, мова яких вивчається, розвивати готовність до досягнення взаєморозуміння, знаходження компромісів, нехтуючи інколи національними стереотипами, які заважають порозумінню.

Знання, навички і вміння, набуті учнями у процесі навчання

ІМ2, дають змогу:

- навчитися здійснювати безпосередні усномовленнєві контакти з носіями мови, яка вивчається, за певних умов у разі необхідності підтримувати їх у різноманітних ситуаціях відповідно до власних потреб;
- навчитися розуміти озвучені ІМ2 автентичні тексти з метою отримання необхідної інформації;
- оволодіти читанням на ІМ2 з метою розуміння автентичних текстів з різним рівнем проникнення в їх зміст;
- оволодіти вмінням письмово фіксувати і передавати інформацію різного обсягу і характеру;
- оволодіти прийомами самостійної роботи з мовою, стратегіями учіння, умінням використовувати компенсаторні прийоми у разі дефіциту мовних засобів; ефективно і раціонально розв'язувати поставлені навчальні завдання;
- прилучатися до культур інших країн, включаючись у діалог культур з метою формування позитивного ставлення до народів — носіїв ІМ2;
- формувати готовність до соціальної взаємодії для спільного розв'язання різноманітних проблем, а також до використання ІМ2 для досягнення конкретних професійних цілей;
- збагачувати свій світогляд, розширювати загальноосвітній кругозір, розвивати пізнавальну активність творчий потенціал з метою формування і виховання особистості, якій притаманні відкритість, терпимість, готовність до діалогу;
- творчо використовувати ІМ2 для власного самовираження, сприймати її красу, усвідомлювати мовні розбіжності з рідною мовою, знати і вміти використовувати особливості її вживання у типових соціальних ситуаціях спілкування;
- перекладати ІМ2 на українську мову і навпаки у повсякденних побутових ситуаціях.

Принципи навчання

Концепція ґрунтується на таких принципах навчання:

1. Принцип комунікативного спрямування навчання, що забезпечує таку організацію навчального процесу, який веде до належного рівня практичного володіння ІМ2 в усній і письмовій формах.

2. Принципи ситуативності та тематичної організації навчального матеріалу, які створюють умови для адекватної реалізації ідеї комунікативності; оволодіння мовою відбувається у межах сфер і тем, визначених програмою, а основною формою організації спілкування вважається мовленнєва ситуація.

3. Принцип діяльнісного характеру навчання, що передбачає цілеспрямоване оволодіння мовленнєвими діями з метою їх подальшого використання для розв'язання певних комунікативних завдань, забезпечуючи таким чином мовленнєву взаємодію учнів, характерну для комунікативного методу навчання.

4. Принцип диференціації навчання, що асоціюється з урахуванням особистісних якостей учнів, у тому числі з рівнем їх навченості.

5. Принцип соціокультурного спрямування навчального процесу, який забезпечується відповідним автентичним матеріалом (текстами, ілюстраціями тощо).

6. Принцип контрастивного (зіставного) навчання, що означає усвідомлення учнями істотних подібностей і відмінностей у системах мов, що вивчаються, і на основі цього вироблення умінь відшукувати способи раціоналізації процесу навчання ІМ2.

7. Принцип домінуючої ролі вправ і завдань, який ґрунтується на особливостях оволодіння ІМ2 і сприяє досягненню належного рівня сформованості навичок і вмінь завдяки організації інтенсивної тренувальної діяльності. Відповідно до комунікативного методу пріоритет у навчанні надається комунікативно спрямованим завданням і вправам, які забезпечують оволодіння мовою як засобом спілкування, проте це не означає, що ігноруються мовні вправи, які сприяють засвоєнню нормативного мовлення у фонетичному, лексичному і граматичному аспектах. Відповідно до чинних умов навчання такі вправи мають бути комунікативно спрямованими, відігравати допоміжну роль і використовуватись у контексті з комунікативними завданнями, бути їм підпорядкованими.

8. Принцип урахування особливостей рідної та першої іноземної мови, а також досвіду, набутого учнями у їх вивченні, що дає змогу прогнозувати можливі труднощі у навчанні ІМ2, переборювати їх і таким чином раціоналізувати навчальний процес.

9. Принцип свідомого навчання, що розглядається як загальнометодичний принцип, який враховує якісну своєрідність

оволодіння ІМ2. Він передбачає усвідомлене використання мовних одиниць не тільки відповідно до їх значення, вживання у мовленні, а й до сфери, теми і ситуації спілкування з урахуванням граматичної форми і особливостей та мовленнєвих функцій кожної мовної одиниці.

10. Принцип врахування вікових особливостей учнів, який зумовлює відбір змісту для спілкування на кожному етапі навчання ІМ2 і визначення методичних підходів до його засвоєння.

11. Принцип взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності, що враховує спільні психологічні механізми, спирається на використання максимуму відповідних аналізаторів для досягнення належного рівня сформованості навичок і вмінь.

Навчання усного і письмового спілкування, що відбувається у межах сфер і тем, передбачених програмою для навчання ІМ1, за об'єктивних умов (менша загальна кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення ІМ2), звичайно, не забезпечить такого самого рівня володіння, як і ІМ1. Він буде дещо нижчим. Він відповідатиме рівню В-1, визначеному і описаному в Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти (*Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання.*— К., 2004.— 261 с).

Зміст навчання

Зміст навчання ІМ2 охоплює такі компоненти:

- мовний матеріал (фонетика, орфографія, лексика, граматики);
- мовленнєвий матеріал (тексти, діалоги, надфразові єдності, зразки спілкування);
- сфери, теми, ситуації спілкування;
- країнознавчу інформацію;
- методи і прийоми засвоєння навчального матеріалу (система вправ і завдань, яка узгоджується з комунікативним методом і враховує особистісні якості учнів).

Усі компоненти змісту навчання повинні перебувати у тісному взаємозв'язку, узгоджуватись один із одним, забезпечувати зацікавленість учнів у інформації, що подається у процесі навчання, сприяти всебічному розвитку особистості школяра, розширенню його кругозору та інтересів.

Теми, ситуації, країнознавча інформація

Відбір тем, ситуацій і країнознавчої інформації має здійснюватися за певними критеріями. Весь матеріал повинен:

- бути цікавим для учнів і пробуджувати в них інтерес;

- бути актуальним, різноманітним, типовим і суспільно значущим не лише для країн, мова яких вивчається як ІМ2, а й для України;
- бути цінним і важливим для теперішнього і майбутнього життя учнів;
- висвітлювати різноманітні аспекти життя людей (насамперед, підлітків і молоді) в країнах, мова яких вивчається як ІМ2; і не тільки вміщувати факти та інформацію, а й сприяти формуванню в учнів відповідного ставлення до них;
- сприяти формуванню в учнів комунікативної та міжкультурної компетенцій, подаватися з додержанням порівняльного принципу та акцентуванням уваги не стільки на відмінностях, скільки на різноманітності країн, мова яких вивчається як ІМ2;
- відбиратися з додержанням принципу концентричності, тобто повторюваності тем на різних етапах навчання. Причому навчальна інформація поглиблюється і ускладнюється і може по-різному комбінуватися відповідно до вікових особливостей та життєвого і навчального досвіду учнів.

Основні вимоги до рівня володіння ІМ2

Початковий етап навчання (5–6 класи)

На початковому етапі навчання ІМ2 у школярів розвиваються інтерес до мовного і культурного розмаїття світу, повага до мов і культур інших народів, формуються первинні знання, навички і вміння, які створюють засади для подальшого навчання і досягнення запланованих результатів. Навчаючись аудіювання, говоріння, читання і письма, школярі підсвідомо входять у світ ІМ2, ознайомлюються з життям дітей в інших країнах. Важливо зазначити, що на цьому етапі формуються первинні загальнонавчальні і компенсаторні вміння, які дають змогу учням самостійно організувати роботу з оволодіння цією мовою.

Особливістю початкового етапу є розв'язання певних завдань. Основні з них є такі:

- сформулювати в учнів стійку мотивацію оволодіння ІМ2;
- навчити застосовувати прийоми, навички, уміння, сформовані у вивченні рідної мови та ІМ1;
- виробити слухо-вимовні і ритміко-інтонаційні навички правильного оформлення і розуміння ІМ2;
- розвивати вміння диференціювати смисло-розпізнавальні фонемні ІМ2 і основні інтонаційні моделі;
- забезпечити засвоєння алфавіту ІМ2 з практичною метою, у тому числі для вироблення первинного уміння пошуку слів у словнику;
- сформулювати навички написання букв, буквосполучень, слів і речень ІМ2;

- сприяти оволодінню необхідним лексичним мінімумом з метою побудови і розуміння усних і письмових висловлювань, а також розвивати навички систематизації лексики за заданим параметром (наприклад, за тематичною ознакою, за словобудівними елементами тощо);
- навчити граматично правильно оформляти своє мовлення на елементарному рівні (відповідно до вимог програми) з метою розв'язання поставлених комунікативних завдань, а також аналізувати і систематизувати здобуті граматичні знання і навички;
- сформувати найважливіші прийоми навчання, наприклад, такі, як використання візуальної інформації як опори для конструювання змісту спілкування, передбачення змісту тексту за заголовком, ілюстраціями, опорними словами, виділення в тексті основної інформації, виписування ключових слів, заповнення таблиць, користування словником тощо.

Середній етап навчання (7–9 класи)

Процес навчання ІМ2 на цьому етапі спрямований більшою мірою на розвиток соціальної активності учнів, на подальше формування в них пізнавальних інтересів. У цьому віці школярі намагаються проявити свою ініціативу, активність і самостійність, посилюється їхня схильність до самоаналізу і самооцінки.

До основних завдань навчання ІМ2 на середньому етапі можна віднести такі:

- збільшити обсяг мовленнєвих засобів, які використовуються учнями;
- підтримувати і розвивати уміння учнів виражати свої думки комплексно, використовуючи варіативність ІМ2;
- формувати і розвивати творчий підхід до оволодіння ІМ2, творчу ініціативу під час розв'язування певних комунікативних завдань; продовжувати формування та удосконалення умінь і навичок розуміти автентичні тексти з різним рівнем проникнення в їх зміст, а також уміння передавати зміст прочитаного (прослуханого) тексту, висловлювати своє ставлення до теми або проблеми, що порушуються в тексті;
- розширити обсяг країнознавчих, соціокультурних і лінгвістичних знань учнів;
- продовжувати формувати здатність учнів до автономного навчання, удосконалювати і розширювати знання про технології навчання, які давали б їм можливість як у колективі, так і самостійно оволодівати ІМ2 найбільш зручними та ефективними для кожного навчальними стратегіями.

Завершальний етап навчання (10–12 класи)

На третьому, завершальному етапі навчання ІМ2 систематизується і узагальнюється мовний і комунікативно-мовленнєвий досвід школярів, якого вони набули у 5–9 класах, відбувається подальший розвиток пізнавальних, творчих, мовних здібностей учнів, вдосконалюється здатність розуміти і сприймати традиції, звичаї, особливості культури народів, які розмовляють мовою, що вивчається, інший спосіб життя. До основних завдань навчання ІМ2 на третьому етапі можна віднести такі:

- розвиток комунікативної культури і соціокультурної освіченості школярів, які дають їм змогу брати участь у діалозі культур;
- подальший розвиток і удосконалення навичок і вмінь усного і письмового спілкування ІМ2;
- подальше формування вміння збирати, систематизувати і адекватно інтерпретувати країнознавчу інформацію, використовувати її під час розв'язування комунікативних завдань;
- навчання технології ведення дискусії на ІМ2 на теми, які стосуються стилю і способу життя в Україні та в країнах ІМ2;
- поглиблення філологічних знань учнів, які стосуються особливостей і варіативності ІМ2;
- подальше формування уміння читати і сприймати на слух різні типи автентичних текстів, у тому числі різних за обсягом і складністю у мовному і змістовому відношеннях;
- навчання школярів уміння самооцінювати рівень сформованості мовної, мовленнєвої і соціокультурної компетенцій і розвиток потреби у подальшій самоосвіті і самовдосконаленні іноземних мов.

Засоби навчання

Усі зазначені особливості навчання ІМ2 повинні відображатись в основних засобах навчання — навчально-методичних комплексах, які складаються з підручника, робочого зошита з друкованою основою, книжки для вчителя. Потрібно також широко використовувати сучасні інформаційні (електронні) засоби навчання, книжки для читання, аудіо- та відеоматеріали, тестові завдання тощо.

Концепцію підготували:

*наукові співробітники лабораторії навчання іноземних мов
Інституту педагогіки АПН України
ВАЛЕРІЙ РЕДЬКО, завідувач лабораторії, кандидат
педагогічних наук, старший науковий співробітник, доцент;
НАДІЯ БАСАЙ, науковий співробітник*

Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів 12-річної школи

НАКАЗ

*Міністерства освіти і науки України
від 23.02.2004 р. № 132*

На виконання Закону України «Про загальну середню освіту», постанов Кабінету Міністрів України «Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання» № 1717 від 16.11.2000 р. та «Про затвердження Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти» № 24 від 14.01.2004 р.

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Типові навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів для основної та старшої школи (додатки 1–24).

2. Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти (Полянський П. Б.), Інституту навчальної літератури (Удод О. А.) та Науково-методичному центру середньої освіти (Завалевський Ю. И.) спільно з відповідними підрозділами Академії педагогічних наук України забезпечити своєчасну підготовку та видання комплексу навчальної літератури для основної та старшої школи.

3. Міністерству освіти Автономної Республіки Крим, управлінням освіти і науки обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій, відділам (управлінням) освіти районних державних адміністрацій і виконкомів міських рад, керівникам загальноосвітніх навчальних закладів забезпечити необхідні умови щодо поетапного переходу основної і старшої школи на новий зміст та структуру навчання.

4. Типові навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів опублікувати в Інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України, газеті «Освіта України», розмістити на сайті Міністерства .

5. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника міністра Огнев'юка В. О.

Міністр В. Г. Кремень

*Затверджено
Наказ МОН України
від 23.02.2004 р. № 132*

Типові навчальні плани для основної та старшої школи загальноосвітніх навчальних закладів у структурі 12-річної школи

Пояснювальна записка

Типові навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів II і III ступенів розроблені на виконання Закону України «Про загальну середню освіту», Національної доктрини розвитку освіти, постанов Кабінету Міністрів України «Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання» від 16.11.2000 р. № 1717 та «Про затвердження Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти» від 14.01.2004 р. № 24. Вони враховують вимоги Концепції загальної середньої освіти (12-річна школа) та Концепції профільного навчання щодо організації навчального процесу в загальноосвітніх навчальних закладах.

Типові навчальні плани основної і старшої школи передбачають реалізацію освітніх галузей Базового навчального плану через навчальні предмети і курси. Вони включають інваріантну складову, сформовану на державному рівні, яка є спільною для усіх загальноосвітніх навчальних закладів незалежно від підпорядкування і форм власності, та варіативну складову, в якій передбачені додаткові години на предмети та курси за вибором, факультативи, індивідуальні та групові заняття.

Відповідно до основних типів загальноосвітніх навчальних закладів передбачено окремі варіанти типових навчальних планів основної школи (додаток 1), старшої школи (додатки 6–17), для навчальних закладів з навчанням мовами національних меншин (додатки 4, 21), для навчальних закладів з українською мовою навчання з вивченням мов національних меншин (додатки 2, 19), для навчальних закладів з українською мовою навчання з вивченням двох іноземних мов (додатки 3, 20), спеціалізованих шкіл, ліцеїв, гімназій, колегіумів та класів з поглибленим вивченням окремих предметів (додаток 24), для однокомплектних загальноосвітніх навчальних закладів (додаток 18), для вечірньої (змінної) загальноосвітньої школи (очна та заочна форми навчання) (додатки 22–23).

Інваріантна складова типового навчального плану основної школи (додатки 1–4) забезпечує реалізацію змісту шкільної освіти на рівні Державного стандарту. Типовий навчальний план старшої школи (додатки 6–17) реалізує зміст освіти у залежності від обраного профілю навчання. Кожен з профілів передбачає вивчення предметів на одному із трьох рівнів (додаток 5):

- рівні стандарту — навчальні предмети не є профільними чи базовими (наприклад, математика у художньо-естетичному профілі, історія у фізико-математичному профілі);
- академічному рівні — навчальні предмети не є профільними, але є базовими чи наближеними до профільних (наприклад, хімія у фізичному профілі);
- профільному рівні, який передбачає поглиблене вивчення відповідних предметів, орієнтацію їх змісту на майбутню професію (наприклад, мови та літератури на філологічному профілі).

Водночас, в окремих навчальних планах передбачено вивчення предметів на рівні, що розширює зміст рівня стандарту, або академічного рівня. Наприклад, вивчення фізики у хіміко-технологічному профілі, або математики — в економічному.

Гранично допустиме навчальне навантаження учнів встановлено відповідно до вимог Закону України «Про загальну середню освіту». Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

У загальноосвітніх навчальних закладах з українською мовою навчання з вивченням мов національних меншин, з вивченням двох іноземних мов, з навчанням мовами національних меншин, спеціалізованих школах, гімназіях, ліцеях, колегіумах дозволяється за рахунок загального навантаження збільшувати гранично допустиме навантаження учнів до меж, що не перевищують санітарно-гігієнічних норм, встановлених Міністерством охорони здоров'я України.

Ефективним засобом диференціації навчання у старшій школі є профільне навчання, яке має на меті забезпечити більш глибоку підготовку старшокласників у тій галузі знань і діяльності, до яких у них сформувався стійкий інтерес і здібності.

З цією метою передбачені спеціальні навчальні плани (додатки 7–17), які дають змогу в залежності від потреб учнів комплектувати старші класи за напрямками диференціації: природничо-математичним, філологічним, суспільно-гуманітарним, художньо-естетичним, технологічним, спортивним. Напрями диференціації конкретизуються в окремі профілі навчання:

фізичний, математичний, біолого-хімічний, економічний, географічний, екологічний, правовий, історико-філологічний, інформаційно-технологічний тощо. При цьому недоцільною є вузька спеціалізація змісту навчального процесу, оскільки основне завдання загальної середньої освіти — широка загальноосвітня підготовка учнів.

Одним із перспективних шляхів запровадження профільного навчання є створення різнопрофільних гімназій, ліцеїв, спеціалізованих шкіл (шкіл-інтернатів), навчально-виховних комплексів та об'єднань — шкільних округів.

За неможливості організації профільного навчання використовується варіант навчального плану, складеного відповідно до академічного рівня змісту освіти (додаток 6). Цей варіант навчального плану є універсальним. У ньому навчальний час рівномірно розподілений між базовими навчальними предметами. Тут основними напрямками диференціації навчання є незначне розширення вивчення окремих предметів, доповнення інваріантної складової навчальних планів додатковими предметами та курсами за вибором учнів, факультативами; запровадження індивідуальної форми навчання.

Водно-двокомплектній старшій школі (додаток 18) доцільним є створення у класах різнопрофільних груп за рахунок використання годин варіативної складової. При цьому базове ядро навчальних предметів вивчається разом усіма учнями класу за єдиними навчальними програмами, а частина часу (близько 20 %) — окремо у групах за програмами відповідних профілів (напрямів).

З метою недопущення перевантаження учнів необхідно враховувати їх навчання в навчальних закладах іншого типу (художніх, музичних, спортивних школах тощо). В окремих випадках у загальноосвітніх навчальних закладах дозволяється зараховувати учням результати їх навчання з відповідних предметів (музика, основи естетики, фізична культура та ін.) у позашкільних закладах.

Якість загальної середньої освіти забезпечується через реалізацію інваріантної та варіативної частин навчального плану, які обов'язково фінансуються з відповідних бюджетів.

Предмети та курси за вибором визначаються загальноосвітнім навчальним закладом у межах гранично допустимого навчального навантаження з урахуванням інтересів та потреб учнів, а також рівня навчально-методичного та кадрового забезпечення закладу. Крім профільних предметів інваріантної складової, можуть вивчатися: рідний край, довкілля, мови національних меншин, друга іноземна мова, хореографія, креслення, валеологія, безпека життєдіяльності, громадянський вибір тощо.

Зазначений перелік таких предметів може доповнюватись з урахуванням профілю навчального закладу: логіка, риторика, латина, медицина, педагогіка тощо.

За належного навчально-методичного та кадрового забезпечення у старших класах природничо-математичного, технологічного напрямів та у навчальних закладах з навчанням мовами національних меншин (додатки 7, 8, 9, 14) можуть вивчатися інтегровані курси «Література», «Історія». Водночас, за таких же умов у старших класах суспільно-гуманітарного, філологічного та художньо-естетичного профілів навчання може вивчатися замість окремих предметів (астрономії, біології, фізики, хімії) інтегрований курс «Природознавство» (додатки 11, 13, 16).

Заняття з курсу «Захист Вітчизни» можуть проводитись у кінці навчального року в рамках навчальної практики учнів, у т. ч. з використанням навчально-методичної бази військових частин, відповідних кафедр вищих навчальних закладів, військових комісаріатів, оборонно-спортивних, військово-патріотичних оздоровчих таборів тощо.

У Типових навчальних планах для 12-річної школи передбачено вивчення нових навчальних предметів.

Так, в *основній школі* у 5–6 класах вивчатиметься етика — шкільний предмет про загальнолюдські моральні цінності, культурну спільність людей, толерантність у взаєминах між людьми.

Також у 5–6 класах значно розширено пропедевтичний інтегрований курс «Природознавство», який передбачає формування в учнів пізнавального інтересу до предметів природничого циклу та створення уявлення про цілісність світу.

У 5–9 класах загальноосвітніх навчальних закладів буде запроваджено вивчення курсу «Основи здоров'я» — предмету, що інтегрує знання з валеології та безпеки життєдіяльності і має на меті навчити школярів вести здоровий спосіб життя.

У 5–12 класах вперше неперервно будуть вивчатися предмети, що реалізують освітню галузь «Естетична культура».

У 9 класі розпочнеться вивчення інформатики — навчального предмета, покликаного сформулювати в учнів уявлення про основні інформаційні процеси в природі, суспільстві, техніці, функціонування засобів інформаційних та комунікативних технологій, основні компоненти програмного забезпечення; виробити в школярів уміння та навички користувача інформаційних засобів. Вивчення інформатики продовжується у старшій школі. Водночас, у 7 та 8 класах за наявності комп'ютерної техніки у межах освітньої галузі «Технологія» також може вивчатися інформатика.

У старшій школі ряд предметів галузі «Суспільствознавство» об'єднуються в єдиний цикл «Громадянська освіта», який передбачає опанування школярами принципів демократії, формування якостей, притаманних громадянині демократичного суспільства. Так, в 10–11 класах вивчаються відповідно правознавство та економіка, логічним продовженням яких у 12 класі є курс «Людина і світ».

У профілях суспільно-гуманітарного та художньо-естетичного напрямів передбачається вивчення філософії. Цей предмет покликаний познайомити школярів з найбільш загальними законами розвитку природи та людського суспільства. У профілях суспільно-гуманітарного напрямку передбачено вивчення курсу психології, що вивчає процеси та закономірності психічної діяльності людини.

У класах філологічного, суспільно-гуманітарного та естетичного напрямів навчання передбачено вивчення узагальнюючого курсу «Людина і природа». У профілях природничого спрямування запроваджено курс екології.

Щорічні робочі навчальні плани складаються загальноосвітніми навчальними закладами на основі Типових навчальних планів і затверджуються відповідним органом управління освітою. Експериментальні та індивідуальні варіанти навчальних планів погоджуються Міністерством освіти Автономної Республіки Крим, управліннями освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій і затверджуються Міністерством освіти і науки України.

У професійно-технічних навчальних закладах розподіл навчального часу з природничо-математичних та суспільно-гуманітарних дисциплін здійснюється на рівні стандарту типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів (додаток № 5).

Гранична наповнюваність класів та тривалість уроків встановлюються відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту». Поділ класів на групи при вивченні окремих предметів здійснюється відповідно до нормативів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки від 20.02.2002 р. № 128.

Згідно з рішеннями місцевих органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування класи можуть ділитися на групи і при наповнюваності, меншій від нормативної, а також при вивченні інших предметів за рахунок зекономлених бюджетних асигнувань та залучення додаткових коштів.

Затверджені навчальні плани запроваджуватимуться поступово, починаючи з 2005/2006 навчального року.

Заступник Міністра В. О. Огнев'юк

**Типовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання
(основна школа у структурі 12-річної)**

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	5-9
Мови і літератури	Українська мова	3,5	3	3	2	2	13,5
	Українська література	2	2	2	2	2	10
	Іноземна мова	3,5	3	3	2	2	13,5
	Зарубіжна література	1	1	1	1	1	5
Суспільствознавство	Історія України	1	1	1	1,5	1,5	6
	Всесвітня історія	—	1	1	1	1	4
	Етика	1	1	—	—	—	2
Естетична культура	Музичне мистецтво	1	1	1	1	—	4
	Образотворче мистецтво	1	1	1	—	—	3
	Художня культура	—	—	—	—	1	1
Математика	Математика	4	4	—	—	—	8
	Алгебра	—	—	2,5	2	2	6,5
	Геометрія	—	—	1,5	2	2	5,5
Природознавство	Природознавство	1	1	—	—	—	2
	Біологія	—	—	2	2	3	7
	Географія	—	2	2	1,5	1,5	7
	Фізика	—	—	1	2	2	5
	Хімія	—	—	1	2	2	5
Технології	Трудове навчання	1	1	2	2	1	7
	Інформатика	—	—	—	—	1	1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1	1	1	0,5	0,5	4
	Фізична культура	2,5	2,5	2,5	3	3	13,5
Разом		23,5	25,5	28,5	27,5	28,5	133,5
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації		3,5	3,5	2,5	6,5	5,5	21,5
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня		24	25	26	27	28	130
Всього (без урахування поділу класів на групи)		27	29	31	34	34	155

Примітка:

1. Години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Додаток 2 до наказу МОН №132 від 23.02.2004 р.

Типовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання з вивченням мов національних меншин (основна школа у структурі 12-річної)

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	5–9
Мови і літератури	Українська мова	3,5	3	3	2	2	13,5
	Іноземна мова	3,5	3	3	2	2	13,5
	Мова національної меншини	2	2	2	2	2	10
	Українська література	2	2	2	2	2	10
	Література	1	1	1	1	1	5
Суспільствознавство	Історія України	1	1	1	1,5	1,5	6
	Всесвітня історія	—	1	1	1	1	4
	Етика	1	1	—	—	—	2
Естетична культура	Музичне мистецтво	1	1	1	1	—	4
	Образотворче мистецтво	1	1	1	—	—	3
	Художня культура	—	—	—	—	1	1
Математика	Математика	4	4	—	—	—	8
	Алгебра	—	—	2,5	2	2	6,5
	Геометрія	—	—	1,5	2	2	5,5
Природознавство	Природознавство	1	1	—	—	—	2
	Біологія	—	—	2	2	3	7
	Географія	—	2	2	1,5	1,5	7
	Фізика	—	—	1	2	2	5
	Хімія	—	—	1	2	2	5
Технології	Трудове навчання	1	1	2	2	1	7
	Інформатика	—	—	—	—	1	1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1	1	1	0,5	0,5	4
	Фізична культура	2,5	2,5	2,5	3	3	13,5
Разом		25,5	27,5	30,5	29,5	30,5	143,5
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації		1,5	1,5	0,5	4,5	3,5	11,5
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня		27	29	31	33	33	153
Всього (без урахування поділу класів на групи)		27	29	31	34	34	155

Примітки:

1. Години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

2. У ЗНЗ з українською мовою навчання та вивченням мови національних меншин може вивчатися інтегрований курс «Література» або окремий курс «Зарубіжна література».

3. У ЗНЗ з українською мовою навчання та вивченням мови національних меншин за рахунок загального навантаження учнів збільшено гранично допустиме навантаження до меж, що не перевищують санітарно-гігієнічних норм.

Типовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання з вивченням двох іноземних мов (основна школа у структурі 12-річної)

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	5–9
Мови і літератури	Українська мова	3,5	3	3	2	2	13,5
	Іноземна мова	3,5	3	3	2	2	13,5
	Друга іноземна мова	2	2	2	2	2	10
	Українська література	2	2	2	2	2	10
	Література	1	1	1	1	1	5
Суспільствознавство	Історія України	1	1	1	1,5	1,5	6
	Всесвітня історія	—	1	1	1	1	4
	Етика	1	1	—	—	—	2
Естетична культура	Музичне мистецтво	1	1	1	1	—	4
	Образотворче мистецтво	1	1	1	—	—	3
	Художня культура	—	—	—	—	1	1
Математика	Математика	4	4	—	—	—	8
	Алгебра	—	—	2,5	2	2	6,5
	Геометрія	—	—	1,5	2	2	5,5
Природознавство	Природознавство	1	1	—	—	—	2
	Біологія	—	—	2	2	3	7
	Географія	—	2	2	1,5	1,5	7
	Фізика	—	—	1	2	2	5
	Хімія	—	—	1	2	2	5
Технології	Трудове навчання	1	1	2	2	1	7
	Інформатика	—	—	—	—	1	1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1	1	1	0,5	0,5	4
	Фізична культура	2,5	2,5	2,5	3	3	13,5
Разом		23,5	26	27	28	29	143,5
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації		3,5	3	4	6	3	11,5
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня		24	25	26	27	28	153
Всього (без урахування поділу класів на групи)		27	29	31	34	34	155

Примітки:

1. Години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

2. У ЗНЗ з українською мовою навчання та вивченням двох іноземних мов може вивчатися інтегрований курс «Література» або окремий курс «Зарубіжна література».

3. У ЗНЗ з українською мовою навчання та вивченням двох іноземних мов за рахунок загального навантаження учнів збільшено гранично допустиме навантаження до меж, що не перевищують санітарно-гігієнічних норм.

Типовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням мовами національних меншин (основна школа у структурі 12-річної)

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	5–9
Мови і літератури	Українська мова	3	3	2	2	2	12
	Іноземна мова	3	3	2	2	2	12
	Мова національної меншини	3	2	2	2,5	2,5	12
	Українська література	2	2	2	2	2	10
	Зарубіжна література та література національної меншини	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	7,5
Суспільство-знавство	Історія України	1	1	1	1,5	1,5	6
	Всесвітня історія	—	1	1	1	1	4
	Етика	1	1	—	—	—	2
Естетична культура	Музичне мистецтво	1	1	1	1	—	4
	Образотворче мистецтво	1	1	1	—	—	3
	Художня культура	—	—	—	—	1	1
Математика	Математика	4	4	—	—	—	8
	Алгебра	—	—	2,5	2	2	6,5
	Геометрія	—	—	1,5	2	2	5,5
Природознавство	Природознавство	1	1	—	—	—	2
	Біологія	—	—	2	2	3	7
	Географія	—	2	2	1,5	1,5	7
	Фізика	—	—	1	2	2	5
	Хімія	—	—	1	2	2	5
Технології	Трудове навчання	1	1	2	2	1	7
	Інформатика	—	—	—	—	1	1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1	1	1	0,5	0,5	4
	Фізична культура	2,5	2,5	2,5	3	3	13,5
Разом		26	28	29	30,5	31,5	145
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації		1	1	2	3,5	2,5	10
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня		27	29	31	33	33	153
Всього (без урахування поділу класів на групи)		27	29	31	34	34	155

Примітки:

1. Години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

2. У ЗНЗ з навчанням мовами національних меншин за рахунок загального навантаження учнів збільшено гранично допустиме навантаження до меж, що не перевищують санітарно-гігієнічних норм.

Таблиця розподілу годин на навчальні предмети за рівнями змісту

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах								
	Рівень стандарту			Академічний рівень			Профільний рівень		
	10	11	12	10	11	12	10	11	12
Українська мова	1	1	2	2	2	2	4	4	4
Українська література	2	2	2	2	2	2	3	4	4
Іноземна мова	2	2	2	3	3	3	4	4	5
Друга іноземна мова	—	—	—	—	—	—	3	3	3
Зарубіжна література	1	1	1	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	2
Історія України	1	1	2	1	1	2	3	3	4
Всесвітня історія	1	1	1	1	1	1	3	3	3
Громадянська освіта: правознавство	1	—	—	1	—	—	2	2	3
економіка	—	1	—	—	1	—	2	2	3
людина і світ	—	—	1	—	—	1	—	—	2
філософія	—	—	—	—	—	—	2	2	2
Художня культура	1	1	—	1	1	—	4	4	—
Естетика	—	—	—	—	—	—	—	—	4
Математика	3	3	2	—	—	—			
Алгебра	—	—	—	2	2	2	4	4	4
Геометрія	—	—	—	2	2	2	3	3	3
Астрономія	—	—	1	—	—	1	—	1	1
Біологія	1,5	2	—	1,5	2	1	4	4	4
Географія	1,5	—	—	1,5	1	—	4	4	4
Психологія	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Фізика	2	2	—	3	2	3	5	5	5
Хімія	1	1	—	1	2	1	4	4	4
Людина і природа	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Екологія	—	—	—	—	—	—	2	2	2
Технології	1	1	1	2	2	—	5	5	5
Інформатика	1	1	1	1	1	2	4	4	4
Креслення	—	—	—	—	—	1	—	1	1
Фізична культура	2	2	2	2	2	2	5	5	6
Захист Вітчизни	1,5	1,5	—	1,5	1,5	—	2	2	—
Разом	24,5	23,5	19	30	30	27,5			
Додатковий час на поглиблене вивчення предметів, введення спецкурсів, факультативів	9,5	9,5	14	4	3	5,5			
Гранично допустиме навантаження на учня	30	30	30	30	30	30	30	30	30
Всього (без урахування поділу класу на групи)	34	33	33	34	33	33			

Примітки:

1. Години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

2. В академічному рівні закладено окреме викладання курсів «Алгебра», «Геометрія».

Типовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (старша школа (безпрофільна) у структурі 12-річної)

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах		
	10	11	12
Українська мова	2	2	2
Українська література	2	2	2
Іноземна мова	3	3	3
Зарубіжна література	1,5	1,5	1,5
Історія України	1	1	2
Всесвітня історія	1	1	1
Громадянська освіта: правовзнавство	1	—	—
економіка	—	1	—
людина і світ	—	—	1
Художня культура	1	1	—
Алгебра	2	2	2
Геометрія	2	2	2
Астрономія	—	—	1
Біологія	1,5	2	1
Географія	1,5	1	—
Фізика	3	2	3
Хімія	1	2	1
Людина і природа	—	—	1
Технології	2	2	—
Інформатика	1	1	2
Креслення	—	—	1
Фізична культура	2	2	2
Захист Вітчизни	1,5	1,5	—
Разом	30	30	27,5
Додатковий час на поглиблене вивчення предметів, введення спекурсів, факультативів	4	3	5,5
Гранично допустиме навантаження на учня	30	30	30
Всього (без урахування поділу класу на групи)	34	33	33

Примітка:

1. Години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

**Типовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання
(старша школа у структурі 12-річної)
Природничо-математичний напрям**

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах								
	Фізико-математичний профіль			Математичний профіль			Фізичний профіль		
	10	11	12	10	11	12	10	11	12
Українська мова	1	1	2	1	1	2	1	1	2
Іноземна мова	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Література	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Історія України	1	1	2	1	1	2	1	1	2
Всесвітня історія	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Громадянська освіта: правознавство	1	—	—	1	—	—	1	—	—
економіка	—	1	—	—	1	—	—	1	—
людина і світ	—	—	1	—	—	1	—	—	1
Художня культура	1	1	—	1	1	—	1	1	—
Алгебра	4	4	4	4	4	4	3	3	3
Геометрія	3	3	3	3	3	3	2	2	2
Астрономія	—	—	1	—	—	1	—	1	1
Біологія	1,5	2	—	1,5	2	—	1,5	2	—
Географія	1,5	—	—	1,5	—	—	1,5	—	—
Фізика	5	5	5	3	2	3	5	5	5
Хімія	1	1	—	1	1	—	1	2	1
Людина і природа	—	—	1	—	—	1	—	—	1
Технології	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Інформатика	1	1	2	1	1	2	1	1	2
Креслення	—	—	1	—	—	1	—	—	1
Фізична культура	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Захист Вітчизни	1,5	1,5	—	1,5	1,5	—	1,5	1,5	—
Разом	31	30	30,5	29	27	28,5	29	30	29,5
Додатковий час на поглиблене вивчення предметів, введення спецкурсів, факультативів	3	3	2,5	5	6	4,5	5	3	3,5
Гранично допустиме навантаження на учня	30	30	30	30	30	30	30	30	30
Всього (без урахування поділу класу на групи)	34	33	33	34	33	33	34	33	33

Примітка:

1. Години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Додаток 8 до наказу МОН №132 від 23.02.2004 р.

Типовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (старша школа у структурі 12-річної) Природничо-математичний напрям

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах											
	Екологічний профіль			Біолого-хімічний профіль			Біолого-фізичний профіль			Біолого-географічний профіль		
	10	11	12	10	11	12	10	11	12	10	11	12
Українська мова	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2
Іноземна мова	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Література	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Історія України	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2
Всесвітня історія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Громадянська освіта: правознавство	2	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—
економіка	—	1	1	—	1	—	—	1	—	—	1	—
людина і світ	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	1
Художня культура	1	1	—	1	1	—	1	1	—	1	1	—
Математика	3	3	2	—	—	—	—	—	—	3	3	2
Алгебра	—	—	—	2	2	2	2	2	2	—	—	—
Геометрія	—	—	—	2	2	2	2	2	2	—	—	—
Астрономія	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	1
Біологія	2	3	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Географія	1,5	1	—	1,5	—	—	1,5	—	—	4	4	4
Фізика	2	2	—	2	2	2	5	5	5	2	2	—
Хімія	1	2	1	4	4	4	1	2	1	1	2	1
Екологія	2	2	2	—	—	1	—	—	1	—	—	1
Технології	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Інформатика	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Фізична культура	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Захист Вітчизни	1,5	1,5	—	1,5	1,5	—	1,5	1,5	—	1,5	1,5	—
Разом	27,5	28	25,5	30,5	29	30,5	30,5	30	30,5	29	30	27,5
Додатковий час на поглиблене вивчення предметів, введення спецкурсів, факультативів	6,5	5	7,5	3,5	4	2,5	3,5	3	2,5	5	3	5,5
Гранично допустиме навантаження на учня	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30
Всього (без урахування поділу класу на групи)	34	33	33	34	33	33	34	33	33	34	33	33

Примітка:

1. Години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

**Типовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання
(старша школа у структурі 12-річної)
Природничо-математичний напрям**

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах											
	Біотехнологічний профіль			Хіміко-технологічний профіль			Фізико-хімічний профіль			Агрохімічний профіль		
	10	11	12	10	11	12	10	11	12	10	11	12
Українська мова	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2
Іноземна мова	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Література	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Історія України	1	1	2	1	1	2	1	1	2	1	1	2
Всесвітня історія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Громадянська освіта: правознавство	1	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—
економіка	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—
людина і світ	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	1
Художня культура	1	1	—	1	1	—	1	1	—	1	1	—
Алгебра	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Геометрія	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Астрономія	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	1
Біологія	4	4	4	1,5	2	1	1,5	2	1	2	3	3
Географія	1,5	—	—	1,5	—	—	1,5	—	—	1,5	1	—
Фізика	2	2	2	2	2	2	5	5	5	2	2	2
Хімія	1	2	1	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Екологія	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	1
Технології	2	2	1	2	2	1	1	1	1	1	1	1
Інформатика	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Фізична культура	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Захист Вітчизни	1,5	1,5	—	1,5	1,5	—	1,5	1,5	—	1,5	1,5	—
Разом	28,5	28	27,5	29	28	27,5	31	30	30,5	28,5	29	29,5
Додатковий час на поглиблене вивчення предметів, введення спецкурсів, факультативів	5,5	5	5,5	5	5	5,5	3	3	2,5	5,5	4	3,5
Гранично допустиме навантаження на учня	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30
Всього (без урахування поділу класу на групи)	34	33	33	34	33	33	34	33	33	34	33	33

Примітка:

1. Години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Додаток 10 до наказу МОН №132 від 23.02.2004 р.

Типовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (старша школа у структурі 12-річної) Суспільно-гуманітарний напрям

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах											
	Історичний профіль			Правовий профіль			Філософський профіль			Економічний профіль		
	10	11	12	10	11	12	10	11	12	10	11	12
Українська мова	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	2
Українська література	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Іноземна мова	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Зарубіжна література	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Історія України	3	3	4	2	2	2	2	2	2	1	1	2
Всесвітня історія	3	3	3	2	2	2	2	2	2	1	1	1
Громадянська освіта: правознавство	2	—	—	2	2	3	2	—	—	2	2	3
економіка	—	1	—	—	1	1	—	1	1	2	2	2
людина і світ	—	—	2	—	—	1	—	—	2	—	—	1
філософія	—	—	2	—	—	1	2	2	2	—	—	1
Художня культура	1	1	—	1	1	—	1	1	—	1	1	—
Естетика	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—
Математика	3	3	2	3	3	2	3	3	2	—	—	—
Алгебра	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	3
Геометрія	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2
Астрономія	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	1
Біологія	1,5	2	—	1,5	2	—	1,5	2	—	1,5	2	—
Географія	1,5	—	—	1,5	—	—	1,5	—	—	1,5	1	—
Психологія	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	1
Фізика	2	2	—	2	2	—	2	2	—	2	2	—
Хімія	1	1	—	1	1	—	1	1	—	1	1	—
Екологія	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Людина і природа	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—
Технології	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Інформатика	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Фізична культура	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Захист Вітчизни	1,5	1,5	—	1,5	1,5	—	1,5	1,5	—	1,5	1,5	—
Разом	30,5	28,5	28	28,5	28,5	27	30,5	28,5	26	29,5	29,5	29
Додатковий час на поглиблене вивчення предметів, введення спецкурсів, факультативів	3,5	4,5	5	5,5	4,5	6	3,5	4,5	7	4,5	3,5	4
Гранично допустиме навантаження на учня	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30
Всього(безурахування поділу класу на групи)	34	33	33	34	33	33	34	33	33	34	33	33

Примітка:

1. Години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Типовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (старша школа у структурі 12-річної) Суспільно-гуманітарний напрям

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах											
	Історичний профіль			Правовий профіль			Філософський профіль			Економічний профіль		
	10	11	12	10	11	12	10	11	12	10	11	12
Українська мова	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	2
Українська література	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Іноземна мова	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Зарубіжна література	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Історія України	3	3	4	2	2	2	2	2	2	1	1	2
Всесвітня історія	3	3	3	2	2	2	2	2	2	1	1	1
Громадянська освіта: правознавство	2	—	—	2	2	3	2	—	—	2	2	3
економіка	—	1	—	—	1	1	—	1	1	2	2	2
людина і світ	—	—	2	—	—	1	—	—	2	—	—	1
філософія	—	—	2	—	—	1	2	2	2	—	—	1
Художня культура	1	1	—	1	1	—	1	1	—	1	1	—
Естетика	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—
Математика	3	3	2	3	3	2	3	3	2	—	—	—
Алгебра	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	3
Геометрія	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2
Географія	1,5	—	—	1,5	—	—	1,5	—	—	1,5	1	—
Психологія	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	1
Екологія	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Природознавство	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Технології	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Інформатика	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Фізична культура	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Захист Вітчизни	1,5	1,5	—	1,5	1,5	—	1,5	1,5	—	1,5	1,5	—
Разом	29	26,5	29	27	26,5	28	29	26,5	27	28	27,5	31
Додатковий час на поглиблене вивчення предметів, введення спецкурсів, факультативів	5	6,5	4	7	6,5	5	5	6,5	6	6	5,5	2
Гранично допустиме навантаження на учня	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30
Всього(безурахування поділу класу на групи)	34	33	33	34	33	33	34	33	33	34	33	33

Примітки:

1. Години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

2. Типовий навчальний план для суспільно-гуманітарного напрямку, у якому передбачено викладання інтегрованого курсу «Природознавство», що об'єднує астрономію, біологію, фізику, хімію та курс «Людина і природа».

**Типовий навчальний план загальноосвітніх навчальних
закладів з українською мовою навчання
(старша школа у структурі 12-річної)
Філологічний напрямок**

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах								
	Української філології профіль			Іноземної філології профіль			Історико-філологічний профіль		
	10	11	12	10	11	12	10	11	12
Українська мова	4	4	4	2	2	2	2	2	2
Українська література	3	4	4	2	2	2	2	2	2
Іноземна мова	2	2	3	4	4	5	4	4	5
Друга іноземна	—	—	—	3	3	3	—	—	—
Зарубіжна література	2	2	2	1,5	1,5	2	1,5	1,5	2
Історія України	1	1	2	1	1	2	2	2	2
Всесвітня історія	1	1	1	1	1	1	2	2	2
Громадянська освіта: правознавство	1	—	—	1	—	—	1	—	—
економіка	—	1	—	—	1	—	—	1	—
людина і світ	—	—	1	—	—	1	—	—	1
філософія	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Художня культура	1	1	—	1	1	—	1	1	—
Естетика	—	—	1	—	—	1	—	—	1
Математика	3	3	2	3	3	2	3	3	2
Астрономія	—	—	1	—	—	1	—	—	1
Біологія	1,5	2	—	1,5	2	—	1,5	2	—
Географія	1,5	—	—	1,5	—	—	1,5	—	—
Фізика	2	2	—	2	2	—	2	2	—
Хімія	1	1	—	1	1	—	1	1	—
Людина і природа	—	—	1	—	—	1	—	—	1
Технології	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Інформатика	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Фізична культура	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Захист Вітчизни	1,5	1,5	—	1,5	1,5	—	1,5	1,5	—
Разом	29,5	29,5	26	31	30	27	30	29	27
Додатковий час на поглиблене вивчення предметів, введення спецкурсів, факультативів	4,5	3,5	7	3	3	6	4	4	6
Гранично допустиме навантаження на учня	30	30	30	30	30	30	30	30	30
Всього (без урахування поділу класу на групи)	34	33	33	34	33	33	34	33	33

Примітка:

1. Години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

**Типовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання
(старша школа у структурі 12-річної)
Філологічний напрям**

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах								
	Української філології профіль			Іноземної філології профіль			Історико-філологічний профіль		
	10	11	12	10	11	12	10	11	12
Українська мова	4	4	4	2	2	2	2	2	2
Українська література	3	4	4	2	2	2	2	2	2
Іноземна мова	2	2	3	4	4	5	4	4	5
Друга іноземна	—	—	—	3	3	3	—	—	—
Зарубіжна література	2	2	2	1,5	1,5	2	1,5	1,5	2
Історія України	1	1	2	1	1	2	2	2	2
Всесвітня історія	1	1	1	1	1	1	2	2	2
Громадянська освіта: правознавство	1	—	—	1	—	—	1	—	—
економіка	—	1	—	—	1	—	—	1	—
людина і світ	—	—	1	—	—	1	—	—	1
філософія	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Художня культура	1	1	—	1	1	—	1	1	—
Естетика	—	—	1	—	—	1	—	—	1
Математика	3	3	2	3	3	2	3	3	2
Географія	1,5	—	—	1,5	—	—	1,5	—	—
Природознавство	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Технології	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Інформатика	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Фізична культура	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Захист Вітчизни	1,5	1,5	—	1,5	1,5	—	1,5	1,5	—
Разом	28	27,5	27	29,5	28	28	28,5	27	28
Додатковий час на поглиблене вивчення предметів, введення спецкурсів, факультативів	6	5,5	6	4,5	5	5	5,5	6	5
Гранично допустиме навантаження на учня	30	30	30	30	30	30	30	30	30
Всього (без урахування поділу класу на групи)	34	33	33	34	33	33	34	33	33

Примітки:

1. Години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

2. Типовий навчальний план для філологічного напрямку, у якому передбачено викладання інтегрованого курсу «Природознавство», що об'єднує астрономію, біологію, фізику, хімію та курс «Людина і природа».

**Типовий навчальний план загальноосвітніх навчальних
закладів з українською мовою навчання
(старша школа у структурі 12-річної)
Технологічний напрям**

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
	Технологічний профіль			Інформаційно-технологічний профіль		
	10	11	12	10	11	12
Українська мова	1	1	2	1	1	2
Іноземна мова	2	2	2	2	2	2
Література	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Історія України	1	1	2	1	1	2
Всесвітня історія	1	1	1	1	1	1
Громадянська освіта: правознавство	1	—	—	1	—	—
економіка	—	1	1	—	1	—
людина і світ	—	—	1	—	—	1
Художня культура	1	1	—	1	1	—
Алгебра	2	2	2	4	4	4
Геометрія	2	2	2	3	3	3
Астрономія	—	—	1	—	—	1
Біологія	1,5	2	—	1,5	2	—
Географія	1,5	—	—	1,5	—	—
Фізика	2	2	2	2	2	—
Хімія	1	2	1	1	1	—
Людина і природа	—	—	1	—	—	1
Технології	5	5	5	1	1	1
Інформатика	1	1	1	4	4	4
Креслення	—	1	1	—	—	1
Фізична культура	2	2	2	2	2	2
Захист Вітчизни	1,5	1,5	—	1,5	1,5	—
Разом	29	30	29,5	31	30	27,5
Додатковий час на поглиблене вивчення предметів, введення спецкурсів, факультативів	5	3	3,5	3	3	5,5
Гранично допустиме навантаження на учня	30	30	30	30	30	30
Всього (без урахування поділу класу на групи)	34	33	33	34	33	33

Примітка:

1. Години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

**Типовий навчальний план загальноосвітніх навчальних
закладів з українською мовою навчання
(старша школа у структурі 12-річної)
Художньо-естетичний напрям**

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах		
	Художньо-естетичний профіль		
	10	11	12
Українська мова	2	2	2
Українська література	2	2	2
Іноземна мова	2	2	2
Зарубіжна література	1,5	1,5	2
Історія України	1	1	2
Всесвітня історія	1	1	1
Громадянська освіта: правознавство	1	—	—
економіка	—	1	—
людина і світ	—	—	1
філософія	—	—	2
Художня культура	4	4	—
Естетика	—	—	4
Математика	3	3	2
Астрономія	—	—	1
Біологія	1,5	2	—
Географія	1,5	—	—
Фізика	2	2	—
Хімія	1	1	—
Людина і природа	—	—	1
Технології	1	1	1
Інформатика	1	1	1
Фізична культура	2	2	2
Захист Вітчизни	1,5	1,5	—
Разом	29	28	26
Додатковий час на поглиблене вивчення предметів, введення спецкурсів, факультативів	5	5	7
Гранично допустиме навантаження на учня	30	30	30
Всього (без урахування поділу класу на групи)	34	33	33

Примітка:

1. Години фізичної культури освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Типовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (старша школа у структурі 12-річної) Художньо-естетичний напрям

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах		
	Художньо-естетичний профіль		
	10	11	12
Українська мова	2	2	2
Українська література	2	2	2
Іноземна мова	2	2	2
Зарубіжна література	1,5	1,5	2
Історія України	1	1	2
Всесвітня історія	1	1	1
Громадянська освіта: правознавство	1	—	—
економіка	—	1	—
людина і світ	—	—	1
філософія	—	—	2
Художня культура	4	4	—
Естетика	—	—	4
Математика	3	3	2
Географія	1,5	—	—
Природознавство	3	3	3
Технології	1	1	1
Інформатика	1	1	1
Фізична культура	2	2	2
Захист Вітчизни	1,5	1,5	—
Разом	27,5	26	27
Додатковий час на поглиблене вивчення предметів, введення спецкурсів, факультативів	6,5	7	6
Гранично допустиме навантаження на учня	30	30	30
Всього (без урахування поділу класу на групи)	34	33	33

Примітки:

1. Години фізичної культури освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

2. Типовий навчальний план для художньо-естетичного профілю, у якому передбачено викладання інтегрованого курсу «Природознавство», що об'єднує астрономію, біологію, фізику, хімію та курс «Людина і природа».

Типовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (старша школа (профільна) у структурі 12-річної) Спортивний напрям

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах		
	Спортивний профіль		
	10	11	12
Українська мова	1	1	2
Українська література	2	2	2
Іноземна мова	3	3	3
Зарубіжна література	1	1	1
Історія України	1	1	2
Всесвітня історія	1	1	1
Громадянська освіта: правознавство	1	—	—
економіка	—	1	—
людина і світ	—	—	1
Художня культура	1	1	—
Математика	3	3	2
Астрономія	—	—	1
Біологія	2	3	3
Географія	1,5	—	—
Фізика	2	2	—
Хімія	1	1	—
Людина і природа	—	—	1
Технології	1	1	1
Інформатика	1	1	1
Фізична культура	5	5	6
Захист Вітчизни	2	2	—
Разом	29,5	29	27
Додатковий час на поглиблене вивчення предметів, введення спецкурсів, факультативів	4,5	4	6
Гранично допустиме навантаження на учня	30	30	30
Всього (без урахування поділу класу на групи)	34	33	33

Примітка:

1. Години фізичної культури освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Додаток 18 до наказу МОН №132 від 23.02.2004 р.

**Типовий навчальний план однокомплектних загальноосвітніх навчальних закладів
з українською мовою навчання
(старша школа в структурі 12-річної)**

Суспільно-гуманітарний та природничо-математичний напрями

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах										
	10 клас			11 клас			12 клас				
	усім класом	у групах суспільно- гумані- тарній	додаково природн.- матем.	усім класом	у групах суспільно- гумані- тарній	додаково природн.- матем.	усім класом	у групах суспільно- гумані- тарній	додаково природн.- матем.	у групах суспільно- гумані- тарній	додаково природн.- матем.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Українська мова	1	2	—	1	1-3	—	2	1-3	—	—	—
Українська література	2	0-2	—	2	0-2	—	2	0-2	—	—	—
Іноземна мова	2	1-3	—	2	1-4	—	2	1-3	—	—	—
Зарубіжна література	1	1	—	1	1	—	1	1-2	2	—	—
Історія України, всесвітня історія	2	2-4	—	2	2-4	—	3	2-4	1	—	—
Громадянська освіта: правознавство	1	0-1	—	—	0-1	—	—	0-1	—	—	—
економіка	—	0-1	—	1	0-1	—	—	0-2	—	—	—
людина і світ	—	—	—	—	—	—	1	0-1	—	—	—
філософія	—	0-2	—	—	0-2	—	—	0-2	—	—	—
Художня культура	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Естетика	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Математика (алгебра, геометрія)	3	—	1-3	3	—	2-3	2	—	—	3-4	—
Астрономія	—	—	—	—	—	—	1	—	—	0-1	—

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Біологія	1,5	—	1-3	2	—	1-3	—	—	1-3
Географія	1,5	—	1-2	—	—	1-2	—	—	1-2
Людина і природа	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Фізика	2	—	1-3	2	—	2-3	—	—	2-4
Хімія	1	—	1-2	1	—	1-2	—	—	0-2
Інформатика	1	—	1	1	—	1	1	—	1
Технології (спецкурси)	—	1	1	—	1	1	—	1	1
Креслення	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Фізична культура	2	—	—	2	—	—	2	—	—
Захист Вітчизни	1,5	—	—	1,5	—	—	—	—	—
Разом	23,5			22,5			18		
Додатковий час для використання в профільних групах		6,5	6,5		7,5	7,5		12	12
Загальне навантаження на учня	30			30			30		
Факультативи, індивідуальні та групові заняття і консультації	3			4			3		
Всього	33			34			33		

Примітки:

1. У навчальних планах однокомплектних навчальних закладів з навчанням мовами національних меншин предмети освітньої галузі «Мови і літератури» плануються за додатком 20.
2. Так само може запроваджуватись профільне навчання за іншими напрямками: філологічним, технологічним, художньо-естетичним, спортивним.
3. За таким навчальним планом може здійснюватись профільне навчання також у двокомплектній старшій школі.

Типовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання з вивченням мови національних меншин
(старша школа в структурі 12-річної)

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах за рівнем стандарту			
		10	11	12	10–12
Мови і літератури	Українська мова	1	1	2	4
	Іноземна мова	2	2	2	6
	Мова національної меншини	1	1	1	3
	Українська література	2	2	2	6
	Література	1	1	1	3
Суспільствознавство	Історія України	1	1	2	4
	Всесвітня історія	1	1	1	3
	Громадянська освіта: правознавство	1	—	—	1
	людина і світ	—	1	—	1
	економіка	—	—	1	1
Естетична культура	Художня культура	1	1	—	2
Математика	Математика	3	3	2	8
Природознавство	Астрономія	—	—	1	1
	Біологія	1,5	2	—	3,5
	Географія	1,5	—	—	1,5
	Фізика	2	2	—	4
	Хімія	1	1	—	2
	Людина і природа	—	—	1	1
Технології	Інформатика	1	1	1	3
	Технології	1	1	1	3
Здоров'я і фізична культура	Фізична культура	2	2	2	6
	Захист Вітчизни	1,5	1,5	—	3
Разом		25,5	24,5	20	70
Додатковий час на профільне і поглиблене вивчення навчальних предметів, спецкурси, факультативи		8,5	8,5	13	30
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня		33	33	33	99
Всього (без урахування поділу класів на групи)		34	33	33	100

Примітки:

1. Години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

2. У ЗНЗ з вивченням мови національних меншин може вивчатися інтегрований курс «Література» або окремий курс «Зарубіжна література».

3. У ЗНЗ з українською мовою навчання та вивченням мови національних меншин за рахунок загального навантаження учнів збільшено гранично допустиме навантаження до меж, що не перевищують санітарно-гігієнічних норм.

Типовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання з вивченням двох іноземних мов (старша школа в структурі 12-річної)

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах за рівнем стандарту			
		10	11	12	10–12
Мови і літератури	Українська мова	1	1	2	4
	Іноземна мова	2	2	2	6
	Друга іноземна мова	1	1	1	3
	Українська література	2	2	2	6
	Література	1	1	1	3
Суспільствознавство	Історія України	1	1	2	4
	Всесвітня історія	1	1	1	3
	Громадянська освіта: правознавство	1	—	—	1
	людина і світ	—	1	—	1
	економіка	—	—	1	1
Естетична культура	Художня культура	1	1	—	2
Математика	Математика	3	3	2	8
Природознавство	Астрономія	—	—	1	1
	Біологія	1,5	2	—	3,5
	Географія	1,5	—	—	1,5
	Фізика	2	2	—	4
	Хімія	1	1	—	2
	Людина і природа	—	—	1	1
Технології	Інформатика	1	1	1	3
	Технології	1	1	1	3
Здоров'я і фізична культура	Фізична культура	2	2	2	6
	Захист Вітчизни	1,5	1,5	—	3
Разом		25,5	24,5	20	70
Додатковий час на профільне і поглиблене вивчення навчальних предметів, спецкурси, факультативи		8,5	8,5	13	30
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня		33	33	33	99
Всього (без урахування поділу класів на групи)		34	33	33	100

Примітки:

1. Години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

2. У ЗНЗ з вивченням двох іноземних мов може вивчатися інтегрований курс «Література», або окремий курс «Зарубіжна література».

3. У ЗНЗ з українською мовою навчання та вивченням двох іноземних мов за рахунок загального навантаження учнів збільшено гранично допустиме навантаження до меж, що не перевищують санітарно-гігієнічних норм.

Типовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням мовами національних меншин (старша школа в структурі 12-річної)

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах за рівнем стандарту:			
		10	11	12	10–12
Мови і літератури	Українська мова	1	1	1,5	3,5
	Українська література	2	2	2	6
	Іноземна мова	2	2	2	6
	Мова національної меншини	1	1	1,5	3,5
	Література	2	2	2	6
Суспільствознавство	Історія України	1	1	2	4
	Всесвітня історія	1	1	1	3
	Громадянська освіта: правознавство	1	—	—	1
	людина і світ	—	1	—	1
	економіка	—	—	1	1
Естетична культура	Художня культура	1	1	—	2
Математика	Математика	3	3	2	8
Природознавство	Астрономія	—	—	1	1
	Біологія	1,5	2	—	3,5
	Географія	1,5	—	—	1,5
	Фізика	2	2	—	4
	Хімія	1	1	—	2
	Людина і природа	—	—	1	1
Технології	Інформатика	1	1	1	3
	Технології	1	1	1	3
Здоров'я і фізична культура	Фізична культура	2	2	2	6
	Захист Вітчизни	1,5	1,5	—	3
Разом		26,5	25,5	21	73
Додатковий час на профільне і поглиблене вивчення навчальних предметів, спецкурси, факультативи		7,5	7,5	12	33
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня		33	33	33	99
Всього (без урахування поділу класів на групи)		34	33	33	100

Примітки:

1. Години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

2. У ЗНЗ з навчанням мовами національних меншин можна викладати інтегрований курс «Література» або окремі курси «Зарубіжна література», «Література».

3. У ЗНЗ з навчанням мовами національних меншин за рахунок загального навантаження учнів збільшено гранично допустиме навантаження до меж, що не перевищують санітарно-гігієнічних норм.

**Типовий навчальний план вечірньої (змінної)
загальноосвітньої школи
Очна форма навчання**

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах						
	II ступінь			III ступінь			
	6	7	8	9	10	11	12
Мови і літератури у школах з українською мовою навчання							
Українська мова і література	5	4	4	4	3	3	4
Зарубіжна література	1	1	1	1	1	1	1
Іноземна мова	2	2	2	1	2	2	2
Мови і літератури у школах з навчанням мовою нацменшин							
Рідна мова і література	3	3	3	3	3	3	3
Українська мова і література	3	3	3	3	2	2	3
Іноземна мова	2	1	1	1	2	2	2
Інші предмети							
Математика, інформатика	4	4	3,5	3,5	3	3	3
Історія України, всесвітня історія	2	2	2	2	2	2	2
Громадянська освіта: правознавство	—	—	—	—	1	—	—
економіка	—	—	—	—	—	1	—
людина і світ	—	—	—	—	—	—	1
Географія	2	2	1	1	1	—	—
Природознавство, біологія	1	1	1	1	1	2	1
Фізика, астрономія	—	1	1,5	2	2	2	1
Хімія	—	1	2	1,5	1	1	—
Мистецтво	1	1	1	—	—	—	—
Художня культура	—	—	—	1	1	1	—
Разом	18	19	19	19–20	18–19	18–19	15–16
Курси за вибором, факультативи, консультації	4	4	4	3–4	4–5	4–5	7–8
Всього	22	23	23	23	23	23	23

**Типовий навчальний план вечірньої (змінної)
загальноосвітньої школи
Заочна форма навчання (групові консультації та заліки)**

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах						
	II ступінь				III ступінь		
	6	7	8	9	10	11	12
Мови і літератури у школах з українською мовою навчання							
Українська мова і література	3	2,5	2,5	3	3	3	3
Зарубіжна література	1	1	1	1	1	1	1
Іноземна мова	1	1,5	1	1	1	1	2
Мови і літератури у школах з навчанням мовою нацменшин							
Рідна мова і література	2	1,5	1,5	2	2	2	2
Українська мова і література	2	2	2	2	2	2	2
Іноземна мова	1	1,5	1	1	1	1	2
Інші предмети							
Математика, інформатика	3	3	3	3	2	2	3
Історія України, все-світня історія, правознавство	2	1	1,5	2	3	2	2
Географія, економіка	1	1	1	1	1	1	—
Природознавство, біологія	1	1	1	1	1	1	1
Фізика, астрономія	—	1	1	1	1	2	1
Хімія	—	1	1	1	1	1	—
Мистецтво, художня культура	1	1	1	1	1	1	—
Разом	13	14	14	15	15	15	13
Факультативи	—	—	—	—	2	2	4
Всього	13	14	14	15	17	17	17
Кількість обов'язкових заліків	27	28	28	28	28	28	28

Примітки:

1. Зазначена в графі «Разом» кількість академічних годин на тиждень відводиться для кожної групи учнів чисельністю не менше 9 заочників. При меншій кількості учнів, що навчаються за програмою певного класу, навчальний час встановлюється з розрахунку 1 академічної години на тиждень на кожного учня (на усі види робіт).

2. У групах з кількістю 16 і більше заочників відводиться додатково час для проведення індивідуальних консультацій з української та інших мов, історії, математики, фізики, хімії, біології та естетичних предметів (по 0,5 академічної години на тиждень на кожен з цих предметів).

**Типовий навчальний план-схема спеціалізованих шкіл,
гімназій, ліцеїв, колегіумів, класів з поглибленим вивченням
окремих предметів**

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах							
	5	6	7	8	9	10	11	12
Навчальні предмети інваріантної складової (плануються за рівнем стандарту)	23,5	25,5	28,5	27,5	28,5	24	23	20
Додатковий час на поглиблене вивчення предметів, профільне навчання, заняття за вибором, факультативи, індивідуальні та групові заняття і консультації	3,5	3,5	2,5	6,5	5,5	10	10	13
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня	24	25	26	27	28	30	30	30
Всього (без урахування поділу класів на групи)	27	29	31	34	34	34	33	33

Примітки:

1. До 15 % часу інваріантної складової може перерозподілятися між навчальними предметами.
2. Години фізичної культури не враховуються в гранично допустимому навантаженні учнів.
3. У спеціалізованих школах, гімназіях, ліцеях, колегіумах дозволяється за рахунок загального навчального навантаження збільшувати гранично допустиме навантаження учнів до меж, що не перевищують санітарно-гігієнічних норм.

Про затвердження типових навчальних планів спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов та предметів художньо-естетичного циклу

НАКАЗ

Міністерства освіти і науки України

від 13.05.2005 р. № 291

З метою забезпечення умов для розвитку здібностей та обдаровань учнів відповідно до умов Закону України «Про загальну середню освіту», постанов Кабінету Міністрів України «Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання» від 16.11.2000 р. № 1717 та «Про затвердження Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти» від 14.01.2004 р. № 24 наказую:

1. Затвердити типові навчальні плани спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов (додаток 1), спеціалізованих шкіл музичного профілю (додаток 2) і спеціалізованих шкіл художнього профілю (додаток 3).

2. Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти (Полтавський П. Б.), Інституту навчальної літератури (Касьянов Г. В.) та Науково-методичному центру середньої освіти (Завалевський Ю. І.) разом з відповідними розділами Академії педагогічних наук України забезпечити своєчасну підготовку навчальних програм та комплект навчально-методичної літератури для спеціалізованих шкіл.

3. Міністерству освіти і науки Автономної Республіки Крим, управлінням освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, відділам (управлінням) освіти районних державних адміністрацій і виконкомів міських рад, керівникам загальноосвітніх навчальних закладів забезпечити необхідні умови щодо поетапного введення Типових навчальних планів спеціалізованих шкіл.

4. Типові навчальні плани спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов та предметів художньо-естетичного циклу опублікувати в «Інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України», газеті «Освіта України» та розмістити на сайті Міністерства.

5. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника міністра Огнев'юка В. О.

Міністр С. М. Ніколаєнко

Типові навчальні плани спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов та предметів художньо-естетичного циклу

Пояснювальна записка

Відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту» спеціалізовані школи з поглибленим вивченням іноземних мов та предметів художньо-естетичного циклу створюються згідно з запитами та потребами учнів і функціонують в структурі загальноосвітніх навчальних закладів I–III ступенів.

Зарахування учнів до шкіл цих типів здійснюється на конкурсній основі, з урахуванням нахилів та здібностей дітей і готовності їх до навчання за відповідним напрямом (профілем). З цією метою може проводитись співбесіда з дитиною або тестування згідно з нормативними документами та рекомендаціями Міністерства освіти і науки України (див. Інструкцію про порядок конкурсного приймання дітей (учнів, вихованців) до гімназій, ліцеїв, колегіумів, спеціалізованих шкіл (шкіл-інтернатів), затверджену наказом МОН України від 19.06.2003 р. № 389).

Типові навчальні плани спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов та предметів художньо-естетичного циклу (додатки 1–3) розроблені на основі Типових навчальних планів початкової школи (затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 01.03.2004 р. № 162) та Типових навчальних планів для основної та старшої школи загальноосвітніх навчальних закладів у структурі 12-річної школи (затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 09.03.2005 р. № 145).

Вони складаються з двох блоків навчальних предметів: загальноосвітнього і профільного. Цикл профільних предметів сформований на основі інваріантної та варіативної складових змісту шкільної освіти, зокрема за рахунок перерозподілу навчального часу між профільними та загальноосвітніми предметами та курсами.

Відповідно до Положення про загальноосвітній навчальний заклад кожна школа на основі Типового формує власний робочий навчальний план на відповідний навчальний рік, обираючи ті чи інші профілі навчання, конкретизуючи варіативну складову.

Залежно від особливостей та умов роботи загальноосвітній навчальний заклад може вносити необхідні корективи щодо вивчення профільних предметів і курсів, зокрема може перерозподілятися час між курсами профільного циклу.

Робочі навчальні плани спеціалізованих шкіл інших профілів (історичного, фізико-математичного, біолого-хімічного, тощо) складаються за додатком 25 до наказу Міністерства освіти і науки України від 09.03.2005 р. № 145 (з використанням інших варіантів Типових навчальних планів основної і старшої школи). З усіх інших питань (структури навчального року, організації навчальної практики, порядку вивчення окремих предметів, формування класів і поділу їх на групи) спеціалізовані школи користуються положенням пояснювальних записок до Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів, затверджених наказами Міністерства освіти і науки України від 01.03.2004 р. № 162 та від 23.02.2004 р. № 132.

*Директор департаменту загальної середньої
та дошкільної освіти
П. Б. Полянський*

Типовий навчальний план спеціалізованих загальноосвітніх шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. Загальноосвітній цикл												
Українська мова	7	7	7	7	3,5	3	3	2	2	2	2	2
Українська література	—	—	—	—	2	2	2	2	2	2	2	2
Зарубіжна література	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1	1	1
Історія України	—	—	—	—	1	1	1	1,5	1	1	1	2
Всесвітня історія	—	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1	1
Я і Україна	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Етика	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
Правознавство	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—
Економіка	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Людина і світ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Музичне мистецтво	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—
Образотворче мистецтво	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—
Художня культура	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—
Естетика	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Математика	3	4	4	4	4	4	4	4	4	3	3	2
Природознавство	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
Біологія	—	—	—	—	—	—	2	2	3	1,5	2	—
Географія	—	—	—	—	—	2	2	1,5	1,5	1,5	—	—
Фізика	—	—	—	—	—	—	1	2	2	2	2	—
Астрономія	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Хімія	—	—	—	—	—	—	1	2	2	1	1	—
Людина і природа	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Трудове навчання	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—
Інформатика	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1
Фізична культура	2,5	2,5	2,5	2,5	2	2	2	2	2	2	2	2
Основи здоров'я	1	1	1	1	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	—	—	—
Захист Вітчизни	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
Разом	17,5	18,5	18,5	18,5	19	21,5	23,5	23,5	26	22	21	17

2. Цикл профільних предметів												
Іноземна мова	3	3	3	4	5	5	5	5	5	5	5	5
Друга іноземна мова	—	—	—	—	3	3	3	3	3	3	3	3
Література країни, мова якої вивчається	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
Країнознавство	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1
Спецкурси (ділова іноземна мова, технічний переклад, ін.)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
Разом	3	3	3	4	8	8	8	8	8	11	11	13
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття, консультації	0,5	0,5	1,5	1,5		0,5	0,5	1,5		1	1	3
Гранично допустиме навчальне навантаження на учня	20	21	23	23	27	30	32	33	33	33	33	33
Всього (без урахування поділу на групи)	21	22	23	24	27	30	32	33	34	34	33	33

Про затвердження Положення про державну підсумкову атестацію учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти

НАКАЗ

*Міністерства освіти і науки України
від 14 грудня 2000 р. № 588*

*Зареєстровано в Міністерстві юстиції України
19 грудня 2000 р. за № 925/5146*

Відповідно до статті 34 Закону України «Про загальну середню освіту», постанови Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 року № 964 «Про затвердження Положення про загальноосвітній навчальний заклад» наказую:

1. Затвердити Положення про державну підсумкову атестацію учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти (додається).

2. Визнати такими, що втратили чинність, Положення про державну атестацію (екстернат) для одержання документів про загальну середню освіту, затверджене наказом Міністерства освіти України від 27.03.97 № 87 і зареєстроване в Міністерстві юстиції України 21.04.97 за № 151/195, та Інструкцію про екзамени, переведення та випуск учнів загальноосвітніх навчально-виховних закладів України, затверджену наказом Міністерства освіти України від 29.01.96 № 24 та зареєстровану в Міністерстві юстиції України 21.02.96 за № 87/1112.

3. Ввести в дію Положення про державну підсумкову атестацію учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти з 2000/2001 навчального року.

4. Науково-методичному центру середньої освіти Міністерства освіти і науки України (Ляшенко О. І.) протягом 2001–2003 років розробити положення про центри незалежного тестування, їх методичне забезпечення, функціонування та експериментальну апробацію.

5. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника Міністра Огнев'юка В. О.

Міністр В. Г. Кремень

*Затверджено наказом
Міністерства освіти і науки України
від 14 грудня 2000 р. № 588*

*Зареєстровано в Міністерстві юстиції України
19 грудня 2000 р. за № 925/5146*

Положення про державну підсумкову атестацію учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти

Загальні положення

Державна підсумкова атестація учнів (вихованців) (далі — атестація) — це форма контролю за відповідністю освітнього рівня випускників загальноосвітніх навчальних закладів I, II, III ступенів навчальним програмам. Атестація проводиться відповідно до статті 34 Закону України «Про загальну середню освіту», постанови Кабінету Міністрів України від 16.11.2000 № 1717 «Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання».

Зміст, форми й терміни атестації щорічно визначаються Міністерством освіти і науки України.

Перелік предметів, з яких здійснюється атестація, та порядок звільнення від неї визначаються цим Положенням.

Учням, які закінчили загальноосвітній навчальний заклад певного ступеня, видається про це відповідний документ:

- по закінченні початкової школи — таблиць успішності;
- по закінченні основної школи — свідоцтво про базову загальну середню освіту (за бажанням учнів);
- по закінченні навчального закладу системи загальної середньої освіти — атестат про повну загальну середню освіту.

Особам, які закінчили основну школу з навчальними досягненнями високого рівня (10, 11, 12 балів), видається свідоцтво про базову загальну середню освіту особливого зразка.

Особам, нагородженим золотою або срібною медалями, згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 12.11.97 № 1260 видається документ про повну загальну середню освіту особливого зразка.

1. Проведення атестації

1.1. Атестація проводиться в навчальних закладах системи загальної середньої освіти з навчальних предметів інваріантної частини Типових навчальних планів, затверджених Міністерством освіти і науки України.

1.2. Атестація випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти може за їх бажанням проводитися на базі вищих навчальних закладів (для випускників, які вступатимуть до вузів), за умови, що випускник має досягнення у навчанні на достатньому та високому рівні, та за згодою педагогічної ради загальноосвітнього навчального закладу.

1.3. Завдання та збірники завдань для атестації розробляються й затверджуються Міністерством освіти і науки України.

1.4. Результати атестації оцінюються за 12-бальною шкалою відповідно до Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти, затверджених Міністерством освіти і науки України.

1.5. Річні оцінки з предметів, з яких учень не проходить атестацію, є підсумковими.

1.6. Підсумкові оцінки з предметів, з яких учень проходить атестацію, виставляються на підставі атестаційних та річних оцінок з урахуванням оцінок за семестри.

1.7. Учні мають право на повторну атестацію з метою підвищення оцінки.

Повторна атестація може проводитися у будь-який час, але не раніше ніж через 10 днів після закінчення атестації і не пізніше початку нового навчального року.

Конкретні строки повторної атестації встановлюють Міністерство освіти Автономної Республіки Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

Матеріали й завдання для повторної атестації розробляє Міністерство освіти і науки України.

1.8. Учні (екстерни), які хворіли під час проведення атестації і відужали до її закінчення, зобов'язані подати медичну довідку, на підставі якої їм надається право продовжити атестацію у поточному навчальному році.

1.9. Атестація включається у структуру навчального року.

2. Державні атестаційні комісії

2.1. Для проведення атестації, не пізніше ніж за два тижні до її початку, в навчальних закладах місцевим органом управління освітою створюються державні атестаційні комісії (далі — комісії) у складі:

- голови (керівник навчального закладу або його заступник з навчально-виховної роботи, у виняткових випадках — учитель) та членів комісії: учитель, який викладає предмет у даному класі, асистент — учитель цього ж циклу предметів — у загально-

освітніх навчальних закладах II ступеня (відповідного класу гімназії, ліцею, коледжу);

- голови (керівник навчального закладу, або його заступник з навчально-виховної роботи, або представник відповідного органу управління освітою) та членів комісії: учителя, який викладає предмет у даному класі, та не менше двох інших членів комісії — у загальноосвітніх навчальних закладах III ступеня.

2.2. При проведенні атестації у вищому навчальному закладі, як це передбачено в п. 2.1, ректор вищого навчального закладу, на базі якого проходить атестація, призначає голову комісії та затверджує її склад.

2.3. На голів комісій покладається відповідальність за об'єктивність проведення атестації та дотримання порядку її проведення.

2.4. Головою комісії не може бути керівник навчального закладу (його заступник), який викладає у даному класі предмет, з якого проводиться атестація.

2.5. За наявності паралельних класів (груп) у навчальному закладі може бути створено декілька комісій з предмета.

2.6. У випускних класах навчальних закладів системи загальної середньої освіти комісії можуть створюватися спільно з вищими навчальними закладами.

2.7. За рішенням місцевого органу управління освітою до складу комісії понад визначену в п. 2.1 норму можуть входити учителі інших навчальних закладів системи загальної середньої освіти, науковці, представники професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів.

2.8. Під час проведення атестації можуть бути присутніми лише особи, уповноважені органами управління освітою.

2.9. Втручання у проведення атестації та визначення її результатів з боку осіб, які не є членами комісії, не допускається. Зауваження та пропозиції щодо процедури проведення атестації можуть подаватися у письмовій формі до районної апеляційної комісії не пізніше наступного робочого дня після проведення атестації.

2.10. Результати атестації заносяться до протоколу встановленого зразка.

2.11. Звіти комісій про результати атестації та матеріали атестації зберігаються відповідно до вимог Інструкції з ведення ділової документації у загальноосвітніх навчальних закладах I–III ступенів, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 23.06.2000 № 240.

3. Атестація у початковій школі

3.1. У початковій школі атестації підлягають результати навчальної діяльності учнів третіх (четвертих) класів з державної мови (українська мова і читання) та математики. У навчальних закладах з мовами навчання національних меншин можуть підлягати атестації результати навчальної діяльності з мови навчання.

3.2. Атестація результатів навчальної діяльності учнів з державної мови, якщо вони вивчали її лише у двох останніх класах початкової школи, здійснюється за бажанням учнів, їх батьків (осіб, які їх замінюють).

3.3. Оцінка за атестацію з цих предметів виставляється за результатами річного оцінювання, яке здійснюється на підставі оцінок за підсумкові письмові роботи з урахуванням семестрового оцінювання навчальних досягнень учнів.

3.4. У загальноосвітніх навчальних закладах I ступеня проведення підсумкових письмових робіт відбувається за участю осіб, уповноважених відповідними органами управління освітою, та фахівців.

3.5. Педагогічна рада навчального закладу на підставі результатів навчальної діяльності учня ухвалює рішення про переведення його до основної школи або дає рекомендації щодо доцільності підвищення учнем рівня його результатів з окремих предметів та за згодою батьків або осіб, які їх замінюють, вирішує питання про залишення учня на повторний курс навчання.

4. Атестація в основній школі

4.1. Атестація в основній школі проводиться з державної мови (письмово), математики (письмово), географії, біології, а також іноземної мови чи іншого гуманітарного предмета за вибором навчального закладу (у навчальних закладах з мовами навчання національних меншин атестація може проводитись з мови навчання) у формі, визначеній Міністерством освіти і науки України: усне опитування, комплексне завдання, письмова робота, поєднання усних та письмових робіт за збірниками завдань, затвердженими Міністерством освіти і науки України.

4.2. Випускники основної школи, які в поточному навчальному році не вивчали державну мову, замість атестації з цього предмета можуть проходити атестацію з мови навчання.

5. Атестація у старшій школі

5.1. Атестація у старшій школі проводиться з державної мови (письмово), історії України та трьох предметів (у тому числі в навчальних закладах з мовами навчання національних меншин — з мови навчання) за вибором учнів.

5.2. Випускники, які в поточному навчальному році не вивчали державну мову, замість атестації з цього предмета можуть проходити атестацію з мови навчання.

5.3. У загальноосвітніх навчальних закладах з мовами навчання національних меншин, спеціалізованих школах, ліцеях, гімназіях, колегіумах, класах з поглибленим вивченням окремих предметів перелік предметів за вибором може бути доповнений навчальними предметами варіативної частини навчальних планів.

5.4. Атестація з кожного з предметів проводиться у формі, визначеній Міністерством освіти і науки України (усне опитування, комплексне завдання, письмова робота, поєднання усних та письмових робіт за збірниками завдань, затвердженими Міністерством освіти і науки України).

5.5. У навчальних закладах системи загальної середньої освіти, що працюють з вищими навчальними закладами у складі навчальних або навчально-науково-виробничих об'єднань або за угодами з ними, дозволяється поєднувати атестацію зі вступними іспитами до вищого навчального закладу.

У такому разі за погодженням з Міністерством освіти і науки України завдання для атестації з профільних предметів можуть бути доповнені (з обов'язкових для атестації предметів) або замінені (з предметів, які учень сам обирає на атестацію) завданнями вищого навчального закладу та завчасно доведені до відома випускників.

5.6. Атестація випускника відбувається лише в конкретному вищому навчальному закладі, до якого він вступає, і лише з профільних для цього вузу предметів.

За терміном така атестація повинна відбуватися раніше атестації у навчальних закладах системи загальної середньої освіти.

5.7. Результати атестації у вищому навчальному закладі є одночасно результатами атестації за підсумками навчання випускника в навчальному закладі системи загальної середньої освіти.

Результати повідомляються у письмовій формі директору навчального закладу, де навчається випускник. Вони виставляються в атестат про повну загальну середню освіту й зараховуються як результати вступних іспитів до вищого навчального закладу.

5.8. Випускник навчального закладу системи загальної середньої освіти подає заяву (анкету) на ім'я керівника навчального закладу, де він навчається, із зазначенням повної назви вищого навчального закладу, де він має намір проходити атестацію.

Заяву (анкету) такого ж змісту, а також витяг із рішення педагогічної ради навчального закладу про згоду на проходження

атестації випускником у вищому навчальному закладі випускник повинен подати до вищого навчального закладу.

5.9. Випускникові видається атестаційний лист за підписом голови комісії, завірений печаткою вищого навчального закладу, де випускник проходив атестацію.

5.10. Педагогічна рада навчального закладу, де навчається випускник, на підставі отриманого повідомлення про результати атестації у вищому навчальному закладі приймає рішення про здобуття випускником повної загальної середньої освіти.

6. Атестація екстернів

6.1. Екстернат у системі загальної середньої освіти є різновидом індивідуальної форми навчання, що забезпечує гарантоване Конституцією України право громадян на здобуття повної загальної середньої освіти й організовується відповідно до законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Положення про загальноосвітній навчальний заклад, цього Положення.

6.2. Екстерн — особа, яка самостійно опановує навчальні програми і якій надається можливість проходження підсумкової та державної підсумкової атестації в навчальних закладах системи загальної середньої освіти.

6.3. Отримання базової загальної середньої освіти або повної загальної середньої освіти у формі екстернату не обмежується віком.

6.4. Відмова з боку керівників навчального закладу, а також місцевих органів управління освітою в атестації екстернів з метою отримання базової загальної середньої освіти або повної загальної середньої освіти не допускається.

6.5. Громадяни України, які навчалися й отримали документ про відповідний рівень освіти за кордоном, з метою отримання документа державного зразка про базову або повну загальну середню освіту зобов'язані пройти атестацію екстерном.

За наявності міждержавної угоди про взаємне визнання та еквівалентність документів про освіту атестація екстерна не здійснюється, крім випадків, коли на атестації наполягає екстерн.

6.6. Можливість пройти атестацію й отримати відповідний документ про освіту мають екстерни, які:

- з будь-яких причин не мають змоги відвідувати навчальні заняття в загальноосвітньому навчальному закладі;
- навчаються за індивідуальною формою;
- отримали документ про відповідний рівень загальної середньої освіти за кордоном;
- прискорено опанували програмовий матеріал відповідного класу, ступеня навчання;

- не завершили навчання в навчальному закладі системи загальної середньої освіти;
- є іноземцями та особами без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах.

6.7. Зарахування повнолітніх громадян до навчального закладу на екстернат здійснюється за їх особистою заявою, а неповнолітніх громадян — за заявою батьків або осіб, які їх замінюють, погоджується з місцевим органом управління освітою і затверджується наказом керівника навчального закладу.

6.8. Приймання заяв від екстернів на проходження атестації починається з жовтня місяця поточного навчального року й закінчується, як правило, не пізніше ніж за три місяці до початку атестації.

6.9. Атестація проводиться в навчальному закладі системи загальної середньої освіти за місцем проживання екстернів або в навчальному закладі, визначеному відповідним органом управління освітою.

6.10. До атестації за курс повної загальної середньої освіти допускаються екстерни, які мають свідоцтво про базову загальну середню освіту.

6.11. Адміністрація навчального закладу, у якому здійснюється атестація, зобов'язана ознайомити екстерна, батьків або осіб, які їх замінюють, з цим Положенням, порядком проведення атестації.

6.12. Перед атестацією проводиться підсумкова атестація з предметів інваріантної частини навчального плану.

Проходження підсумкової атестації є передумовою для проходження екстерном атестації.

6.13. Рішення про допуск екстерна до атестації приймається педагогічною радою навчального закладу, затверджується наказом директора.

6.14. Підсумкову атестацію та атестацію екстерн проходить в одному навчальному закладі.

Підставою для завершення атестації в іншому навчальному закладі є довідка з попереднього місця її проходження, що підписується керівником навчального закладу, головою Комісії і завіряється печаткою навчального закладу.

6.15. У разі незгоди екстерна, батьків або осіб, які їх замінюють, з результатами підсумкової атестації чи атестації їм надається право оскаржити їх на загальних підставах.

6.16. Результати атестації екстерна фіксуються в окремому протоколі, у правому верхньому кутку якого зазначено: «Екстернат».

6.17. За результатами атестації на підставі рішення педагогічної ради, яке оформлюється наказом керівника навчального закладу, екстернам видаються свідоцтво про базову загальну середню освіту та атестат про повну загальну середню освіту.

6.18. Видача свідоцтва про базову загальну середню освіту, атестата про повну загальну середню освіту реєструється у книзі обліку цих документів. Запис про видачу свідоцтва про базову загальну середню освіту та атестата про повну загальну середню освіту заноситься у книгу в графі «Рік вступу до даного закладу» — «екстерн».

6.19. Екстерни, які пройшли атестацію на атестат про повну загальну середню освіту, золотою медаллю «За високі досягнення у навчанні» та срібною медаллю «За досягнення у навчанні» не нагороджуються.

7. Атестація за результатами річного оцінювання

7.1. Атестація учнів загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів для хворих дітей у період їх перебування у цих закладах, спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів для дітей з наслідками поліомієліту і церебральним паралічем, складними порушеннями мовлення, затримкою психічного розвитку, глухих і зі слабим слухом, сліпих і слабозорих, а також учнів вечірніх (змінних) спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для сліпих і слабозорих, глухих і зі слабим слухом здійснюється на основі річного оцінювання у випускному класі.

7.2. Учні, які за станом здоров'я звільняються від атестації, мають право атестуватися за результатами річного оцінювання у випускному класі.

Для проходження атестації в цьому випадку необхідно подати до комісії такі документи:

- 1) заява батьків учня або осіб, які їх замінюють;
- 2) довідка лікарсько-контрольної комісії, завірена печаткою лікувальної установи.

7.3. За рішеннями Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти Автономної Республіки Крим, управлінь освіти і науки, охорони здоров'я обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій учні, які проживають (проживали) у зонах безумовного чи гарантованого добровільного відселення у зв'язку з аварією на Чорнобильській АЕС та зонах стихійного лиха, можуть бути атестовані за результатами річного оцінювання у випускному класі.

Підставою для звільнення від атестації є рішення педагогічної ради, видається наказ керівника навчального закладу.

7.4. Учні випускних класів, які беруть участь у міжнародних олімпіадах, спортивних змаганнях, конкурсах, виставках, що мають статус міжнародних і проходять у період атестації, атестуються за результатами річного оцінювання.

7.5. Учасники міжнародних олімпіад, спортивних змагань, конкурсів, призери III та учасники IV етапів Всеукраїнських учнівських олімпіад, III етапу конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт Малої академії наук звільняються від атестації з предметів, з яких вони стали призерами. До атестата про повну загальну середню освіту виставляється з цих предметів підсумкова оцінка 12 балів.

7.6. Учасники весняних відбірково-тренувальних зборів з підготовки до олімпіад, змагань, конкурсів, які мають статус міжнародних, звільняються від атестації; підсумкові оцінки їм виставляються за результатами річного оцінювання.

8. Апеляційні комісії. Подання та розгляд апеляцій

8.1. Для забезпечення об'єктивного проведення атестації відповідними органами управління освітою створюються апеляційні комісії з кожного предмета.

8.2. Чисельність і склад апеляційних комісій затверджуються відповідними органами управління освітою органів місцевого самоврядування або виконавчої влади.

8.3. Результати атестації можуть бути оскаржені до апеляційної комісії учнями, їх батьками або особами, які їх замінюють, протягом 10 днів після її проведення.

9. Контроль за дотриманням вимог проведення атестації

9.1. Контроль за дотриманням вимог організації та проведення атестації покладається на відповідні органи управління освітою.

9.2. Наслідки проведення атестації щорічно до 15 липня узагальнюються та аналізуються відповідними органами управління освітою.

9.3. Узагальнена інформація Міністерству освіти і науки України подається відповідними органами управління освітою до 1 серпня.

Начальник головного управління змісту освіти

П. Б. Полянський

Завдання для державної підсумкової атестації учнів 11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів з іноземної мови

Білет з іноземної мови для державної підсумкової атестації

БІЛЕТ № 1

1. В одному з періодичних видань країни, мова якої вивчається, Ви прочитали статтю про ліквідацію зоопарків у великих містах. Ви розмовляєте зі своїми друзями:

1) розкажіть їм про прочитане, скажіть, який був заголовок статті;

2) висловіть свої думки на цю тему, вказуючи аргументи *за* і *проти*;

3) поцікавтеся думкою своїх товаришів з приводу прочитаного.

2. Прочитайте і перекладіть текст.

3. Уявіть собі, що Ви берете участь у Міжнародній конференції, де обговорюється вплив молодіжної музики на стиль життя підлітків. Напишіть короткий текст свого виступу.

БІЛЕТ № 2

1. До Вашої школи прийшов новий учень. Він нічого не знає про життя Вашого міста. Дайте йому декілька рекомендацій (порад):

1) яким видом транспорту краще за все користуватися;

2) як весело провести час;

3) де швидко і дешево зробити покупки.

2. Прочитайте і перекладіть текст.

3. Під час навчання на мовних курсах за кордоном Ви проживаєте в одній кімнаті з іноземним студентом. До Вас повинні прийти Ваші товариші по навчанню за компакт-диском. Напишіть коротеньку записку своєму сусіду по кімнаті, в якій проінформуйте його про візит, поясніть, де можна знайти цей компакт-диск, і подякуйте йому за допомогу.

БІЛЕТ № 3

1. Під час візиту за кордон Ви розмовляєте з мешканцем країни, яку Ви відвідуєте. В своїй розмові:

1) проінформуйте про погоду в Україні у момент Вашого від'їзду;

2) розкажіть, яку погоду ви любите найбільше;

3) поцікавтеся про погоду на наступний день.

2. Прочитайте і перекладіть текст.

3. Уявіть собі, що під час Вашого перебування у країні, мову якої Ви вивчаєте, Вас запросили у театр. Напишіть коротенького листа своєму другові про цю подію.

БІЛЕТ № 4

1. Уявіть собі, що під час Вашого перебування у країні, мову якої Ви вивчаєте, Вам потрібно було купити у книжковому магазині словник. Розкажіть своїм товаришам про те, як:

- 1) Ви просили допомоги у пошуку секції довідникової літератури;
 - 2) хто і як Вам допоміг;
 - 3) про специфіку продажу книжкової продукції.
2. Прочитайте і перекладіть текст.

3. Ви знайшли у школі мобільний телефон. Напишіть коротеньке повідомлення на дошку оголошень. Проінформуйте, яку річ Ви знайшли. Напишіть, де і коли Ви знайшли її. Опишіть знахідку та повідомте, як з Вами зустрітись.

БІЛЕТ № 5

1. До Вашого класу прийшов новий учень, який проживав у іншій країні. Розкажіть йому:

- 1) основні відомості про Україну;
 - 2) поцікавтесь особливостями країни, з якої він прибув;
 - 3) дайте коротку характеристику культурного життя України.
2. Прочитайте і перекладіть текст.

3. Напишіть коротке оголошення в газету про зустріч випускників школи.

БІЛЕТ № 6

1. На сьогодні Ви маєте написати роботу, але за певних обставин не змогли цього зробити. Ви розмовляєте з учителем:

- 1) проінформуйте про ситуацію, що склалася;
 - 2) поясніть, чому Ви не виконали завдання;
 - 3) скажіть, у який термін Ви зможете його підготувати.
2. Прочитайте і перекладіть текст.

3. Під час відвідування магазину Ви купили річ, яка не підтвердила Ваших очікувань. Напишіть коротеньку заяву, в якій вкажіть місце і дату покупки, поясніть причину звернення і запропонуйте варіант виходу із ситуації, що склалася.

БІЛЕТ № 7

1. Уявіть собі, що Ви берете участь у Міжнародній конференції з питань захисту навколишнього середовища, повідомте учасників про:

- 1) проблеми, породжені забрудненням довкілля в Україні;
 - 2) поцікавтесь, як ці проблеми вирішуються в інших країнах;
 - 3) вкажіть на важливість захисту навколишнього середовища.
2. Прочитайте і перекладіть текст.
3. Напишіть стислу інструкцію про правила безпечної поведінки на вулиці та у громадських місцях.

БІЛЕТ № 8

1. Ви відвідували цикл лекцій щодо здорового способу життя, Ви розповідаєте своєму товаришу про це у телефоній розмові:

- 1) проінформуйте його, про що були лекції і хто їх проводив, коли і де вони відбувалися;
- 2) висловіть свою думку щодо основних моментів цих зустрічей;
- 3) скажіть, чи Ви згодні з порадами і чи збираєтесь їх виконувати.

2. Прочитайте і перекладіть текст.

3. Напишіть своєму однокласнику про телефонний дзвінок від Вашого спільного знайомого з приводу святкування його дня народження.

БІЛЕТ № 9

1. Під час перебування в країні, мова якої вивчається, Вас запросили в театр, а Ви хочете піти на дискотеку:

- 1) подайте свої пропозиції щодо проведення вільного часу своїм друзям;
 - 2) ввічливо відмовтеся від пропозиції піти в театр, аргументуючи свою думку;
 - 3) погодьтеся на компроміс і запросіть друзів піти в кінотеатр.
2. Прочитайте і перекладіть текст.
3. Напишіть рецепт Вашої улюбленої страви.

БІЛЕТ № 10

1. Ви перебуваєте на залізничному вокзалі у країні, мова якої вивчається. У Вас є адреса місця Вашого перебування. Ви розмовляєте із службовцем на залізничному вокзалі:

- 1) запитайте, як Вам дістатися до місця перебування;
 - 2) поцікавтесь, скільки коштує квиток і де його можна придбати;
 - 3) запитайте про найближчу станцію метро або про найближчу автобусну зупинку.
2. Прочитайте і перекладіть текст.
3. Дайте у письмовій формі анонс своєї улюбленої передачі.

БІЛЕТ № 11

1. Ви зустріли свого сусіда, який вступив до університету:
 - 1) розкажіть йому про свої плани на майбутнє;
 - 2) розпитайте про його майбутню спеціальність;
 - 3) обґрунтуйте причини свого вибору.
2. Прочитайте і перекладіть текст.
3. Напишіть вітальну листівку своєму товаришеві з приводу його дня народження.

БІЛЕТ № 12

1. Під час канікул у країні, мова якої вивчається, у Вас піднялася температура. Ви звернулися за порадою до лікаря:
 - 1) розкажіть про своє самопочуття;
 - 2) запитайте, які ліки потрібно приймати;
 - 3) поцікавтеся, де їх можна придбати, скільки вони коштують, і попросіть виписати Вам рецепт.
2. Прочитайте і перекладіть текст.
3. Ви проводите канікули в іншому місті. Напишіть коротку поштову листівку друзям з наступною інформацією: де Ви зупинилися, яка погода, як Ви проводите час і що збираєтесь робити ввечері.

БІЛЕТ № 13

1. Уявіть собі, що Ви їдете на запрошення свого друга до країни, мову якої вивчаєте. Поцікавтесь про:
 - 1) традиції святкування у цій країні;
 - 2) основні свята;
 - 3) висловіть надію, що Вам буде весело та цікаво.
2. Прочитайте і перекладіть текст.
3. Ви збираєтесь їхати на мовні курси до країни, мова якої вивчається. Але виявляється, що Ви не можете приїхати у визначений термін. Напишіть короткого листа на курси, в якому поясніть ситуацію, представте аргументи, чому Ви не можете приїхати вчасно, проінформуйте про свій можливий приїзд і попросіть надати інформацію про курси, які б проходили в цей час. Вибачившись за проблеми, попросіть швидше надати відповідь.

БІЛЕТ № 14

1. Ви бажаєте поїхати на канікули до іншої країни. Зателефонуйте до туристичного агентства та запитайте про:
 - 1) вартість туру, включаючи транспорт;
 - 2) можливі терміни поїздки;
 - 3) умови перебування (розміщення, програма перебування).

2. Прочитайте і перекладіть текст.
3. Ви зателефонували своєму другу, якого не виявилось вдома. Залиште йому повідомлення про те, що Ви хотіли з'ясувати.

БІЛЕТ № 15

1. Ви щойно повернулися із першого заняття на мовних курсах у країні, мова якої вивчається. Ви розмовляєте зі своїм сусідом по кімнаті про свої враження:

- 1) розкажіть, якою була тема першого заняття;
- 2) опишіть своє перше враження про клас та учнів;
- 3) опишіть свого викладача та види діяльності на уроці.

2. Прочитайте і перекладіть текст.

3. Напишіть стисле повідомлення своєму молодшому братові про те, що Ви затримуетесь, причини затримки і приблизний час, коли Вас чекати дома.

БІЛЕТ № 16

1. До Вас приїхали друзі з іншого міста. В той самий час Ваш близький друг запрошує Вас поїхати разом з ним на відпочинок на кілька днів:

1) поясніть йому ситуацію, чому Ви не можете прийняти його запрошення;

2) запросіть його провести цей час разом з Вами і Вашими знайомими;

3) розкажіть йому про ті місця, які Ви збираєтесь показати своїм друзям у Вашому рідному місті.

2. Прочитайте і перекладіть текст.

3. У міському транспорті Ви мимохіть стали свідком розмови батьків про проблеми у вихованні дітей. Запишіть думки з цього приводу.

БІЛЕТ № 17

1. Під час занять на мовних курсах Ви розмовляєте про політичну систему країни, мова якої вивчається. В розмові з вчителем:

1) запитайте про кількість членів уряду (британського парламенту тощо);

2) поцікавтеся терміном виборів;

3) проінформуйте про політичну систему в Україні та розкажіть про відмінності політичної системи України від політичної системи країни, мова якої вивчається.

2. Прочитайте і перекладіть текст.

3. Уявіть собі, що Ви на мовних курсах у країні, мову якої вивчаєте. Напишіть коротке повідомлення своєму товаришеві про

додаткові заняття, які Вам запропонував вчитель. Розкажіть про них і висловіть надію, що Ви з ним там зустрінетесь.

БІЛЕТ № 18

1. Уявіть собі, що Ви маєте 5 годин вільного часу у чужому місті. У туристичному агентстві запитайте про:

- 1) визначні місця;
- 2) недороге кафе з типовим місцевим меню;
- 3) попросіть зробити помітки на карті.

2. Прочитайте і перекладіть текст.

3. У періодичному виданні Ви прочитали оголошення про цікаву зустріч щодо здорового способу життя. Напишіть коротенького листа своєму товаришу, в якому Ви повідомляєте про це оголошення, інформуєте його, де і коли відбудеться ця зустріч, і запрошуєте взяти участь у ній разом з Вами.

БІЛЕТ № 19

1. Ви хочете поїхати на навчання до іншої країни. Ви зустрічаєтесь зі своїм ровесником, який проживає там. Запитайте його про:

- 1) систему освіти цієї країни;
- 2) можливості отримання вищої освіти;
- 3) про умови навчання.

2. Прочитайте і перекладіть текст.

3. Нещодавно Ви були на дні народження у свого товариша. Напишіть коротенького листа своїм знайомим про цю подію.

БІЛЕТ № 20

1. Ви брали участь у міжнародному спортивному заході:

1) розкажіть своїм друзям про ті спортивні змагання, в яких Ви брали участь;

2) проінформуйте про те, з яких країн і в якій віковій категорії були учасники;

3) опишіть свої враження і атмосферу заходу.

2. Прочитайте і перекладіть текст.

3. Напишіть коротке повідомлення про те, як Ви проводите свій вільний час.

БІЛЕТ № 21

1. Ви навчаєтесь на мовних курсах у країні, мова якої вивчається. До Вас повинні приїхати гості з України. Ви не можете їх зустріти за певних обставин. Ви телефонуєте своїм знайомим і просите їх про допомогу:

1) проінформуйте про своє прохання;

2) поясніть, чому Ви не можете зустріти гостя, та попросіть про допомогу;

3) опишіть зовнішній вигляд людини, яка приїжджає, надайте інформацію про те, як можна її впізнати, про годину та місце прибуття.

2. Прочитайте і перекладіть текст.

3. Напишіть стисле повідомлення в газету про проблеми пов'язані із забрудненням навколишнього середовища.

БІЛЕТ № 22

1. Ваш друг телефонує і запізнило вітає Вас з днем народження. У Вас з цього приводу нещодавно була вечірка. Розкажіть йому:

1) скільки гостей прийшло, хто вони такі, де все відбувалось;

2) хто допоміг Вам все підготувати;

3) що Вам подарували.

2. Прочитайте і перекладіть текст.

3. Напишіть вітальну листівку до Різдвяних свят.

Завдання для державної підсумкової атестації учнів 9-х класів загальноосвітніх навчальних закладів з іноземної мови

Білет з іноземної мови для державної підсумкової атестації

БІЛЕТ № 1

1. Уявіть собі, що Ви готуетесь до поїздки в країну, мову якої вивчаєте. Розкажіть своїм товаришам основні відомості про цю країну, дайте коротку характеристику політичного устрою цієї країни.

2. Прочитайте, перекладіть та перекажіть текст.

БІЛЕТ № 2

1. Ви в чужому місті, маєте вільний час. Розкажіть, що Ви робитимете, куди підете, що хочете побачити.

2. Прочитайте, перекладіть та перекажіть текст.

БІЛЕТ № 3

1. Ваш товариш із запізненням вітає Вас по телефону з днем народження. У Вас з цього приводу була вечірка. Розкажіть йому про неї.

2. Прочитайте, перекладіть та перекажіть текст.

БІЛЕТ № 4

1. Уявіть собі, що Ви берете участь у роботі літнього мовного табору. Серед Вас є учасники з різних країн. Розкажіть своїм ровесникам про основні історичні пам'ятники свого міста (села) .

2. Прочитайте, перекладіть та перекажіть текст.

БІЛЕТ № 5

1. Ви збираєтесь поїхати на навчання до іншої країни і зустрілися із своїм ровесником, який проживає в цій країні. Розпитайте його про країну, поцікавтесь освітою в ній.

2. Прочитайте, перекладіть та перекажіть текст.

БІЛЕТ № 6

1. Уявіть собі, що Ви берете участь у міжнародній конференції. Розкажіть на цій конференції про політичний устрій України.

2. Прочитайте, перекладіть та перекажіть текст.

БІЛЕТ № 7

1. Ваш товариш пропонує зайнятись будь-яким видом спорту. Переконайте його, що найкращим видом спорту є той, що подобається саме Вам.

2. Прочитайте, перекладіть та перекажіть текст.

БІЛЕТ № 8

1. Ви на канікулах і хочете купити тлумачний словник. Поцікавтесь, чи є в наявності такі словники, скільки вони коштують, яких видавництв ці словники, який їх лексичний мінімум.

2. Прочитайте, перекладіть та перекажіть текст.

БІЛЕТ № 9

1. Ви хочете поїхати на канікули до іншої країни. Поцікавтесь у туристичному агентстві, яка вартість поїздки та про умови проживання.

2. Прочитайте, перекладіть та перекажіть текст.

БІЛЕТ № 10

1. Ви обговорюєте проблему вивчення іноземних мов зі своїми друзями. Висловіть свою думку з приводу важливості знання іноземної мови.

2. Прочитайте, перекладіть та перекажіть текст.

БІЛЕТ № 11

1. Уявіть собі, що Ви їдете на запрошення свого друга на свято до країни, мову якої вивчаєте. Розкажіть, що Ви знаєте про традиції святкування в цій країні.

2. Прочитайте, перекладіть та перекажіть текст.

БІЛЕТ № 12

1. Ви зустріли свого товариша, якого давно не бачили. Поділіться з ним своїми планами на майбутнє.

2. Прочитайте, перекладіть та перекажіть текст.

БІЛЕТ № 13

1. Ваші батьки хочуть здати кімнату іноземцеві. Надайте йому докладну інформацію про помешкання.

2. Прочитайте, перекладіть та перекажіть текст.

БІЛЕТ № 14

1. Уявіть собі, що Ви нещодавно повернулися з іншої країни. Розкажіть своїм однокласникам про свою поїздку.

2. Прочитайте, перекладіть та перекажіть текст.

БІЛЕТ № 15

1. Ви берете участь у роботі літературного гуртка своєї школи. Розкажіть про свого улюбленого поета, дайте коротку характеристику його творчості.

2. Прочитайте, перекладіть та перекажіть текст.

БІЛЕТ № 16

1. Вас попросили підготувати реферат про відомого письменника тієї країни, мову якої Ви вивчаєте. Розкажіть своїм однокласникам про нього.

2. Прочитайте, перекладіть та перекажіть текст.

БІЛЕТ № 17

1. Уявіть собі, що під час навчання на мовних курсах Ви проживаєте в кімнаті з іноземним студентом. Розкажіть йому про свої сімейні традиції.

2. Прочитайте, перекладіть та перекажіть текст.

БІЛЕТ № 18

1. Уявіть собі, що під час Вашого перебування в країні, мову якої вивчаєте, Вам потрібно надати інформацію про кліматичні умови своєї країни. Розкажіть про особливості клімату України.

2. Прочитайте, перекладіть та перекажіть текст.

БІЛЕТ № 19

1. До Вашого класу прийшов новий учень, який до цього часу проживав у іншій країні. Надайте йому основні відомості про Україну.

2. Прочитайте, перекладіть та перекажіть текст.

БІЛЕТ № 20

1. Ви отримали завдання підготувати короткий огляд телепередач одного з національних каналів. Надайте інформацію своїм товаришам про те, які телепередачі ви б порекомендували переглянути у першу чергу і чому.

2. Прочитайте, перекладіть та перекажіть текст.

БІЛЕТ № 21

1. Уявіть собі, що під час перебування в країні, мову якої вивчаєте, Ви занедужали. Вас відвезли до лікарні. Розкажіть про цей випадок своїм товаришам.

2. Прочитайте, перекладіть та перекажіть текст.

БІЛЕТ № 22

1. До Вашої школи прийшов новий учень, який погано орієнтується у Вашому місті (селі). Надайте йому інформацію про місцевий транспорт.

2. Прочитайте, перекладіть та перекажіть текст.

Про затвердження Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади з базових і спеціальних дисциплін, турніри, конкурси- захисти науково-дослідницьких робіт та конкурси фахової майстерності

Наказ № 305 від 18.08.98

Зареєстровано в Міністерстві юстиції України

24 вересня 1998 р. N 598/3038

Відповідно до Закону «Про освіту» (1060-12) та на виконання рішення колегії Міністерства освіти України від 29 липня 1998 року «Про стан і перспективи проведення учнівських олімпіад» і з метою створення належних умов для виявлення та підтримки обдарованої молоді, розвитку її інтересів, схильностей та природних обдаровань

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади з базових і спеціальних дисциплін, турніри, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт та конкурси фахової майстерності (додається).

2. Структурним підрозділам Міністерства освіти України, Інституту змісту і методів навчання спільно з Міністерством освіти Автономної Республіки Крим, управліннями освіти обласних, Київської, Севастопольської міських державних адміністрацій забезпечити організацію і проведення учнівських олімпіад, турнірів і конкурсів відповідно до цього Положення.

3. Вважати таким, що втратило чинність, Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади з базових і спеціальних дисциплін, турніри, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт та конкурси фахової майстерності, затверджене відповідно наказом Міністерства освіти України від 15.02.95 р. № 39 (з0101-95), зареєстроване в Мінюсті 12.04.95 р. за № 101/637.

4. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника Міністра Савченко О. Я.

Міністр М. З. Згуровський

*Затверджено
Наказ Міністерства освіти України
18.08.98 № 305*

*Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
24 вересня 1998 р.
за № 598/3038*

Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади з базових і спеціальних дисциплін, турніри, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт та конкурси фахової майстерності

1. Загальні положення

1.1. Всеукраїнські учнівські олімпіади з базових дисциплін проводяться щороку серед учнів середніх і професійно-технічних закладів освіти з таких базових дисциплін: українська мова та література, історія, основи правознавства, іноземні мови (англійська, німецька, французька, іспанська), математика, фізика, хімія, біологія, географія, основи інформатики і обчислювальної техніки, трудове навчання, основи економіки.

Всеукраїнські конкурси фахової майстерності, олімпіади зі спеціальних дисциплін проводяться щороку серед учнів випускних груп професійно-технічних закладів освіти. Всеукраїнські конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт членів Малої академії наук та наукових товариств учнів проводяться щороку за такими профілями:

- філології та мистецтвознавства;
- фізико-математичний;
- обчислювальної техніки і програмування;
- хіміко-біологічний;
- історико-географічний;
- техніко-технологічний.

Всеукраїнські турніри юних фізиків, астрономів, математиків, хіміків, істориків проводяться щороку серед учнів середніх і професійно-технічних закладів освіти з відповідних дисциплін. З ініціативи організаційних комітетів та за наявності відповідних фінансових можливостей проводиться турнір юних винахідників і раціоналізаторів (базова дисципліна — фізика).

При виникненні потреби та за наявності фінансових можливостей за наказом Міністерства освіти України можуть проводитись олімпіади, турніри та конкурси (державного масштабу) з інших базових і спеціальних дисциплін, а також спеціальні

комплексні олімпіади для учнів початкової школи. Правила проведення таких олімпіад, конкурсів та турнірів затверджуються Міністерством освіти України.

Міністерством освіти Автономної Республіки Крим, управліннями освіти обласних, Київської, Севастопольської міських державних адміністрацій можуть проводитись олімпіади з мови і літератури національних меншин, що проживають в Україні, та інші олімпіади, конкурси, турніри.

За бажанням учасник має право, на загальних засадах, брати участь у змаганнях серед учнів старших (порівняно з класом (курсом) фактичного навчання) класів (курсів).

Студенти вищих закладів освіти будь-якого рівня акредитації не мають права змагатись в учнівських олімпіадах, турнірах, конкурсах на будь-яких етапах.

1.2. Основними завданнями учнівських олімпіад з базових і спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності, конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт і турнірів є:

- стимулювання творчого самовдосконалення дітей, учнівської молоді;
- виявлення та розвиток обдарованих учнів та надання їм допомоги у виборі професії, залучення їх до навчання у вищих закладах освіти країни;
- формування творчого покоління молодих науковців та практиків для різних галузей суспільного життя;
- підвищення інтересу до поглибленого вивчення базових, спеціальних та фахових дисциплін, прищеплення широким колам учнівської молоді навичок дослідницької роботи;
- пропаганда досягнень науки, техніки та новітніх технологій, популяризація серед молоді робітничих професій;
- підведення підсумків роботи факультативів, гуртків, секцій, учнівських наукових товариств, активізація всіх форм позакласної та позашкільної роботи з учнями;
- підвищення рівня викладання базових, спеціальних та фахових дисциплін, фахової підготовки учнів;
- виявлення, поширення і впровадження в навчально-виховний процес сучасних прийомів і методів навчання;
- залучення професорсько-викладацького складу, аспірантів, студентів вищих закладів освіти, працівників наукових закладів України до активної допомоги навчально-виховним закладам у справі поліпшення стану викладання дисциплін і підвищення рівня знань, умінь та навичок учнівської молоді;
- формування команд для участі в міжнародних олімпіадах, конкурсах та турнірах.

1.3. Керівником Всеукраїнських учнівських олімпіад, конкурсів і турнірів є Міністерство освіти України.

1.4. Організатором та координатором Всеукраїнських учнівських олімпіад і турнірів є Інститут змісту і методів навчання Міністерства освіти України, на який покладається відповідальність за організаційно-методичне забезпечення проведення відповідних змагань.

1.5. Міністерство освіти України спільно (на рівних засадах) з Інститутом змісту і методів навчання Міністерства освіти України здійснюють контроль за дотриманням вимог даного Положення при проведенні всіх етапів Всеукраїнських учнівських олімпіад, конкурсів і турнірів.

1.6. Для організації та проведення олімпіад, конкурсів і турнірів створюються організаційні комітети, а для перевірки виконання завдань — журі. До проведення Всеукраїнських конкурсів-захистів залучається Координаційна науково-методична рада Малої академії наук та представники наукових товариств учнів.

1.7. Для складання завдань олімпіад, конкурсів, турнірів оргкомітети створюють комісії, до яких входять фахівці відповідної галузі у складі не більше п'яти осіб. Члени комісії несуть персональну відповідальність за науковий рівень змісту завдань та їх секретність до моменту оприлюднення. Надання підготовлених завдань будь-якій особі, яка не є членом комісії, категорично забороняється.

1.8. Для консультацій щодо розв'язання спірних питань в роботі журі (правильність перевірки та об'єктивність оцінювання робіт і визначення переможців олімпіад, конкурсів і турнірів) призначаються експерти-консультанти.

1.9. Переможців Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових і спеціальних дисциплін, конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт та конкурсів фахової майстерності визначають в особистій першості. Переможців Всеукраїнських турнірів визначають за результатами командної першості, а за умови, що всі змагання відповідного етапу турніру проходили в особистій першості — переможці турніру визначаються в особистій першості.

1.10. В олімпіадах, конкурсах і турнірах за згоди Міністерства освіти України у відповідності до чинного законодавства можуть брати участь учні середніх закладів освіти зарубіжних країн.

1.11. Всеукраїнські учнівські олімпіади всіх етапів, конкурси і турніри є очною формою змагань.

1.12. Учасники олімпіад, конкурсів, турнірів, за їх бажанням, отримують завдання і дають на них відповідь державною або іншою (національних меншин) мовою.

1.13. Вчителі середніх закладів освіти, викладачі та майстри виробничого навчання професійно-технічних закладів освіти, викладачі та наукові працівники вищих закладів освіти, наукових установ, працівники органів освіти, методичних та інших установ і організацій, які брали активну участь у підготовці учнів до змагань та проведенні цих заходів, можуть бути відзначені відомчими та іншими державними нагородами.

2. Проведення олімпіад, конкурсів і турнірів

2.1. Олімпіади з базових дисциплін проводяться в чотири етапи:

I етап — шкільні (училищні), II етап — районні (міські), III етап — обласні (в Автономній Республіці Крим — республіканські, у містах Києві та Севастополі — міські) та IV етап — на державному рівні. Проведення олімпіад I, II, III етапів, відповідно, з різних предметів одночасно забороняється. На всіх етапах завдання готуються окремо для кожного класу (курсу).

Конкурси фахової майстерності та олімпіади зі спеціальних дисциплін проводяться у три етапи: I етап — училищні (районні (міські) — не проводяться), II етап — обласні (в Автономній Республіці Крим — республіканські, у Києві та Севастополі — міські) та III етап — на державному рівні.

Конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт проводяться в три етапи: I етап — районні (міські), II етап — обласні (в Автономній Республіці Крим — республіканські, у Києві та Севастополі — міські) та III етап — на державному рівні.

Турніри проводяться в два етапи: I етап — між командами середніх та професійно-технічних закладів освіти та II етап — фінальний — на державному рівні.

Міністерство освіти Автономної Республіки Крим, управління освіти обласних, Київської, Севастопольської міських державних адміністрацій у відповідності до чинного Положення розробляють Положення про проведення I, II, III етапів олімпіад з базових дисциплін, I, II етапів конкурсів, олімпіад зі спеціальних дисциплін та I етапу турнірів.

2.2. I етап: шкільні (училищні) олімпіади — з базових та училищні — зі спеціальних дисциплін, конкурси фахової майстерності, міжшкільний (міжучилищний) етап турнірів.

2.2.1. I етап олімпіад з базових дисциплін проводиться у жовтні, конкурсів фахової майстерності та олімпіад зі спеціальних дисциплін — у березні, турнірів — у вересні-листопаді поточного року.

2.2.2. Персональний склад оргкомітетів та журі, експерти-консультанти I етапу олімпіад, конкурсів і турнірів, а також рішення відповідних оргкомітетів затверджуються наказами керівника закладу освіти.

2.2.3. Завдання для учасників олімпіад і конкурсів готують комісії, склад яких затверджується наказом керівника закладу освіти.

Турніри проводяться за завданнями оргкомітетів, які надсилаються до середніх та професійно-технічних закладів освіти до 15 серпня поточного року.

2.2.4. Звіти про проведення олімпіад з базових дисциплін та заявки на участь команд у наступному етапі оргкомітети I етапу надсилають до районних (міських) оргкомітетів до 1 листопада поточного року.

Звіти про проведення олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурси фахової майстерності та заявки на участь команд в наступному етапі оргкомітети I етапу надсилають оргкомітетам обласних (в Автономній Республіці Крим — республіканським, в містах Києві та Севастополі — міським) олімпіад і конкурсів до 1 квітня наступного року.

Оргкомітети фінальних етапів турнірів розглядають заявки учасників і результати їх виступів у I етапі та надсилають учасникам запрошення для участі у фінальному етапі турнірів.

2.3. II етап: районні (міські) олімпіади з базових дисциплін;

I етап: районні (міські) конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт.

2.3.1. II етап олімпіад з базових дисциплін та I етап конкурсів-захистів проводяться щороку у листопаді-грудні за завданнями обласних (в Автономній Республіці Крим — республіканського, у містах Києві та Севастополі — відповідно міжрегіонального та міського) інститутів удосконалення вчителів (післядипломної освіти), територіальних відділень Малої академії наук, розробленими спільно з журі. Кількість турів олімпіад, їхня тривалість та форми проведення визначаються Міністерством освіти Автономної Республіки Крим, управліннями освіти обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій разом з оргкомітетами та журі відповідних олімпіад. Для складання завдань олімпіад створюються комісії, які затверджуються Міністерством освіти Автономної Республіки Крим, управліннями освіти обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

2.3.2. Персональний склад оргкомітетів і журі, в тому числі голови і його заступників, секретаря, експертів-консультантів

олімпіад і конкурсів, а також рішення відповідних оргкомітетів затверджуються наказами відділу освіти районної (міської) державної адміністрації.

2.3.3. Звіти про проведення II етапу олімпіад з базових дисциплін та заявки на участь в III етапі оргкомітети цих олімпіад надсилають відповідним обласним (в Автономній Республіці Крим — республіканському, в містах Києві та Севастополі — міським) оргкомітетам до 30 грудня поточного року, а про проведення I етапу конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт — до 10 січня наступного року.

2.4. III етап: обласні олімпіади з базових дисциплін; II етап: обласні олімпіади із спеціальних дисциплін, конкурси фахової майстерності, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт (в Автономній Республіці Крим — республіканські, у Києві та Севастополі — міські).

2.4.1. Персональний склад оргкомітетів і журі, в тому числі голови і його заступників, секретаря, експертів-консультантів III етапу олімпіад з базових дисциплін, II етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності, конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт, а також рішення відповідних оргкомітетів затверджуються наказами Міністерства освіти Автономної Республіки Крим, управлінь освіти обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

2.4.2. III етап олімпіад з базових дисциплін, II етап конкурсів-захистів проводиться у січні-лютому, II етап олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності — у квітні за графіками, які встановлює щорічно Міністерство освіти України.

2.4.3. Умови проведення олімпіад із базових і спеціальних дисциплін і конкурсів фахової майстерності визначаються і затверджуються Міністерством освіти Автономної Республіки Крим, управліннями освіти обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій. В умовах визначається кількісний склад, пропорційність представленості навчально-виховних закладів в олімпіадах і конкурсах, місце та інші питання їх проведення з урахуванням місцевих можливостей. Кожна олімпіада проводиться в межах одного міста (містечка, селища).

2.4.4. Олімпіади з базових та спеціальних дисциплін, конкурси фахової майстерності та конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт проводяться за завданнями або рекомендаціями Міністерства освіти України та, у разі необхідності, за безпосередньої участі його представника, який стежить за дотриманням

вимог даного Положення. Олімпіади з математики, фізики, хімії, інформатики і обчислювальної техніки проводяться не менше ніж у два тури. Кількість турів інших змагань, їх тривалість та форми проведення визначає Міністерство освіти України разом з оргкомітетами та журі відповідних олімпіад. Якщо Міністерством освіти України надано тільки рекомендації щодо підготовки олімпіадних завдань, то для їх складання створюються комісії, які затверджуються Міністерством освіти Автономної Республіки Крим, управліннями освіти обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

2.4.5. Звіти про проведення III етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових дисциплін (додаток 1), заявки на участь команд у IV етапі олімпіад з базових дисциплін (додаток 2) оргкомітети надсилають до Інституту змісту і методів навчання Міністерства освіти України та оргкомітетам Всеукраїнських олімпіад (за місцем проведення) до 5 березня поточного року. Заявки на участь команд у III етапі конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт — Управлінню гуманітарної освіти та виховання Міністерства освіти України до 10 березня поточного року. Заявки на участь у III етапі олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності (додаток 3) оргкомітети надсилають до Головного управління професійно-технічної освіти Міністерства освіти України до 1 травня поточного року.

2.4.6. Міністерство освіти Автономної Республіки Крим, управління освіти обласних, Київської, Севастопольської міських державних адміністрацій проводять відбірково-тренувальні збори переможців III етапу олімпіад з базових дисциплін та II етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін і конкурсів — для формування, відповідно, складу команд на IV етап олімпіад з базових дисциплін, III етап олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності та конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт, самостійно визначаючи кількісний склад учасників, тривалість та порядок проведення зборів. Персональний склад учасників зборів визначається за результатами, досягнутими (балами, набраними) на відповідних змаганнях. Остаточний склад команд, що братимуть участь у наступному етапі змагань, формується з урахуванням результатів проведення відбірково-тренувальних зборів.

2.5. IV етап — Державні олімпіади з базових дисциплін; III етап — Державні олімпіади зі спеціальних дисциплін, конкурси фахової майстерності, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт; фінальний етап турнірів.

2.5.1. Персональні склади оргкомітетів, журі та експерти-консультанти олімпіад, конкурсів і турнірів, а також рішення відповідних оргкомітетів затверджуються наказами Міністерства освіти України.

2.5.2. Олімпіади з базових і спеціальних дисциплін і конкурси фахової майстерності проводяться у два-три тури. Кількість турів (теоретичний, практичний, експериментальний), форми (письмові роботи, співбесіди тощо) та час їх проведення визначає Міністерство освіти України спільно з оргкомітетами та журі відповідних олімпіад і конкурсів.

2.5.3. Програма роботи кожної секції конкурсу-захисту наукових робіт передбачає три тури:

- I — конкурс науково-дослідницьких робіт,
- II — захист науково-дослідницьких робіт,
- III — виконання контрольних завдань з базових дисциплін.

2.5.4. Фінальні етапи турнірів включають проведення:

- відбіркового конкурсу, на якому у формі наукових диспутів обговорюються результати розв'язання завдань першого етапу турнірів, в яких безпосередню участь беруть учні, студенти, викладачі, вчені;
- чвертьфінальних та напівфінальних конкурсів;
- конкурсу капітанів;
- фіналу, як заходу підбиття підсумків.

Правила та умови проведення Всеукраїнських турнірів щорічно затверджуються Міністерством освіти України.

2.5.5. Заклад освіти, на базі якого проводиться олімпіада, конкурс або турнір, готує приміщення і територію, ділянки на підприємствах, матеріально-технічну базу, технічну і технологічну документацію, створює безпечні умови для виконання олімпіадних і конкурсних завдань, виділяє, за потреби, для членів журі і оргкомітету спецодяг і захисні засоби.

Обладнання (механізми, машини, агрегати), інструменти, реактиви тощо для проведення олімпіад, турнірів, конкурсів повинні бути однотипними або однакової продуктивності (потужності, вантажопідйомності, швидкості і т. ін.) та по можливості новими і найбільш поширеними, попередньо випробуваними і відрегульованими.

2.5.6. Завдання для проведення олімпіад, конкурсів і турнірів готують комісії, персональний склад яких затверджує Міністерство освіти України. Олімпіадні завдання, як правило, складаються з авторських задач і вправ (тестів).

За умови, що з відповідної дисципліни (фаху) проводиться Міжнародна олімпіада, конкурс або турнір, програму, за якою

готуються завдання останнього етапу відповідної олімпіади, конкурсу, турніру, може бути розширено з урахуванням програми Міжнародних змагань.

Для забезпечення проведення експериментального туру олімпіад з фізики, хімії, біології, за рішенням оргкомітетів відповідних олімпіад, команди-учасниці привозять до місця проведення олімпіад комплекти приладів та реактивів (з шкільного обладнання, за технічними характеристиками безпечними та обумовленими оргкомітетом), у кількості, яка уможливорює виконання завдань усіма членами команди.

2.5.7. Вимоги до написання і оформлення науково-дослідницьких робіт членів Малої академії наук і наукових товариств учнів додаються до Умов проведення Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт, які щорічно затверджуються Міністерством освіти України.

2.5.8. Конкурси фахової майстерності передбачають виконання їхніми учасниками теоретичного і практичного завдань, зміст яких має відповідати вимогам навчальних програм і єдиного тарифно-кваліфікаційного довідника професій і робіт, за розрядом, класом, категорією не нижче випускних, з яких здійснюється підготовка кваліфікованих робітників у професійних навчально-виховних закладах.

Теоретичні знання учасників конкурсів перевіряються шляхом письмового опитування.

2.6. Практичні та експериментальні завдання для олімпіад, турнірів та конкурсів складаються так, щоб забезпечити рівні можливості виконання їх всіма учасниками і сприяти повному виявленню кожним із них досягнутого рівня знань, вмінь та фахової майстерності.

2.7. При виконанні завдань з математики не дозволяється користуватися довідковими таблицями, калькуляторами, логарифмічною лінійкою та іншими обчислювальними засобами.

На практичних турах олімпіад дозволяється користуватися лише обладнанням, програмним забезпеченням та друкованими матеріалами, що надаються оргкомітетом. Завдання олімпіади з основ інформатики та обчислювальної техніки виконуються на IBM-сумісних комп'ютерах.

При виконанні письмових робіт, які підлягають зашифруванню, забороняється використання будь-яких позначок, різних кольорів написання, копіювального чи міліметрового паперу тощо (якщо це не передбачено умовами виконання завдання), які сприяли б дешифруванню роботи.

При виконанні практичних завдань на конкурсах фахової майстерності можна користуватися власними інструментами і пристроями.

2.8. За результатами IV етапу олімпіад з базових дисциплін, III етапу конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт та II (фінального) етапу турнірів визначаються кандидати для участі у відповідних Міжнародних олімпіадах, конкурсах і турнірах, якщо такі проводяться.

Для підготовки команд школярів України до участі у Міжнародних олімпіадах, конкурсах і турнірах Інститут змісту і методів навчання Міністерства освіти України проводить осінні настановчі, зимові навчально-тренувальні та весняні відбірково-тренувальні збори. До участі в осінніх та зимових зборах запрошуються учні з числа переможців відповідної олімпіади минулого навчального року. Для визначення остаточного складу команд проводяться весняні відбірково-тренувальні збори.

До складу учасників весняних відбірково-тренувальних зборів, незалежно від класу навчання, входять лише переможці IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад поточного навчального року, які змагались серед учнів одинадцятих (випускних) класів (курсів).

Кількісний склад учасників відбірково-тренувальних зборів, які є кандидатами на участь у відповідних Міжнародних змаганнях поточного року, не повинен перевищувати подвійної кількості учнів, що входять до складу команди України згідно з правилами відповідної Міжнародної олімпіади, конкурсу або турніру. Понад зазначену кількість до числа учасників відбірково-тренувальних зборів, які є кандидатами на участь у відповідних Міжнародних змаганнях поточного року, включаються переможці відповідних Міжнародних змагань минулого року, якщо вони є учнями середніх закладів освіти.

2.9. Персональний склад членів та керівників команд школярів України для участі в Міжнародних олімпіадах, конкурсах та турнірах затверджується наказом Міністерства освіти України.

3. Учасники олімпіад, конкурсів і турнірів

3.1. Учні мають право брати участь у кількох предметних олімпіадах. До участі в II, III та IV етапах олімпіади допускаються тільки учні, які стали переможцями попереднього етапу відповідної олімпіади. Кількісний склад учасників наступного етапу олімпіади визначає оргкомітет наступного етапу, а персональний склад — оргкомітет попереднього етапу відповідної олімпіади спільно з журі.

3.2. На всіх етапах олімпіад, конкурсів, турнірів учні мають право брати участь в змаганнях за клас (курс), не молодший ніж клас (курс) їх навчання в школі (училищі). Учасники змагань виступають у складі команд, сформованих відповідно до адміністративно-територіального підпорядкування закладів освіти, в яких навчаються учні.

3.3. У I етапі олімпіад з базових і спеціальних дисциплін беруть участь усі учні школи або училища, які бажають, у конкурсах фахової майстерності — всі учні, які бажають і мають відповідний допуск до роботи з механізмами та обладнанням, у I етапі турнірів — команди учнів одного закладу освіти. Будь-які обмеження права участі школярів в I етапі олімпіад з базових дисциплін забороняються. Перелік дисциплін, з яких проводиться олімпіада, та класів (курсів), які беруть участь у змаганнях, визначається відповідним оргкомітетом закладу освіти.

3.4. У II етапі олімпіад з базових дисциплін беруть участь:

3.4.1. Учні середніх закладів освіти, що стали переможцями I етапу олімпіад відповідно:

- з математики 6-11 класів;
- з української мови і літератури, фізики та географії 7–11 класів;
- з історії, хімії, основ інформатики і обчислювальної техніки, іноземних мов, біології та трудового навчання 8-11 класів;
- з основ правознавства, основ економіки 9-11 класів.

3.4.2. Учні відповідних курсів професійно-технічних закладів освіти, що стали переможцями I етапу відповідних олімпіад.

3.4.3. Учні Українського фізико-математичного лицю Київського університету імені Тараса Шевченка в олімпіадах, зазначених в пункті 3.4.1, крім олімпіад з математики, фізики, хімії, основ інформатики і обчислювальної техніки, які проходять в Московському районі м. Києва.

3.5. У III етапі олімпіад з базових дисциплін беруть участь:

3.5.1. Учні середніх закладів освіти, що стали переможцями II етапу олімпіад і включені до складу команди району (міста), відповідно:

- з математики 7–11 класів
- з української мови і літератури, фізики, географії, хімії, основ інформатики і обчислювальної техніки, біології, історії 8–11 класів
- з основ правознавства, іноземних мов, трудового навчання, основ економіки 9–11 класів.

3.5.2. Учні відповідних курсів професійно-технічних закладів освіти, що стали переможцями II етапу відповідних олімпіад і включені до складу команди району (міста).

3.5.3. Учні Українського фізико-математичного ліцею Київського університету імені Тараса Шевченка в м. Києві (або області за місцем постійного проживання учнів, якщо олімпіади проходять під час канікул). Учні Українського фізико-математичного ліцею Київського університету імені Тараса Шевченка беруть участь в III етапі олімпіад з математики, фізики, хімії, основ інформатики і обчислювальної техніки в м. Києві у складі окремих команд. Роботи учасників (перевірені журі) передаються до ліцею для визначення кандидатів на участь в IV етапі відповідних олімпіад.

3.5.4. Формування команд, визначення кількісного складу учасників та умови проведення II і III етапів олімпіад і конкурсів з кожної дисципліни або профілю здійснюють у суворій відповідності з цим Положенням, відділи освіти районних (міських) державних адміністрацій, управління освіти обласних, Київської, Севастопольської міських державних адміністрацій, в Автономній Республіці Крим — Міністерство освіти.

3.6. У IV етапі олімпіад з базових дисциплін беруть участь обласні (від Автономної Республіки Крим — республіканська), Київська та Севастопольська міські команди, сформовані з учнів середніх закладів освіти та I–III курсів професійно-технічних закладів освіти, а також в олімпіадах з математики, фізики, хімії, основ інформатики і обчислювальної техніки — команди учнів Українського фізико-математичного ліцею Київського університету імені Тараса Шевченка.

IV етап олімпіад з базових дисциплін проводиться для учнів відповідно:

- з української мови і літератури, історії, математики, фізики, хімії, біології, географії 8–11 класів;
- з основ правознавства, іноземних мов, основ інформатики і обчислювальної техніки, основ економіки 9–11 класів;
- трудового навчання 9 та 11 класів.

Кількісний склад кожної команди визначається відповідно до її рейтингу. До складу команд включають учнів, які за станом здоров'я можуть бути допущені до участі у змаганнях та брали участь у попередньому III етапі олімпіад і стали переможцями.

3.7. У III етапі олімпіад зі спеціальних дисциплін і конкурсів фахової майстерності беруть участь переможці II етапу цих олімпіад і конкурсів із числа учнів випускних курсів професійно-технічних закладів освіти.

3.8. Кількісний склад учасників III етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності та конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт і фінального етапу турнірів та їхнє представництво у командах від Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя визначаються відповідними умовами їх проведення, які затверджуються Міністерством освіти України.

3.9. У IV етапі олімпіад з базових дисциплін можуть брати участь за погодженням з Міністерством освіти України переможці заочних телевізійних та інших олімпіад (державного масштабу), конкурсів науково-методичних та фахових журналів, а також команди інших держав. Переможці зазначених олімпіад та конкурсів включаються понад рейтингову кількість, визначену згідно з пунктом 8.9 даного Положення, до складу команд областей, Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя або Українського фізико-математичного ліцею відповідно до місця знаходження закладу освіти, в якому вони навчаються.

3.10. Будь-які винятки щодо участі школярів у Всеукраїнських учнівських олімпіадах з базових і спеціальних дисциплін, турнірах, конкурсах-захистах науково-дослідницьких робіт та конкурсах фахової майстерності, не передбачені даним Положенням, є неприпустимими.

3.11. До місця проведення олімпіад, конкурсів і турнірів учні прибувають організовано у супроводі керівника команди, маючи при собі паспорт або свідоцтво про народження, учнівський квиток, медичну довідку про відсутність інфекційних хвороб та контакту з інфекційними хворими, посвідчення про допуск до роботи на відповідних машинах та обладнанні.

3.12. Керівник команди, як правило, призначається з числа вчителів, майстрів виробничого навчання, викладачів закладів освіти, які брали активну участь у підготовці учнів до олімпіад, конкурсів і турнірів, в їх проведенні і не є членами журі або оргкомітету відповідного етапу змагань.

3.13. Команду чисельністю не менше 6 чоловік супроводжує двоє дорослих, які є керівниками команди.

3.14. Керівники команди адміністративно відповідають за життя та здоров'я членів команди.

3.15. На олімпіади зі спеціальних дисциплін і конкурси фахової майстерності прибувають представники професійно-технічних закладів освіти, кількість яких визначається із розрахунку — один майстер чи викладач від кожного закладу освіти, що скерував учня на олімпіаду або конкурс. Представник може бути призначений керівником відповідної команди.

3.16. Керівники команд, представники закладів освіти повинні забезпечити своєчасне оформлення належних документів, прибуття учнів на олімпіаду, конкурс або турнір і повернення їх до закладів освіти, належну морально-психологічну підтримку і допомогу.

3.17. Керівники команд після прибуття на олімпіаду, конкурс або турнір подають до оргкомітету копії звіту та заявки на право участі команди у них, творчі роботи учнів для участі в огляді-конкурсі, якщо такий передбачено програмою олімпіади або конкурсу. До заявки на олімпіаду з основ інформатики і обчислювальної техніки включаються відомості про комп'ютерну мову програмування для кожного учня.

3.18. За відсутності звіту та заявки, неправильного їх оформлення або порушення строку їх подання питання про участь команди в олімпіаді, конкурсі або турнірі вирішується оргкомітетом.

3.19. Категорично забороняється втручання батьків учасників та інших сторонніх осіб в перебіг змагань, проживання та харчування разом з учасниками змагань, участь у перевірці робіт та розгляді апеляцій.

3.20. Учасники олімпіад, конкурсів і турнірів до початку змагань мають бути ознайомлені з порядком і умовами їх проведення, обладнанням, інструментами, матеріалами, характером і обсягом виконуваних робіт, видами і формами морального і матеріального заохочення тощо.

3.21. Учасники олімпіад, конкурсів і турнірів повинні суворо дотримуватись вимог їх проведення, норм і правил техніки безпеки, виконувати рішення оргкомітету і журі, виявляти бережливість у використанні обладнання, приладів, інструментів тощо. У разі порушення цих вимог спільним рішенням оргкомітету та журі вони можуть бути усунуті від змагань та дискваліфіковані.

3.22. Учасники олімпіад, конкурсів і турнірів всіх етапів мають право ознайомитись з відповідями (розв'язками) завдань, запропонованими журі, та з попередніми результатами (до підбиття остаточних підсумків) оцінки робіт учасників. У разі виникнення суперечливих питань учасники мають право після завершення всіх турів відповідного етапу змагань подавати до журі апеляції з приводу правильності та об'єктивності оцінки виконаних ними завдань і одержати відповідь в усній формі. Питання про допуск до розгляду суті апеляції членами журі вирішується спільно представником оргкомітету, відповідальним за дотримання вимог чинного Положення, та експертом-консультантом; дозволу одного з них достатньо для розгляду апеляції.

3.23. Порядок і особливості проведення конкурсів-захистів Малої академії наук та склад їх учасників визначається Умовами проведення Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт, учнів-членів Малої академії наук України, які щорічно затверджуються Міністерством освіти України.

4. Нагородження учасників олімпіад, конкурсів і турнірів

4.1. Переможцями відповідного етапу вважаються учні, нагороджені дипломами I, II та III ступенів.

4.2. Прізвища та імена переможців і учасників змагань записуються в дипломах у називному відмінку.

4.3. Переможці I і II етапів олімпіад, конкурсів і I етапу турнірів визначаються відповідними оргкомітетами на основі рекомендацій журі.

4.4. Переможці III етапу олімпіад з базових дисциплін, II етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності та конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт нагороджуються дипломами I, II, III ступенів окремо за класами (курсами) або за відповідними спеціалізаціями у кількості, яка не перевищує 30% числа учасників змагань відповідного класу (курсу) з орієнтовним розподілом кількості дипломів у співвідношенні 1:2:3, але переможцем не може бути учасник, який за сумарним результатом виступів на всіх обов'язкових турах відповідного етапу олімпіади набрав менше ніж третину від максимально можливої сумарної (за всіма обов'язковими турами) кількості балів. Решті учасників вручаються дипломи учасника.

Результати проведення III етапу олімпіад з базових дисциплін, II етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності та конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт затверджуються відповідними наказами Міністерства освіти Автономної Республіки Крим, управлінь освіти обласних, у містах Києві та Севастополі — міських державних адміністрацій.

Кращі роботи учасників олімпіад і конкурсів можуть бути відзначені спеціальними дипломами або призами.

4.5. Окремо, згідно з зазначеними в пункті 4.4 вимогами, Головним управлінням освіти Київської міської державної адміністрації нагороджуються члени команд Українського фізико-математичного лицюу Київського університету імені Тараса Шевченка, що стали переможцями III етапу олімпіад з математики, фізики, хімії, основ інформатики і обчислювальної техніки в м. Києві. При визначенні кількості переможців III етапу зазначених олімпіад в м. Києві (згідно з пунктом 4.4) кількість переможців від

Українського фізико-математичного ліцею Київського університету імені Тараса Шевченка не враховується.

4.6. Переможці IV етапу олімпіад з базових дисциплін, III етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності та конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт і фінального етапу турнірів нагороджуються дипломами I, II, III ступенів окремо за класами (курсами) або за профілями у кількості, що не перевищує 50 % загальної кількості учасників змагань відповідного класу (курсу), з орієнтовним розподілом їх у співвідношенні 1:2:3, але переможцем не може бути учасник, який за сумарним результатом виступів на всіх обов'язкових турах відповідного етапу олімпіади набрав менше ніж третину від максимально можливої сумарної (за всіма обов'язковими турами) кількості балів. Решта учасників нагороджується дипломами учасника.

Кількість переможців IV етапу олімпіад з базових дисциплін, III етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності та конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт і фінального етапу турнірів, нагороджених дипломами I ступеня, не повинна перевищувати однієї шостої, а нагороджених дипломами II ступеня — однієї третини від кількості переможців відповідних змагань окремо за класами (курсами) або за профілями.

4.7. Дипломи переможців та учасників IV етапу олімпіад з базових дисциплін, III етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності та конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт і фінального етапу турнірів підписуються головами оргкомітетів та журі і завіряються, відповідно до місця проведення змагань, гербовою печаткою Міністерства освіти Автономної Республіки Крим, управлiнь освіти обласних, в містах Києві та Севастополі міських державних адміністрацій. У разі втрати диплом не поновлюється і дублікат не видається.

4.8. Результати проведення IV етапу олімпіад з базових дисциплін, III етапу олімпіад із спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності та конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт і фінального етапу турнірів затверджуються наказами Міністерства освіти України.

4.9. Зазначені в пункті 4.6 дипломи є основними документами, що підтверджують перемогу (участь) у відповідних змаганнях і дають право на пільги при вступі до вищих закладів освіти України, якщо це передбачено чинними Правилами вступу до вищих закладів освіти України.

4.10. Учасники весняних відбірково-тренувальних зборів з підготовки до Міжнародних олімпіад, конкурсів та турнірів звільняються від випускних (перевідних) екзаменів.

4.11. Учасники олімпіад, конкурсів і турнірів можуть бути нагороджені спеціальними призами відповідних оргкомітетів, журі, благодійних фондів, спонсорів тощо.

4.12. Багаторазові переможці олімпіад, конкурсів, турнірів можуть бути нагороджені спеціальними стипендіями установ та закладів, громадських благодійних та інших організацій і фондів.

5. Оргкомітети олімпіад, конкурсів, турнірів

5.1. Оргкомітет створюється із числа керівників установ та організацій, що проводять олімпіади, конкурси і турніри, працівників методичних установ, представників місцевих органів державної влади, громадських організацій, товариств, благодійних фондів тощо.

При проведенні конкурсів, пов'язаних з роботою на об'єктах, що підлягають нагляду спеціальних організацій і відомств, до складу оргкомітетів включаються представники цих організацій і відомств.

5.2. Очолює оргкомітет голова, який має заступників і секретаря. Голова оргкомітету здійснює розподіл доручень між його членами та керує роботою з організації проведення відповідної олімпіади, конкурсу або турніру.

5.3. При проведенні IV етапу олімпіад з базових дисциплін, III етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності і конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт та фінального етапу турнірів до складу оргкомітету входить представник Інституту змісту і методів навчання або Міністерства освіти України, на якого покладається відповідальність за координування та узгодження дій оргкомітету і відповідного журі під час підготовки та проведення заходів, а також — за додержанням вимог чинного Положення.

5.4. IV етап олімпіад з базових дисциплін проводиться в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві і Севастополі за графіком, складеним на 5 років і затвердженим Колегією або наказом Міністерства освіти України. Головами оргкомітетів призначаються, відповідно, Міністр освіти Автономної Республіки Крим, начальники управлінь освіти обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

За погодженням з державними адміністраціями, головами оргкомітетів можуть призначатись заступники Голів цих державних адміністрацій, а начальники управлінь освіти — їх за-

ступниками. Одним із заступників голови оргкомітету призначається директор відповідного інституту післядипломної освіти (підвищення кваліфікації вчителів).

5.5. Оргкомітети:

5.5.1. Проводять організаційну роботу з підготовки і проведення олімпіад, турнірів та конкурсів.

5.5.2. Визначають і забезпечують порядок проведення олімпіад, турнірів та конкурсів.

5.5.3. Розподіляють робочі місця між учасниками конкурсів фахової майстерності відповідно до результатів жеребкування.

5.5.4. Розробляють і затверджують Правила проведення турнірів і Умови проведення олімпіад зі спеціальних дисциплін та конкурсів фахової майстерності.

5.5.5. Створюють мандатну комісію, яка проводить реєстрацію учасників олімпіад, конкурсів і турнірів, перевіряє відповідність складів команд до зазначеного в поданих заявках, наявність і правильність оформлення документів, приймає рішення про допуск учнів до участі у конкурсі фахової майстерності, визначає жеребкуванням стартові номери його учасників.

5.5.6. Створюють робочі групи для проведення олімпіад зі спеціальних дисциплін і конкурсів фахової майстерності.

5.5.7. Готують документацію для проведення олімпіад, конкурсів і турнірів (програми, посвідчення учасників, бланки протоколів, звіти тощо).

5.5.8. Формують склад учасників олімпіад, конкурсів і турнірів із числа переможців попереднього етапу за результатами їх виступів на змаганнях або за результатами відбірково-тренувальних зборів.

5.5.9. За поданням журі, суворо дотримуючись чинного Положення, приймають рішення щодо визначення переможців змагань та нагородження переможців і учасників олімпіад, конкурсів і турнірів, визначають персональний склад учасників відбірково-тренувальних зборів та остаточний склад команд для участі у наступному етапі Всеукраїнських учнівських олімпіад, конкурсів і турнірів, готують документацію про результати виступу команд, їх представництво на наступний етап.

5.5.10. Складають звіти про проведення олімпіад, турнірів та конкурсів. Рішення за підсумками проведення олімпіад, конкурсів, турнірів підписується головами оргкомітету, журі та секретарем і завіряється, відповідно до місця проведення змагань, печаткою органу управління освітою, на який покладено відповідальність за їх проведення.

В Рішенні обов'язково вказується:

- прізвище та ім'я (в називному відмінку) переможців і учасників змагань, назва закладу освіти та клас (курс) навчання;
- прізвище, ім'я кандидатів до складу команди для участі в наступному етапі змагань (в тому числі — до збірної команди України на відповідні Міжнародні олімпіади, конкурси, турніри, якщо такі проводяться);
- короткий аналіз та висновки щодо результатів та рівня проведення олімпіади, конкурсу, турніру.

5.5.11. При порушенні учасниками олімпіад, конкурсів і турнірів даного Положення позбавляють їх права участі в них.

5.5.12. Сприяють висвітленню результатів олімпіад, конкурсів і турнірів у засобах масової інформації та у періодичній пресі.

5.6. Секретар оргкомітету олімпіади, конкурсу або турніру забезпечує ведення належної документації.

5.6.1. Документація фінальних етапів олімпіад, конкурсів, турнірів та роботи учасників зберігається протягом року в Інституті змісту і методів навчання Міністерства освіти України.

6. Журі олімпіад, конкурсів, турнірів

6.1. Журі формується з фахівців відповідного профілю з числа наукових працівників академічних установ та вищих закладів освіти, викладачів, учителів, методистів тощо. Його очолює голова, який має одного або кількох заступників; решта — члени журі, доручення між якими розподіляє голова або його заступник.

6.1.1. Кількість членів журі не повинна перевищувати третини від кількості школярів, які беруть участь у відповідній олімпіаді, конкурсі, турнірі.

6.1.2. До складу журі IV етапу олімпіад з базових дисциплін, III етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів та фінальних етапів турнірів не можуть входити особи, діти та інші родичі або вчителі, учні яких беруть участь у відповідних змаганнях.

6.1.3. До складу журі IV етапу олімпіад з базових дисциплін, III етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів та фінальних етапів турнірів не може входити більше ніж 15 % від загального числа членів журі відповідних змагань, працівників однієї установи або закладу освіти.

6.2. Голова журі:

6.2.1. Бере участь у формуванні складу журі.

6.2.2. Несе відповідальність за об'єктивність перевірки та оцінювання робіт учасників олімпіади, конкурсу або турніру.

6.2.3. Очолює комісію зі складання завдань для олімпіад, конкурсів або турнірів.

6.3. Журі олімпіад, конкурсів і турнірів:

6.3.1. Перевіряє і оцінює рівень якості учнівських робіт.

6.3.2. Після змагань проводить консультації для учасників олімпіад, турнірів, конкурсів і керівників команд щодо розв'язування запропонованих завдань, розглядає апеляції.

6.3.3. Аналізує рівень підготовки учасників олімпіад, турнірів та конкурсів, готує подання оргкомітету про нагородження переможців, складає відповідний звіт.

6.3.4. Рекомендує кандидатів до складу команд для участі у наступному етапі олімпіад, конкурсів і турнірів.

6.3.5. Рекомендує персональний склад учасників відбірково-тренувальних зборів команд України з підготовки до відповідних Міжнародних олімпіад, конкурсів, турнірів.

7. Робочі групи олімпіад зі спеціальних дисциплін і конкурсів фахової майстерності

7.1. Робочі групи створюються із числа інженерно-педагогічних працівників професійно-технічних закладів освіти, працівників підприємств і організацій, на базі яких проводиться олімпіада або конкурс.

7.2. Кількість робочих груп та їхній склад визначаються залежно від конкретних умов проведення олімпіади або конкурсу.

Очолоє робочу групу керівник.

7.3. Керівником робочої групи призначається, як правило, старший майстер професійно-технічного закладу освіти, в обов'язки якого входить організація проведення інструктажу учасників олімпіади або конкурсу з техніки безпеки з оформленням відповідного протоколу.

7.4. Робочі групи:

7.4.1. Забезпечують справність обладнання, машин, механізмів, агрегатів, режим їх експлуатації, перевіряють наявність на робочих місцях учасників потрібних інструментів, приладів, матеріалів, що використовуються в процесі проведення олімпіади або конкурсу.

7.4.2. Стежать за дотриманням учасниками конкурсів правил техніки безпеки.

7.4.3. Беруть участь, за потреби, в технологічному процесі, контролюють процес виконання учасниками олімпіад або конкурсів робіт, готують необхідні матеріали на розгляд журі.

8. Порядок визначення кількісного складу команд

8.1. Кількісний склад команд, що беруть участь у II, III етапах олімпіад з базових і спеціальних дисциплін, турнірах та кон-

курсах фахової майстерності, визначається відповідними оргкомітетами.

8.2. Кількісний склад команд на IV етапі олімпіад з базових дисциплін визначається відповідно до рейтингу команд.

8.3. На IV етапі олімпіад з базових дисциплін команді-учасниці надається право включення до її складу, понад належну за рейтингом кількість, одного додаткового учасника за кожний диплом I ступеня, отриманий членом цієї команди на IV етапі відповідної олімпіади минулого року.

8.4. Дія пункту 8.3 не поширюється на команди, які мали переможців, нагороджених дипломом першого ступеня в позаминому році, навіть якщо минулого року відповідні олімпіади не проводились.

8.5. Рейтинг команд на Всеукраїнських учнівських олімпіадах з базових дисциплін визначається за результатами їх виступів протягом двох останніх років.

8.6. За кожний диплом, отриманий членом команди, нараховується така кількість балів:

- Диплом I ступеня — 5 балів;
- Диплом II ступеня — 3 бали;
- Диплом III ступеня — 1 бал.

8.7. Щорічний рейтинг команди $R1$ визначається як частка від ділення загальної кількості балів (ЗКБ), набраних усіма переможцями, які є членами даної команди, до загальної кількості членів команди (n), які фактично брали участь у змаганнях, тобто:

$$R1 = \frac{\text{ЗКБ}}{n}.$$

У випадку включення відповідно до пункту 3.9 даного Положення, з дозволу Міністерства освіти України, додаткових членів до складу команди, їхні результати враховуються при обчисленні рейтингу команди, за винятком випадків, коли керівником відповідної команди до початку змагань було подано представнику Міністерства освіти України або Інституту змісту і методів навчання, відповідальному за дотримання вимог даного Положення, письмову заяву з проханням про неврахування результатів виступу членів команди, включених до її складу відповідно до пункту 3.9 чинного Положення.

8.8. Загальний рейтинг команди $R_{\text{заг}}$ визначається як сума рейтингів за останні два роки, тобто:

$$R_{\text{заг}} = R2 + R1.$$

За рейтингом складається список команд, починаючи з команди, яка має найвищий рейтинг.

8.9. На наступний рік формування команд IV етапу олімпіад з базових дисциплін, з урахуванням кількості класів, що беруть в них участь, здійснюється таким чином:

8.9.1. З української мови та літератури, історії, математики, фізики, хімії, біології, географії (беруть участь учні 8–11 класів), без урахування додаткових членів команди з числа переможців, які попереднього року одержали диплом I ступеня, команда, яка розташована на 1 місці у списку, формує свій склад у кількості не більше 11-ти осіб; команди, які посіли відповідно:

- II–III місця — із 9-ти осіб;
- IV–VI місця — із 8-ми осіб;
- VII–X місця — із 7-ми осіб;
- XI–XV місця — із 6-ти осіб.

Решта команд формується у складі не більше 4-х учнів.

8.9.2. З іноземних мов (англійська, німецька, французька, іспанська), основ правознавства, основ інформатики і обчислювальної техніки, основ економіки (беруть участь учні 9–11 класів), без урахування додаткових членів команди за рахунок переможців, які попереднього року одержали диплом I ступеня, команда, яка розташована на 1 місці у списку, формує свій склад у кількості не більше 9-ти осіб; команди, які посіли відповідно:

- II–III місця — із 7-ми осіб;
- IV–VI місця — із 6-ти осіб;
- VII–X місця — із 5-ти осіб;
- XI–XV місця — із 4-х осіб.

Решта команд формуються у складі не більше 3-х учнів.

8.9.3. З трудового навчання (беруть участь учні 9 та 11 класів), без урахування додаткових членів команди з числа переможців, які попереднього року одержали диплом I ступеня, команда, яка розташована на 1 місці у списку, формує свій склад у кількості не більше 6-ти осіб; команди, які посіли відповідно:

- II–IV місця — із 5-ти осіб;
- V–IX місця — із 4-х осіб;
- X–XV місця — із 3-х осіб.

Решта команд формуються у складі не більше 2-х учнів.

За однакового рейтингу команди у списку розташовуються в алфавітному порядку, а кількісний склад цих команд визначається як округлене до цілого числа середнє арифметичне між представництвом, що відповідає їх фактичному місцю у списку команд.

8.9.4. Якщо певна олімпіада не проводилась протягом двох останніх років, то склад всіх команд, що братимуть участь в цьогорічній, формується у кількості, що відповідає кількісному

складу команди, яка розташована на XI місці в рейтинговому списку, складеному для відповідної олімпіади.

Якщо олімпіада проводилась в один з двох попередніх років, то рейтинг команд визначається за результатами виступу учнів цього року.

8.9.5. До складу команд, що посіли I–VI місце (на олімпіаді з трудового навчання I–IV місце), обов'язково включається по 2 учні, а решта — по одному учню із класу (курсу).

9. Фінансування олімпіад, конкурсів і турнірів

9.1. Проведення олімпіад, конкурсів і турнірів фінансується за рахунок місцевих бюджетів органів державного управління освітою та Міністерства освіти України.

9.2. Витрати на проїзд (в обидва кінці), харчування в дорозі, відрядження супровідників, проведення навчально-тренувальних зборів кандидатів до складу команд на наступний етап олімпіад, конкурсів і турнірів несуть органи або заклади освіти, які направляють команду або окремих учасників на олімпіаду, конкурс або турнір, а на проживання, харчування, культурне обслуговування учасників олімпіад, конкурсів і турнірів, оплати роботи членів журі і оргкомітету, експертів-консультантів, заохочення учасників — органи освіти і заклади, на які покладається їх проведення.

9.3. Харчування учасників I–III етапів олімпіад з базових дисциплін, I–II етапів олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності та конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт проводиться за нормами, передбаченими для вихованців шкіл-інтернатів, IV етапу олімпіад з базових дисциплін, III етапу олімпіад зі спеціальних дисциплін, конкурсів фахової майстерності, конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт і фінальних етапів турнірів — за нормами для вихованців училищ фізичної культури.

9.4. За працівниками установ та закладів освіти, які залучаються до проведення олімпіад, конкурсів і турнірів, зберігаються норми відшкодування витрат на службові відрядження, що встановлюються Кабінетом Міністрів України.

9.5. До роботи зі складання завдань для олімпіад, конкурсів і турнірів всіх етапів та до участі в роботі оргкомітету і журі можуть залучатися працівники різних закладів, установ та організацій на договірних підставах з оплатою праці відповідно до чинного законодавства.

Вимоги щодо структури змагань, регламенту їх проведення, змісту та характеру завдань та критерії і норми оцінки їх виконання

Структура змагань

Змагання проводяться у три тури:

Перший — Аудіювання;

Другий — Визначення рівня, усної мовленнєвої компетенції;

Третій — Читання і творча письмова робота.

Перший тур

Аудіювання

1. Регламент проведення туру і зміст завдань:

№ з/п (періоди туру)	Три-валість (хв.)	Зміст періодів і завдань
1	10	Організаційний період: розсаджування учнів (по одному за парту), ідентифікація учасників, перевірка наявності необхідних матеріалів та обладнання.
2	10	Привітання від членів журі, психологічне настроювання учасників, коротке нагадування про регламент та процедурні питання.
3	5	Перевірка акустичної комфортності, сприйняття звучання контрольного аудіозапису або голосу члена журі, який буде читати аудіотекст.
4	31	Аудіювання тексту (у запису або з голосу вчителя) та виконання завдань.
а	1	Інструкція до першої частини тесту.
б	1	Ознайомлення з першою частиною тесту (10 тверджень)
в	8	Перше пред'явлення тексту.
г	3	Виконання завдань першої половини тесту.
д	1	Інструкція до другої частини тесту.
е	2	Ознайомлення з другою частиною тесту (10 питань і дистрактори).
ж	8	Друге пред'явлення тексту.
з	7	Виконання завдань другої половини тесту.
5	4	Збирання робіт учасників.
Разом	60	

2. Вимоги до аудіотексту та характеру завдань.

Учасникам пропонується текст тривалістю звучання до 8 хвилин. Темп пред'явлення аудіотексту нормальний. Обсяг — півтори-дві сторінки стандартного друкованого аркуша (набір через 1,5 інтервали).

Аудіотекст повинен бути відносно сюжетно завершеним уривком оригінальної літератури художнього, науково-популярного або суспільно-політичного характеру.

Текст може містити 3–5 % незнайомих слів, розуміння яких досягається на основі контексту або спільності коренів — слів іноземної та рідної мов.

Незнайомі слова, про значення яких неможливо здогадатись, можуть бути виписані на дошці із їх значеннями, але не більше 3-х слів.

Аудіотекст пред'являється двічі у звукозапису або з голосу вчителя. Після першого прослуховування учасники виконують завдання першої частини тесту. Завдання складаються з 10 тверджень. Учасник у бланку для відповіді замальовує відповідний знак (+ або –).

Після другого прослуховування учасник виконує завдання другої частини тесту — запитання та чотири варіанти відповіді, позначені латинськими буквами А, В, С, D. Обсяг — 10 запитань.

Виконуючи цю частину тесту, учасник замальовує ту літеру (А, В, С або D), під якою стоїть, на його думку, варіант правильної відповіді.

Користуватись словниками або іншою довідковою літературою не дозволяється. Тестові завдання роздаються учасникам на початку туру і збираються лише після виконання завдань другої частини тесту. Користуватись ними під час звучання (читання) тексту дозволяється.

3. Необхідні матеріали, приладдя та обладнання.

- а) Аудіотекст, надрукований на комп'ютері.
- б) Бланки для відповідей.
- в) Тестові завдання.
- г) Касетний магнітофон (потужність не нижче 3 Вт).
- д) Касета із текстом та інструкціями.
- е) Авторучки шарикові, крейда, дошка.

4. Оцінювання.

Вартість кожного правильно виконаного завдання — 2 бали. Максимальна оцінка за тур — 40 балів. За виправлення знімається 50 % вартості правильно виконаного завдання.

Другий тур

Визначення рівня мовленнєвої компетенції

1. Регламент проведення і зміст завдань:

№ з/п (періоди туру)	Три-валість (хв.)	Зміст періодів і завдань
1	1	Організаційний період. До відповіді запрошується один учасник, який обирає тему-ситуацію. Ідентифікація учасника.
2	1	Підготовка до відповіді.
3	5	Відповідь учня: монологічне висловлювання, виклад фактичного матеріалу, участь у співбесіді на обрану тему (у тому числі ініціативне говоріння, постановка запитань до членів журі, адекватне реагування на їхні запитання, обстоювання своєї позиції, думки, аргументування тощо)
4	3	Оцінювання відповіді членами журі.
Разом:	10	

Примітка: Другий тур проводиться у 2 або 3 групах (в залежності від кількості учасників відповідного класу і загальної кількості членів підкомісії журі).

2. Вимоги до процедури проведення туру та відповідей учасників.

Учасник після однохвилинної підготовки має висловитись відповідно до запропонованої ситуації. Комунікативне завдання вважається розв'язаним у разі змістової та функціональної відповідності висловлювання до ситуації, адекватності використання мовленнєвих зразків, а також нормативності мовлення учасника.

Після завершення монологічного повідомлення учень бере участь у співбесіді з членами журі, обсяг якої орієнтовно 10 реплік (по 5 з боку журі та учасника олімпіади).

Відповіді членів журі на запитання учасника не повинні бути формальними, вони мають носити природний характер і бути зв'язані з контекстом спілкування.

Монологічне висловлювання повинно відповідати ситуації, бути повним, послідовним, комунікативно спрямованим (містити особистісні оціночні фрази, власне ставлення учня до об'єкту висловлювання), лексично насиченим, правильно фонетично і граматично оформленим.

Запитання членів журі і учнів повинні бути різного типу. Уточнення і запит додаткової інформації не є окремим запитанням.

Відповіді учнів мають бути повними, вичерпними і конкретними, лексично насиченими, правильно фонетично і граматично оформленими.

Обсяг відповіді може бути різним, але відповідь повинна свідчити, що учень правильно розуміє запитання чи спонукування з першого пред'явлення і адекватно на них реагує.

Другий тур записується на магнітофон.

Користування двомовними словниками під час підготовки і відповіді не дозволяється.

3. Необхідні матеріали та обладнання:

- а) Списки тем/ситуацій. Всього по 20 у кожному класі.
- б) Білети з номерами тем.
- в) Папір для чернеток (проштамповані аркуші).
- г) Касетний магнітофон для кожної підкомісії журі.
- д) Чотири 90-хвилинні касети для кожного класу.

4. Обсяг монологічного висловлювання:

- 9 кл. — не менше 15 речень.
- 10 кл. — не менше 18 речень.
- 11 кл. — не менше 20 речень.

5. Зміст повідомлення.

1. Повнота розкриття теми (від 1 до 3 балів);
2. Комунікативна спрямованість (від 1 до 3 балів);
3. Інформаційна значимість повідомлення (від 0 до 2 балів).

6. Коментар до критеріїв оцінювання:

1. Повнота розкриття теми (від 1 до 3 балів):

3 бали надаються за достатнє за обсягом висловлювання, яке відповідає зазначеній темі, розкриває її логічно та послідовно, містить власну думку.

2 бали надаються за посереднє за обсягом висловлювання, яке відповідає зазначеній темі, розкриває її логічно та послідовно.

1 бал надається за недостатнє за обсягом висловлювання, яке відповідає зазначеній темі, але не розкриває її логічно та послідовно.

2. Комунікативна спрямованість (від 1 до 3 балів):

3 бали надаються за висловлювання, яке повністю відповідає ситуації спілкування, містить особистісні оцінюючі фрази, передає власне ставлення учня до об'єкту висловлювання.

2 бали надаються за висловлювання, яке повністю відповідає ситуації спілкування, містить особистісні оцінюючі фрази, але неадекватно передає ставлення учня до об'єкту висловлювання.

1 бал надається за висловлювання, яке не повністю відповідає ситуації спілкування, не містить особистісних оцінюючих фраз, не передає власного ставлення учня до об'єкту висловлювання.

3. Інформаційна значимість (від 0 до 2 балів):

2 бали надаються за адекватне і достатнє використання крайнознавчого матеріалу, своїх знань з інших дисциплін на підтримку власних міркувань або для посилення естетичного рівня викладу.

1 бал надається за не зовсім адекватне та недостатнє використання крайнознавчого матеріалу, своїх знань з інших дисциплін на підтримку власних міркувань або для посилення естетичного рівня викладу.

0 балів надається за відсутність інформаційної значимості висловлювання.

II. Лінгвістична компетенція (20 балів)

1. Вимова (звуки, інтонація, темп) (від 1 до 4 балів);

2. Лексичний запас (від 1 до 6 балів);

3. Функціональна адекватність (від 1 до 2 балів);

4. Граматична правильність (від 1 до 8 балів).

1. Вимова (від 1 до 4 балів):

4 бали надаються за нормативний рівень вимови всіх звуків іноземної мови та правильне інтонаційне оформлення мовлення.

3 бали надаються за нормативний рівень вимови важких звуків іноземної мови та правильне інтонаційне оформлення мовлення.

2 бали надаються за частково ненормативний рівень вимови важких звуків та не завжди правильне інтонаційне оформлення мовлення.

1 бал надається за переважно ненормативний рівень вимови важких звуків та неправильне інтонаційне оформлення мовлення.

2. Лексичний запас (від 1 до 6 балів):

6 балів надаються за високу лексичну насиченість, різноманітність вжитих структур, кліше, виразів, ідіом, точність епітетів, порівнянь тощо.

5 балів надаються за достатню лексичну насиченість, різноманітність вжитих структур, кліше, виразів, ідіом тощо.

4 бали надаються за посередню лексичну насиченість, різноманітність вжитих структур, кліше, виразів тощо.

3 бали надаються за посередню лексичну насиченість, одноманітність вжитих структур, кліше, виразів.

2 бали надаються за недостатню лексичну насиченість, одноманітність вжитих структур, кліше, виразів.

1 бал надається за недостатню лексичну насиченість, одноманітність вжитих структур, відсутність вжитих кліше, виразів, ідіом тощо.

3. Функціональна адекватність:

2 бали надаються за достатню функціональну адекватність вжитих лексичних одиниць, структур тощо.

1 бал надається за недостатню функціональну адекватність вжитих лексичних одиниць, структур тощо.

4. Граматична правильність (від 1 до 8 балів):

8 балів надаються за нормативне додержання правил порядку слів у реченні, вживання інверсії, правильність утворення і адекватність вживання граматичних форм, достатню різноманітність вжитих граматичних структур.

7 балів надаються за нормативне додержання правил порядку слів у реченні, вживання інверсії, правильність утворення і адекватність вживання граматичних форм, посередню різноманітність вжитих граматичних структур.

6 балів надаються за нормативне додержання правил порядку слів у реченні, вживання інверсії, правильність утворення, але незначні порушення адекватності вживання граматичних форм, які не впливають на акт комунікації, посередню різноманітність вжитих граматичних структур.

5 балів надаються за нормативне додержання правил порядку слів у реченні, вживання інверсії, незначні порушення правильності утворення та адекватності вживання граматичних форм, які не впливають на акт комунікації, посередню різноманітність вжитих граматичних структур.

4 бали надаються за часткове недодержання правил порядку слів у реченні, незначні порушення правильності утворення та адекватності вживання граматичних форм, які не впливають на акт комунікації, посередню різноманітність вжитих граматичних структур.

3 бали надаються за часткове недодержання правил порядку слів у реченні, незначні порушення правильності утворення та адекватності вживання граматичних форм, які не впливають на акт комунікації, недостатню різноманітність вжитих граматичних структур.

2 бали надаються за недодержання правил порядку слів у реченні, значні порушення правильності утворення та адекватності вживання граматичних форм, які впливають на акт комунікації, недостатню різноманітність вжитих граматичних структур.

1 бал надається за недодержання правил порядку слів у реченні, значні порушення правильності утворення та адекватності

вживання граматичних форм, які впливають на акт комунікації, одноманітність вжитих граматичних структур.

5. Заохочувальний бал (вибірково від 1 до 2 балів):

2 бали надаються вибірково за ініціативність, емоційність та експресивність висловлювання, якщо це значно сприяє реалізації рівня сформованості усної мовленнєвої компетенції.

1 бал надається вибірково за емоційність та експресивність висловлювання, якщо це сприяє реалізації рівня сформованості усної мовленнєвої компетенції.

Загальна сума балів: від 6 до 30 балів у відповідності до критеріїв, які наведені вище.

Третій тур

Читання та творча письмова робота

Читання

1. Регламент проведення і зміст завдань:

№ з/п (періоди туру)	Три-валість (хв.)	Зміст періодів і завдань
I	60	Читання
1	5	Організаційний період: розсаджування учнів (по одному за парту), ідентифікація учасників, перевірка наявності необхідних матеріалів та обладнання.
2	5	Привітання від членів журі, психологічне настроювання учасників, коротке нагадування про регламент та процедурні питання.
3	45	Виконання завдання туру: читання текстів, виконання післятекстових тестів.
4	1	Попередження про завершення роботи.
5	4	Збирання робіт учасників.
	30	Перерва
II	60	Творча письмова робота
1	10	Організаційний період: перевірка наявності необхідних матеріалів, психологічне настроювання учасників, коротке нагадування про регламент та процедурні питання.
2	45	Виконання завдань туру: вибір учасниками проблемної теми/ситуації (однієї з трьох); обміркування проблеми; написання розгорнутої відповіді з коментарем, міркуваннями, аналізом, оцінкою та прикладами.
3	1	Попередження про завершення роботи.
4	4	Збирання робіт

2. Вимоги до процедури проведення туру Читання, текстів та характеру завдань.

Учасників розсаджують по одному за парту.

Перевірка рівня сформованості умінь читання здійснюється за допомогою 5 невеликих за обсягом (приблизно 800–1200 др. знаків кожний), завершених за сюжетом і змістом текстів/повідомлень.

Загальний обсяг текстів: 9 кл. — 4000 д. з., 10 кл. — 5000 д. з., 11 кл. — 6000 д. з.

Учні читають мовчки запропоновані тексти, які є єдиними для всіх учасників відповідного класу. Тексти можуть бути уривками з оригінальної художньої, суспільно-політичної або науково-популярної літератури.

Текст має бути цільним і зв'язним, сюжетно завершеним.

Допускається у текстах наявність 3–5 % незнайомої лексики, розуміння якої досягається на основі контексту або спільності коренів в іноземній та рідній мовах.

Після опрацювання кожного з 5 текстів учасник виконує тест, який складається з 4–8 запитань до відповідного тексту та варіантів відповідей, з яких тільки одна є правильною.

Учень обирає правильний, на його думку, варіант і замальовує букву А, В, С або D, під якою він поданий. Загальна кількість запитань у кожному класі — 30.

Текст і післятекстовий тест знаходяться на одній сторінці. Користуватись словниками не дозволяється.

3. Необхідні матеріали та обладнання:

а) Тексти із тестами: орієнтовний обсяг — по 5–6 сторінок на кожного учня.

б) Бланки для відповідей.

в) Авторучки.

г) Дошка та крейда.

4. Оцінювання.

Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал. Виправлена відповідь оцінюється в 0,5 бала. Максимальна кількість балів — 30.

Творча письмова робота

1. Вимоги до процедури проведення туру Читання, текстів та характеру завдань.

Під час 30-хвилинної перерви учні мають вийти із приміщення.

Учням пропонуються завдання, які вони мають розв'язати, виходячи із власного досвіду і рівня писемної мовленнєвої компетенції. Вони орієнтовані на зону інтересів учасників, спонукають їх до письмового висловлення життєвої і громадської

позиції, ставлення до тих чи інших фактів або осмислення певних проблемних ситуацій.

Учням кожного класу пропонується по три проблемні ситуації. Вони мають у межах рекомендованого обсягу творчої роботи (не менше 20 речень) дати розгорнуту відповідь.

Користуватись двомовними словниками дозволяється.

Виходити під час виконання завдань туру не дозволяється.

2. Необхідні матеріали, приладдя та обладнання:

- а) Аркуші з трьома проблемами для кожного учасника.
- б) Аркуші для виконання роботи — подвійні, проштамповані.
- в) Папір для чернеток.
- г) Авторучки.
- д) Дошка та крейда.
- є) Двомовні словники.

3. Обсяг письмової роботи:

- 9 кл. — не менше 18 речень
- 10 кл. — не менше 20 речень
- 11 кл. — не менше 20 речень

4. Коментар до критеріїв оцінювання.

1. Обсяг письмового повідомлення (від 0 до 2 балів):

2 бали надаються при виконанні нижньої границі рекомендованого обсягу, тобто 20 речень в 10 і 11 класах, 18 речень — в 9 класі.

1 бал надається при виконанні письмової роботи в обсязі 11–19 речень в 10–11 класах, 10–17 речень — в 9 класі.

0 балів надається за виконання письмової роботи в обсязі 0–10 речень для 10–11 класів, 0–9 речень — в 9 класі.

2. Зовнішній вигляд і структура (від 0 до 2 балів):

2 бали надаються за чистий і акуратний зовнішній вигляд роботи, дотримання правил орфографічного режиму (поля, абзаци), побудову твору (експозиція, розкриття теми, висновки).

1 бал надається за недостатньо акуратний зовнішній вигляд роботи, незначне порушення правил орфографічного режиму (поля, абзаци), часткове недотримання структури твору (нечітке визначення експозиції, висновків тощо).

0 балів надається за неакуратний зовнішній вигляд роботи, значне порушення правил орфографічного режиму (поля, абзаци), недотримання структури твору (відсутність експозиції або висновків).

3. Повнота розкриття змісту (від 0 до 6 балів):

6 балів надаються за достатність обсягу для розкриття теми, повну відповідність змісту до завдання творчої роботи, достатню інформативну насиченість, художньо-естетичне враження.

5 балів надаються за достатність обсягу для розкриття теми, повну відповідність змісту до завдання творчої роботи, достатню інформативну насиченість.

4 бали надаються за достатність обсягу для розкриття теми, повну відповідність змісту до завдання творчої роботи, посередню інформативну насиченість.

3 бали надаються за достатність обсягу для розкриття теми, неповну відповідність змісту до завдання творчої роботи, посередню інформативну насиченість.

2 бали надаються за недостатність обсягу для розкриття теми, неповну відповідність змісту до завдання творчої роботи, посередню інформативну насиченість.

1 бал надається за недостатність обсягу для розкриття теми, неповну відповідність змісту до завдання творчої роботи, недостатню інформативну насиченість.

0 балів надається за недостатність обсягу для розкриття теми, повну невідповідність змісту до завдання творчої роботи, недостатню інформативну насиченість.

4. Лексична насиченість: (від 2 до 8 балів):

8 балів надаються за достатній лексичний запас учня, яким він користується при написанні твору, наявність ідеоматичних зворотів, епітетів, порівнянь, з'єднувальних кліше, високу різноманітність вжитих структур, моделей тощо.

7 балів надаються за достатній лексичний запас учня, яким він користується при написанні твору, наявність ідеоматичних зворотів, з'єднувальних кліше, високу різноманітність вжитих структур, моделей тощо.

6 балів надаються за достатній лексичний запас учня, яким він користується при написанні твору, наявність ідеоматичних зворотів, з'єднувальних кліше, посередню різноманітність вжитих структур, моделей тощо.

5 балів надаються за посередній лексичний запас учня, яким він користується при написанні твору, наявність ідеоматичних зворотів, з'єднувальних кліше, посередню різноманітність вжитих структур, моделей тощо.

4 бали надаються за посередній лексичний запас учня, яким він користується при написанні твору, недостатність вживання з'єднувальних кліше, посередню різноманітність вжитих структур, моделей тощо.

3 бали надаються за посередній лексичний запас учня, яким він користується при написанні твору, відсутність з'єднувальних кліше, недостатню різноманітність вжитих структур, моделей тощо.

2 бали надаються за недостатній лексичний запас учня, яким він користується при написанні твору, відсутність з'єднувальних кліше, недостатню різноманітність вжитих структур, моделей тощо.

5. Рівень розвитку граматичної компетенції: (від 0 до 10 балів)

- за орфографію — 0–3 балів
- за морфологію — 0–4 балів
- за синтаксис — 0–3 балів

10 балів надаються при відсутності орфографічних, морфологічних і синтаксичних помилок або при наявності 1–2 несуттєвих помилок, які не порушують акту комунікації (британський або американський варіанти орфографії, орфографічні помилки в географічних назвах тощо).

9 балів надаються при наявності 1–3 орфографічних помилок, які порушують акт комунікації (2 бали), відсутності морфологічних (4 бали) та синтаксичних помилок (3 бали).

8 балів надаються при наявності 1–3 орфографічних помилок (2 бали), 1–2 морфологічних помилок (множина іменників, часові форми дієслів тощо) (3 бали), відсутності синтаксичних помилок (3 бали).

7 балів надаються при наявності 1–3 орфографічних помилок (2 бали), 1–2 морфологічних помилок (2 бали), 1 синтаксичну помилку (порядок слів у реченні, порушення у побудові складно-підрядних і складносурядних речень тощо) (2 бали).

6 балів надаються при наявності 4–5 орфографічних помилок (1 бал), 1–2 морфологічних помилок (3 бали), 1 синтаксичну помилку (2 бали).

5 балів надаються при наявності 4–5 орфографічних помилок (1 бал), 3–4 морфологічні помилки (2 бали), 1 синтаксичну помилку (2 бали).

4 бали надаються при наявності 4–5 орфографічних помилок (1 бал), 3–4 морфологічні помилки (2 бали), 2 синтаксичні помилки (1 бал).

3 бали надаються при наявності 6 і більше орфографічних помилок (0 балів), 3–4 морфологічні помилки (2 бали), 2 синтаксичні помилки (1 бал).

2 бали надаються при наявності 6 і більше орфографічних помилок (0 балів), 5–6 морфологічних помилок (1 бал), 2 синтаксичні помилки (1 бал).

1 бал надається при наявності 6 і більше орфографічних помилок (0 балів), 7 і більше морфологічних помилок (0 балів), 2 синтаксичні помилки (1 бал).

0 балів надається при наявності великої кількості орфографічних, морфологічних, синтаксичних помилок, які повністю порушують акт комунікації.

6. *Заохочувальний бал (0–2 бали):*

2 бали надаються вибірково за оригінальність твору, використання епіграфу, посилань на висловлювання визначних діячів, цитат, приклади з періодичних видань тощо.

1 бал надається вибірково за оригінальність твору, приклади з періодичних видань тощо.

Загальна сума балів: від 2 до 30 у відповідності до критеріїв, які наведені вище.

Про затвердження Положення про апробацію навчальної літератури для загальноосвітніх навчальних закладів

НАКАЗ

*Міністерства освіти і науки України
від 12 червня 2001 р. № 447*

*Зареєстровано в Міністерстві юстиції України
25 червня 2001 р. за № 543/5734*

Відповідно до законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», постанови Кабінету Міністрів України від 16.11.2000 № 1717 «Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання» та з метою поліпшення якості навчально-методичної літератури, її відповідності вимогам навчальних програм і Державного стандарту загальної середньої освіти в Україні, сучасним засадам навчання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах наказую:

1. Затвердити Положення про апробацію навчальної літератури для загальноосвітніх навчальних закладів (додається).

2. Науково-методичному центру середньої освіти (Завалевський Ю. І.):

2.1. Організувати проведення апробації навчальної літератури відповідно до затвердженого Положення.

2.2. У двомісячний термін розробити типові угоди щодо проведення апробації та орієнтовний кошторис витрат на її проведення згідно з чинним законодавством.

3. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника Міністра Огнев'юка В. О.

Міністр В. Г. Кремень

*Затверджено
наказом Міністерства освіти і науки України
від 12 червня 2001 р. № 447*

*Зареєстровано в Міністерстві юстиції України
25 червня 2001 р. за № 543/5734*

Положення про апробацію навчальної літератури для загальноосвітніх навчальних закладів

Це Положення визначає зміст і порядок організаційної та науково-методичної роботи в системі загальної середньої освіти України, його відповідність психолого-педагогічним, дидактичним і методичним вимогам. Воно ґрунтується на положеннях і нормах законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про видавничу справу», «Про авторське право і суміжні права» та інших нормативно-правових актів, які регламентують діяльність Міністерства освіти і науки України щодо науково-методичного забезпечення системи загальної середньої освіти України.

1. Загальні положення

1.1. Апробація навчальної літератури в системі загальної середньої освіти — це процес перевірки якості навчальної літератури, який має на меті схвалення (відхилення) навчальних видань як таких, що відповідають (не відповідають) вимогам Державного стандарту загальної середньої освіти, основним принципам навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, віковим особливостям учнів.

1.2. Апробація здійснюється за наказом Міністерства освіти і науки України, який видається до початку навчального року і визначає:

- перелік навчальної літератури, що підлягає апробації (назва видання, його призначення, автори, видавництво, рік видання);
- термін апробації;
- відповідальних за проведення апробації та узагальнення її результатів;
- регіони, де відбуватиметься апробація;
- кількість об'єктів апробації (шкіл, класів, учнів).

1.3. Апробації підлягають:

- експериментальні програми (у комплексі з навчально-методичним забезпеченням, створеним для реалізації змісту цих програм);

- пробні підручники і навчальні посібники, видані за діючими навчальними програмами;
- інші навчальні видання, яким передбачається надавати гриф «Затверджено Міністерством освіти і науки України».

1.4. Організаційні та науково-методичні заходи щодо апробації здійснюються: Науково-методичний центр середньої освіти Міністерства освіти і науки України (далі — НМЦ середньої освіти), Міністерство освіти і науки України спільно з науковими підрозділами Академії педагогічних наук України (далі — АПН), обласними інститутами післядипломної педагогічної освіти, іншими науково-педагогічними і методичними установами.

1.5. Навчальній літературі, яка за результатами апробації отримала позитивну оцінку, рішенням колегії Міністерства освіти і науки України надається гриф «Затверджено Міністерством освіти і науки України».

1.6. Апробація здійснюється на договірних засадах згідно з чинним законодавством за кошти фізичних або юридичних осіб (видавництв, авторів, навчальних закладів, фондів, інших установ і організацій), що ініціюють апробацію. Кошторис видатків на апробацію узгоджується між сторонами при укладанні угоди і є невід’ємною її складовою. Апробація навчальної літератури може фінансуватися з інших джерел за погодженням сторін.

2. Організація апробації навчальної літератури

2.1. Перелік навчальної літератури, що планується до апробації, формується НМЦ середньої освіти на підставі клопотань видавництв, авторів, інших фізичних та юридичних осіб, які ініціюють апробацію. Перелік навчальної літератури, а також регіони, де відбуватиметься апробація, погоджуються з департаментом розвитку дошкільної, загальної середньої і позашкільної освіти Міністерства освіти і науки України.

2.2. Апробація навчальних видань здійснюється, як правило, протягом двох навчальних років. Обов’язковій апробації підлягають пробні підручники, видані за кошти Державного бюджету України, яким надається статус усталених (стабільних) з наданням відповідного грифа.

2.3. До апробації навчальної літератури залучаються висококваліфіковані вчителі (як правило, вчителі-методисти), які володіють прийомами дослідницької роботи. Навчальні заклади, у яких має відбуватися апробація, погоджуються НМЦ середньої освіти з обласними управліннями освіти і науки. При цьому можуть ураховуватися пропозиції тих, хто ініціює апробацію.

2.4. Кількість вибраних об'єктів, де проходить апробація, визначається НМЦ середньої освіти з урахуванням вимог репрезентативності вибірки та вірогідності одержання результатів.

2.5. Організація апробації в регіонах здійснюється обласними інститутами післядипломної педагогічної освіти або іншими методичними установами за наказом місцевих органів управління освіти. Ними контролюється хід апробації у визначених навчальних закладах регіону, узагальнюються матеріали і у визначені терміни подаються звіти про результати апробації до НМЦ середньої освіти. Заходи щодо проведення апробації навчальної літератури вносяться до планів роботи відповідних обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти або методичних установ.

2.6. Після завершення апробації НМЦ середньої освіти на підставі одержаних звітів узагальнює одержані матеріали і передає їх на розгляд відповідним предметним комісіям Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України. Комісії вивчають подані матеріали і роблять висновок про доцільність надання відповідного грифа Міністерства та рекомендації щодо подальшого використання видань, які апробувалися.

2.7. Результати апробації навчальної літератури розглядаються колегією Міністерства освіти і науки України, яка приймає рішення про доцільність подальшого використання зазначеної навчальної літератури в навчально-виховному процесі в загальноосвітніх навчальних закладах і можливість надання грифа «Затверджено Міністерством освіти і науки України» або про необхідність її доопрацювання. У разі негативних результатів апробації Міністерство приймає рішення про скасування наданого раніше грифа, виведення навчальної літератури з Переліку рекомендованої літератури та вилучення її з навчального процесу.

2.8. НМЦ середньої освіти у місячний термін з дня прийняття рішення інформує тих, хто ініціював апробацію, про результати апробації та прийняте рішення.

2.9. Видавництво, автор чи інша установа, які ініціювали апробацію, у тримісячний термін повідомляють НМЦ середньої освіти про вжиті заходи щодо доопрацювання навчального видання. За їх результатами колегією Міністерства освіти і науки України приймається відповідне рішення.

3. Науково-методичні засади проведення апробації навчальної літератури

3.1. Апробація навчальної літератури передбачає:

- проведення експертизи навчального видання вчителями, методистами, науковцями, іншими респондентами, які визначають

науково-методичний рівень навчального видання, що апробується;

- вивчення думки учителів, учнів, їхніх батьків, інших респондентів щодо якості навчального видання;
- проведення щонайменше двох контрольних зрізів засвоєння учнями навчального матеріалу за матеріалами НМЦ середньої освіти;
- оцінку видання згідно із санітарно-гігієнічними і психолого-педагогічними вимогами до навчальної книги.

Залежно від специфічних особливостей навчальної літератури апробація може доповнюватися іншими формами і заходами, які визначаються для кожного навчального видання окремо.

3.2. Респондентами апробації навчальної літератури виступають:

- учні, які навчаються за книгами, що апробуються, а також батьки цих учнів;
- вчителі, що проводять апробацію;
- методисти і науковці, які надають експертні висновки про навчальні видання, що апробуються.
- їх вибір здійснюється відповідно до вимог соціологічних досліджень.

3.3. Апробація навчальної літератури здійснюється за методичними рекомендаціями і матеріалами, що розробляє НМЦ середньої освіти спільно з АПН та іншими науковими і методичними установами. До розробки цих матеріалів можуть залучатися автори навчальних видань, що апробуються.

3.4. Обласні інститути післядипломної педагогічної освіти або методичні установи, яким доручено проводити апробацію, до 1 жовтня поточного року надають НМЦ середньої освіти інформацію про навчальні заклади і вчителів, які будуть здійснювати апробацію навчального видання, та відповідальну особу, що організовує апробацію в регіоні. На підставі цієї інформації з ними укладаються угоди та обумовлюються строки і форми звітності.

3.5. Методичні рекомендації та матеріали для проведення науково-методичних заходів з апробації надсилаються в регіони, де вона проводиться згідно з наказом Міністерства, не пізніше 1 місяця до строку подання звіту.

*Перший заступник начальника департаменту розвитку загальної середньої, дошкільної та позашкільної освіти
Міністерства освіти і науки України*

Я. П. Корнієнко

Додаток № 2
Інформація про проведення апробації навчальної літератури

№ п/п	Назва, клас, автор підручника	Назва навчального закладу	Адрес і телефон навчального закладу	Кількість учнів	ІПБ вчителя
1.					

Директор ОШПО
Відповідальний за проведення апробації

Додаток № 3
Перелік питань для аналізу пробних
та експериментальних підручників

1. Зміст:

- 1.1 Відповідність діючій програмі;
- 1.2. Врахування вікових особливостей, попередньої підготовки учнів;
- 1.3. Загальна характеристика науковості викладу навчального матеріалу;
- 1.4. Спрямованість навчального матеріалу на формування:
 - науково-теоретичного мислення;
 - мотивації навчання;
 - світоглядних позицій;
- 1.5. Використання інноваційних педагогічних технологій;
- 1.6. Послідовність, логічність викладу матеріалу;
- 1.7. Оптимальність розподілу матеріалу відповідно нормам навчального часу;
- 1.8. Відповідність підручника принципу наступності, логічної послідовності, органічності поєднання з попередніми та наступними навчальними виданнями цього курсу;
- 1.9. Якість та доцільність ілюстративного матеріалу (схеми, таблиці, малюнки, рисунки, фотознімки);
- 1.10.* Використання засобів виразності і образності мови для посилення емоційного впливу навчального тексту.

2. Методичний апарат:

- 2.1. Відповідність системи питань, завдань, вправ вимогам Державного стандарту загальної середньої освіти;
- 2.2. Наявність завдань різного ступеня складності;
- 2.3. Різноманітність та оригінальність завдань;
- 2.4. Спрямованість на :
 - розвиток логічного мислення;
 - творчих здібностей;
 - пізнавальної активності;
- 2.5. Методична цінність ілюстративного матеріалу.

3. Поліграфічне виконання:

- 3.1. Якість естетичного оформлення;
- 3.2. Спрямованість на розвиток естетичного смаку;
- 3.3. Дотримання гігієнічних, поліграфічних вимог (шрифт, формат, вага).

4. Зауваження та пропозиції.

5. Висновки.

* для підручників гуманітарного циклу

Надсилати до Науково-методичного центру середньої освіти МОН України до 1 червня.

Додаток № 4

Таблиця узагальнення результатів опитування батьків

Область _____

Назвіть підручник (навчальний посібник) _____

Автори, рік видання _____

В опитуванні брало участь _____ респондентів із _____

загальноосвітніх навчальних закладів

№ п/п	Запитання	Варіанти відповіді			
		Так	Більше «так», ніж «ні»	Більше «ні», ніж «так»	Ні
1.	Чи розуміє Ваша дитина зміст навчального матеріалу підручника?				
2.	Чи потребує дитина Вашої допомоги для того, щоб зрозуміти зміст параграфу або завдання?				
3.	Чи може ваша дитина, якщо вона була відсутня на уроці, самостійно засвоїти тему за підручником?				
4.	Чи легко дитині зрозуміти схеми, графіки, діаграми, таблиці, малюнки?				
5.	Чи зацікавлює дитину матеріал підручника?				
6.	Чи подобаються дитині ілюстрації підручника?				
7.	Чи відповідає дана книга в цілому Вашим уявленням про якісний шкільний підручник?				
8.	Чи читає Ваша дитина іншу літературу, окрім цього підручника, щоб оволодіти навчальною програмою?				

Ваші побажання щодо поліпшення якості даного підручника _____

Дякуємо за Ваші відверті відповіді!

Додаток № 5
Таблиця узагальнення результатів опитування вчителів

Назва підручника (навчального посібника) _____
 Автори, рік видання _____
 Категорія _____
 Прочитайте запитання анкети, поставте знак «+» напроти вибраного варіанту відповіді (відповідь може бути тільки одна на кожне запитання, якщо є зауваження, впишіть їх до колонки «Коротке пояснення»)

№ п/п	Запитання	Так		Більше «ні», ніж «так»		Більше «ні», ніж «так»		Коротке пояснення
		3	4	5	6	7		
1.	Зв'язок змісту підручника з цілями навчання							
1.1	Чи всі розділи програми достатньо розкриті в підручнику?							
1.2	Чи досконала, на Вашу думку, програма з зазначеного пред-мета?							
1.3	Чи повністю програма враховує вікові особливості учнів (не завищена)?							
1.4	Чи є, на Вашу думку, потреба в розвантаженні програмового змісту?							
1.5	Чи рівномірно розподілений матеріал між розділами?							
1.6	Чи зберігається послідовність викладу матеріалу в підручнику?							
1.7	Чи чітко сформульовані завдання кожного розділу?							

1	2	3	4	5	6	7
1.8	Чи дає змогу структура підручника легко звертатися до матеріалу, вивченого раніше?					
2.	Мова підручника					
2.1	Чи чітко й зрозуміло для учнів дається визначення головних програмових понять?					
2.2	Чи відповідає мова й словникове наповнення віковому рівню учнів?					
2.3	Чи не об'яжені тексти підручника незрозумілими для дітей словами (архаїзмами, неологізмами тощо)?					
3.	Навчальні ситуації та практичні роботи					
3.1	Чи пропонує підручник навчальні ситуації?					
3.2	Чи надає підручник достатньо теоретичної інформації для виконання завдань?					
3.3	Чи наявні в підручнику вправи, завдання та ілюстрації, що викликають у дітей зацікавленість?					
3.4	Чи демонструє підручник зв'язок набутих знань із сучасним життям?					
4.	Ілюстрації					
4.1.	Чи достатня кількість ілюстрацій у підручнику?					

1	2	3	4	5	6	7
4.2	Чи унаочнюють ілюстрації подану інформацію?					
4.3	Чи надає ілюстрація додаткову інформацію порівняно з текстом?					
4.4	Чи відповідають ілюстрації сучасному світосприйманню учнів?					
5.	Оцінювання результатів навчання					
5.1	Чи забезпечує підручник формування загальнонавчальних умінь і навичок (наявність пам'яток, алгоритмів, схем-опор)?					
5.2	Чи достатньо різноміривневих вправ, завдань?					
5.3	Чи наводяться в підручнику приклади правильного виконання завдань?					
5.4	Чи пропонує підручник творчі завдання, що дають змогу проявити здібності талановитим дітям?					
5.5	Чи заохочує підручник учнів до застосування набутих знань?					
5.6	Чи передбачене в ході роботи постійне звертання до попередньо набутих знань?					
6.	На допомогу вчителю					
6.1	Чи цікаво учням працювати з підручником?					
6.2	Чи зручно користуватися книгою?					
6.3	Чи свідомо використані 4 сторінки обкладинки (форзац)?					

1	2	3	4	5	6	7
6.4	Чи присутній інформаційний апарат для вчителя?					
6.5	Чи пояснюється для вчителів та учнів, як користуватись підручником (у вступі, передмові чи методичних порадах автора)?					
6.6	Як Ви вважаєте, чи потрібне пояснення, зазначене в п. 6.5?					
6.7	Чи достатньо продумана наступність підручників з одного предмета по класах					
6.8	Чи враховано в підручнику внутріпредметні та міжпредметні звички?					
6.9	Чи дублюється зміст матеріалу інших навчальних предметів (Яких саме? Чи доцільне дублювання?)					

Ваші побажання щодо поліпшення якості даного підручника _____

Дякуємо за Ваші відповіді

Про затвердження Положення про порядок організації та проведення апробації електронних засобів навчального призначення для загальноосвітніх навчальних закладів

НАКАЗ

*Міністерства освіти і науки України
від 2 червня 2004 р. № 433*

*Зареєстровано в Міністерстві юстиції України
21 червня 2004 р. за № 757/9356*

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 11.03.99 № 348 «Про затвердження комплексного плану заходів щодо розвитку загальної середньої освіти в 1999–2012 роках» та з метою впровадження в практику загальноосвітніх навчальних закладів України сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і забезпечення їх високоякісними педагогічними програмами засобами наказую:

1. Затвердити Положення про порядок організації та проведення апробації електронних засобів навчального призначення для загальноосвітніх навчальних закладів (додається).

2. Міністру освіти Автономної Республіки Крим, начальникам управлінь освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій довести Положення про порядок організації та проведення апробації електронних засобів навчального призначення для загальноосвітніх навчальних закладів до відома керівників навчальних закладів.

3. Даний наказ та Положення про порядок організації та проведення апробації електронних засобів навчального призначення для загальноосвітніх навчальних закладів опублікувати в «Інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України» та розмістити на сайті Міністерства.

4. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника Міністра Огнев'юка В. О.

Міністр В. Г. Кремень

*Затверджено наказом
Міністерства освіти і науки України
від 2 червня 2004 р. № 433*

*Зареєстровано в Міністерстві юстиції України
21 червня 2004 р. за № 757/9356*

Положення про порядок організації та проведення апробації електронних засобів навчального призначення для загальноосвітніх навчальних закладів

1. Загальні положення

1.1. Це Положення розроблено відповідно до законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про інноваційну діяльність», Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 07.11.2000 № 522, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 26.12.2000 за № 946/5167.

1.2. Положення визначає основні організаційні засади та порядок проведення апробації електронних засобів навчального призначення в загальноосвітніх навчальних закладах.

1.3. Апробація — перевірка електронних засобів навчального призначення (програмне забезпечення навчального призначення: імітаційні, моделюючі, контролюючі комп'ютерні програми; бази даних та бази знань; електронні підручники та посібники; електронні словники, публікації у комп'ютерній мережі тощо) щодо їх педагогічної доцільності, за результатами якої виносяться рішення з упровадження зазначених засобів у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів.

Електронні засоби навчального призначення — засоби навчання, що зберігаються на цифрових або аналогових носіях даних і відтворюються на електронному обладнанні.

1.4. Апробації підлягають електронні засоби, призначені для тиражування на електронних носіях або публікації у комп'ютерній мережі, потребу в яких мають навчальні заклади.

1.5. Апробація здійснюється на базі навчальних закладів, які затверджуються наказом Міністерства освіти і науки України.

2. Основна мета апробації

2.1. Основною метою проведення апробації є визначення педагогічної доцільності та ефективності використання електронних

засобів навчального призначення для подальшого впровадження в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів.

2.2. Апробація передбачає:

- визначення науково-методичного рівня електронних засобів навчального призначення, що апробується;
- здійснення контрольних зрізів під час проведення апробації на предмет засвоєння учнями навчального матеріалу на заняттях з використанням електронних засобів навчального призначення;
- оцінювання електронних засобів навчального призначення щодо відповідності їх психолого-педагогічним та ергономічним вимогам до засобів навчання нового покоління;
- підбиття підсумків апробації електронних засобів навчального призначення за висновками експертної комісії Міністерства освіти і науки України щодо доцільності їх упровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів.

3. Організація проведення апробації

3.1. Організаційні та науково-методичні заходи щодо організації проведення апробації в загальноосвітніх навчальних закладах здійснює Науково-методичний центр організації розробки та виробництва засобів навчання Міністерства освіти і науки України спільно з науковими працівниками Інституту педагогіки, Інституту засобів навчання та Інституту психології АПН України.

3.2. Апробація здійснюється за наявності документів, що підтверджують право власності на програмний засіб у цілому, і використаних для його створення матеріалів та інструментальних засобів.

3.3. Обов'язковій апробації підлягають електронні засоби, що розроблені та виготовлені за кошти державного бюджету, замовником яких є Міністерство освіти і науки України.

3.4. Апробація здійснюється протягом навчального року.

3.5. Кількість загальноосвітніх навчальних закладів для проведення апробації визначається Науково-методичним центром організації розробки та виробництва засобів навчання з урахуванням вимог репрезентативності і вірогідності одержаних результатів та за погодженням з Міністерством освіти і науки України.

3.6. Організація проведення апробації в регіонах здійснюється інститутами післядипломної освіти педагогічних працівників та іншими методичними установами за наказом місцевих органів управління освітою. Ними контролюється хід апробації

у визначених навчальних закладах регіону і подаються звіти про результати апробації до Міністерства освіти і науки України.

Заходи щодо проведення апробації вносяться до планів роботи відповідних інститутів післядипломної педагогічної освіти або методичних установ.

3.7. Інститути післядипломної педагогічної освіти або методичні установи, яким доручено проводити апробацію, подають до Науково-методичного центру організації розробки та виробництва засобів навчання інформацію про навчальні заклади та педагогічних працівників, які здійснюватимуть апробацію, та відповідальну особу, на яку покладено організацію апробації в регіоні.

3.8. Загальноосвітні навчальні заклади, де проводитиметься апробація, повинні мати відповідну матеріальну базу і кадрове забезпечення. Перелік загальноосвітніх навчальних закладів формується та погоджується з Міністерством освіти і науки України за поданням обласного управління освіти і науки України.

3.9. Вимоги до загальноосвітніх навчальних закладів, де проводитиметься апробація:

- наявність комп'ютерного класу, обладнаного сучасною мультимедійною комп'ютерною технікою з мультимедійним комп'ютером (комп'ютер і телевізор, комп'ютер, проектор та екран);
- наявність технічної бази для забезпечення використання на комп'ютерах операційних систем Windows 98, 2000, XP;
- на комп'ютерах має бути встановлено ліцензійне програмне забезпечення;
- комп'ютери повинні мати доступ до мережі Інтернет (бажано з виділеною лінією);
- високий рівень викладання навчальних дисциплін (показники участі учнів загальноосвітнього навчального закладу у Всеукраїнських учнівських предметних олімпіадах II, III та IV етапів);
- наявність у загальноосвітньому навчальному закладі посади інженера або лаборанта з обслуговування комп'ютерної техніки.

3.10. Респондентами апробації електронних засобів є учні, вчителі, методисти та науковці.

3.11. Кваліфікаційні вимоги до вчителя, який виявив бажання брати участь в апробації:

- високий рівень фахової майстерності (не нижче I кваліфікаційної категорії);
- уміння працювати з комп'ютерною технікою;
- досвід використання електронних засобів навчального призначення у навчально-виховному процесі.

3.12. Узагальнення результатів апробації здійснюється експертною комісією, склад якої затверджується наказом Міністерства освіти і науки України.

До складу експертної комісії Міністерства освіти і науки України входять наукові працівники інститутів АПН України, практичні працівники загальноосвітніх навчальних закладів та методи обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти.

4. Етапи проведення апробації

4.1. Апробація проводиться за наказом Міністерства освіти і науки України, який визначає:

- перелік електронних засобів навчального призначення, що підлягають апробації;
- термін проведення апробації;
- відповідальних за проведення апробації на місцях за поданням (заявкою) обласних (міських) управлінь освіти і науки;
- склад експертної групи для узагальнення результатів апробації;
- регіони, навчальні заклади, установи та організації, підвідомчі МОН України, де проводитиметься апробація.

4.2. Апробація здійснюється за такими етапами:

- організація проведення апробації (наказ про проведення апробації);
- робота вчителів із супроводжувальною документацією до електронного засобу навчального призначення та проведення підготовчої роботи щодо організації апробації конкретного засобу;
- проведення апробації на базі загальноосвітніх навчальних закладів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України;
- узагальнення отриманих результатів апробації членами експертної комісії;
- розгляд узагальнених результатів апробації, підготовлених спільно з АПН України, на колегії Міністерства освіти і науки України.

5. Підбиття підсумків апробації

5.1. Підбиття підсумків результатів, отриманих у ході апробації, проводиться експертною комісією Міністерства освіти і науки України протягом двох місяців після завершення апробації.

5.2. Експертна комісія здійснює аналіз матеріалів (анкет, результатів зрізів знань учнів), надісланих з інститутів післядипломної педагогічної освіти за результатами апробації електронних засобів навчального призначення в загальноосвітніх навчальних закладах.

5.3. За підсумками результатів апробації експертна комісія подає обґрунтовані висновки для розгляду на колегії Міністерства освіти і науки України.

5.4. Електронним засобам навчального призначення, що за результатами апробації отримали позитивну оцінку, надається Міністерством освіти і науки України гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» та приймається рішення щодо подальшого їх використання у загальноосвітніх навчальних закладах.

*Директор департаменту
загальної середньої та дошкільної освіти*

П. Б. Полянський

Про затвердження Положення про навчальні кабінети загальноосвітніх навчальних закладів

НАКАЗ

*Міністерства освіти і науки України
від 20 липня 2004 р. № 601*

*Зареєстровано в Міністерстві юстиції України
9 вересня 2004 р. за № 1121/9720*

Відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту» з метою підвищення рівня організації навчально-виховного процесу і оснащення навчального середовища загальноосвітніх навчальних закладів наказую:

1. Затвердити Положення про навчальні кабінети загальноосвітніх навчальних закладів (додається).

2. Міністру освіти і науки Автономної Республіки Крим, начальникам управлінь освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій довести наказ до відома керівників місцевих органів управління освітою та керівників загальноосвітніх навчальних закладів.

3. Положення про навчальні кабінети загальноосвітнього навчального закладу опублікувати в «Інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України» та розмістити на сайті Міністерства.

4. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника Міністра Огнев'юка В. О.

Міністр В. Г. Кремень

*Затверджено наказом
Міністерства освіти і науки України
від 20 липня 2004 р. № 601*

*Зареєстровано в Міністерстві юстиції України
9 вересня 2004 р. за № 1121/9720*

Положення про навчальні кабінети загальноосвітніх навчальних закладів

1. Загальні положення

Положення про навчальні кабінети (далі — кабінети) розроблено відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту» та інших законодавчих актів України.

Дія цього Положення поширюється на навчальні кабінети, що існують і створюються у загальноосвітніх навчальних закладах.

Це Положення визначає загальні та спеціальні вимоги до матеріально-технічного оснащення кабінетів згідно із санітарно-гігієнічними правилами та нормами і є обов'язковим для їх організації в загальноосвітніх навчальних закладах (далі — заклади) незалежно від типу та форми власності.

Кабінетом вважається класна кімната закладу зі створеним навчальним середовищем, оснащеним сучасними засобами навчання та шкільним обладнанням.

2. Мета, завдання та основні форми організації навчальних кабінетів

2.1. Основна мета створення кабінетів полягає у забезпеченні оптимальних умов для організації навчально-виховного процесу та реалізації завдань відповідно до Державного стандарту базової і повної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2004 року за № 24.

2.2. Завданням функціонування навчальних кабінетів є створення передумов для:

- організації індивідуального та диференційованого навчання;
- реалізації практично-дійової і творчої складових змісту навчання;
- забезпечення в старшій школі профільного і поглибленого навчання;
- організації роботи гуртків та факультативів;
- проведення засідань шкільних методичних об'єднань;
- індивідуальної підготовки вчителя до занять та підвищення його науково-методичного рівня.

2.3. Перед початком навчального року проводиться огляд кабінетів з метою визначення стану готовності їх до проведення занять.

2.4. Державні санітарні правила і норми облаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу мають відповідати вимогам, затвердженим постановою Головного державного санітарного лікаря України від 14.08.2001 № 63 (далі — ДСанПіН 5.5.2.008-01), та ДБН В.2.2-3-97 «Будинки та споруди навчальних закладів».

3. Типи навчальних кабінетів

3.1. Організація навчальних кабінетів передбачає:

- визначення предметної специфіки;
- розміщення кабінетів;
- оснащення засобами навчання та шкільним обладнанням за єдиними вимогами до упорядкування та удосконалення організаційно-педагогічних умов функціонування цих кабінетів.

3.2. У закладах можуть створюватись такі типи навчальних кабінетів:

- кабінети з окремих предметів;
- комбіновані кабінети з декількох споріднених предметів — класна кімната з набором навчально-методичної інформації та матеріально-технічного забезпечення для декількох предметів.

3.3. У закладах створюються кабінети: фізики, інформатики, біології, хімії, майстерень трудового навчання, обслуговуючої праці з лабораторними приміщеннями, що прилягають до цих кабінетів, спортивні, актові зали та інші кабінети відповідно до умов і потреб закладу.

Лабораторні приміщення повинні мати вихід до кабінету та окремий вихід у коридор чи на подвір'я школи.

3.4. Переважно у початкових школах і загальноосвітніх навчальних закладах з малою наповнюваністю класів можуть створюватись комбіновані кабінети для викладання споріднених предметів.

Найбільш доцільним є поєднання предметів, що належать до однієї освітньої галузі, мають споріднене обладнання, наприклад хімії та біології, фізики й астрономії, біології і природознавства, правознавства та історії, мови й літератури тощо.

3.5. Майстерні для проведення занять з технічних та обслуговуючих видів праці і комбіновані кабінети — розміщують на першому поверсі, як правило, ізольовано від інших основних приміщень, і вони повинні мати окремий вихід на шкільне подвір'я.

3.6. У загальноосвітніх навчальних закладах з допрофесійним або професійним навчанням обладнується кабінет з відповідних

навчальних дисциплін (за умови, що школа не обслуговується міжшкільним навчально-виробничим комбінатом).

3.7. Фізкультурно-спортивні зали належить розміщувати не вище другого поверху, актові — не вище третього згідно з ДБН В.2.2-3-97 п. 3.8.

3.8. Для дотримання безпечності руху учнів під час перерв, розміщення кабінетів (якщо у школі існує кабінетна система) на поверххах здійснюється шляхом поєднання на одному поверсі (в одному блоці або секції закладу) кабінетів для 5–9 класів, для 10–12 класів — на іншому (в іншому блоці або секції).

Класні кімнати для учнів I класів слід розміщувати не вище другого поверху, а 2–4 — не вище третього згідно з ДБН В.2.2-3-97 п. 3.29.

3.9. Розташування кабінетів може змінюватись відповідно до зміни спеціалізації навчального закладу, співвідношення класів та кількості учнів у них чи інших причин.

4. Матеріально-технічне забезпечення навчальних кабінетів

4.1. Комплектація кабінетів обладнанням здійснюється відповідно до типових переліків навчально-наочних посібників, технічних засобів навчання та обладнання загального призначення для загальноосвітніх навчальних закладів.

4.2. Шкільні меблі та їх розміщення у кабінетах (класних кімнатах) та майстернях має відповідати санітарно-гігієнічним правилам та нормам (п.8.2 ДСанПіН 5.5.2.008-01) і здійснюватися відповідно до вимог ДБН В.2.2-3-97 «Будинки та споруди навчальних закладів».

У класних кімнатах та кабінетах початкової, основної і старшої школи встановлюються шкільні меблі: парти, (одно-) двомісні учнівські столи та стільці учнівські, в кабінетах хімії, фізики та біології — спеціальні двомісні лабораторні столи, прикріплені до підлоги (трьох розмірів за 4, 5, 6 ростовими групами).

Шкільні меблі мають шість розмірів за ростовими групами та маркуванням їх у вигляді ліній відповідного кольору. Зріст учнів до 115 см (1-а група) — лінія оранжевого кольору, 115–130 см (2-а група) — фіолетового, 130–145 см (3-а група) — жовтого, 146–160 см (4-а група) — червоного, 161–175 см (5-а група) — зеленого і більше 175 см (6-а група) — блакитного.

Парти (столи учнівські) повинні бути тільки стандартні, при цьому стіл і стілець мають бути однієї групи (п. 8.2 ДСанПіН 5.5.2.008-01).

У кожному кабінеті (класній кімнаті) слід передбачити наявність меблів двох-трьох розмірів з перевагою одного з них або

трансформативні столи зі зміною висоти згідно з антропометричними даними школярів. У класних кімнатах повинна бути нанесена кольорова мірна вертикальна лінійка для визначення учням необхідного розміру меблів (п. 8.2 ДСанПіН 5.5.2.008-01).

4.3. Робочі місця вчителів фізики, хімії, біології та трудового навчання монтуються на підвищенні, обладнуються демонстраційним столом (у кабінетах хімії та біології з препараторською частиною — висотою 75 см). Тумби стола оснащують спеціальними пристроями (ящиками) для зберігання інструментів, хімічного посуду, мікропрепаратів і приладів, що використовуються для проведення дослідів. До демонстраційної частини стола (висотою 90 см) підводять електричний струм, воду і каналізацію. Робочі площі столів повинні бути покриті спеціальними матеріалами, стійкими до механічних та термічних пошкоджень, хімічних реактивів. У кабінеті хімії та біології робоче місце вчителя доцільно обладнати витяжною шафою з вільним доступом до неї.

У кабінеті хімії необхідно обладнати демонстраційний стіл витяжною шафою (розміром $64 \times 85 \times 250$ см) під кутом 45° , додатковим місцевим освітленням, підведенням гарячої та холодної проточної води відповідно до вимог ДСанПіН 5.5.2.008-01.

4.4. Кабінет фізики забезпечується системою електрообладнання із загальних стаціонарних та спеціалізованих взаємозв'язаних електричних пристроїв і джерел, які вмикаються до мережі змінного трифазного струму (з фазною напругою 127 або 220 В) та однофазного (від 5 до 250 В), постійного струму з напругою від 0 до 100 В. У лаборантській встановлюється центральний щиток, від якого подається однофазний і трифазний струм на розподільний щиток, з випрямлячем і регулятором напруги (розміщеним поряд з класною дошкою).

До учнівських столів у кабінеті фізики підводиться постійний електричний струм (до 42 В).

4.5. У кожному кабінеті (класній кімнаті) розміщується класна (аудиторна) дошка різних видів: на одну, три або п'ять робочих площ у розгорнутому або складеному вигляді.

Середній щит класної (аудиторної) дошки на три або п'ять робочих площ може бути використаний для демонстрації екранно-звукових засобів навчання на навісному екрані.

На окремих робочих площах залежно від специфіки предмета може бути:

- розташовано набірне полотно для демонстрації розрізних карток зі словами, літерами, складами, реченнями, цифрами та лічильним матеріалом тощо — для початкових класів;

- нанесено контурну карту України або півкуль — для кабінету географії;
- нанесено графічну сітку для проведення уроків каліграфічного письма — для початкової школи;
- накреслено графічну сітку для побудови графіків — у кабінетах математики і фізики.

Одна з робочих площ може мати магнітну основу з кріпленнями для демонстрації навчально-наочних посібників (таблиць, карт, моделей-аплікацій тощо).

Робочі площі на звороті дошки можуть бути покриті білим кольором для нанесення написів за допомогою спеціальних фломастерів.

Поряд з класною (аудиторною) дошкою в кабінетах галузі технологій і математики розміщують демонстраційні креслярські інструменти.

4.6. Лабораторні приміщення відповідно до специфіки обладнуються: витяжною шафою, секційними шафами для збереження приладів та лабораторного посуду, металевими шафами або сейфами для збереження хімічних реактивів, рукомийником, столом для підготовки дослідів, приладів і навчально-наочних посібників для занять, однотумбовим столом для роботи вчителя та лаборанта.

4.7. Хімічний посуд зберігається у лабораторних приміщеннях, розташовується окремо у залежності від розміру, виду і матеріалу (пластмаса, скло, метал), з якого він виготовлений.

Посуд для збереження реактивів повинен мати етикетки з чітким і яскравим написом їх назви. Усі шафи для зберігання хімічних реактивів повинні замикатися.

Хімічні реактиви зберігаються та розміщуються залежно від їх властивостей (гігроскопічні реактиви, легкі, горючі і органічні речовини, кислоти).

На посуді з отруйними речовинами має бути етикетка з написом «Отрута», з горючими — етикетка з написом червоного кольору та знаком оклику — «Вогнебезпечно!».

4.8. Місця зберігання засобів навчання нумеруються і позначаються назвами на етикетках, що заносяться до інвентарної книги.

4.9. Усі матеріальні цінності кабінету обліковуються в інвентарній книзі встановленого зразка, яка повинна бути прошнурована, пронумерована та скріплена печаткою (додаток 1).

4.10. Матеріальні об'єкти (предмети) і матеріали, що витрачаються в процесі роботи (хімреактиви, посуд, міндобрива тощо) заносяться до матеріальної книги (додаток 2).

4.11. Облік та списання морально та фізично застарілого обладнання, навчально-наочних посібників проводиться відповідно до інструкцій, затверджених Міністерством фінансів України.

4.12. Кабінети і майстерні мають бути забезпечені:

- аптечкою з набором медикаментів для надання першої медичної допомоги;
- первинними засобами пожежогасіння відповідно до Правил пожежної безпеки для закладів, установ і організацій системи освіти України.

4.13. Вимоги пожежної безпеки для всіх навчальних приміщень визначаються НАПБ В.01.050-98/920 Правила пожежної безпеки для закладів, установ і організацій системи освіти України, затверджених спільним наказом Міносвіти України і Головним управлінням Державної пожежної охорони МВС України від 30.09.98 № 348/70, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 17.12.98 за № 800/3240 (із змінами і доповненнями).

5. Навчально-методичне забезпечення навчальних кабінетів

5.1. Навчально-методичне забезпечення кабінетів складається з навчальних програм, підручників, навчальних та методичних посібників (не менше одного примірника кожної назви) з предмету, типовими переліками навчально-наочних посібників та обладнання загального призначення, зразків навчально-наочних посібників, навчального обладнання у кількості відповідно до вимог зазначених переліків.

5.2. Розподіл та збереження засобів навчання і навчального обладнання здійснюються згідно з вимогами навчальних програм за розділами, темами і класами відповідно до класифікаційних груп, у кабінеті (класній кімнаті), лабораторних приміщеннях по секціях меблів спеціального призначення.

5.3. У кабінеті (класній кімнаті) створюється тематична картотека дидактичних та навчально-методичних матеріалів, навчально-наочних посібників, навчального обладнання, розподілених за темами та розділами навчальних програм. Картки розміщуються в алфавітному порядку.

5.4. У кабінеті фізики, інформатики, хімії, майстернях трудового навчання, обслуговуючої праці має бути інструкція і журнали ввідного та періодичного інструктажу з техніки безпеки, пожежної безпеки.

5.5. Додатково кабінети можуть бути оснащені:

- підручниками та навчальними посібниками для кожного учня;
- фаховими журналами;

- інформаційними збірниками Міністерства освіти і науки України;
- бібліотечною суспільно-політичної, науково-популярної, довідково-інформаційної і методичної літератури;
- матеріалами перспективного педагогічного досвіду, розробками відкритих уроків та виховних заходів;
- інструкціями для виконання лабораторних і практичних робіт, дослідів, спостережень, фізичного практикуму тощо;
- краєзнавчими матеріалами;
- інструментами і матеріалами для відновлення і виготовлення саморобних засобів навчання.

6. Оформлення навчальних кабінетів

6.1. На входних дверях кабінету повинен бути відповідний напис на табличці з назвою кабінету: «Кабінет фізики», «Кабінет хімії», «Кабінет інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій навчання» тощо.

Крім того, на входних дверях класної кімнати може бути цифрове позначення та літера класу, за якою закріплений даний клас початкової школи, наприклад «1-А клас».

6.2. Для оформлення кабінетів передбачено створення навчально-методичних експозицій змінного та постійного характеру.

6.3. До постійних експозицій відповідно до спеціалізації кабінету належать:

- державна символіка;
- інструкція з безпеки праці та пожежної безпеки, правила роботи в кабінеті;
- портрети видатних учених, письменників, композиторів;
- таблиці сталих величин, основних формул;
- еволюція органічного світу та його класифікація;
- таблиця періодичної системи елементів Д.І.Менделєєва, електрохімічний ряд напруг металів, розчинність солей, основ і кислот;
- системи вимірювання фізичних одиниць;
- політична карта світу, політико-адміністративна карта України, фізична карта України тощо.

6.4. У класних кімнатах початкової школи необхідно розмістити:

- правила пожежної безпеки та дорожнього руху;
- класний куточок, де записано права і обов'язки школярів, правила поведінки учнів, органи самоврядування, відображено життя колективу класу.

6.5. У секційних шафах кабінетів демонструються прилади, колекції, муляжі тощо.

6.6. До експозицій змінного характеру належать:

- виставка кращих робіт учнів;
- матеріали до теми наступних уроків, орієнтовні завдання тематичного оцінювання, державної атестації;
- додаткова інформація відповідно до навчальної програми, зокрема, про життєвий і творчий шлях письменників, учених, висвітлення поточних подій у нашій країні та за її межами;
- матеріали краєзнавчого характеру;
- результати експериментальної та дослідницької роботи учнів;
- результати учнівських олімпіад, конкурсів, турнірів тощо.

Матеріали експозицій оновлюються при переході до вивчення нової теми.

6.7. Для розташування експозицій використовуються змінні пластинчасті, перфоровані або решітчасті стенди, що розміщують на стінах.

6.8. Навчальні кабінети загальноосвітнього навчального закладу повинні бути забезпечені настінними термометрами або психрометрами.

З пристроями для зберігання матеріалів та інструментів для ремонту приладів, пристроями для миття і сушіння посуду та дистиллятором, які монтуються на стіні.

7. Керівництво навчальним кабінетом

7.1. Роботою кабінету керує завідувач, якого призначає директор з числа досвідчених учителів наказом по загальноосвітньому навчальному закладу.

7.2. Завідувач кабінету несе відповідальність за упорядкування, зберігання й використання навчально-наочних посібників, обладнання та інших матеріальних цінностей.

7.3. До обов'язків завідувача кабінетом належать:

- складання перспективного плану оснащення кабінету;
- забезпечення умов для проведення уроків;
- сприяння оновленню та удосконаленню матеріальної бази кабінету;
- систематизація та каталогізація матеріальних об'єктів;
- забезпечення дотримання в кабінеті правил електричної та пожежної безпеки, чистоти, порядку тощо;
- систематичне ведення інвентарної книги із занесенням до неї відповідних змін про нові надходження, витрати та списання матеріальних цінностей;
- керування і контроль за роботою лаборанта, надання йому практичної допомоги та сприяння підвищенню рівня його кваліфікації.

7.4. Розмір посадового окладу (ставки заробітної плати) завідувача кабінетом (майстернею) загальноосвітніх навчальних закладів встановлюється згідно з наказом МОН України від 29.03.2001 № 161, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 03.04.2001 за № 303/5494.

7.5. Перспективний план оснащення кабінету засобами навчання та шкільним обладнанням складає завідувач кабінету за погодженням з директором закладу, у разі необхідності (закупівля і встановлення нового складного обладнання) — з місцевим органом управління освітою, органами державної санітарно-епідеміологічної служби та пожежної охорони.

У відповідності до Положення про піклувальну раду загальноосвітнього навчального закладу, затвердженого наказом МОН України від 05.02.2001 № 45 і зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 19.01.2001 за № 146/5337 і в межах, що належать до компетенції піклувальної ради, робота і матеріально-технічне оснащення навчальних кабінетів контролюються і спрямовуються піклувальною радою загальноосвітнього навчального закладу.

7.6. За згодою директора (заступника директора) закладу приміщення кабінетів можуть використовуватись для проведення уроків з інших предметів, виховних заходів, батьківських зборів.

7.7. Лаборант несе перед завідувачем кабінету відповідальність за належне зберігання навчального обладнання, навчально-наочних посібників, посуду, хімічних реактивів і матеріалів тощо.

7.8. До обов'язків лаборанта належать:

- систематичне вдосконалення своїх знань, практичних умінь і навичок із забезпечення викладання навчального предмета;
- забезпечення в приміщенні навчального кабінету чистоти повітря і порядку розміщення засобів навчання і шкільного обладнання.

**Про затвердження Нормативів
наповнюваності груп дошкільних
навчальних закладів (ясел-садків)
компенсуючого типу, класів спеціальних
загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів),
груп подовженого дня і виховних груп
загальноосвітніх навчальних закладів
усіх типів та Порядку поділу класів на
групи при вивченні окремих предметів
у загальноосвітніх навчальних закладах**

НАКАЗ

*Міністерства освіти і науки України
від 20 лютого 2002 р. № 128*

*Зареєстровано в Міністерстві юстиції України
6 березня 2002 р. за № 229/6517*

*Зміни тексту; Наказ зареєстровано МОН
№ 844/7132 24.10.2002
№ 572 09.10.2002*

На виконання статті 14 Закону України «Про дошкільну освіту» та статті 14 Закону України «Про загальну середню освіту» наказую:

1. Затвердити Нормативи наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп подовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів та Порядок поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах згідно з додатками 1 та 2.

2. Визнати таким, що втратив чинність, наказ Міністерства освіти України від 10.09.97 № 341 «Про нормативи граничної наповнюваності класів, груп, гуртків і нормативи поділу класів при вивченні окремих предметів у середніх закладах освіти», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 06.10.97 за № 453/2257.

3. Контроль за виконанням наказу покласти на заступників Державного секретаря Богомолова А. Г. та Науменка Г. Г.

Державний секретар В. О. Зайчук

*Погоджено:
Міністерство фінансів України
Міністерство охорони здоров'я України*

Додаток 2
до наказу Міністерства освіти і науки України
від 20 лютого 2002 р. № 128

(додаток змінено: Наказ зареєстровано МОН
№ 844/7132 24.10.2002
№572 09.10.2002)

Порядок поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах

При вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах для посилення індивідуальної роботи з учнями запроваджується поділ класів на групи.

Предмети, при вивченні яких класи підлягають поділу на групи	При кількості учнів у класі
1	2
1. При проведенні уроків з трудового навчання (крім загальноосвітніх шкіл-інтернатів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, санаторних та спеціальних загальноосвітніх шкіл /шкіл-інтернатів/)	
5–9-й класи	
міська місцевість	більше 27
сільська місцевість	більше 25
10–12-й класи	більше 27
2. При вивченні державної (незалежно від мови навчання) та інших мов (включаючи іноземну мову), які не є мовами навчання, а вивчаються як предмет	більше 27
3. При вивченні мов національних меншин (наприклад, російської та кримсько-татарської, молдавської та угорської, російської та болгарської тощо)	дві групи з кількістю не менше 8 учнів у кожній
4. При вивченні різних іноземних мов	дві групи з кількістю не менше 8 учнів у кожній
5. При проведенні семінарських, лабораторних і практичних занять за лекційною формою навчання з профільних дисциплін у спеціалізованих школах (школах-інтернатах), гімназіях, ліцеях, колегіумах*	більше 27
6. При проведенні уроків з основ здоров'я та фізичної культури у 10–12-му класах (окремо для хлопців і дівчат)	більше 27, але не менше 8 учнів у групі

7. При проведенні практичних занять з інформатики з використанням комп'ютерів	клас ділиться на 2 групи, але не менше 8 учнів у групі
8. При поглибленому вивченні іноземної мови з 1-го класу 1–12-й класи	клас ділиться на групи з 8–10 чол. у кожній (не більше 3 груп)
9. При поглибленому вивченні іноземної мови з 7-го класу 7–12-й класи	більше 27
10. При проведенні уроків з трудового навчання у 5–12-му класах у спеціальних загальноосвітніх школах (школах-інтернатах) (у спеціальних загальноосвітніх школах (школах-інтернатах) для розумово відсталих дітей у 4–10(11)-му класах)	більше 7
у загальноосвітніх школах-інтернатах для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування	
1–9-й класи	25
10–12-й класи	20

Примітка: * Поділ здійснюється за рішенням педагогічної ради закладу за умови, що гранично допустиме навчальне навантаження на учня не перевищуватиме загальну кількість годин, передбачених навчальним планом для даного класу з урахуванням поділу.

Заняття з лікувальної фізкультури в загальноосвітніх санаторних школах (школах-інтернатах) проводяться за групами з кількістю учнів не менше 7 чоловік.

Заняття з лікувальної фізкультури в спеціальних загальноосвітніх школах (школах-інтернатах) проводяться за групами та індивідуально. Наповнюваність груп 4–6 чоловік згідно з медичними показаннями учнів.

Наповнюваність груп та поділ їх на підгрупи при організації трудової підготовки учнів у міжшкільному навчально-виробничому комбінаті встановлюється в межах коштів, передбачених комбінату загальноосвітніми навчальними закладами на таку підготовку учнів.

Порядок поділу класів на групи при вивченні окремих предметів розповсюджується і на вечірні (змінні) школи.

*Начальник департаменту
економіки та соціального розвитку
П. М. Куликов*

Положення про методичне об'єднання вчителів

1. Загальні положення

1.1. Методичне об'єднання вчителів здійснює навчально-методичне забезпечення середньої освіти та позакласну діяльність з предмету, організовує вдосконалення відповідної фахової освіти і кваліфікації педагогічних працівників навчального закладу згідно з рівнями, визначеними законодавством.

1.2. Головним завданням методичного об'єднання є:

а) розробка, апробація та впровадження новітніх освітніх технологій та систем, перспективного педагогічного досвіду, поліпшення на цій основі організації методичної роботи в школі;

б) організація діяльності наукового товариства учнів у закладі освіти; підготовка та проведення олімпіад з базових дисциплін, конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт, турнірів юних науковців тощо;

в) проведення системи заходів, спрямованих на розвиток творчого потенціалу педагогів, вивчення і узагальнення їхнього перспективного педагогічного досвіду та його впровадження, залучення кращих із них до конкурсів професійної майстерності, навчально-методичної та науково-дослідницької роботи.

2. Структура та функції методичного об'єднання:

2.1. Структура методичного об'єднання включає всіх вчителів навчального закладу за галузями знань державного компонента освіти.

2.2. Підрозділами методичного об'єднання є творчі групи вчителів.

2.3. Керує методичним об'єднанням голова методичного об'єднання вчителів, яка (який) обирається терміном на два роки на загальних зборах методичного об'єднання з відповідної галузі знань із числа педагогічних працівників навчального закладу із відповідною фаховою освітою, яким за результатами атестації встановлена перша або вища кваліфікаційна категорія за наявності стажу роботи за фахом не менше 5 років.

3. Зміст і напрямки роботи методичного об'єднання вчителів.

Зміст роботи методичного об'єднання включає такі напрямки діяльності:

3.1. Аналіз якості освітньо-кваліфікаційного забезпечення навчально-виховного процесу педагогічними кадрами.

3.2. Навчально-методичне консультування педагогічних кадрів навчального закладу.

3.3. Організація безперервного удосконалення фахової освіти та кваліфікації педагогічних кадрів.

З цією метою:

Заступник директора з навчально-виховної роботи:

а) здійснює загальне керівництво діяльністю працівників і несе персональну відповідальність за результати роботи;

б) звітує перед відповідним територіальним відділом освіти, інститутами післядипломної освіти (удосконалення вчителів);

в) здійснює експертну оцінку якості та результативності навчально-виховної роботи педагогічних працівників відповідно до державних освітніх та освітньо-кваліфікаційних стандартів;

г) координує методичну діяльність навчального закладу з відповідними органами управління освітою, інститутами післядипломної освіти (удосконалення вчителів), іншими навчальними закладами району (міста), науково-дослідними установами з метою поширення педагогічного досвіду школи;

д) організовує та проводить представницькі педагогічні заходи: педагогічні виставки, творчі звіти вчителів, конкурси, науково-практичні конференції, педагогічні читання тощо;

е) організовує розробку, апробацію і поширення навчально-методичних матеріалів;

є) систематично вивчає умови навчання та розвитку вихованців навчального закладу та рівень знань, умінь і навичок учнів відповідно до державних освітніх стандартів;

ж) здійснює керівництво роботою з обдарованими дітьми;

з) приймає участь у підготовці навчальних матеріалів та проведенні I (шкільного) етапу олімпіад з базових дисциплін;

и) здійснює керівництво підготовкою команди навчального закладу для участі у подальших етапах олімпіад з базових дисциплін;

і) вивчає стан та результати викладання предметів відповідного циклу компонентів навчального плану та спеціальних дисциплін;

к) аналізує умови забезпечення психофізичного здоров'я учнів, стану викладання предметів, готує рекомендації щодо приведення їх у відповідність до державних стандартів освіти;

л) працює над створенням умов для безперервного вдосконалення фахової освіти і кваліфікації педагогічних працівників, підвищення їх педагогічної компетенції;

м) координує роботу відповідного методичного об'єднання вчителів;

н) здійснює аналітичну діяльність організації навчально-виховного процесу, позакласної та методичної роботи в закладі освіти;

о) призначає наставників до молодих та малодосвідчених вчителів та координує їх роботу;

п) відповідає за атестацію педагогічних працівників методичного об'єднання, готує відповідні документи, відвідує уроки та позакласні заходи з метою вивчення досвіду роботи вчителя, що атестується в поточному навчальному році;

р) готує і подає експертні матеріали для прийняття відповідних рішень з питань кадрового забезпечення закладу освіти, підвищення кваліфікації та змісту атестації педагогічних працівників на підставі фахових висновків, відповідних дипломів, кваліфікаційних посвідчень;

с) готує та видає накази та розпорядження по основній навчальній діяльності закладу освіти відповідно до своїх повноважень, організовує контроль за їх виконанням.

Голова методичного об'єднання вчителів:

а) планує роботу методичного об'єднання на поточний навчальний рік;

б) розподіляє методичні теми педагогічних працівників на поточний навчальний рік та організовує педагогічні читання на засіданнях методичного об'єднання;

в) визначає функціональні обов'язки і ступінь відповідальності членів методичного об'єднання за їх виконання;

г) відповідає за ведення документації шкільного методичного об'єднання (плани роботи, протоколи засідань, тексти виступів, розробки уроків, зразки наочності тощо);

д) відвідує районні (міські) наради голів методичних об'єднань вчителів відповідної галузі знань;

е) складає графік проведення методичних заходів з педагогічними працівниками;

є) вивчає та аналізує роботу шкільного методичного об'єднання, складає списки необхідної науково-методичної літератури, технічних засобів навчання;

ж) створює банк даних (картотеку) педагогічних знахідок, досвіду, освітніх технологій, знайомить з ними членів методичного об'єднання;

з) створює аудіо- та відеотеку кращих освітянських доробок методичного об'єднання школи;

и) збирає зразки кращих письмових робіт, виконаних учнями навчального закладу;

і) організовує пошукові дослідження в галузі розробки та впровадження методики, технологій навчання і виховання;

к) спрямовує свою роботу на виявлення, апробацію та впровадження в практику навчального закладу перспективного

педагогічного досвіду, новинок навчально-методичної літератури, новітніх освітніх технологій та досягнень сучасної науки;

л) призначає вчителів для роботи з обдарованими дітьми;

м) готує навчальні матеріали та проводить I (шкільний) етап олімпіад з базових дисциплін;

н) підводить підсумки та готує відповідні заявки на участь команди школи у подальших етапах олімпіад з базових дисциплін;

о) організовує роботу вчителів по підготовці команди школи у Всеукраїнських олімпіадах з базових дисциплін та конкурсах-захистах науково-дослідницьких робіт МАН «Дослідник»;

п) разом з заступником директора з навчально-виховної роботи готує навчальні матеріали для проведення зрізів знань за річним робочим планом навчального закладу;

р) разом з заступником директора з навчально-виховної роботи складає план проведення предметного тижня, призначає відповідальних та слідкує за його виконанням;

с) звітує про роботу методичного об'єднання на нарадах при директорі та засіданнях педагогічної ради школи.

Про всеукраїнський конкурс «Учитель року»

УКАЗ

Президента України

З метою стимулювання активної участі вчителів у становленні і розвитку національної системи освіти, популяризації кращих педагогічних здобутків і професійної майстерності постановляю:

1. Підтримати ініціативу Міністерства освіти України, Академії педагогічних наук України, Творчої спілки вчителів України, Педагогічного товариства України і заснувати щорічний всеукраїнський конкурс «Учитель року».

2. Кабінету Міністрів України затвердити у місячний строк Положення про щорічний всеукраїнський конкурс «Учитель року», передбачивши, зокрема, що переможцям конкурсу присвоюється звання «Заслужений учитель України».

Президент України Л. КУЧМА

м. Київ, 29 червня 1995 року

№ 489/95

Концепція змісту суперфіналу «Учитель року-2003» у галузі «Іноземна мова»

З метою заохочення вчителів іноземних мов до педагогічної роботи, визначення інноваційних видів їхньої діяльності, вивчення і пропаганди оригінального досвіду проводиться всеукраїнський конкурс «Учитель року». Відповідно до умов конкурсу у ньому беруть участь переможці регіональних конкурсів. За результатами вивчення і аналізу документації, передбаченої умовами змагань, до фіналу відбираються 12 кращих учителів, серед яких в очному змаганні проводиться конкурс за завданнями, визначеними членами журі.

П'ять кращих лауреатів проходять до суперфіналу.

Мета суперфіналу — визначити переможця всеукраїнського конкурсу «Учитель року».

Зміст цього етапу проходить за такими напрямками:

1. Учитель як особистість.
2. Загальна ерудиція учасника.
3. Знання та уміння ефективно використовувати у своїй діяльності здобутки психології, дидактики, методики навчання іноземних мов.

Для виконання означених напрямів журі готує спеціальні завдання, які кожен суперфіналіст реалізує безпосередньо під час проведення конкурсу, якнайповніше використовуючи власний педагогічний досвід, професійну майстерність, інтуїцію та вміння адаптуватись до наявних умов. Усі завдання підготовлені у контексті новітніх досягнень у галузі психології та дидактики (особистісно зорієнтований підхід до учня), методики навчання іноземних мов (комунікативно зорієнтований підхід до навчання).

Пропоновані завдання для проведення суперфіналу відповідають визначеним напрямкам:

1. Учитель як особистість: «Візитна картка учасника суперфіналу».

2. Загальна ерудиція учасника:

а) домашнє завдання «Ваше бачення подальшого розвитку іноземних мов в Україні»;

б) творча розминка (5 завдань для всієї групи учасників).

3. Знання психології, дидактики, методики навчання іноземних мов та уміння їх використовувати у власній педагогічній діяльності:

а) «Сьогодні на уроці» (продемонструвати уміння проектувати фрагмент уроку відповідно до запропонованого завдання);

б) «Навчальне спілкування з учнями — це моя педагогічна творчість» (розв'язати запропоновану навчальну ситуацію в ігровій діяльності).

Частина V

НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС

Про вивчення іноземних мов у 2005–2006 навчальному році

У сфері навчання іноземних мов учнів загальноосвітніх навчальних закладів в останні роки відбулися значні зміни, зумовлені появою нових стандартів, навчальних планів і програм. Як засвідчує шкільна практика, процес оновлення, в основному, відбувається успішно.

Як прийнято у сучасній шкільній дидактиці, загальноосвітні навчальні заклади умовно поділяються на початкову школу (1–4 класи), основну школу (5–9 класи) і старшу або профільну школу (10–12 класи). Вже стала своєрідною історією діяльність усіх ланок освіти, спрямована на ефективне забезпечення процесу навчання іноземних мов учнів початкової школи. Зроблені відповідні узагальнення і висновки, визначені шляхи удосконалення тих сфер, які були не зовсім успішними. Настав час визначити ефективні способи діяльності на майбутнє, яке починається вже з 1-го вересня цього року. Основна школа (5–9 класи) стане об'єктом досліджень. Як для учнів, так і для вчителів це буде новим етапом у їхній спільній діяльності. Для того щоб вона була успішною, варто звернути увагу на кілька чинників, які, на наш погляд, необхідно знати і враховувати під час організації процесу навчання іноземних мов учнів основної школи.

Це формування в учнів комунікативної компетенції, що розуміється як їх здатність спілкуватись іноземною мовою у межах сфер, тем і ситуацій, визначених програмою для кожного класу, використовуючи відповідний мовний і мовленнєвий матеріал. У межах зазначеної мети комплексно розв'язуються такі завдання: 1) розвиваються комунікативні уміння школярів у різних видах мовленнєвої діяльності (говорінні, розумінні зі слуху, читанні, письмі), набуті у початковій школі; 2) здійснюються розвиток і освіта школярів засобами іноземної мови, учні усвідомлюють

зміст і способи життєдіяльності народу країн, мова яких вивчається, через знання його культури, історії, традицій і звичаїв; 3) глибше усвідомлюється роль рідної мови і культури у зіставленні з культурою інших народів; 4) формується переконання у важливості оволодіння іноземною мовою не тільки як засобом міжкультурного спілкування, але й як механізмом досягнення порозуміння між націями і народами у різноманітних сферах життєдіяльності.

У початковій школі в учнів сформувались елементарні базові уміння і навички у всіх видах іншомовленнєвої діяльності, школярі набули певних знань із системи мови, соціокультурних знань, у них склалися певні враження від отриманого досвіду у вивченні іноземної мови, почали формуватись особисте ставлення до цього предмета і усвідомлення власних здібностей до його засвоєння.

В основній школі, починаючи з 5-го класу, повинні активніше застосовуватись методи і прийоми навчальної діяльності, що сприяють подальшому розвитку в учнів мотиваційних процесів, пов'язаних із оволодінням іноземної мови, мають використовуватись види діяльності, спрямовані на всебічний розвиток особистості школяра, на виховання в нього різноманітних позитивних рис характеру, властивих дітям цього віку. Важливого значення набуває діяльність, пов'язана з активним розвитком особистісних якостей кожного учня відповідно до його здібностей і можливостей. Насамперед це стосується формування навичок самостійної роботи, спрямованої на самоорганізацію, самооцінювання власних досягнень, самовизначення і самоудосконалення тощо.

Необхідно усвідомлювати, що недоцільно для вчителів абсолютно повторювати методи, прийоми і форми діяльності, у тому числі вправи і завдання, що були характерними у навчанні іноземної мови учнів початкової школи. П'ятикласники — це той контингент школярів, які у порівнянні з дітьми 1–4-х класів мають більш високий рівень психічного розвитку, у них формуються інші інтереси, пов'язані з ширшим колом уподобань, врешті-решт, вони вже набули певного навчального і життєвого досвіду, ігнорування яким не зможе забезпечити раціональної організації навчального процесу.

Для навчання іноземної мови учнів основної школи характерна рівноцінна увага формуванню мовленнєвих умінь і навичок в усному і писемному спілкуванні. Якщо у початковій школі, як правило, превалювали види репродуктивної діяльності, то на цьому етапі все активніше використовується продуктивна діяльність. Надаються переваги творчим видам роботи, які

сприяють розвитку мислення, уваги, пам'яті тощо. Відповідний рівень психічного розвитку школярів дозволяє широко використовувати види діяльності, пов'язані з аналогією, варіюванням, комбінуванням, трансформацією тощо. Іншого відтінку набувають індивідуальна, парна та групова робота учнів, активніше використовуються різноманітні дидактичні ігри. Все це, окрім виконання суто навчальних цілей, сприяє загальному розвитку школяра, допомагає йому усвідомити власні досягнення, бачити перспективу їх удосконалення. У зв'язку з цим доцільно розширити спектр видів навчальної діяльності, активніше практикувати групові форми роботи, що сприяють мовленнєвій взаємодії учасників, характерній комунікативному методу.

У навчанні монологічного і діалогічного мовлення варто надавати переваги мовленнєвим ситуаціям і рольовим іграм, які забезпечують формування в учнів умінь і навичок усномовленнєвої взаємодії, знайомлять їх із соціальними ситуаціями, в яких вони в реальних умовах можуть використовувати набутий мовленнєвий досвід.

На цьому етапі вже завершується формування в учнів техніки голосного читання і про себе. Чіткіше проявляються різні стратегії читання: з розумінням основного змісту, з повним розумінням прочитаного, вибіркоче читання. Надається увага розвитку механізмів ідентифікації та диференціації, прогнозування (здогадки), виділення смислових віх, визначення теми та основної думки текста.

Значна увага концентрується на формуванні вміння працювати з двомовним словником, оскільки навчальні тексти можуть містити незнайомі мовні одиниці. Окрім того, варто передбачити, що в деяких учнів також може виникнути потреба звернутися до словника для пошуку слів, необхідних для задоволення певних комунікативних намірів в усномовленнєвому спілкуванні під час виконання творчих завдань. Діяльність, пов'язана з самостійним (домашнім) читанням, також передбачає використання словника. З цією проблемою досить чільно пов'язана робота з розвитку в учнів механізмів мовної здогадки про значення так званої потенційної лексики: а) мовних одиниць, які мають спільні словотворчі елементи з раніше вивченими словами, б) слів-інтернаціоналізмів, в) слів, про значення яких можна здогадатись із контексту.

Комунікативний метод передбачає певні особливості в навчанні іншомовної граматики. Як правило, це стосується методів і способів оволодіння нею. У початковій школі відповідно до вікових психічних особливостей учнів і незначного досвіду у вивченні

рідної мови граматичні явища, зазвичай, засвоюються на рівні лексичних одиниць. В основній школі, у тому числі у 5-му класі, враховуючи трансформаційні процеси, що відбуваються в організмі дитини цього віку, змінюються способи навчання граматичного матеріалу. Вони набувають більш аналітичного характеру. Оволодіваючи певним граматичним явищем, учні мають усвідомлювати всі основні операції та дії, пов'язані з засвоєнням його значення, форми і використання. Варто зазначити, що як на уроці, так і у змісті підручників мають використовуватися відповідні вправи і завдання. У разі необхідності (зазвичай, це пов'язано зі складністю граматичного явища і трудностю оволодіння ним) можуть використовуватися чіткі правила-інструкції. Відповідно до змісту програми для основної школи на цьому етапі передбачено активне вивчення дієслівних часів і способів їх узгодження у складнопідрядних реченнях різних типів. Як засвідчує практика, це досить складний матеріал, оскільки окремі явища не мають аналогів у рідній мові учнів, що зумовлює появу значних труднощів у їх засвоєнні. У зв'язку з цим використання конкретних правил-інструкцій, особливо для оволодіння способами формоутворення таких граматичних явищ, є не тільки бажаним, але й методично доцільним. А відтак, помилковою буде позиція вчителя, який ігнорує такий спосіб формування в учнів комунікативно-когнітивних навичок засвоєння граматичного матеріалу. Комунікативний підхід до навчання іноземної мови не заперечує такий шлях. Звичайно, кожне правило-інструкція має підкріплюватися відповідним комплексом вправ і завдань. Як правило, вони мають бути комунікативно спрямованими. Окрім того, зміст речень, які ілюструють сфери і ситуації використання нових мовних одиниць, на наш погляд, не завжди, повинен асоціюватися лише з темою, що вивчається. Доцільніше розширити коло тем, щоб проілюструвати учневі межі функціонування мовної одиниці. Такий підхід сприяє формуванню гнучких навичок, коли на матеріалі різних тем і ситуацій учень вчиться використовувати нову мовну одиницю і на практиці усвідомлює її загальні функції в системі мови та її функціональні можливості у спілкуванні.

В основній школі більш цілеспрямовано організовується робота з навчання аудіювання. Учні пропонуються для прослуховування монологічні та діалогічні тексти різних жанрів. Контроль розуміння прослуханого здійснюється різними формами з використанням вербальних і невербальних засобів.

У навчанні письма звертається увага на удосконалення орфографічних навичок (як правило, під час засвоєння нового мовного

матеріалу) і активно проводиться робота з розвитку умінь зв'язного писемного мовлення. Зазвичай, учні повинні вміти написати всі висловлювання, сформульовані ними в усній формі: це можуть бути репродуктивні тексти і мовленнєві продукти творчого характеру.

Паралельно з розвитком в учнів мовленнєвих навичок і вмінь продовжується робота з формування інтелектуальних і мовленнєвих здібностей. Звертається увага на розвиток культури спілкування, збагачується уява про країни, мова яких вивчається, поглиблюються лінгвокраїнознавчі знання. При цьому проводиться активна діяльність, спрямована на виховання позитивного ставлення до чужої мови і культури, відбувається постійне порівняння елементів культури і побуту своєї країни і країн, мовою яких учні оволодівають. Формується поняття про роль мови як елемента культури народу і про потребу користуватися нею як важливим засобом міжкультурного спілкування.

Здійснюється робота, спрямована на усвідомлення школярами сутності мовних явищ, розбіжностей у системі понять рідної та іноземної мови, через які людина сприймає дійсність, розуміє свого співрозмовника, що, зрештою, впливає на виховання оцінно-емоційного ставлення до оточуючої дійсності, виховує потребу і готовність долучитися до діалогу культур як найціннішого феномена процесу навчання іноземних мов.

Трансформаційні процеси зумовили створення нових підручників і посібників як основних механізмів реалізації програми. Процеси оновлення створили ситуацію, за якої вчителю дозволяється самостійно вибирати підручник, який йому найбільше імпонує. Це сприяє тому, що вчитель, можливо, деколи сам того не розуміючи, визначаючись із основним засобом навчання, одночасно вибирає і модель побудови навчального курсу, оскільки підручник, за твердженням дидактів і методистів, є моделлю системи навчання (Беспалько В. П., Бім І. Л. та ін.), а отже, спрямовує діяльність учителя і учнів відповідно до концепції навчання, яку він реалізує.

Принцип альтернативності, реалізований у вітчизняній системі підручникотворення, надає можливість різним авторам відтворювати у змісті своїх продуктів різні ідеї. Різноманітність концепцій підручників уявляється об'єктивною реальністю, проте всі вони зорієнтовані на єдині стратегічні документи у цій галузі: державний стандарт та державну програму з іноземних мов. Об'єктивна залежність від цих документів, однак, не заперечує різної організації навчального матеріалу в підручнику і вибір авторами різних технологій оволодіння ним.

Вчителі загальноосвітніх навчальних закладів мають змогу вибирати навчально-методичне забезпечення курсу «Іноземні мови». Слід нагадати, що в навчальних закладах України можна користуватися лише основною та додатковою навчальною літературою з відповідним грифом Міністерства освіти і науки України, яка зазначена в Інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України. Додатковою навчальною літературою дозволяється користуватися нарівні з основною за умови виконання програмових вимог та добровільного придбання її батьками.

Поділ класів на групи здійснюється відповідно до нормативів, затверджених наказом Міносвіти і науки України від 20.02.02 р. № 128. При поглибленому вивченні іноземної мови з 1-го класу клас ділиться на групи з 8–10 учнів у кожній (не більше 3 груп); при вивченні іноземної, що не є мовою навчання, а вивчається як предмет — клас чисельністю понад 27 учнів ділиться на 2 групи.

Основними видами оцінювання з іноземної мови є поточне, тематичне, семестрове, річне та підсумкова державна атестація. Більшість прийомів поточного оцінювання спрямовано на детальну перевірку окремих параметрів мови або вмінь мовлення, яких щойно навчили. Тому тематичне оцінювання з іноземної мови доцільно проводити саме за результатами поточного оцінювання.

Тематичне оцінювання з іноземної мови проводиться на основі поточного оцінювання і виставляється єдиний тематичний бал. Не допускається проведення оцінювання із кожного виду мовленнєвої діяльності окремо і диференційоване виставлення оцінок за них.

Під час виставлення тематичного балу результати перевірки робочих зошитів не враховуються. Вимоги до перевірки зошитів регламентуються Міністерством освіти і науки України.

Семестрове оцінювання

Семестрове оцінювання з іноземної мови проводиться один раз наприкінці семестру за чотирма видами мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо). До журналу робиться, наприклад, такий запис:

15.12. Аудіюв.	18.12. Говор.	22.12. Читання.	25.12. Письмо
-------------------	------------------	--------------------	------------------

Критерії оцінювання знань, навичок і умінь

Творча робота

12 — 0 помилок	9 — 4 помилки	6 — 7 помилок	3 — 10 помилок
11 — 1–2 помилки	8 — 5 помилок	5 — 8 помилок	2 — 11 помилок
10 — 3 помилки	7 — 6 помилок	4 — 9 помилок	1 — 12 помилок

Диктант

12 — 0 помилок	9 — 4 помилки	6 — 7 помилок	3 — 10 помилок
11 — 2 помилки	8 — 5 помилок	5 — 8 помилок	2 — 11 помилок
10 — 3 помилки	7 — 6 помилок	4 — 9 помилок	1 — 12 помилок

Переклад і тестування

100% — 12 балів	52–59 % — 6 балів
92–99 % — 11 балів	44–51 % — 5 балів
84–91 % — 10 балів	36–43 % — 4 бали
76–83 % — 9 балів	28–35 % — 3 бали
68–75 % — 8 балів	20–27 % — 2 бали
60–67 % — 7 балів	12–19 % — 1 бал

Міністерство освіти і науки доводить до відома місцевих органів управління освітою, методичних установ, керівників загальноосвітніх навчальних закладів, що робочі навчальні плани на 2005/2006 навчальний рік розробляються відповідно до листа Міносвіти і науки України від 17.03.05 №1/9-129.

Методичні рекомендації з навчання іноземної мови у 5-х класах

в загальноосвітніх навчальних закладах

Соціально-економічні та культурні тенденції розвитку сучасного суспільства викликають необхідність навчання учнів іноземної мови як важливого засобу міжкультурного спілкування. Оволодіння іноземною мовою надає додаткові можливості для самореалізації особистості в сучасних умовах.

Державна програма з іноземної мови, яка створена для загальноосвітніх навчальних закладів, будується на засадах загальнодидактичних принципів, враховує особливості методичної організації процесу навчання кожної мови окремо, а також навчальний досвід учнів у вивченні і рідної мови. Пріоритетним є комунікативний підхід до навчання.

Цілі, завдання і особливості навчання:

Навчання з іноземних мов в 5-му класі реалізується через навчально-методичне забезпечення вивчення предмета. Викладання іноземних мов в цьому навчальному році буде здійснюватись за програмами «Іноземні мови 2–12 клас» (видавництво «Перун», 2005 р.) та підручниками:

1. Англійська мова

- англійська мова 5 клас авт. Карп'юк О. Д. (вид. «Лібра Терра», 2005 р.);
- англійська мова 5 клас авт. Несвіт А. М. (вид. «Генеза», 2005 р.);
- англійська мова 5 клас авт. Гергель А. Ф., Таран В. В. (вид. «Генеза», 2005 р.);

2. Німецька мова

- німецька мова 5 клас авт. Басай Н. П. (вид. «Освіта», 2005 р.);
- німецька мова 5 клас авт. Павлюк З. Л. (вид. «Арка», 2005 р.);
- німецька мова 5 клас авт. Орап В. І., Кириленко Р. О. (вид. «Навчальна книга», 2005 р.);

3. Французька мова

- французька мова 5 клас авт. Чумак Н. П., Голуб Т. В. (вид. «Перун», 2005 р.);

4. Іспанська мова

- іспанська мова 5 клас авт. Редько В. Г. (вид. «Генеза», 2005р.).

Навчальний матеріал, передбачений програмою, і здійснюваний відповідно до нього процес навчання підпорядковуються досягненню практичних, освітніх, виховних і розвивальних цілей в їх єдності. Він повинен забезпечувати не лише оволодіння знаннями, навичками і вміннями з предмету, але й розвивати увагу, пам'ять, мислення учнів, формувати в них уміння робити висновки і узагальнення, розширювати світогляд, підвищувати культурний рівень, сприяти розвитку особистісних якостей, у тому числі доброзичливості, співпереживання, колективної взаємодопомоги тощо.

Цілі і методи навчання мають бути спрямовані на розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння (діалогічного і монологічного мовлення), читання, письма.

Головна мета навчання іноземної мови полягає у формуванні в учнів комунікативної компетенції, яка дозволяла б їм здійснювати спілкування в усній та писемній формах у межах сфер і тем, визначених програмою.

Основні принципи навчання

Навчально-виховний процес здійснюється з опорою на такі теоретичні положення (принципи).

1. *Принцип комунікативної спрямованості навчання* забезпечує таку організацію навчального процесу, який веде до належного рівня практичного володіння іноземною мовою в усній і писемній формах.

2. *Принципи ситуативності та тематичної організації навчального матеріалу* створюють умови для адекватної реалізації

ідеї комунікативності. За змістом оволодіння мовою відбувається у межах тем, визначених програмою, а основною формою організації спілкування вважається мовленнєва ситуація.

3. *Принцип діяльнісного характеру навчання*, що передбачає цілеспрямоване оволодіння мовленнєвими діями з метою їх подальшого використання для розв'язання певних комунікативних завдань, забезпечуючи таким чином мовленнєву взаємодію учнів, характерну комунікативному підходу до навчання.

4. *Принцип диференціації навчання*, який передбачає врахування особистісних якостей учнів, у тому числі рівень їх навчності.

5. *Принцип соціокультурного спрямування навчального процесу*, який забезпечується відповідними автентичними матеріалами (текстами, ілюстраціями тощо).

6. *Принцип контрастивного (зіставного) навчання*, який передбачає визначення подібностей та відмінностей у системах мов, що вивчаються, і на основі цього пошук шляхів раціоналізації процесу навчання іноземної мови.

7. *Принцип домінуючої ролі вправ і завдань* підкреслює специфіку оволодіння іноземною мовою як навчальним предметом відповідно до того, що основним має бути досягнення належного рівня сформованості навичок і вмінь шляхом організації інтенсивної тренувальної діяльності. Відповідно до комунікативно орієнтованого підходу до навчання іноземних мов пріоритет надається комунікативно спрямованим завданням і вправам, які забезпечують оволодіння мовою як засобом спілкування. Проте це не означає, що у навчальному процесі ігноруються мовні вправи, які сприяють засвоєнню нормативного мовлення у фонетичному, лексичному і граматичному аспектах. Відповідно до чинних умов навчання такі вправи мають бути комунікативно спрямованими, відігравати допоміжну роль і, зазвичай, використовуватись у контексті з комунікативними завданнями і бути підпорядкованими їм.

8. *Принцип урахування особливостей рідної та першої іноземної мови*, а також досвід, набутий учнями у їх вивченні, дозволяють прогнозувати можливі труднощі у навчанні іноземної мови і таким чином раціоналізувати навчальний процес.

9. *Принцип свідомості навчання* розглядається як загально-методичний принцип, який враховує якісну своєрідність оволодіння іноземною мовою. Він передбачає не тільки усвідомлене використання мовних одиниць відповідно до їх значення, форми і особливостей вживання у мовленні, але й до ситуацій спілкування та сфери мовленнєвих функцій кожної мовної одиниці.

10. Принцип врахування вікових особливостей учнів зумовлює відбір методичних підходів та змісту для спілкування на кожному етапі навчання іноземної мови.

11. Принцип взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності враховує спільні психологічні механізми, спирається на використання максимуму відповідних аналізаторів для досягнення належного рівня сформованості навичок і вмій.

Враховуючи те, що у 2005/2006 н. р. вводиться вивчення другої іноземної мови у загальноосвітніх навчальних закладах, та те, що на вивчення другої іноземної мови навчальним планом відводиться менша кількість годин, то, звичайно, рівень володіння уміннями і навичками у всіх видах мовленнєвої діяльності буде дещо відрізнятися від результатів, досягнутих у вивченні першої іноземної мови (як у якісних, так і у кількісних показниках).

Навчання другої іноземної мови в 5-му класі реалізується через навчально-методичне забезпечення вивчення предмета. Викладання другої іноземної мови в цьому навчальному році буде здійснюватись за програмами «Іноземні мови 5–12 клас» (видавництво «Перун», 2005 р.) та підручниками:

1. Англійська мова

- англійська мова 5(1) клас авт. Сірик Т. Л. (вид. «СТЛ-Книга», 2005 р.);
- англійська мова 5(1) клас авт. Бех П. О., Биркун Л. В. (вид. «Промінь», 2005 р.);

2. Німецька мова

- німецька мова 5(1) авт. Сотникова С. І., Білоусова Т. Ф. (вид. «Ранок», 2005 р.);
- німецька мова 5(1) авт. Горбач Л. В. (вид. «Генеза», 2005 р.);

3. Французька мова

- французька мова 5(1) авт. Гергель А. Ф., Лемешко Ю. В. Алауї Н. М., (вид. «Генеза», 2005 р.);
- французька мова 5(1) авт. Чумак Н. П., Голуб Т. В. (вид. «Перун», 2005 р.)

Вважаємо недоцільним у навчанні другої іноземної мови надавати переваги якомусь одному або двом-трьом видам мовленнєвої діяльності. Навчальний процес організується у такий спосіб, щоб сприяти формуванню в учнів умій і навичок в усному (говоріння, аудіювання) і писемному (читання, письмо) мовленні. Процес навчання всіх видів мовленнєвої діяльності має здійснюватися паралельно і взаємопов'язано. Одночасно зазначаємо, що у 5-му класі з огляду на вікові особливості учнів і їхній навчальний досвід не рекомендуємо введення вступних (пропедевтичних) курсів. Навчання варто розпочинати відразу з формування в учнів навичок

і вмінь з певної теми. У зв'язку з цим фонетичний аспект мовлення має засвоюватися безпосередньо у практичній діяльності під час оволодіння тематичним лексичним і граматичним матеріалом. Робота над вимовою здійснюється постійно упродовж усього курсу навчання.

Основними засадами оволодіння мовним матеріалом є вправи і завдання. Їх якісний і кількісний склад всебічно залежить від кількох чинників:

- від цілей і завдань навчання;
- від методу навчання;
- від концепції підручника, що використовується у навчальному процесі;
- від віку учнів і їхніх психологічних особливостей та інтересів;
- від життєвого і навчального досвіду учнів;
- від виду мовленнєвих умінь, які формуються.

У зв'язку з цим зазначаємо, що значна кількість вправ і завдань, а також видів навчальної діяльності, які широко використовувались у навчанні першої іноземної мови і співвідносилися з віковими особливостями учнів, не завжди будуть методично доцільними для навчання другої іноземної мови. Вважаємо необхідним застерегти від прямого перенесення всіх видів навчальної діяльності, які використовувались у початковій школі під час навчання першої іноземної мови, на початковий етап у вивченні другої іноземної мови. Учитель і автор підручника/посібника має добирати такі види вправ і завдань і використовувати такі види навчальної діяльності, які співвідносилися б із зазначеними вище чинниками. Усі вправи і завдання мають бути комунікативно спрямованими, а навчальні дії учнів чітко вмотивованими.

По завершенню курсу в учнів повинні бути сформовані такі комунікативні уміння:

в аудіюванні:

- розуміти усні висловлювання партнерів у спілкуванні в межах тематики і ситуацій, визначених програмою, і адекватно реагувати на них;
- розуміти прохання і вказівки вчителя, однолітків, пов'язані з навчальними та ігровими ситуаціями в класі;
- розуміти загальний зміст навчальних, а також нескладних автентичних текстів (оповідання, вірші);
- повністю і точно розуміти короткі повідомлення переважно монологічного характеру, побудовані на знайомому учням мовному матеріалі;

в говорінні:

- здійснювати діалогічне спілкування з дорослими і однолітками, в тому числі й з носіями мови, у межах сфер, тематики і ситуацій спілкування, визначених програмою (за відсутності програми поки що орієнтуватися на програму з навчання першої іноземної мови);
- робити зв'язні висловлювання відповідно до сфер, тематики і ситуацій спілкування, використовуючи основні комунікативні типи мовлення (опис, повідомлення, характеристику);

в читанні:

- виразно читати вголос;
- читати про себе з метою:
 - а) розуміння основного змісту навчальних, а також нескладних автентичних текстів, які відповідають рівню розвитку і навченості школярів;
 - б) повного і точного розуміння змісту навчальних, а також нескладних автентичних (адаптованих) текстів, побудованих на знайомому учням мовному матеріалі і які містять незнайомі слова, про значення яких можна здогадатися;
 - в) пошуку необхідного (цікавого) матеріалу (пошукове читання);

в письмі:

- написати особистого листа зарубіжному однолітку, вітальну листівку, оформити конверт, адресу у відповідності з нормами, прийнятими в країні, мова якої вивчається;
- заповнити анкету;
- скласти і записати план прочитаного;
- робити необхідні виписки з тексту;
- складати короткий план і тези виступу.

В основі навчання лексики й граматики лежить принцип випереджаючого усного засвоєння мовленнєвих зразків через комунікативні завдання, а потім аналіз і перенос цього матеріалу на подальшу мовленнєву практику. Згідно з комунікативним підходом до навчання новий мовний матеріал (лексичний і граматичний) спочатку пред'являється у певному контексті, а вже потім активізується в усному і писемному мовленні за допомогою відповідних вправ і завдань. Вони мають бути комунікативно спрямованими і сприяти формуванню в учнів знань не тільки про значення нової мовної одиниці, але й про її формоутворення та функції (застосування) у мовленні. На основі цих знань мають формуватися відповідні мовні навички. Такий комунікативно-когнітивний підхід до навчання мовного матеріалу сприяє усвідомленому його засвоєнню і адекватному використанню у практичній мовленнєвій діяльності.

Процес навчання другої іноземної мови супроводжується певними труднощами. Серед них найвагомішими є:

1) психологічні труднощі, зумовлені переходом до нового навчального предмету «друга іноземна мова»;

2) труднощі, пов'язані з впливом на процес навчання рідної та першої іноземної мови (міжмовна інтерференція);

3) труднощі, викликані різницею у фонетичному, граматичному, орфографічному аспектах першої та другої іноземних мов тощо.

У зв'язку з цим одне із найважливіших завдань пропонуваного методичних рекомендацій полягає у визначенні шляхів подолання цих труднощів, а саме:

1) визначенні форм роботи і способів активізації мовленнєвої діяльності відповідно до вікових особливостей учнів;

2) раціоналізації процесу навчання за рахунок використання вже набутого мовного і мовленнєвого досвіду у вивченні рідної та першої іноземної мови;

3) виборі оптимальної технології навчання, яка враховувала б взаємодію нового іншомовного механізму з механізмом рідної і першої іноземної мови;

4) послабленню впливу міжмовної інтерференції;

5) визначенні спільного і схожого в рідній, першій і другій іноземних мовах у всіх видах мовленнєвої діяльності і у зв'язку з цим використанні міжмовного переносу як важливого чинника раціоналізації навчального процесу.

Навчання усного і писемного спілкування відбувається у межах сфер і тем, передбачених програмою для навчання першої іноземної мови. Звичайно, рівень володіння кожним видом мовленнєвої діяльності буде дещо нижчим, ніж його аналог у вивченні першої іноземної мови. Він відповідатиме рівню В-1, визначеному і описаному в загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти (*Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання.*— К.: Ленвіт, 2004.— 261 с.).

Оцінювання навчальних досягнень з іноземних мов учнів загальноосвітніх навчальних закладів України

Види оцінювання

Основними видами оцінювання з іноземної мови є поточне, тематичне, семестрове, річне та підсумкова державна атестація. Більшість прийомів поточного оцінювання спрямовано на детальну перевірку окремих параметрів мови або вмінь мовлення, яких щойно навчили. Тому тематичне оцінювання з іноземної мови доцільно проводити саме за результатами поточного оцінювання.

Тематичне оцінювання

Тематичне оцінювання з іноземної мови проводиться на основі поточного оцінювання і виставляється єдиний тематичний бал. Не допускається проведення оцінювання із кожного виду мовленнєвої діяльності окремо і диференційоване виставлення оцінок за них.

Під час виставлення тематичного балу результати перевірки робочих зошитів не враховуються. Вимоги до перевірки зошитів регламентуються Міністерством освіти і науки України.

Бал за тематичне оцінювання виставляється до класного журналу в клітинку з надписом «Тематичне». Бал може бути підвищений протягом 10 днів після його виставлення. Скорегований бал є остаточним.

Семестрове оцінювання

Семестрове оцінювання з іноземної мови проводиться один раз наприкінці семестру за чотирма видами мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо). До журналу робиться, наприклад, такий запис:

15.12. Аудіюв.	18.12. Говор.	22.12. Читання.	25.12. Письмо
-------------------	------------------	--------------------	------------------

Критерії оцінювання знань, навичок і умінь

Творча робота

12 — 0 помилок	9 — 4 помилки	6 — 7 помилок	3 — 10 помилок
11 — 1–2 помилки	8 — 5 помилок	5 — 8 помилок	2 — 11 помилок
10 — 3 помилки	7 — 6 помилок	4 — 9 помилок	1 — 12 помилок

Диктант

12 — 0 помилок	9 — 4 помилки	6 — 7 помилок	3 — 10 помилок
11 — 2 помилки	8 — 5 помилок	5 — 8 помилок	2 — 11 помилок
10 — 3 помилки	7 — 6 помилок	4 — 9 помилок	1 — 12 помилок

Переклад і тестування

100% — 12 балів	52–59 % — 6 балів
92–99 % — 11 балів	44–51 % — 5 балів
84–91 % — 10 балів	36–43 % — 4 бали
76–83 % — 9 балів	28–35 % — 3 бали
68–75 % — 8 балів	20–27 % — 2 бали
60–67 % — 7 балів	12–19 % — 1 бал

2. Кількість і призначення учнівських зошитів

Для виконання всіх видів навчальних робіт необхідно мати таку кількість зошитів з іноземних мов: по два зошити у 2–9-х класах і один — у 10–11-х класах.

3. Порядок ведення зошитів

Зошити з іноземної мови підписувати мовою, що вивчається, наприклад:

English	Deutsch	Français	Español
Galina Sedova	Olga Karpova	Hélène Popova	Galina Popova
Form 5 A	Klasse 5 A	Classe 5 B	Grado 5 B
School 167	Schule 167	Ecole 167	Escuela 167

У зошитах з іноземної мови перед виконанням письмової роботи записувати словами назву дня тижня, число і місяць. Наприклад: Wednesday, the tenth of December; Donnerstag, den zehnten September; Jeudi, le dix septembre; Primero de septiembre, jueves.

4. Порядок перевірки письмових робіт учителями

Зошити учнів, у яких виконуються навчальні класні та домашні роботи з іноземних мов, перевіряються:

- у 2–4-х класах — після кожного уроку;
- у 5–9 — один раз на тиждень;
- у 10–12-х класах — один раз на два тижні.

Рівні навчальних досягнень	Бали	
1	2	3
Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів		
<i>Аудіювання</i>		
Початковий	1	Учень розпізнає на слух найбільш поширені слова у мовленні, яке звучить в уповільненому темпі.
	2	Учень розпізнає на слух найбільш поширені словосполучення у мовленні, яке звучить в уповільненому темпі.
	3	Учень розпізнає на слух окремі прості непоширені речення і мовленнєві зразки, побудовані на вивченому мовному матеріалі в мовленні, яке звучить в уповільненому темпі.
Середній	4	Учень розпізнає на слух прості речення, фрази та мовленнєві зразки, пред'явлені в нормальному темпі.
	5	Учень розуміє основний зміст пред'явлених у нормальному темпі невеликих за обсягом текстів, побудованих на вивченому мовному матеріалі.
	6	Учень розуміє основний зміст пред'явлених у нормальному темпі невеликих за обсягом текстів, побудованих на вивченому мовному матеріалі, які містять певну кількість незнайомих слів, про значення яких можна здогадатися.
Достатній	7	Учень розуміє основний зміст пред'явлених у нормальному темпі текстів, побудованих на вивченому мовному матеріалі, які містять певну кількість незнайомих слів, про значення яких можна здогадатися.
	8	Учень розуміє основний зміст стандартного мовлення у межах вивчених тем, яке може містити певну кількість незнайомих слів, про значення яких можна здогадатися.
	9	Учень розуміє основний зміст мовлення, яке може містити певну кількість незнайомих слів, про значення яких можна здогадатися, а також «схоплює» основний зміст чітких повідомлень.
Високий	10	Учень розуміє основний зміст мовлення, яке може містити певну кількість незнайомих слів, про значення яких можна здогадатися, а також основний зміст чітких повідомлень.
	11	Учень розуміє тривале мовлення, яке може містити певну кількість незнайомих слів, про значення яких можна здогадатися.
	12	Учень без особливих зусиль розуміє тривале мовлення й основний зміст повідомлень.
<i>Читання</i>		
Початковий	1	Учень уміє розпізнавати та читати окремі вивчені слова.
	2	Учень уміє розпізнавати та читати окремі вивчені словосполучення.
	3	Учень уміє розпізнавати та читати окремі прості непоширені речення.

1	2	3
Середній	4	Учень уміє читати вголос і про себе з розумінням основного змісту короткі прості тексти, побудовані на вивченому матеріалі.
	5	Учень уміє читати вголос і про себе з розумінням основного змісту короткі тексти, які можуть містити певну кількість незнайомих слів, про значення яких можна здогадатися.
	6	Учень уміє читати з повним розумінням короткі тексти, які можуть містити певну кількість незнайомих слів, про значення яких можна здогадатися.
Достатній	7	Учень уміє читати з повним розумінням короткі тексти, які містять певну кількість незнайомих слів, про значення яких можна здогадатися або відшукати у словнику, уміє знаходити потрібну інформацію в текстах інформативного характеру.
	8	Учень уміє читати з повним розумінням тексти, які містять певну кількість незнайомих слів, знаходити і аналізувати потрібну інформацію.
	9	Учень уміє читати з повним розумінням адаптовані тексти, знаходити потрібну інформацію, аналізувати її та робити відповідні висновки.
Високий	10	Учень уміє читати з розумінням основного змісту нескладні неадаптовані тексти, використовуючи словник, уміє аналізувати їх.
	11	Учень уміє читати з повним розумінням адаптовані тексти, уміє аналізувати і робити висновки, порівнює отриману інформацію з власним досвідом.
	12	Учень уміє читати нескладні неадаптовані тексти, у разі необхідності використовуючи словник, уміє аналізувати їх і робити власні висновки.
<i>Письмо</i>		
Початковий	1	Учень уміє писати вивчені слова.
	2	Учень уміє писати вивчені словосполучення.
	3	Учень уміє писати прості непоширені речення.
Середній	4	Учень уміє написати листівку за зразком.
	5	Учень уміє написати коротке повідомлення за зразком у межах вивченої теми.
	6	Учень уміє написати короткого особистого листа за зразком.
Достатній	7	Учень уміє написати коротке повідомлення за вивченою темою, використовуючи опори.
	8	Учень уміє без використання опори написати повідомлення за вивченою темою, скласти план переказу тексту, зробити нотатки.
	9	Учень уміє написати повідомлення на запропоновану тему, обґрунтовуючи власні думки, заповнити анкету.
	10	Учень уміє написати повідомлення, висловлюючи власне ставлення до проблеми, написати особистого листа.
Високий	11	Учень уміє передати свої міркування з широкого кола питань, використовуючи різноманітні мовні засоби.
	12	Учень уміє написати анотацію на повідомлення, оголошення, заповнити анкету, скласти план.

1	2	3
<i>Говоріння</i>		
Початковий	1	Учень знає вивчені найбільш поширені слова, проте не завжди адекватно використовує їх у мовленні.
	2	Учень знає вивчені найбільш поширені словосполучення, проте не завжди адекватно використовує їх у мовленні.
	3	Учень використовує прості непоширені речення з опорою на зразок.
Середній	4	Учень використовує у мовленні прості речення і за опорами робить короткі повідомлення; у його мовленні є помилки.
	5	Учень уміє робити короткі повідомлення з вивченої теми за опорами, вживаючи прості речення, ставить запитання і відповідає на них з опорою на зразок; у його мовленні є помилки.
	6	Учень висловлюється за опорами в межах вивчених тем відповідно до навчальної ситуації, малюнка, уміє починати і закінчувати розмову, погоджуватися або не погоджуватися; в його мовленні є помилки.
Достатній	7	Учень уміє зв'язно висловлюватися відповідно до навчальної ситуації, малюнка, робити повідомлення з теми, простими реченнями передавати зміст прочитаного, почутого або побаченого, підтримувати бесіду, ставити запитання та відповідати на них; у його мовленні є помилки, які не заважають спілкуванню.
	8	Учень уміє логічно висловитися у межах вивчених тем відповідно до навчальної ситуації, а також у зв'язку зі змістом прочитаного, почутого або побаченого, висловлюючи власне ставлення до предмета мовлення; уміє підтримувати бесіду, вживаючи короткі репліки; у його мовленні є помилки, які не заважають спілкуванню.
	9	Учень уміє логічно висловлюватися у межах вивчених тем, передавати основний зміст прочитаного, почутого або побаченого, підтримувати бесіду, вживаючи розгорнуті репліки; у його мовленні є помилки, які не заважають спілкуванню.
Високий	10	Учень уміє без підготовки висловлюватися і вести бесіду в межах вивчених тем, у його мовленні можуть бути незначні помилки.
	11	Учень уміє без підготовки висловлюватися і вести бесіду в межах вивчених тем, аргументуючи власне ставлення до предмета спілкування; у його мовленні можуть бути незначні помилки.
	12	Учень уміє вільно висловлюватись та вести бесіду відповідно до ситуації, гнучко та ефективно користуючись мовними засобами.

Перелік програм, підручників та навчальних посібників, рекомендованих для використання в загальноосвітніх навчальних закладах України у 2005/2006 н. р.

Іноземні мови				
Програми для середніх загальноосвітніх шкіл. Іноземні мови	5-11	Перун	1998	
Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Іноземні мови	2-12	Перун	2005	
Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Друга іноземна мова	5-12	Перун	2005	
Програми для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови. Іноземні мови	1-11	Перун	1998	
Програми для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови. Іноземні мови	1-12	Журнал «Іноземні мови в навчальних закладах»	2005	
Програми для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови. Друга іноземна мова	5-12	Журнал «Іноземні мови в навчальних закладах»	2005	
Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Іноземні мови. Програми для профільного навчання.	10-11	Навчальна книга	2004	
Програми для загальноосвітніх навчальних закладів з вечірньою (змінною) формою навчання. Іноземні мови.	6-12	Журнал «Іноземні мови в навчальних закладах»	2005	
Англійська мова				
<i>Основні підручники та навчальні посібники</i>				
Англійська мова (підручник для спеціалізованих шкіл)	1	Карп'юк О. Д., Ростоцька М. С.	2003	
Англійська мова (підручник для спеціалізованих шкіл)	1	Плахотник В. М., Полонська Т. К.	2002	
Англійська мова (підручник для спеціалізованих шкіл)	1	Срік Т. Л.	2003	
Англійська мова (НМК для спеціалізованих шкіл)	1	Біркун Л. В.	2004	
Англійська мова (НМК для спеціалізованих шкіл)	1	Бліц	2004	

Англійська мова (підручник)	Карп'юк О. Д.	2	Навчальна книга	2002
Англійська мова (підручник)	Горець І. Г., Щупак І. Г.	2	Прем'єр	2002
Англійська мова (підручник)	Плахотник В. М.	2	Перун	2002
Англійська мова (підручник для спеціалізованих шкіл)	Плахотник В. М., Полоняська Т. К.	2	Перун	2002
Англійська мова (НМК для спеціалізованих шкіл)	Басіна А., Ярошенко О.	2	Бліц	2005
Англійська мова (підручник)	Карп'юк О. Д.	3	Навчальна книга	2003
Англійська мова (підручник)	Горець І. Г., Щупак І. Г.	3	Прем'єр	2003
Англійська мова (НМК)	Біркун Л. В.	3	Генеца	2004
Англійська мова (підручник)	Плахотник В. М.	3	Перун	2003
Англійська мова (НМК)	Несвіт А. М.	3	Генеца	2004
Англійська мова (підручник для спеціалізованих шкіл)	Плахотник В. М., Полоняська Т. К.	3	Перун	2002
Англійська мова (підручник для спеціалізованих шкіл)	Басіна А., Ярошенко О.	3	Бліц	2005
Англійська мова (підручник)	Карп'юк О. Д.	4	Навчальна книга	2004
Англійська мова (підручник)	Горець І. Г., Щупак І. Г.	4	Прем'єр	2004
Англійська мова (НМК)	Біркун Л. В.	4	Генеца	2004
Англійська мова (підручник)	Плахотник В. М., Кучма М. О., Морська Л. І.	4	Перун	2004
Англійська мова (НМК)	Несвіт А. М.	4	Генеца	2004
Англійська мова (підручник для спеціалізованих шкіл)	Полонська Т. К.	4	Перун	2002
Англійська мова (підручник для спеціалізованих шкіл)	Басіна А., Ярошенко О.	4	Бліц	2005
Англійська мова (підручник)	Карп'юк О. Д.	5	Libra-terra	2005
Англійська мова (підручник) (друга іноземна мова)	Сірик Т. Л.	5	СТЛ-книга	2005
Англійська мова (підручник)	Несвіт А. М.	5	Генеца	2005
Англійська мова (підручник) (друга іноземна мова)	Бех П. О., Біркун Л. В.	5	Промінь	2005
Англійська мова (підручник)	Гергель А. Ф., Таран В. В.	5	Генеца	2005
Click on I!	Вірджинія Еванс, Калініна Л. В., Самойлюкевич І. В.	5	Express-Publisher	2005

Англійська мова (підручник для спеціалізованих шкіл)	Карп'юк О. Д.	6	Видавництво Карп'юка	2003
Англійська мова (підручник для спеціалізованих шкіл)	Карп'юк О. Д.	7	Видавництво Карп'юка	2003
Англійська мова (підручник)	Плахотник В. М., Мартинова Р. Ю.	7	Освіта	2001, 2003
Англійська мова (підручник)	Плахотник В. М., Мартинова Р. Ю.	8	Освіта	2001
Англійська мова (підручник для спеціалізованих шкіл)	Карп'юк О. Д.	8	Видавництво Карп'юка	2004
Англійська мова (підручник)	Плахотник В. М., Мартинова Р. Ю.	9	Освіта	2002
Англійська мова (НМК для спеціалізованих шкіл)	Карп'юк О. Д.	9	Видавництво Карп'юка	2001
Англійська мова (підручник)	Плахотник В. М., Мартинова Р. Ю.	10	Освіта	2001
Англійська мова (НМК для спеціалізованих шкіл)	Карп'юк О. Д.	10	Видавництво Карп'юка	2001
Знайомтеся: Великобританія (підручник для спеціалізованих шкіл)	За ред. Константинової О. М.	10	Форум	2001
Англійська мова (підручник для класів не філологічного профілю)	Сірик Т. Л.	10	СТЛ-Книга	2003
Англійська мова (підручник)	Плахотник В. М., Мартинова Р. Ю.	11	Освіта	2004
Англійська мова (НМК для спеціалізованих шкіл)	Карп'юк О. Д.	11	Видавництво Карп'юка	2001
Знайомтеся: Сполучені Штати Америки (підручник для спеціалізованих шкіл)	За ред. Константинової О. М.	11	Форум	2002
“Business English Essentials” (посібник для спеціалізованих шкіл та профільних класів)	Біленька О., Павлюк А., Чепурна О.	10–11	Видавництво Карп'юка	2003
“Sci-Tech Translation” (посібник для спеціалізованих шкіл та профільних класів)	Коваленко А. Я.	10–11	Видавництво Карп'юка	2004
“Across Culture: The USA-Ukraine” (НМК для спеціалізованих шкіл та профільних класів)	Калініна Л. В., Самойлюкевич І. В.	10–11	Дитячий світ	2003

<i>Додаткові підручники та навчальні посібники</i>					
			1-4	Астон	2003
Start with English (посібник)	Давиденко Л. М.		2	СТЛ-Книга	2002
Англійська мова (посібник)	Сірик Т. Л.		2	Підручники і посібники	2003
Англійська мова (посібник)	Валігура О. Р., Хоменко І. І.		3	СТЛ-Книга	2003
Англійська мова (посібник)	Сірик Т. Л.		3	Підручники і посібники	2004
Англійська мова (посібник)	Валігура О. Р., Жук М. Г.		4	СТЛ-Книга	2004
Англійська мова (посібник)	Сірик Т. Л.		5	Торсінг	2002
Rainbow English (посібник для спеціалізованих шкіл)	Шпанько М. С.		5	Академія	2003
Англійська мова (підручник для спеціалізованих шкіл)	Калюжна В. В.		6	Академія	2003
Англійська мова (підручник для спеціалізованих шкіл)	Калюжна В. В.		6	Торсінг	2002
Rainbow English (посібник для спеціалізованих шкіл)	Шпанько М. С.		9	Освіта	2002
Англійська мова у спілкуванні (НМК)	Скляренко Н. К. та ін.		9	СТЛ-Книга	2002
Англійська мова (посібник)	Сірик Т. Л.		10	Торсінг	2002
Rainbow English (посібник для спеціалізованих шкіл)	Шпанько М. С.		1-11	Оксфорд Юні-версіті Прес (Великобританія)	
Навчально-методичні комплекси для всіх типів загальноосвітніх навчальних закладів			1-11	Лонгман (Великобританія)	
Навчально-методичні комплекси для всіх типів загальноосвітніх навчальних закладів			1-11	Макміллан (Великобританія)	
Навчально-методичні комплекси для всіх видів загальноосвітніх навчальних закладів			1-11	Хайнеманн (Великобританія)	
Навчально-методичні комплекси для всіх типів загальноосвітніх навчальних закладів			1-11	Кембридж Юніверсіті Прес (Великобританія)	
Навчально-методичні комплекси для всіх типів загальноосвітніх навчальних закладів			1-11	Express-Publisher (Великобританія)	

Speak English with Pleasure (посібник)	Тучина Н. В., Меркулова Т. К., Кузьміна В. С.		Торсінг	2002
Англійська мова у таблицях і схемах	Бондаренко Е. В., Долгополова Я. В.		Ранок	2003
World Around You (посібник для читання)	Дзюба В. К.	5–11	Ранок	2002
Серія посібників для читання “Easy Reading”: “The L1 000 000 Banknote”; “A Mysterious Visit and Other Exciting stories”	Буданов С. І., Погожих Г. М.	5–11	Ранок	2002
In the world of adventures (посібник для читання)	Бондаренко Е. В.	5–11	Ранок	2003
Have fun (посібник для читання)	Долгополова Н. В.	5–11	Ранок	2003
Focus on the English-Speaking Cities (посібник з країнознавства)	Костильова І. І.		Ранок	2004
The Best in the English-Speaking World (посібник з країнознавства)	Шерстюк І. В.		Ранок	2004
Focus on Great Britain (посібник з країнознавства)	Карпенко Є. В.		Ранок	2004
Focus on the USA (посібник з країнознавства)	Карпенко Є. В.		Ранок	2004
Велика Британія (навчальна карта)			Картографія	2004
Німецька мова				
<i>Основні підручники та навчальні посібники</i>				
Німецька мова (підручник)	Павлюк З. Л.	2	Навчальна книга	2002
Добрий день! (НМЄ)	Басай Н. П., Горбач Л. В.	2	Освіта	2002
Німецька мова (підручник)	Павлюк З. Л.	3	Навчальна книга	2003
Добрий день! (НМЄ)	Басай Н. П.	3	Освіта	2003
Німецька мова (підручник)	Павлюк З. Л.	4	Навчальна книга	2004
Добрий день! (НМЄ)	Басай Н. П.	4	Освіта	2004
Німецька мова (підручник)	Басай Н. П.,	5	Освіта	2005
Німецька мова (підручник) (друга іноземна мова)	Сотникова С. І., Білоусова Т. Ф.	5	Ранок	2005
Німецька мова (підручник)	Павлюк З. Л.	5	Арка	2005
Німецька мова (підручник) (друга іноземна мова)	Горбач Л. В.	5	Генеза	2005

Німецька мова (підручник)	Орап В. І., Кириленко Р. О.	5	Навчальна книга	2005
Німецька мова (підручник)	Басай Н. П.	6	Освіта	2003
Німецька мова (підручник)	Басай Н. П.	7	Освіта	2003
Німецька мова (підручник)	Басай Н. П.	8	Освіта	2002
Німецька мова (підручник)	Басай Н. П.	9	Освіта	2002
Німецька мова (підручник)	Басай Н. П.	10	Освіта	2001
Німецька мова (підручник)	Гергель А., Радченко Т., Савелко О.	11	Перун	2004
Німецька мова (підручник)	Лисенко Є. І.	10-11	Освіта	2004
<i>Додаткові підручники та навчальні посібники</i>				
Німецька мова (НМК)	Котенко Т. М., Котенко О. В.	1	Вежа	2001
Німецька мова у схемах і таблицях	Кордуп Р. А.		Ранок	2003
In der Welt interessanter (посібники для читання)	упор. Луцко Н. Д.	6-9	Ранок	2001
Die deutschsprachigen Länder im Blick (посібник для читання)	Гусева П. Т., Гоголева Г. В., Корогодіна С. Ф.	10-11	Ранок	2003
Ukraine im Blick (посібник для читання)	Гусева П. Т., Гоголева Г. В., Корогодіна С. Ф.	10-11	Ранок	2003
Streiflichter aus Deutschland (посібник для читання)	Гусева П. Т., Гоголева Г. В., Корогодіна С. Ф.	10-11	Ранок	2003
Навчально-методичні комплекси для всіх типів загальноосвітніх навчальних закладів		1-11	Hueber Schulerbuch (Німеччина)	
Німеччина (навчальна карта)			Картографія	2004
Французька мова				
<i>Основні підручники та навчальні посібники</i>				
Французька мова (підручник)	Чумаєв Н. П., Голуб Т. В.	1	Перун	2001
Французька мова (підручник)	Чумаєв Н. П., Голуб Т. В.	2	Перун	2001
Французька мова (підручник)	Чумаєв Н. П., Голуб Т. В.	3	Перун	2001
Французька мова (підручник)	Чумаєв Н. П., Голуб Т. В.	4	Перун	2001

Французька мова (підручник)	Чумак Н. П., Голуб Т. В.	5	Перун	2005
Французька мова (підручник) (друга іноземна мова)	Гергель А. Ф., Лимешко Ю. В., Алауї Н. М.	5	Генеца	2005
Французька мова (підручник) (друга іноземна мова)	Голуб Т. В., Чумак Н. П.	5	Перун	2005
Французька мова (підручник)	Тимченко О. Т., Василівецька Н. М.	6	Освіта	2003
Французька мова (підручник)	Гандзяк В. С., Шелакіна Г. В.	6	Перун	2001
Французька мова (підручник)	Кліменко Ю. М.	7	Перун	2001
Французька мова (підручник)	Кліменко Ю. М.	8	Перун	2001
Французька мова (підручник)	Василівецька Н. М.	9	Освіта	2001
Французька мова (підручник)	Єрьомін С. Л. та ін.	9	Перун	2001
Французька мова (підручник)	Тимченко О. Т.	10	Вежа	2002
Французька мова (підручник)	Єрьомін С. Л. та ін.	10	Перун	2001
Французька мова (підручник)	Нодельман М. І.	11	Перун	2001
Французька мова (підручник для профільних класів) (як друга іноземна мова)	Опацький О. Є.	10–11	Перун	2004
<i>Додаткові підручники та навчальні посібники</i>				
Здрастуй, світе! (посібник для читання)	Пустовіт Т. І., Пашко Л. А.	7–9	КНТ	2004
Антуан де Сент-Екзюпері. Маленький принц (посібник для читання)	Пашко Л. А.	10–11	КНТ	2004
Іспанська мова				
<i>Основні підручники та навчальні посібники</i>				
Іспанська мова (підручник)	Редько В. Г.	2	Генеца	2002
Іспанська мова (підручник)	Редько В. Г.	3	Генеца	2003
Іспанська мова (підручник)	Редько В. Г.	4	Генеца	2004
Іспанська мова (IV рік навчання)	Редько В. Г.	5	Генеца	2005
Іспанська мова (підручник)	Редько В. Г.	6	Педагогічна думка	2002
Іспанська мова (підручник)	Редько В. Г.	7	Мандрівець	2002

ДОДАТОК

**Програми для спеціалізованих шкіл
з поглибленим вивченням іноземної
мови (1–12 клас). Англійська мова**

1 клас

Сфери спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції	Засоби вираження	Лексична	
Особистісна	<p>Я, моя сім'я та мої друзі (про себе, членів родини, друзів)</p> <p>Дозвілля (мої іграшки, ігри)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • привітатися; • попрощатися; • представляти себе дорослим і ровесникам, представляти співрозмовників; • висловлювати життєві потреби (голод, спрага, втома); • запрошувати інформацію про співрозмовника; • вітати зі святом (днем народження); • дякувати (за подарунок, вітання, виконану дію тощо); • описувати людину, предмет, тварину, місце, дії; • повідомляти про смаки і уподобання; • давати елементарну характеристику комусь/чомусь; • повідомляти про належність когось/чогось певній особі; • розуміти та виконувати вказівки (команди); • повідомити про спроможність виконувати дії; • просити вибачення 	<p>Hi! Hello! Good morning! Good-bye! Bye! What's your name? — My name's ... What's your surname(family name, last name)? What are these/those? They are...(books) What colour is it/ are they? It's/they are This/that is a...(pen, book, toy, hand) It's a ... (toy, pen, etc.) Stand up! Sit down, please! Repeat (after me). Show me, please This is my...(Dad, brother) I am, I'm, they are, they're...boys I like apples. Have you got a...? Yes, I have. I've got a ... No, I haven't. I haven't got... Where's the pen? It's on the table What do you do in the morning/ evening? I go to school / play football/on the computer May I... (come in?...take your pen?...go out?...) Yes, you may. No, you may not. Whose ... is/are this/these? It's/they're Hanna's / Ivan's He/she/it is... (tall/ young/ red/ large) That's w-h-i- t-e</p>	<p>Володіння окремими словами і фразами, пов'язаними з конкретними ситуаціями</p> <p>Члени сім'ї, вік. Іграшки. Числа до 10. Предмети в класній кімнаті. Шкільне приладдя Кольори. Частини тіла. Предмети одягу. Тварини. Назви свят.</p>	
	Свята та традиції				
	Освітня				Шкільне життя (школа, мій клас, предмети в класі, моя кімната)

Результати навчання

На кінець 1-го класу учні

Аудіювання	Говоріння	
	Монологічне мовлення	
<ul style="list-style-type: none"> • розуміють мовлення, в дещо уповільненому темпі, ретельно артикульоване, з довгими паузами; • розуміють і реагують на короткі прості прохання і вказівки, сформульовані повільно 	<ul style="list-style-type: none"> • вміють представити себе, своїх друзів, батьків, продукуючи прості, здебільшого ізольовані речення; • вміють описати предмет шкільного вжитку, іграшку, тварину (назвати його, сказати, який він (великий, маленький тощо)) 	

Лінгвістичні компетенції		Соціокультурна компетенція	Загальнонавчальні компетенції
Граматична	Фонетична		
<p>Граматичні структури засвоюються імпліцитно (шляхом сприймання мовленнєвих зразків у комунікативних ситуаціях).</p> <p>Мовна компетенція (граматична правильність мовлення) формується за рахунок багаторазового вживання мовленнєвих структур.</p> <p>Дієслово: стверджувальна, питальна та заперечна форми дієслова to be Дієслово have , have got.</p> <p>Наказовий спосіб дієслів (команди)</p> <p>Іменник: множина іменників</p> <p>Прикметник: якісні, відносні, що вказують на розмір, колір, вік.</p> <p>Прийменник: місця, напрямку (on, in, under, to)</p> <p>Займенник: вказівні (this, that, з іменниками), особові, присвійні.</p> <p>Числівник: кількісні (1–10)</p> <p>Сполучник: and</p> <p>Вигуки: Oh! Ah! Wow! OK!</p>	<p>Вимова вивчених слів та виразів достатня для розуміння</p>	<p>Соціокультурні знання</p> <p>Знання суспільства і культури спільноти або спільнот країни, мова якої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування, пов'язаної з такими аспектами:</p> <ul style="list-style-type: none"> • повсякденне життя; • міжособистісні стосунки <p>Соціолінгвістична компетенція</p> <p>Лінгвістичні маркери соціальних стосунків:</p> <ul style="list-style-type: none"> • вживання та вибір привітань; • вживання та вибір форм звертання; • вживання та вибір вигуків <p>Правила ввічливості</p>	<p>Мовна і комунікативна свідомість</p> <ul style="list-style-type: none"> • сприйнятливність до мови та її використання <p>Загальні фонетичні здібності та вміння</p> <ul style="list-style-type: none"> • здатність розрізняти і продукувати незнайомі звуки та просодичні сегменти; • здатність розуміти і зв'язувати незнайомі звукові відрізки; • здатність, у ролі слухача, розуміти (тобто розділяти на окремі значущі частини) звуковий потік і сприймати його як осмислений ряд фонетичних елементів <p>Уміння вчитися</p> <p>Здатність ефективно використовувати навчальні ситуації у навчальних ситуаціях:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уважно стежити за презентованою інформацією; • усвідомлювати мету поставленого завдання;

Говоріння		Читання	Письмо
Діалогічне мовлення			
<ul style="list-style-type: none"> • вміють повідомляти про здатність виконувати певні дії учнем чи іншими особами; • вміють висловлювати короткі прості прохання і надавати вказівки; • вміють повідомляти про місцезнаходження предмета 		<ul style="list-style-type: none"> • розуміють імена друзів; • розуміють текст привітання з днем народження; • розуміють короткі вказівки (Jump! Run! Stop!) 	<ul style="list-style-type: none"> • вміють писати свої імена та імена друзів; • вміють писати привітання зі святом

2 клас

Сфери спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції	Засоби вираження	Лексична	
Особистісна	<p>Я, моя сім'я та мої друзі (про себе, членів родини, друзів)</p> <p>Дозвілля (мої іграшки)</p> <p>Природа</p>	<ul style="list-style-type: none"> • привітатися; • попрощатися; • представляти себе дорослим і ровесникам, представляти співрозмовників; • висловлювати життєві потреби (голод, спрага, втома); • запрошувати інформацію про співрозмовника; • вітати зі святом (днем народження); • дякувати (за подарунок, вітання, виконану дію тощо); • описувати людину, предмет, місце, дії; • повідомляти про смаки і уподобання; 	<p>Jane lives in London Where are you from? I am from Ukraine.</p> <p>A cup of coffee A glass of water A bottle of lemonade A bowl of soup</p> <p>Paul's father goes to work every morning. There are three bananas and some milk on the table. Is that kite yours? Can you give me some cakes? Sally was hungry</p> <p>We are watching TV. He is reading/ You must clean your bedroom. You mustn't shout in class. I've got to go Has your school got any computers? No, it hasn't. I want to go home. He started to laugh.</p> <p>I go swimming at weekends. I went riding yesterday.</p> <p>Pardon? Sorry? I don't know.</p> <p>Can you swim? Yes, a little.</p> <p>How do you go to school? When does the lesson start? How many pencils do you have?</p>	<p>Володіння окремими словами і фразами, пов'язаними з конкретними ситуаціями</p> <p>Члени сім'ї, вік. Іграшки. Числа до 20. Предмети в класній кімнаті. Шкільне приладдя Кольори. Частини тіла. Предмети одягу. Тварини. Пори року. Погодні явища. Місяці. Дні тижня. Назви свят.</p>	
	<p>Свята та традиції</p>	<ul style="list-style-type: none"> • давати елементарну характеристику комусь/чомусь; • повідомляти про належність когось/чогось певній особі; • розуміти та виконувати вказівки (команди); • повідомити про спроможність виконувати дії; • просити вибачення 			
	<p>Шкільне життя (школа, моя класна кімната, мій портфель)</p>				
Публічна					
Освітня					

Результати навчання

На кінець 2-го класу учні

Аудіювання	Говоріння	
	Монологічне мовлення	
<ul style="list-style-type: none"> • розуміють мовлення, в дещо уповільненому темпі, ретельно артикульоване, з довгими паузами; • розуміють і реагують на короткі прості прохання і вказівки, сформульовані повільно 	<ul style="list-style-type: none"> • вміють представити себе, своїх друзів, батьків, продукуючи прості, здебільшого ізольовані речення; • вміють описати предмет шкільного вжитку, іграшку, тварину, погоду 	

Лінгвістичні компетенції		Соціокультурна компетенція	Загальнонавчальні компетенції
Граматична	Фонетична		
<p>Граматичні структури засвоюються імпліцитно (шляхом сприймання мовленнєвих зразків у комунікативних ситуаціях).</p> <p>Мовна компетенція (граматична правильність мовлення) формується за рахунок багаторазового вживання мовленнєвих структур.</p> <p>Дієслово: стверджувальна, питальна та заперечна форми дієслова to be to have, to have got. Модальні дієслова can, may Артикль: означений, неозначений. Наказовий спосіб дієслів (команди) Іменник: множина іменників Прикметник: якісні, відносні, що вказують на розмір, колір, вік. Прийменник: місця, напрямку (on, in, under, to) Займенник: вказівні (this, that, з іменниками), особові, присвійні. Числівник: кількісні (1-20) Сполучник: but, and Вигуки: Oh! Ah! Wow! Ouch! OK! Oops!</p>	<p>Вимова вивчених слів та виразів достатня для розуміння</p>	<p>Соціокультурні знання Знання суспільства і культури спільноти або спільнот країни, мова якої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування, пов'язаної з такими аспектами:</p> <ul style="list-style-type: none"> • повсякденне життя; • міжособистісні стосунки <p>Соціолінгвістична компетенція</p> <p>Лінгвістичні маркери соціальних стосунків:</p> <ul style="list-style-type: none"> • вживання та вибір привітань; • вживання та вибір форм звертання; • вживання та вибір вигуків <p>Правила ввічливості</p>	<p>Мовна і комунікативна свідомість</p> <ul style="list-style-type: none"> • сприйнятливості до мови та її використання <p>Загальні фонетичні здібності та вміння</p> <ul style="list-style-type: none"> • здатність розрізняти і продукувати незнайомі звуки та просодичні сегменти; • здатність розуміти і зв'язувати незнайомі звукові відрізки; • здатність, у ролі слухача, розуміти (тобто розділяти на окремі значущі частини) звуковий потік і сприймати його як осмислений ряд фонетичних елементів <p>Уміння вчитися Здатність ефективно використовувати навчальні можливості у навчальних ситуаціях:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уважно стежити за презентованою інформацією; • усвідомлювати мету поставленого завдання

Говоріння		Читання	Письмо
	Діалогічне мовлення		
	<ul style="list-style-type: none"> • вміють повідомляти про здатність виконувати певні дії учнем чи іншими особами; • вміють висловлювати короткі прості прохання і надавати вказівки; • вміють повідомляти про місцезнаходження предмета 	<ul style="list-style-type: none"> • розуміють імена друзів; • розуміють текст привітання зі святом (днем народження); • розуміють короткі вказівки (Jump! Run! Stop!) 	<ul style="list-style-type: none"> • вміють писати свої імена та імена друзів; • вміють писати привітання зі святом

3 клас

Сфери спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції	Засоби вираження	Лексична
Особистісна	Я, моя сім'я, друзі	<ul style="list-style-type: none"> • представляти співрозмовників/ третіх осіб; • запрошувати інформацію про співрозмовника / третю особу; • запитувати про відчуття/самопочуття та відповідати на запитання; • повідомляти про смаки, уподобання; • виражати своє ставлення до когось / чогось; • запрошувати на свято, в гості тощо; • реагувати на чиесь запрошення; • робити пропозицію та реагувати на неї; • повідомляти про когось / щось; • запитувати з метою отримання більш детальної інформації; • визначати час/ проміжки часу; • просити повторити інформацію; • давати поради, висловлювати схвальну/ несхвальну оцінку предметам, діям, ситуаціям тощо 	<p>What city/street/do you live in? What floor do you live on? Do you/Does your friend study well?</p> <p>My room is the smallest in the house. Is this your pen? Whose book is this?</p> <p>What colour are they?</p> <p>Is your family large or small? Is your ... tall or short? Did you watch television yesterday? She went to bed at 10 o'clock.</p> <p>Have you got a...? Yes, I have. I've got a ... No, I haven't What lessons do you have on Monday? When do you have....? I watch TV every day. How are you? Fine, thanks. It is ten past one. It is quarter to six. How can I get to...? Where can I buy this chair?</p>	<p>Людина. Опис зовнішності. Навчальні предмети. Розпорядок дня. Щоденні обов'язки. Дім, квартира. Числа до 100. Свята. Захоплення. (спортивні розваги.)</p>
	Відпочинок і дозвілля			
	Людина			
Публічна	Природа і навколишнє середовище	Свята та традиції		
	Школа			
Освітня				

Результати навчання

На кінець 3-го класу учні

Аудіювання	Говоріння	
	Монологічне мовлення	
<ul style="list-style-type: none"> • розуміють мовлення, в дещо уповільненому темпі, в межах тематики спілкування; • розуміють і реагують на поради; • розуміють оцінку своїх дій 	<p>Використовують прості речення та фрази, для того щоб:</p> <ul style="list-style-type: none"> • описувати місце (помешкання, клас); • явище (погода, свято), об'єкт (людина, сім'я, іграшки, предмети шкільного вжитку, тварини); • спонукати до виконання дії (наказувати, пропонувати тощо); • вказувати час дії (день, місяць, пора року); • коментувати свої дії та дії інших людей 	

Лінгвістичні компетенції		Соціокультурна компетенція	Загальнонавчальні компетенції
Граматична	Фонетична		
<p>Граматичні структури засвоюються імпліцитно (шляхом сприймання мовленнєвих зразків у комунікативних ситуаціях).</p> <p>Мовна компетенція (граматична правильність мовлення) формується за рахунок багаторазового вживання мовленнєвих структур.</p> <p>There is, there are. Модальні дієслова: can, may, must. Іменник: злічувані, незлічувані, присвійний відмінок. Прикметник: якісні, відносні. Прийменник: місця, напрямку, часу (before, after, up, down, over, across) Артикль: означений, неозначений.</p>	<p>Вимова вивчених слів та виразів достатня для розуміння</p> <p>Наголос у словах і реченнях.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • знання культурних реалій спільноти, мова якої вивчається, пов'язаних з повсякденним життям; • вживання та вибір привітань; • вживання та вибір форм звертання <p>Правила ввічливості</p>	<ul style="list-style-type: none"> • уважно стежити за презентованою інформацією; • усвідомлювати мету поставленого завдання; • ефективно співпрацювати під час парної та групової роботи; • активно застосовувати мову, що вивчається; • сприймати новий досвід (нову мову, нових людей, нові способи поведінки тощо) і застосовувати інші компетенції, для того щоб діяти у специфічній навчальній ситуації (на основі спостереження, здогадки, запам'ятовування тощо)

Говоріння		Читання	Письмо
Діалогічне мовлення			
<ul style="list-style-type: none"> • вміють висловити пропозицію та відповіді на чиюсь пропозицію згодою/незгодою; • вміють висловити твердження і відповіді на чиєсь твердження схваленням/несхваленням; • вміють звернутись з проханням повторити фразу/слово або за роз'ясненням незрозумілого; • вміють висловлювати вдячність, задоволення, спонукання 		<ul style="list-style-type: none"> • розуміють короткі прості послання на листівках; • розуміють при читанні прості, короткі розпорядження, пояснення 	<ul style="list-style-type: none"> • вміють писати адресу; • вміють оформляти лист, листівку-вітання; запрошення

4 клас

Сфери спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції	Засоби вираження		
				Лексична	
Особистісна	Оточення	<ul style="list-style-type: none"> • робити короткі повідомлення про події та факти; • розповідати про прочитане, почуте, побачене; • запитувати про чийсь враження, думки, ставлення; • висловлювати свої враження, думки, ставлення; розповідати про свої враження (від подорожі, свята)	Hello, who is talking? My name is... I am a pupil. I like ... I don't like... What time is it? Why did you cry yesterday? What's x called? What was the weather like? I'm going to visit my aunt tomorrow. It's made of plastic I went to the school then I went to the swimming pool/ Excuse me, how do you get to the post office? Would you like to watch a film. She went to the shops to buy a new dress. We went upstairs quietly A shop-assistant works in a shop and sells goods What's your favourite food? What do you eat it with? People usually wear (put on) jeans when it's cold (at home, to a party, at school)	Населені пункти (місто, село, довкілля) Опис природи. Види помешкань. Умеблювання. Подорожування. Види транспорту. Покупки. Улюблені дитячі герої. Свята. Вільний час. Види дозвілля.	
	Помешкання				
	Місце проживання				
Публічна	Відпочинок і дозвілля				
	Природа і навколишнє середовище				
Освітня	Подорож. Транспорт.				
	Свята і традиції				
	Шкільне життя				

Результати навчання

На кінець 4-го класу учні

Аудіювання	Говоріння	
	Монологічне мовлення	
<ul style="list-style-type: none"> • розуміють чіткі вказівки, прохання, поради тощо, для задоволення життєвих потреб та намірів, якщо мовлення достатньо чітко й повільне 	<ul style="list-style-type: none"> • вміють давати прості описи різноманітних знайомих об'єктів, близьких до своєї сфери інтересів; • вміють розповідати про певні події в особистому житті своєму, своєї сім'ї, друзів. 	
	Орієнтовний обсяг висловлювання — до 8 речень	

Лінгвістичні компетенції		Соціокультурна компетенція	Загальнонавчальні компетенції
Граматична	Фонетична		
<p>Граматичні структури засвоюються імпліцитно (шляхом сприймання мовленнєвих зразків у комунікативних ситуаціях).</p> <p>Мовна компетенція (граматична правильність мовлення) формується за рахунок багаторазового вживання мовленнєвих структур.</p> <p>Структура to be going to.</p> <p>Іменник: однина, множина.</p> <p>Прикметник ступені порівняння</p> <p>Займенники: особові, присвійні, вказівні.</p> <p>Артикль: означений, неозначений.</p> <p>Числівник: 1–100, порядкові числівники.</p> <p>Питальні слова (в складі структур): What? Where? When? How? How much? How many?</p> <p>Сполучник: then, or.</p> <p>Безособові речення: It's sunny.</p>	<p>Вимова вивчених слів та виразів достатня для розуміння</p> <p>Наголос у словах і реченнях.</p> <p>Особливості інтонації</p>	<p>Соціокультурні знання</p> <p>Знання суспільства і культури спільноти або спільнот країни, мова якої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування, пов'язаної з такими аспектами:</p> <ul style="list-style-type: none"> • повсякденне життя; • умови життя; • міжособистісні стосунки; • цінності, ідеали, норми поведінки; • мова тіла; • соціальні правила поведінки <p>Міжкультурне усвідомлення</p> <ul style="list-style-type: none"> • здатність привести до спільного знаменника рідну й іноземну культуру в межах змісту програми <p>Соціолінгвістична компетенція</p> <p>Лінгвістичні маркери соціальних стосунків:</p> <ul style="list-style-type: none"> • вживання та вибір привітань; • вживання та вибір форм звертання; • вживання та вибір вигуків <p>Правила ввічливості</p>	<ul style="list-style-type: none"> • активно застосовувати мову, що вивчається; • сприймати новий досвід (нову мову, нових людей, нові способи поведінки тощо) і застосовувати інші компетенції, для того щоб діяти у специфічній навчальній ситуації (на основі спостереження, здогадки, запам'ятовування тощо)

Говоріння		Читання	Письмо
Діалогічне мовлення			
<ul style="list-style-type: none"> • вміють відрекомендувати себе, привітатися, запитати, як справи, і відреагувати на новини, використовувати елементарні засоби підтримання бесіди; • вміють робити пропозиції, використовуючи репліки спонукального характеру; • реагувати на пропозиції, твердження тощо 		<ul style="list-style-type: none"> • розуміють знайомі назви, слова і дуже прості фрази або прості написи у повсякденних ситуаціях; • розуміють зміст листів, листівок особистого характеру 	<ul style="list-style-type: none"> • вміють писати особистого листа з опорою на зразок; • вміють писати короткі записки чи повідомлення з метою задоволення побутових повсякденних потреб

5 клас

Сфери спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції	Засоби вираження	Лексична
Особистісна	Я, моя сім'я, друзі (розпорядок дня, родинні зв'язки) Відпочинок, дозвілля (захоплення, вільний час, канікули) Одяг, їжа, напої Природа, погода	<ul style="list-style-type: none"> описувати і порівнювати людей, предмети, дії, явища, самопочуття, події; характеризувати якості особистості; розповідати про свої захоплення, уподобання; запитувати та надавати інформацію про явища, події, факти; висловлювати свою точку зору; аргументувати свій вибір, точку зору; розпитувати з метою роз'яснення і уточнення інформації та надання необхідних відповідей; пропонувати щось та приймати або відхиляти пропозицію 	<p>What does he/she look like? He / She has blue eyes and dark hair. What's she/ he like? She / he is kind and friendly. I like oranges. I love playing tennis. Oh, it's my favourite colour. It's yellow. Is he your friend? Yes, he is. He's my best friend. I have done it. Is Tom from Australia? No, he isn't. He is from Great Britain. I have been to London. It's interesting. Because I like it. What is our next lesson? — It's Geography. Are you sure? — Yes, I am. Would you like some tea? Yes, please. No, thank you. Are you in my class, Ben? Yes, I am. You are very lucky. How old is she? She's eleven. Is she in 5B? No, she isn't. What is it? It's a present from Mum. Oh, fantastic! Bravo, Ann! Well done, Nick.</p>	Члени родини, їх уподобання. Характеристика предметів, людей, тварин, природи, погоди. Час, розклад. Види діяльності на уроці іноземної мови. Види відпочинку. Свята. Природні явища. Щоденні справи. Назви країн. Предмети одягу. Продукти харчування. Напої, страви
Публічна	Подорож Країна, мова якої вивчається (загальні відомості) Україна (загальні відомості) Рідне місто/ село Свята і традиції			
Освітня	Шкільне життя (розклад)			

Результати навчання На кінець 5-го класу учні

Аудіювання	Говоріння	
	Монологічне мовлення	
<ul style="list-style-type: none"> розуміють чіткі вказівки, прохання тощо, щоб задовольнити конкретні потреби, якщо мовлення достатньо чітке й повільне; розуміють в основному тему дискусії навколо неї/нього, коли мовлення повільне й чітке; розуміють основний зміст коротких, чітких, простих повідомлень чи оголошень 	<ul style="list-style-type: none"> вміють давати прості описи різноманітних знайомих об'єктів, близьких до своєї сфери інтересів; вміють розповідати про свої враження, висловлюючи почуття та власне ставлення; вміють розповідати про певні події в особистому житті, житті своєї сім'ї, друзів <p>Орієнтовний обсяг висловлювання — до 10 речень</p>	

Лінгвістичні компетенції		Соціокультурна та соціолінгвістична компетенції	Загальнонавчальні компетенції
Граматична	Фонетична		
<p>Часові форми: Present/Past/Future Simple; Present/Past Progressive.</p> <p>Модальні дієслова: can, could, may, must, have to.</p> <p>Іменник: однина, множина (винятки); присвійний відмінок.</p> <p>Прикметник: ступені порівняння (двоскладові та багатоскладові прикметники).</p> <p>Прийменник: місця, напрямку, часу.</p> <p>Прислівник: частотні (seldom, sometimes, often), часу (last month).</p> <p>Займенник: особові, присвійні, зворотній.</p> <p>Артикль: означений, неозначений</p>		<p>Особливості інтонації</p> <p>Соціокультурні знання Знання суспільства і культури спільноти або спільнот країни, мова якої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування, пов'язаної з такими аспектами:</p> <ul style="list-style-type: none"> • повсякденне життя; • умови життя; • міжособистісні стосунки; • цінності, ідеали, норми поведінки; • соціальні правила поведінки; • здатність привести до спільного знаменника рідну й іноземну культури в межах змісту програми <p>Соціолінгвістична компетенція</p> <p>Лінгвістичні маркери соціальних стосунків:</p> <ul style="list-style-type: none"> • вживання та вибір привітань; • вживання та вибір форм звертання; • правила вступу до розмови; • вживання та вибір вигуків <p>Правила ввічливості</p> <p>Вирази народної мудрості</p>	<ul style="list-style-type: none"> • розрізняти і продукувати незнайомі звуки; • розуміти і зв'язувати незнайомі звукові відрізки; • уважно стежити за презентованою інформацією; • ефективно співпрацювати під час парної та групової роботи; • активно застосовувати мову, що вивчається; • використовувати адекватні матеріали для самостійного навчання; • знаходити, розуміти і при необхідності передавати нову інформацію; • сприймати новий досвід (нову мову, нових людей, нові способи поведінки тощо)

Говоріння		Читання	Письмо
Діалогічне мовлення			
<ul style="list-style-type: none"> • вміють обмінюватися інформацією, перевіряти і підтверджувати її, справлятися з незвичайними ситуаціями і пояснювати, в чому проблема (орієнтовний обсяг висловлювання кожного — 5 реплік); • вміють робити пропозиції, використовуючи репліки спонукального характеру; • вміють реагувати на пропозиції, твердження тощо; • вміють аргументувати свою думку 		<ul style="list-style-type: none"> • розуміють основний зміст послідовного фактичного тексту, зміст якого пов'язаний зі сферою власних інтересів (орієнтовний обсяг — 400 друкованих знаків); • знайти основну інформацію у текстах різнопланового характеру (значення незнайомих слів розкривається на основі здогадки, малюнка, схожості з рідною мовою); • розуміють зміст листівок, листів особистого характеру 	<ul style="list-style-type: none"> • вміють писати особистого листа (до 8 речень); • вміють писати короткі записки чи повідомлення з метою задоволення побутових повсякденних потреб

6 клас

Сфери спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції	Засоби вираження	Лексична	
Особистісна	<p>Я, моя сім'я, друзі (зовнішність, риси характеру, інтереси і захоплення)</p> <p>Покупки (відвідування магазинів, кафе)</p> <p>Традиційне харчування</p>	<ul style="list-style-type: none"> описувати людей, предмети, дії, явища, самопочуття, події; характеризувати якості особистості; порівнювати предмети; розповідати про свої захоплення, уподобання; запитувати та надавати інформацію про явища, події, факти; аргументувати свій вибір, точку зору; розпитувати з метою роз'яснення і уточнення інформації та надання необхідних відповідей; пропонувати щось та приймати або відхиляти пропозицію 	<p>— Your long blond hair is very pretty.</p> <p>— What's your favourite colour?</p> <p>— Red.</p> <p>— Is he clever?</p> <p>Is he nice?</p> <p>—Yes, he is.</p> <p>— Can he ride a bicycle? — Excuse me, what time is it?</p> <p>It's eight o'clock.</p> <p>— What's your favourite lesson?</p> <p>— Well, I don't like history and Anton doesn't like mathematics.</p> <p>— What's your favourite food?</p> <p>— I love chocolate!</p> <p>— What does he do?</p> <p>— He works at...</p> <p>— Have you ever been to...? —Yes, I have. No, I haven't.</p> <p>Do you have to wear school uniform?</p>	Предмети одягу. Риси характеру. Захоплення. Музичні інструменти. Продукти харчування. Їжа і напої. Назви країн і національностей. Географічні назви. Види транспорту. Шкільні предмети. Види діяльності на уроках. Види спорту.	
Публічна	<p>Подорож (підготовка до подорожі, купівля квитків, транспорт)</p> <p>Англомовні країни (національності, традиції, звичаї, історичні та культурні пам'ятки)</p> <p>Спорт</p>				
Освітня	Шкільне життя (улюблені предмети)				

Результати навчання

На кінець 6-го класу учні

Аудіювання	Говоріння	
	Монологічне мовлення	
<ul style="list-style-type: none"> розуміють інформацію як під час безпосереднього спілкування зі співрозмовником, так і опосередкованого (у звукозапису); розуміють основний зміст прослуханих текстів різного характеру, побудованих на засвоєному матеріалі 	<ul style="list-style-type: none"> вміють давати свою оцінку явищам, подіям тощо; вміють характеризувати персонаж казки, мультфільму, оповідання тощо; вміють робити коротку тематичну презентацію 	

Лінгвістичні компетенції		Соціокультурна компетенція	Загальнонавчальні компетенції
Граматична	Фонетична		
<p>Модальні дієслова: can, could, may, must, have to, should.</p> <p>Прислівник: частотні, ступеня (enough, too), часу (already, just, yet, etc.)</p> <p>Сполучник: so, as...as, so...as .</p> <p>Артикль: означений, неозначений, відсутність артикля</p>	<p>Інтонація речень з порівняннями. Випадки наголошення прийменників, сполучників у реченнях</p>	<p>Знання культури спільноти або спільнот країни, мова якої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування, пов'язаної з такими аспектами:</p> <ul style="list-style-type: none"> • повсякденне життя; • умови життя; • міжособистісні стосунки; • норми поведінки; • соціальні правила поведінки; • здатність привести до спільного знаменника рідну й іноземну культуру в межах змісту програми; • здатність використати різні стратегії для контакту з представниками інших культур 	<ul style="list-style-type: none"> • розрізняти і продукувати незнайомі звуки; • розуміти і зв'язувати незнайомі звукові відрізки; • слухати і розуміти звуковий потік і сприймати його як осмислений ряд фонетичних елементів; • уважно стежити за презентованою інформацією; • усвідомлювати мету поставленого завдання; • ефективно співпрацювати під час парної та групової роботи; • активно застосовувати мову, що вивчається; • використовувати адекватні матеріали для самостійного вивчення; • знаходити, розуміти і при необхідності передавати нову інформацію

Говоріння		Читання	Письмо
Діалогічне мовлення			
<ul style="list-style-type: none"> • вміють спілкуватися, дотримуючись основних норм, прийнятих у країнах, мова яких вивчається; • вміють обмінюватися інформацією, висловлюючи свою думку, враження, ставлення щодо конкретних фактів, подій, явищ, пропозицій 		<ul style="list-style-type: none"> • вміють знаходити основну інформацію у текстах різнопланового характеру (значення незнайомих слів розкривається на основі здогадки, малюнка, схожості з рідною мовою); • розуміють повсякденні/ побутові підписи та зауваження: в публічних місцях (на вулицях, в кафе/ ресторанах, на вокзалах), на робочих місцях (вказівки, інструкції, попередження, застереження) 	<ul style="list-style-type: none"> • вміють підтримувати письмене спілкування із реальним або уявним другом по листуванню; • вміють писати про повсякденні аспекти свого оточення, напр., людей, місця, роботу або навчання, використовуючи зв'язні речення

7 клас

Сфери спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції	Засоби вираження	Лексична	
Особистісна	<p>Я, моя сім'я, мої друзі (обов'язки в сім'ї, сімейні традиції, сімейні свята)</p> <p>Харчування (кухня, кухонні прилади, приготування їжі, сервіровка столу)</p> <p>Відпочинок і дозвілля (канікули, захоплення, екскурсія по місту)</p>	<ul style="list-style-type: none"> розповідати та розпитувати про плани на майбутнє; обмінюватись думками з приводу подій, ситуацій тощо; просити й надавати допомогу; оцінювати стан речей, події та факти 	<p>I live in a small/big town/village of...</p> <p>A great shot, Nick. Well done! You are playing very well today.</p> <p>I've got a cat called Spark. He's red and slow. I love him.</p> <p>Do we have to meet early? I hate getting up early on Saturday.</p> <p>Are you going to come tomorrow?</p> <p>Of course, I am.</p> <p>How is your lunch? Delicious!</p> <p>What is the name of the place?</p> <p>Spell it, please.</p> <p>She is as...as...</p> <p>Can you...? Could you...? Are you allowed to go to bed when you like? — They let me do what I want.</p> <p>The film is produced by British team.</p> <p>It's made of plastic.</p> <p>This letter will be sent tomorrow.</p> <p>This joke made me laugh.</p>	<p>Назви продуктів харчування. Приготування їжі. Домашні обов'язки. Речі домашнього вжитку. Захоплення. Позакласні заходи. Види подорожування. Види транспорту. Географічні назви та поняття. Види спорту. Навколишнє середовище</p>	
Публічна	<p>Спорт (спортивні змагання, клуби, секції)</p> <p>Англomовні країни (національності, традиції, звичаї, історичні пам'ятки)</p> <p>Охорона природи (клімат, проблеми забруднення навколишнього середовища)</p>				
Освітня	<p>Шкільне життя (стосунки у колективі, позакласна діяльність)</p>				

Результати навчання

На кінець 7-го класу учні

Аудіювання	Говоріння	
	Монологічне мовлення	
<ul style="list-style-type: none"> розуміють і вилучають основну інформацію з коротких аудіоуривків на передбачувані побутові сюжети, якщо мовлення повільне й чітке 	<ul style="list-style-type: none"> вміють логічно будувати висловлювання за змістом почутого, побаченого, прочитаного, використовуючи при цьому прості зв'язні речення; вміють давати оцінку прочитаному або почутому; вміють робити підготовлене повідомлення, самостійно добираючи матеріал і використовуючи додаткові відомості 	

Лінгвістичні компетенції		Соціокультурна компетенція	Загальнонавчальні компетенції
Граматична	Фонетична		
<p>Модальні дієслова, модальні вирази: to be allowed to, to let/make smb do.</p> <p>Іменник: злічувальні та незлічувальні. So do I Neither... nor... Either... or...</p>	<p>Інтонація реплік погодження. Інтонація складного речення. Інтонація реплік поради та висловлення почуттів.</p>	<p>Знання культури спільноти або спільнот країни, мова якої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування, пов'язаної з такими аспектами:</p> <ul style="list-style-type: none"> • повсякденне життя; • умови життя; • міжособистісні стосунки; • норми поведінки; • соціальні правила поведінки; • здатність привести до спільного знаменника рідну й іноземну культури в межах змісту програми; • здатність використати різні стратегії для контакту з представниками інших культур 	<ul style="list-style-type: none"> • розрізняти і продукувати незнайомі звуки; • розуміти і зв'язувати незнайомі звукові відрізки; • слухати і розуміти звуковий потік і сприймати його як осмислений ряд фонетичних елементів; • уважно стежити за презентованою інформацією; • усвідомлювати мету поставленого завдання; • ефективно співпрацювати під час парної та групової роботи; • активно застосовувати мову, що вивчається; • використовувати адекватні матеріали для самостійного вивчення; • знаходити, розуміти і при необхідності передавати нову інформацію

Говоріння		Читання	Письмо
	Діалогічне мовлення		
	<ul style="list-style-type: none"> • вміють спілкуватися, дотримуючись основних норм, прийнятих у країнах, мова яких вивчається; • вміють обмінюватись інформацією, висловлюючи свою думку, враження, ставлення щодо конкретних фактів, подій, явищ, пропозицій 	<ul style="list-style-type: none"> • вміють читати (з повним розумінням) тексти, побудовані на знайомому мовному матеріалі; • вміють знайти необхідну інформацію у текстах різнопланового характеру (значення незнайомих слів розкривається на основі здогадки, малюнка, схожості з рідною мовою, пояснень у коментарі) 	<ul style="list-style-type: none"> • вміють письмово передати інформацію адекватно цілям, завданням спілкування, правильно оформлюючи повідомлення залежно від його форми

8 клас

Сфери спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції	Засоби вираження	Лексична
Особистісна	Здоровий спосіб життя (розваги, хоббі, друзі по листуванню)	<ul style="list-style-type: none"> висловлювати ставлення до вчинків, думок, позиції інших людей; коментувати статистичні дані описувати спосіб життя, ідеали, мрії 	<p>Are you OK, Mark? You look worried. My favourite TV programme is... How often do you watch it? Where is my umbrella? It's raining. What are you doing on Monday? I'm going shopping in the morning. What about the afternoon? What a beautiful view. I'm having a great time. Look! I can see her. Rob likes school. However, he doesn't like mathematics. Are you nervous? Yes, a bit. Can you name three sports? Oh, er... it's easy — basketball, badminton and baseball. How long have you lived there? I'm not sure you are right. I am fond of skating. What is your hobby? If the weather is fine we'll go for a walk. I'll help you as soon as I'm free. What would you like to do tonight? — I have no idea / I have a bad idea. In my opinion we should protect animals. I expect him to meet you soon. That's brilliant! He had done it by 6 yesterday. The letter has been written by Helen. Please, forgive me. Never mind.</p>	<p>Повсякденна діяльність Види спорту Види захопленень Літературні жанри Телевізійні програми Музичні жанри Географічні поняття Типи навчальних закладів Норми поведінки Види діяльності у позаурочний час</p>
	Відпочинок і дозволя (улюблені книжки, письменники, літературні герої)			
	Культура (театр, кіно, музеї) Засоби масової інформації (телебачення, радіо, преса, інтернет) Музика (музичні стилі, композитори, музиканти, виконавці, відвідування концерту) Англомовні країни. Україна (географічне положення, природні ресурси, клімат, населення)			
Освітня	Шкільне життя (освіта в Україні та за кордоном)			

Результати навчання На кінець 8-го класу учні

Аудіювання	Говоріння	
	Монологічне мовлення	
<ul style="list-style-type: none"> розуміють і вилучають основну інформацію з коротких аудіоуривків на передбачувані побутові сюжети, якщо мовлення повільне й чітке; розуміють мовлення достатньо, щоб здійснювати прості, звичайні інтеракції без надмірних зусиль 	<ul style="list-style-type: none"> вміють висловлювати свої переконання, думки, згоду або незгоду тощо у відповідь на отриману інформацію; вміють робити стислі пояснення до плану або ідеї; вміють розповідати історії, сюжет книжки/фільму тощо і висловлювати своє ставлення/враження 	

Лінгвістичні компетенції		Соціокультурна компетенція	Загальнонавчальні компетенції
Граматична	Фонетична		
<p>Дієслово: стверджувальна, питальна форми дієслів в Present Perfect (Active, Passive), Past Perfect, Conditional I, Future-in-the-Past.</p> <p>Модальні дієслова, модальні вирази: may, might.</p> <p>Непряма мова: стверджувальні речення; накази та прохання.</p> <p>Сполучники: if, when, as soon as, till, until, etc.</p>	Особливості інтонації	<p>Знання культури спільноти або спільнот країни, мова якої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування, пов'язаної з такими аспектами:</p> <ul style="list-style-type: none"> • повсякденне життя; • умови життя; • міжособистісні стосунки; • норми поведінки; • соціальні правила поведінки; • здатність привести до спільного знаменника рідну й іноземну культуру в межах змісту програми; • здатність використати різні стратегії для контакту з представниками інших культур 	<ul style="list-style-type: none"> • розрізняти і продукувати незнайомі звуки; • розуміти і зв'язувати незнайомі звукові відрізки; • слухати і розуміти звуковий потік і сприймати його як осмислений ряд фонетичних елементів; • уважно стежити за презентованою інформацією; • усвідомлювати мету поставленого завдання; • ефективно співпрацювати під час парної та групової роботи; • активно застосовувати мову, що вивчається; • використовувати адекватні матеріали для самостійного вивчення; • знаходити, розуміти і при необхідності передавати нову інформацію

Говоріння		Читання	Письмо
	Діалогічне мовлення		
	<ul style="list-style-type: none"> • вміють досить легко спілкуватись у конструктивних ситуаціях та коротких бесідах за умови, що співрозмовник допоможе в разі необхідності; • вміють здійснювати прості, звичайні інтеракції без надмірних зусиль; обмінюватись думками та інформацією на знайомі теми у передбачуваних повсякденних ситуаціях 	<ul style="list-style-type: none"> • вміють знаходити необхідну інформацію у листах, брошурах та коротких газетних статтях з описом подій 	<ul style="list-style-type: none"> • вміють передавати в письмовій формі зміст почутого, прочитаного, побаченого; • вміють письмово передавати інформацію адекватно цілям, завданням спілкування, правильно оформлюючи повідомлення залежно від його форми

9 клас

Сфери спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції	Засоби вираження	Лексична	
Особистісна	Автобіографія	<ul style="list-style-type: none"> висловлювати ставлення до вчинків, думок, позиції інших людей; коментувати статистичні дані; описувати спосіб життя, ідеали, мрії 	<p>Would you like to come to a party next Saturday? Sure. How about going to the cinema? I'm sorry, I can't. I'm busy. What a lovely coat. You look great. Thanks. Nice day, isn't it? Do you mind if I open the window? Where can I buy a ticket? How long does it take to get to... by... I'm going to visit my granddad. I'm afraid I will be busy. Most of all I like to... It would be better... You'd better... You'd rather... In my opinion... As a matter of fact... It depends on... I'm terribly sorry to keep you waiting. Singing is not my cup of tea. The book is worth reading. I'm looking forward to hearing from you. What a surprise! Have a good trip! Would it be possible...? He asked if/ whether we had done it in time. He wanted to know why I was absent.</p>	<p>Володіння достатнім лексичним запасом для здійснення звичайних повсякденних трансакцій у знайомих ситуаціях</p>	
Публічна	<p>Засоби масової інформації (телебачення і радіо, популярні програми, ведучі, улюблена радіо-/телепередача) Молодіжна культура (зовнішність, захоплення, молодіжні організації, клуби, табори) Наука і технічний прогрес (галузі науки, вчені, винахідники, винаходи, інформаційні технології) Англомовні країни. Україна (великі міста, пам'ятки культури, державний устрій, економіка, історичне минуле)</p>			<p>Відомості про себе Види радіо- і телепрограм Течії молодіжної культури Клуби, організації, об'єднання Відомі вчені, винахідники і винаходи Пам'ятки культури Назви і характеристики професій</p>	
Освітня	<p>Шкільне життя (випускні іспити) Робота і професія (професії, вибір професії)</p>				

Результати навчання

На кінець 9-го класу учні

Аудіювання	Говоріння	
	Монологічне мовлення	
<ul style="list-style-type: none"> розуміють мовлення достатньо для виконання простих, звичайних завдань без зайвих зусиль, дуже невимушено звертаючись з проханням про повторення незрозумілого; розуміють головне з теленовін, репортажів про події, якщо відеоряд супроводжує коментар; розуміють в основному зміни предмета обговорення в офіційній дискусії, що стосується його/її сфери діяльності, якщо мовлення повільне й чітке 	<ul style="list-style-type: none"> вміють висловлювати свої переконання, думки, згоду або незгоду тощо у відповідь на отриману інформацію; вміють робити стислі пояснення до плану або ідеї; вміють розповідати історії, сюжет книжки/фільму тощо і висловлювати своє ставлення/враження про них 	

Лінгвістичні компетенції		Соціокультурна компетенція	Загальнонавчальні компетенції
Граматична	Фонетична		
<p>Правильне вживання простих структур. Помилки, що трапляються, не перешкоджають загальному розумінню висловлювання</p> <p>Дієслово: Future Tenses, Past Tenses, Passive Voice, Conditionals I, II, фразеологічні вирази, Герундій.</p> <p>Модальні дієслова, модальні вирази: must/mustn't, should, may, ought to, can, will, might/could, need\ needn't.</p> <p>Складносурядні, складнопідрядні речення (Non-defining Clauses)</p>	<p>Вимова в цілому досить чітка для розуміння, незважаючи на присутність помітного акценту. Під час спілкування може виникати необхідність перепитувати та повторювати</p> <p>Наголос у складних іменниках, прикметниках, прислівниках, тощо.</p>	<p>Знання культури спільноти або спільнот країни, мова якої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування, пов'язаної з такими аспектами:</p> <ul style="list-style-type: none"> • повсякденне життя; • умови життя; • міжособистісні стосунки; • норми поведінки; • соціальні правила поведінки; • здатність привести до спільного знаменника рідну й іноземну культури в межах змісту програми; • здатність використати різні стратегії для контакту з представниками інших культур 	<ul style="list-style-type: none"> • розрізняти і продукувати незнайомі звуки; • розуміти і зв'язувати незнайомі звукові відрізки; • слухати і розуміти звуковий потік і сприймати його як осмислений ряд фонетичних елементів; • уважно стежити за презентованою інформацією; • усвідомлювати мету поставленого завдання; • ефективно співпрацювати під час парної та групової роботи; • активно застосовувати мову, що вивчається; • використовувати адекватні матеріали для самостійного вивчення; • знаходити, розуміти і при необхідності передавати нову інформацію

Говоріння		Читання	Письмо
Діалогічне мовлення			
<ul style="list-style-type: none"> • вміють встановити соціальний контакт, використовуючи для цього відповідні формули (вітання, прощання, висловлення пропозиції, вдячності, з'ясування чогось, прохання уточнення, тощо); • вміють обговорювати плани дій, висуваючи і реагуючи на пропозиції, запитуючи і пропонуючи напрямки роботи 		<ul style="list-style-type: none"> • вміють знаходити спеціальну інформацію у листах, брошурах та коротких газетних статтях з описом подій; • вміють розуміти правила, напр., техніки безпеки, сформульовані простою мовою 	<ul style="list-style-type: none"> • вміють передавати в письмовій формі зміст почутого, прочитаного, побаченого; • вміють письмово передавати інформацію адекватно цілям, завданням спілкування, правильно оформлюючи повідомлення залежно від його форми

10 клас

Сфери спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції	Засоби вираження	Лексична		
Особистісна	<p>Я, моя сім'я, друзі (стосунки з товаришами, взаємодопомога)</p> <p>Дозвілля і спорт (роль спорту в житті людини)</p> <p>Харчування (національна кухня англomовних країн, України)</p> <p>Природа і погода (природні катаклізми)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • коментувати статистичні дані; • описувати спосіб життя, ідеали, мрії; • вступати в дискусію, привертаючи увагу співрозмовника; • описувати проблеми, досягнення, виявляти їхні причини і наслідки 	<p>I quite like dancing but Ann really hates it.</p> <p>Do you enjoy doing sport? Well, I really like watching it but I don't like doing it very much.</p> <p>You need two hours to phone Linda.</p> <p>She is very talkative.</p> <p>Women aren't as strong as men.</p> <p>Men are stronger than women.</p> <p>Do you drink much tea?</p> <p>No, but I drink a lot of coffee.</p> <p>Do I have to wear something smart? No, you don't.</p> <p>Are we supposed to bring some chocolate? Do you think we should go together?</p> <p>I think we should take a present with us.</p> <p>Who's the woman in the red dress?</p> <p>That's Ann. She's the one I told you about who overslept and missed the plane home. Poor thing!</p>	<p>Володіння достатнім лексичним запасом для здійснення звичайних повсякденних трансакцій у знайомих ситуаціях</p>		
	Публічна	<p>Живопис (видатні художники та їхні твори, відвідування музею, виставки або галереї)</p> <p>Наука і технічний прогрес (сучасні засоби комунікації і технології)</p>			<p>Якості особистості</p> <p>Види особистісних стосунків</p> <p>Спортивні події</p> <p>Обладнання для спорту/дозвілля</p> <p>Національні страви</p> <p>Смаки, уподобання</p> <p>Види природних катаклізмів</p> <p>Жанри живопису</p> <p>Комп'ютерне обладнання та основні операції</p> <p>Заклади освіти</p>	
	Освітня	<p>Шкільне життя (освіта в Україні і за кордоном)</p>				

Результати навчання

На кінець 10-го класу учні

Аудіювання	Говоріння	
	Монологічне мовлення	
<ul style="list-style-type: none"> • розуміють інформацію як під час безпосереднього спілкування зі співрозмовником, так і опосередкованого (у звукозапису); • розуміють основний зміст текстів відповідно до тематики ситуативного спілкування, виділяючи головну думку/ідею, диференціюючи основні факти і другорядну інформацію; • вміють вибирати необхідну інформацію з прослуханого 	<ul style="list-style-type: none"> • вміють вільно та зв'язно розповідати чи описувати що-небудь у вигляді лінійно-структурного висловлювання; • вміють детально розповідати про свої враження, висловлюючи почуття та власне ставлення; • вміють виражати свої думки на абстрактні або культурні теми, такі як музика, кіно 	

Лінгвістичні компетенції		Соціокультурна компетенція	Загальнонавчальні компетенції
Граматична	Фонетична		
<p>Правильне вживання простих структур. Помилки, що трапляються, не перешкоджають загальному розумінню висловлювання</p> <p>Дієслово: Past Tenses, Present\Past\Perfect Continuous, Future Tenses, структура Will or going to + Infinitive, Used to or would + Infinitive, Conditionals I\II.</p> <p>Фразові дієслова.</p>	<p>Вимова в цілому досить чітка для розуміння, незважаючи на присутність помітного акценту. Під час спілкування може виникати необхідність перепитувати та повторювати</p> <p>Наголос у подвійних словах. Інтонація формального і неформального стилів</p>	<p>Знання культури спільноти або спільнот країни, мова якої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування, пов'язаної з такими аспектами:</p> <ul style="list-style-type: none"> • повсякденне життя; • умови життя; • міжособистісні стосунки; • норми поведінки; • соціальні правила поведінки; • здатність привести до спільного знаменника рідну й іноземну культуру в межах змісту програми; • здатність використати різні стратегії для контакту з представниками інших культур 	<ul style="list-style-type: none"> • розрізняти і продукувати незнайомі звуки; • розуміти і зв'язувати незнайомі звукові відрізки; • слухати і розуміти звуковий потік і сприймати його як осмислений ряд фонетичних елементів; • уважно стежити за презентованою інформацією; • усвідомлювати мету поставленого завдання; • ефективно співпрацювати під час парної та групової роботи; • активно застосовувати мову, що вивчається; • використовувати адекватні матеріали для самостійного вивчення; • знаходити, розуміти і при необхідності передавати нову інформацію

Говоріння		Читання	Письмо
Діалогічне мовлення			
<ul style="list-style-type: none"> • вміють досить вільно спілкуватися на знайомі теми, пов'язані із своїми інтересами; • вміють вести бесіду з однією чи кількома особами відповідно до комунікативної ситуації в рамках тематики, визначеної програмою; • вміють розширювати запропоновану співбесідником тему розмови, переходити на іншу тему 		<ul style="list-style-type: none"> • вміють переглянути текст чи серію текстів з метою пошуку необхідної інформації для виконання певного завдання; • вміють розуміти чітко написані прості інструкції щодо частин/деталей обладнання 	<ul style="list-style-type: none"> • вміють писати зв'язні тексти у межах вивчених тем та власних інтересів; • вміють писати особисті листи про новини та висловлювати думки на абстрактні або культурні теми: музика, кіно, тощо

11 клас

Сфери спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції	Засоби вираження	Лексична
Особистісна	<p>Я, моя сім'я, друзі (батьки і діти, обов'язки, толерантне ставлення до оточуючих)</p> <p>Дозвілля (міжнародні спортивні змагання, Олімпійські ігри, олімпійські ігри, олімпійські чемпіони)</p> <p>Харчування (заклади громадського харчування)</p>	<ul style="list-style-type: none"> аналізувати явища суспільно-політичного, економічного, культурного життя різних країн; обговорювати перспективи, надавати поради, реагувати на поради інших, аргументувати свою точку зору; вступати в дискусію, привертати увагу співрозмовника; аналізувати взаємостосунки між учителями і учнями, батьками і дітьми, ровесниками, висловлюючи своє ставлення до них; коментувати та надавати оцінку факторам та чинникам, що впливають на різноманітні сфери сучасного життя; підтримувати дискусію, розгортаючи уточнюючі, вносячи корективи у висловлювання співрозмовників або змінюючи тему розмови 	<p>May I use your mobile phone, Adam? — Please, do. Sorry, Mum, I've got to go. Our bus is leaving for the city centre in a minute. — Hi, Jack! What a surprise! Fancy seeing you again. How are things? — Fine, thanks. — Have you got time for a coffee? — I'm afraid, not. — Oh, well, never mind. — Would you like some help? Yes, please. I'm looking for a T-shirt. — How are you getting on? — I'm OK. — I hope you enjoyed the play, Rob. — Yes, I did. Thanks so much for the tickets. It was a pleasure. Well, I'd better be off now! Bye! Excuse me. Have you got ABBA Greatest Hits? No, I'm afraid we've completely sold out. What sort of time do you call this? Oh, Mum, I really am sorry/terribly sorry/awfully sorry. That's OK. Don't worry about this. Could you take this to the computer center, please. Yes, sure. OK. I am afraid this coffee isn't very hot. I'd be grateful if you could check the bill.</p>	<p>Володіння достатнім лексичним запасом для здійснення звичайних повсякденних транзакцій у знайомих ситуаціях</p> <p>Норми поведінки та спілкування</p> <p>Види міжнародних змагань, спортивне обладнання і персонал</p> <p>Іжа, напої і закуски</p> <p>Організації по захисту навколишнього середовища</p> <p>Фестивалі</p> <p>Висловлювання про враження від фільму/вистави/телепрограми</p> <p>Види мистецтва</p> <p>Емоції</p> <p>Галузі науки</p> <p>Технічна термінологія (інструкції)</p> <p>Міжнародні організації: ЄС, ООН, Рада Європи</p> <p>Міжнародні освітні програми</p>
Публічна	<p>Людина і довкілля (промислова діяльність людини)</p> <p>Кіно, театр, телебачення (фільми/вистави/телепрограми)</p> <p>Мистецтво (вплив мистецтва на естетичний розвиток людини)</p> <p>Наука і технічний прогрес (розвиток науки і техніки в Україні та за кордоном)</p> <p>Україна у світі</p>	<p>Людина і довкілля</p> <p>Кіно, театр, телебачення</p> <p>Мистецтво</p> <p>Наука і технічний прогрес</p> <p>Україна у світі</p>		
Освітня	<p>Шкільне життя (безперервна освіта, міжнародні освітні програми)</p>			

Лінгвістичні компетенції		Соціокультурна компетенція	Загальнонавчальні компетенції
Граматична	Фонетична		
<p>Правильне вживання простих структур. Помилки, що трапляються, не перешкоджають загальному розумінню висловлювання</p> <p>Дієслово: Past Tenses, Future Tenses, Conditionals I\II\III.</p> <p>Дієприкметник 1, 2.</p> <p>Прислівник: Until\when, а також повторення граматичних структур, введених в попередніх класах.</p>	<p>Вимова в цілому досить чітка для розуміння, незважаючи на присутність помітного акценту.</p> <p>Під час спілкування може виникати необхідність перепитувати та повторювати</p>	<p>Знання культури спільноти або спільнот країни, мова якої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування, пов'язаної з такими аспектами:</p> <ul style="list-style-type: none"> • повсякденне життя; • умови життя; • міжособистісні стосунки; • норми поведінки; • соціальні правила поведінки; • здатність привести до спільного знаменника рідну й іноземну культуру в межах змісту програми; • здатність використати різні стратегії для контакту з представниками інших культур 	<ul style="list-style-type: none"> • розрізняти і продукувати незнайомі звуки; • розуміти і зв'язувати незнайомі звукові відрізки; • слухати і розуміти звуковий потік і сприяти йому як осмислений ряд фонетичних елементів; • уважно стежити за презентованою інформацією; • усвідомлювати мету поставленого завдання; • ефективно співпрацювати під час парної та групової роботи; • активно застосовувати мову, що вивчається; • використовувати адекватні матеріали для самостійного вивчення; • знаходити, розуміти і при необхідності передавати нову інформацію

Результати навчання

На кінець 11-го класу учні

Аудіювання	Говоріння	
	Монологічне мовлення	
<ul style="list-style-type: none"> • розуміють лекцію або розмову у межах своєї сфери, якщо предмет мовлення знайомий, презентація лінійна, а структура мовлення чітка; • розуміють зміст інформації більшості записаних або транслюваних матеріалів на теми особистих інтересів, мовлення яких чітке й нормативне 	<ul style="list-style-type: none"> • вміють розповісти деталі непередбачених подій, напр., нещасного випадку; • вміють переказати сюжет книжки або фільму та описати своє ставлення; • вміють описати мрії, надії та прагнення; • вміють описати події, реальні або уявні 	

12 клас

Сфери спілкування	Тематика ситуативного спілкування	Мовленнєві функції	Засоби вираження
Особистісна	Я, моя сім'я, друзі (права та обов'язки громадянина, толерантність, гуманність, благодійність) Культура харчування Дозвілля (особисті пріоритети)	<ul style="list-style-type: none"> • підтримувати дискусію, розгортаючи уточнюючі, вносячи корективи у висловлювання співрозмовників або змінюючи тему розмови; • підводити підсумки обговорення, завершувати розмову, висловлюючи власне ставлення до розглянутої проблеми 	<p>— Hello, Sabina. You're Italian, aren't you? Yes, that's right. He lives here, doesn't he?</p> <p>— Sorry, but I don't want you to cycle late at night. It's dark and you may have an accident.</p> <p>— Come on, Andy. We'd better go. Hang on. Just one more round!</p> <p>— Are you coming to the disco? — No, I'm afraid I can't. — Why not? — I've got to visit my grandmother.</p> <p>— I'm sorry I'm late. I missed the bus.</p> <p>— Look, here's my mobile number.</p> <p>— Why don't you come to see our play? Hello, can I speak to Dave Edgar, please? — I am afraid he isn't home from work yet. Who's speaking? It's Eve Maxwell.</p> <p>What does «VSO» stand for? It stands for «Voluntarily Service Overseas»</p> <p>What's a CV? It's a curriculum vitae.</p> <p>I used to eat big breakfast before going to work, but I don't now.</p> <p>I have to do everything for myself, like cooking washing and ironing.</p> <p>I think I'll leave this CD. It's not the one I want.</p> <p>Why don't you come for a coffee with us? I'd better not. It's nearly 6.30 and I am supposed to be punctual for meals.</p> <p>I am afraid we are unable to offer you a refund on your ticket.</p> <p>Well. It's OK.</p> <p>Could you help me with my project some time this week? I'm afraid I can't this week but I might be able to help you next week.</p>
Публічна	Мистецтво (жанри мистецтва, опис картини) Молодіжна культура (молодіжний рух в Україні та у світі) Наука і технічний прогрес (вплив науково-технічного прогресу на життя людини і довкілля) Подорож Україною та країнами, мова яких вивчається		
Освітня	Шкільне життя (випускні іспити) Робота і професії (престижні професії в Україні та за кордоном, плани на майбутнє)		

Говоріння		Читання	Письмо
	Діалогічне мовлення		
	<ul style="list-style-type: none"> • вміють досить вільно спілкуватися на знайомі теми, пов'язані із своїми інтересами; • вміють обмінюватися інформацією, перевіряти і підтверджувати її, знаходити вихід із незвичайних ситуацій і пояснювати, в чому проблема; • вміють виражати думки на більш абстрактні теми, такі як фільми, книги, музика тощо 	<ul style="list-style-type: none"> • вміють розуміти опис подій, почуттів та побажань в особистих листах на рівні, достатньому для регулярного листування; • вміють переглянути значні за обсягом тексти з метою отримання необхідної інформації, зібрати інформацію з різних частин тексту або різних текстів з метою виконання поставленого завдання 	<ul style="list-style-type: none"> • вміють висловлювати на письмі враження, описуючи почуття і ставлення у вигляді зв'язного тексту; • вміють описати подію, недавню подорож — реально чи уявну; • вміють письмово переказати історію

Лінгвістичні компетенції			Соціокультурна компетенція	Загальнонавчальні компетенції
Лексична	Граматична	Фонетична		
<p>Володіння достатнім лексичним запасом для здійснення звичайних повсякденних транзакцій у знайомих ситуаціях</p> <p>Законодавчі акти Правова лексика Благодійні організації Норми етикету Особливості національної кухні Туризм Визначні історичні та культурні місця Науково-технічна лексика</p>	<p>Спілкування зі свідомою правильністю у знайомих контекстах, належний загальний контроль, хоча й спостерігається інтерференція рідної мови. Помилки, що трапляються, не перешкоджають загальному розумінню висловлювання</p> <p>Повторення граматичних структур, введених в попередніх класах</p>	<p>Вимова чітка. Акцент, що відчувається, та помилки у вимові не перешкоджають загальному розумінню</p>	<p>Знання культури спільноти або спільнот країни, мова якої вивчається, у межах тематики ситуативного спілкування, пов'язаної з такими аспектами:</p> <ul style="list-style-type: none"> • повсякденне життя; • умови життя; • міжособистісні стосунки; • норми поведінки; • соціальні правила поведінки; • здатність привести до спільного знаменника рідну й іноземну культури в межах змісту програми; • здатність використати різні стратегії для контакту з представниками інших культур 	<ul style="list-style-type: none"> • розрізняти і продукувати незнайомі звуки; • розуміти і зв'язувати незнайомі звукові відрізки; • слухати і розуміти звуковий потік і сприймати його як осмислений ряд фонетичних елементів; • уважно стежити за презентованою інформацією; • усвідомлювати мету поставленого завдання; • ефективно співпрацювати під час парної та групової роботи; • активно застосовувати мову, що вивчається; • використовувати адекватні матеріали для самостійного вивчення; • знаходити, розуміти і при необхідності передавати нову інформацію

Результати навчання
На кінець 12-го класу учні

Аудіювання	Говоріння	
	Монологічне мовлення	
<ul style="list-style-type: none">• розуміють лінійну фактичну інформацію, що стосується загальних повсякденних тем, розрізняючи як основний зміст, так і специфічні деталі;• розуміють значну частину багатьох ТВ програм на теми особистих інтересів, такі як інтерв'ю, короткі лекції, новини, якщо мовлення відносно повільне й чітке;• можуть здогадатись про значення незнайомих слів на теми, пов'язані з його/її сферою діяльності та інтересами	<ul style="list-style-type: none">• вміють логічно висловлюватися на знайому тему в межах своєї сфери діяльності, досить зрозуміло та без утруднень для слухачів протягом майже всього мовлення	

Говоріння		Читання	Письмо
	Діалогічне мовлення		
	<ul style="list-style-type: none"> • вміють досить вільно спілкуватися на знайомі теми, пов'язані зі своїми інтересами; • вміють без підготовки вступати в бесіду на знайомі теми; • вміють викласти свою точку зору, виступаючи в дебатах; • вміють брати участь в офіційній дискусії на знайомі теми, під час якої відбувається обмін фактичною інформацією, даються інструкції, обговорюється розв'язання життєвих проблем 	<ul style="list-style-type: none"> • вміють розуміти опис подій, почуттів та побажань в особистих листах на рівні, достатньому для регулярного листування; • вміють переглянути значні за обсягом тексти з метою отримання необхідної інформації, зібрати інформацію з різних частин тексту або різних текстів з метою виконання поставленого завдання 	<ul style="list-style-type: none"> • вміють написати резюме, доповідь і досить впевнено викласти свої погляди щодо зібраної фактичної інформації про знайомі, звичайні та незвичайні речі в межах своїх інтересів; • вміють передавати інформацію та думки/ідеї як на абстрактні, так і на конкретні теми, перевіряти й запитувати інформацію, формулювати проблему з належною точністю; • вміють писати особисті листи й записки із запитом про надання простої термінової інформації, підкреслюючи пункти, що вважаються важливими